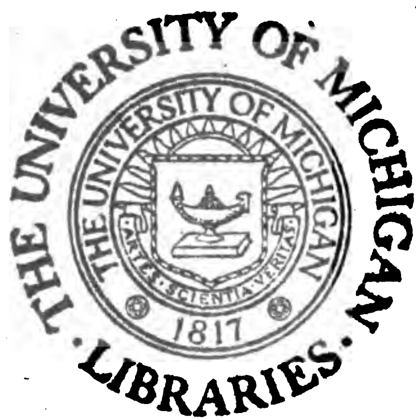
Náměšťský okres

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
LIBRARIES
THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
ARTES SCIENTIA VERITAS
1817

THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
LIBRARIES
THE UNIVERSITY OF MICHIGAN
ARTES SCIENTIA VERITAS
1817

VLASTIVĚDA MORAVSKÁ.

Vydává Musejní spolek v Brně.

REDAKCE:

Dr. Frant. Dvorský a Dr. Frant. Kameníček, hlavní redaktoři. — Odborní redaktoři: Fr. J. Rypáček, Dr. Fr. Šujan.

II.

MÍSTOPIS MORAVY.

Díl VI. místopisu.

ZNOJEMSKÝ KRAJ.

Rediguje Dr. Fr. Dvorský.

NÁMĚŠŤSKÝ OKRES.

Čís. 15.

V BRNĚ 1908.

Nákladem Musejního spolku v Brně. — Tiskem Moravské akciové knihtiskárny.

21.

VLASTIVĚDA MORAVSKÁ.

II. Místopis.

NÁMĚŠŤSKÝ OKRES.

Napsal

Dr. František Dvorský.

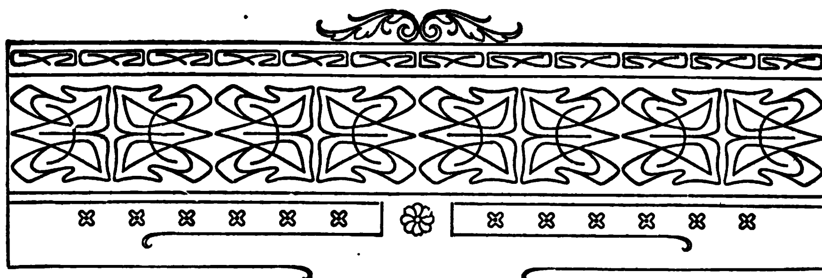
Za vydání odpovídá Dr. František Dvorský.

Cena 5 K.

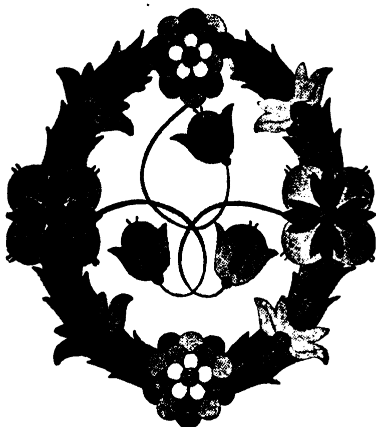
V BRNĚ 1908.

Nákladem Musejního spolku v Brně. — Tiskem Moravské akciové knihtiskárny.

I. Všeobecný přehled.

1. Přehled zeměpisný a přírodovědecký.

Poloha.

kres Náměšťský rozkládá se na Českomoravské pahorkatině mezi 33° 40' a 33° 58' 26" východní délky a mezi 49° 5' 7" a 49° 16' 20" severní šířky, zaujímaje plochu 261 km^2 17 ha 64 arů. Na severu hraničí s ním okresy Velko-Meziříčský a Bitešský, na východu Brněnský a Ivančický, na jihu Krumlovský a Hrotovský a na západu Třebický. Nejzápadnější bod patří obci Kojatínu, nejvýchodnější Čučicům, nejsevernější Jasenici, nejjižnější Lhánicům. Nejvyšším bodem jest Rapotická hora (513 m), nejnižším místo, kde řeka Jihlavka opouští okres (240 m).

Povaha půdy.

Z velké části (asi $^4/_5$) spočívá okres Náměšťský na ruli; jen na severovýchodě zasahuje do okresu žulový ostrov Tře-

bický, který se prozrazuje menšími a většími okrouhlými balvany, roztroušenými po polích a lesích. Žulový ostrov sahá na jih až po Studenec; v něm leží osady: Kojatín, Pozdětín, Pyšelo, Vanč, Zahrádka a Častotice. Vyjímaje žíly aplitu (položuly) neviděti ve zdejší žule žádné rozmanitosti; také mineralog kromě jehlic jinorázu, který podstatnou část této žuly tvoří, zvláštní kořisti odtud neodnáší. Ale za to žulové balvany výborný poskytly podklad stavbě dráhy železniční.

Rula ponejvíce šedá na mnohých místech, zejména na t. zv. dislokaci Bitešško-Náměšťské prostoupena jest četnými vrstvami břidlic jinorázových, fylitových a svorovitých. Přídatkem jinorázu přetvořuje se šedá rula v rulu amfibolovou, která přečasto se střídá s granulitem buď balvanitým neb vrstevnatým. Pravý, světle zbarvený granulit bez slídy s červenými granáty bývá dosti vzácný; nejpřípadnější kusy nalézají se v zářezu poblíže nádraží Náměšťského, v lomech u Vícenic a nedaleko Sedlecké myslivny; granulit se vtroušeným bleděmodrým cyanitem vyskytuje se západně od Březníka, zejména v oboře.

Nejširší pásmo granulitové táhne se směrem skoro severním od řeky Jihlavky přes Zelený a Vlčí kopec, přes Kladeruby, mezi Březníkem a Sedlcem k Zňátkám, Vícenicům a k Náměšti. Granulit často doprovází hadec, se kterým na některých místech se střídá. Hadec tvoří na Náměšťsku mnohé ostrovy; bývá barvy tmavozelené až černé, mívá vtroušený bronzit, pyrop, enstatit a chromit. Skály hadcové proti jihu položené (na př. jižně od Mohelna) tvoří rozsedlé štěrkovité stráně s velmi chudou vegetací; za to bývají bohatými naleziští rozmanitých nerostů, zejména různých druhů beztvarných křemenů a opálů. Pole s podkladem hadcovým prozrazují se zdaleka černou barvou.

Od Čučic a Kuroslep táhnou se směrem severozápadním vložky prahorního vápence do okolí Březníka přes Náměšť, Jedov a Pucov k Jasenici. Prahorní vápenec doprovází břidlice jinorázová a vložky tuhy, na kterou s úspěchem skoro půlstoletí se dolovalo u Čučic.

Na zdejších prahorách neusadily se ani vrstvy devonu, ani karbonu, ani permu a křídy, ani vrstvy starších třetihor. Ve značných výškách usazené mohutné oblázkovité štěrky křemene a rohovce poučují nás o starších záplavách našeho okresu; takové jsou u Králic, mezi Březníkem a Kuroslepy, mezi Mohelnem a

Senohrady. Které době geologické ony náplavy náležejí, pro nedostatek zbytků živočišných a rostlinných těžko zjistiti. Náplavy u Lhánic hostí vzácné vltavíny. Neobyčejnou zajímavostí geologickou jsou zbytky miocenní, které poblíž nádraží kralického na rulu přiléhají.[1]) Vrstvy tyto svědčí, že tu ve značné výši (přes 400 m) stálo hluboké miocenní moře, jehožto usazeniny z povrchu prahor až na nepatrné zbytky odplaveny byly.

Rozmanitostí hornin podmíněna jest také rozmanitost nálezů minerálních, které u jednotlivých osad zvláště uvedeme. Štědrá naleziště nerostů jsou: Třesov, Vícenice, Zňátka, Naloučany, Jasenice, Mohelno a Čučice. Na rudy, které by výnosně dali se zužitkovati, jest kraj Náměšťský chud.

Horopis.

Okres Náměšťský jest vesměs hornatý, ale jen jemně vlnitý bez nápadných kopcovitých výšin; ze severu šíří se do okresu rozsochy Jindřichovská a Košikovská, od západu planina Černozhořská.

Rozsocha Jindřichovská rozkládá se od Biteše na jih směrem silnice, která vede po její lesnatém hřbetě z Biteše do Jinošova a odtud od Náměště; jest omývána Oslavou a její pobočkami Jasinkou a Chvojnicí. Vniká do okresu jako hřeben 500 m. vysoký. padá u Jinošova pod 500 m., u Králic pod 400 m. a klesá srázně do úzkého úžlabí Oslavy pod 300 m. Rozsocha Košíkovská tvoří v okrese u Rapotic hřeben přes 3 km. dlouhý a přes 500 m. vysoký a snižuje se povolně až za Čučice k Oslavanům.

Planina Černozhořská šíří se do okresu od severozápadu, v části severní poseta jest žulovými balvany a spadá náhle sráznými skalisky rulovými neb hadcovými do řečiště Jihlavky.

Trigonometricky určená místa a nejvyšší vrchy v okrese jsou: na severu Chlumy (u Pyšela] 477 m., Horka (sv. od Pozdětína) 509 m., Vošinka (sv. od Kojatína) 484 m., na západě „na Kopcích" (j. od Kojatína) 487 m., Boňovka (záp. od Konešína) 460 m., Konešín 449 m., na jihu Mlejnské díly (z. od Popůvek) 457 m., Zelený Kopec (jv. od Kladerub) 491 m., Jezero (z. od

[1]) Náš vlastenecký geolog Vlad. Jos. Procházka popsal zevrubně toto naleziště ve „Věstníku král. české společnosti nauk" r. 1893 a zjistil tam bohatou faunu mořskou čítající 274 druhů.

Mohelna) 410 m., Senohrady 323 m., na východě Čučice 338 m.. Holý vrch (vých. od Čučic) 367 m., Loučky (sev. od Ketkovic) 460 m., Rapotická vysočina 513 m., Okrouhlík (j. od Jakubova) 484 m. a Křemelík (sv. od Jinošova) 509 m. Uvnitř okresu mají: Náměšťský zámek 412, Placký dvůr 422, „u Hrušiček“ (záp. od Otradic) 489, Velkopolský dvůr 499, Hartická trata (vých. od Hartvíkovic) 475 a Sedlecký hrad 365 m.

Obr. 1. Skála „Kufštajn“ na Jihlavce.

Vodopis.

Hlavní řekou okresu Náměšťského jest Oslava, neboť protéká středem celého okresu, kdežto mohutnější řeka Jihlavka tvoří toliko hranice jihozápadní jednak proti okresu Třebickému, jednak proti Hrotovskému.

Jihlavka dotýká se okresu proti Ctiměři u býv. Vladislavské prachárny a obtéká okres v délce asi 24 km. až pod Lhánice proti zříceninám Templštýnským. Řečiště Jihlavčino jest velmi klikaté, úzké, vysokými skalami obmezené, které tu i tam až do samého řečiště zapadají, tak že okolo řeky nepřetržitě choditi

jest nemožno. (Obr. 1.) Na celé své délce okolo okresu Náměšťského přijímá Jihlavka na levém břehu jen skrovné potůčky, a sice: Konešínský, Hartvíkovský, Popůvecký a Lhánický. (Obr. 2.)

Obr. 2. Nový most přes Jihlavku pod Mohelnem.

Oslava vtéká do okresu nad Vaneckým mlýnem a v horním svém toku ohraničena jest buď lučinatými nízkými břehy aneb volně vstoupajícím návrším (obr 3.); teprve pod Náměští strmé skály

zužují její řečiště a řeka nabývá rázu stejného s Jihlavkou. (Obr. 4.) Okres opouští pod Čučicemi. Z pravého břehu dostává Oslava jen slabé přítoky: od Ocmanic, Vícenic, Zňátek, Sedlce, Kladerub a Se-

Obr. 3. Lávka přes Oslavu u Naloučan.

nohrad, kdežto z levého břehu silnější potoky do ní vtékají totiž: Číkovský, Jasinka, Pucovský a nejsilnější Chvojnice. Spád obou řek jest dosti silný a řečiště jejich mezi skalnatými vrchy naplněno jest velkými balvany. (Obr. 5.)

Rybníků má okres hojnost zvláště v severozápadní části.

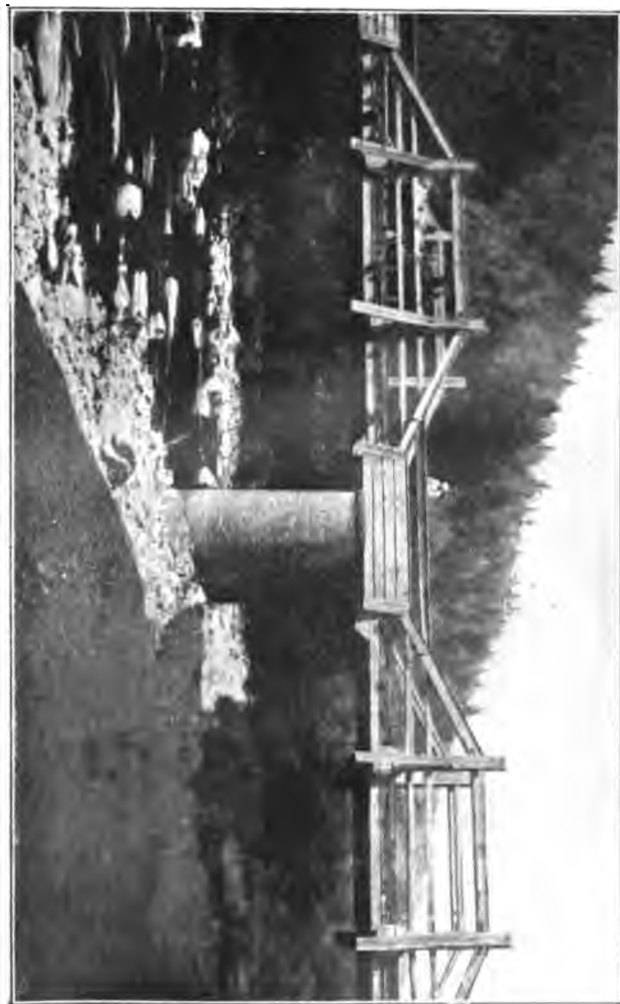

Obr. 4. Na Oslavě „u Křišťálova“ pod Náměští.

Největší z nich jsou: Pyšelský, Kacíř, Vrbinský, Přibyl, Nový, Hranečník, Mezník, Placký a Rathan.

Krajinný ráz

okresu Náměšťského shoduje se na jihu se sousedním okresem Hrotovským, v severní své části s okresem Velko-Meziříčským.

Obr. 5. Most přes Oslavu u Skřípiny.

Mírně vlnité území, které jen v obvodu svém lemováno jest vyššími horami, sváží se na jih a padá ostře strmými skalisky do řeky Oslavy a Jihlavky a jejich přítokův. Pole a lesy se stří-

dají; všude viděti vzorné hospodářství velkostatku Náměšťského: i neúrodné štěrkovité vršky proměněny jsou v ladné ovocné sady! Pastvin stále ubývá. Na polích mile dojímá oko cestovatele

Obr. 6. Staleté duby v oboře u Králic.

zeleň našich obilních druhů, ve kterou se mísí žluté řepkové lány a červeno-bílé nivy poseté jetelinami. Na severozápadu vítají nás černé (jehličité) lesy plny žulových balvanů, zvoucí

ku příjemnému posezení a odpočinku v sousedství šťavnatých luk a hladin rozsáhlých rybníků, kde i za nejkrutšího letního parna ochlazené vane ovzduší! Bujnou lesní vegetaci listnatých stromů se staletými přečetnými duby, jakou se honosí Náměstská obora, jinde na Moravě sotva najdeme. (Obr. 6.)

A kolik krásy a půvabu skýtá pobřeží řečišť Oslavy, Jihlavky a Chvojnice? Velkolepé lesy, úzká romantická údolí svlažovaná čistou rychlopádnou vodou, strmé skály podivných tvarů a na nich často zbytky starožitných hradů, o kterých sotva jméno se zachovalo, budí v cestovateli obdiv a úžas. Kraje tyto můžeme vřaditi mezi nejmalebnější na Moravě. Také sběratel přírodnin opouští nejvíce uspokojen rozkošné partie Náměšťské!

Podnebí.[1])

Okres Náměšťský leží v nadmořské výšce mezi 240—513 m. Pozorovacích stanic meteorologických jest v okrese málo, toliko 3, které zařízeny jsou od velkostatku, a sice: v Náměšti, v Kladerubech a v Ketkovicích (na panství Krumlovském).

Roční průměrná teplota byla v Náměšti 7·6° C, v Kladerubech 7·7° C, v Ketkovicích 7·2° C. Největší průměrná zima byla v lednu: v Náměšti a v Kladerubech —5·3° C, v Ketkovicích —5·6° C; největší průměrné teplo bylo v červenci: v Náměšti 19·1° C, v Kladerubech 19·5° C, v Ketkovicích 18·4° C. Nejvyšší (maximum) teplota byla v Náměšti dne 5. srpna (33° C), v Kladerubech dne 2. července (36° C), v Ketkovicích dne 5. srpna (33° C), nejnižší (minimum) teplota byla na všech stanicích dne 2. ledna, a to: v Náměšti —18° C, v Kladerubech — 19° C a v Ketkovicích — 19·5° C.

Teplota jednotlivých ročních počasí byla v Náměšti: v zimě —1·8° C, na jaře 7·1° C, v letě 17·9° C a na podzim 7·1° C; v Kladerubech: v zimě —2° C, na jaře 7·5° C, v letě 18·3° C, na podzim 7·1° C; v Ketkovicích: v zimě —2·2° C, na jaře 6·9° C, v letě 17·5° C a na podzim 6·6° C.

Průměrná výška ročních srážek jest mnohem menší než v sousedním okrese Třebickém; obnáší ve středu a na severu okresu 625 mm., na jihu jen 517—521 mm.

---

[1]) Stať sestavena jest dle zprávy meteorolog. komise přírodovědeckého spolku (Naturforschender Verein) v Brně z r. 1907. Pozorování pochází z r. 1905.

Dle jednotlivých ročních počasí jeví se množství srážek vodních následovně: Na jaře v severní části okresu 174 mm., v jižní polovici, počínajíc od Náměště 115—144 mm.; letních od 156—200 mm., toliko skrovný pruh od Hartvíkovic ke Konešínu jeví 200 mm.; podzimních 150—200 mm., pruh od Náměště na jihovýchod ke Ketkovicům jen 144 mm.; zimních 100 až 150 mm., na jihovýchodě jen 70—90 mm.

Souhrn ročních srážek atmosférických byl v Náměšti 617, v Kladerubech 578, v Ketkovicích 521 mm. — Největší vodní srážky udály se: v Náměšti dne 6. srpna 34 mm., v Kladerubech dne 17. června 48 mm., v Ketkovicích dne 17. června 39 mm.

Dní spojených s vodními srážkami bylo v Náměšti 123 (z toho sněhových 33 a s bouřkami 16), v Kladerubech 143 (sněhových 51, s bouřkou 13), v Ketkovicích 149 (sněhových 49, s bouřkou 16). Průměrné měsíční zamračení (dle stupnice 1 : 10) bylo: v Náměšti 5·1, v Ketkovicích 6. — Poslední sněžení bylo v Náměšti dne 26. dubna, v Kladerubech a Ketkovicích dne 25. dubna, první sněžení v Náměšti 14. října, v Kladerubech 7. října a v Ketkovicích 6. října.

Roční směr větrů byl v Náměšti severozápadní a západní se sílou 1·8, v Kladerubech severozápadní a jihovýchodní se silou 1·6, v Ketkovicích západní a severozápadní se silou 2·9—3; mimo to bylo v okolí Náměště 22% větrů jihozápadních a 10% jižních, v Kladerubech 15% severovýchodních a 14% jihozápadních a v Ketkovicích 18% východních a 14% severovýchodních pozorováno; nejmenší procento vykazují větry čistě jižní, totiž v Náměšti a Ketkovicích 2%, v Kladerubech 0%.

Květena.

Na svém severu hostí okres Náměšťský rostlinstvo stejného rázu s okresy sousedními: Meziřickým, Třebickým a Bitešským. Zejména jest tu bohatá květena rybniční, jenž mnohé zde vykazuje vzácnosti. Jižní část okresu jest tím zajímavou, že do ní sahá ostrov pontické květeny od Oslavan až po Náměšť. Pro ostrov tento význačné jsou rostliny: Oman mečolistý, otočník evropský, pochybek největší, čilimník položený, vitod velkokvětý, proskurník (ibišek) bledý a j. Nejbohatší naleziště rostlin jsou lesy a rokle u Mohelna, Čučic, Ketkovic a Senohrad.

Květenu okolí náměšťského důkladně prozkoumal Karel Römer v letech 1850—1867.[1]) Nálezů jeho použil prof. A. Makovský, když r. 1862 vydal květenu kraje brněnského.[2])

Nejvzácnější bot. nálezy na Náměšťsku objevené Römerem jsou následující:

Bulliardia aquatica (masnice vodní) a Coleanthus subtilis (puchyrka lačkovitá), obě rostliny na písčitých březích Rathanu a Nedopila, Hieracium graniticum a Nestleri (jestřábník, žulomil a Nestlerův), Carex humilis (ostřice nízká), Potamogeton trichoides (rdest vlasitý), Thrincia hirta (pupavík chlupatý), Asperula tinctoria (mařinka barvířská), Laserpitium prutenicum (hladýš pruský), Spiraea Aruncus (tavolník udatný jen u Sedlce), Euphorbia Gerardiana (pryšec Gerardův), Prunus Mahaleb (višeň turecká) a Dorycnium pentaphyllum (bílojetel pětilistý); poslední 3 rostliny na hadci u Mohelna.

Pro milovníky botaniky stůjtež zde ještě následující vzácnější rostliny Náměšťska: Setaria verticillata, Digitaria filiformis, Alopecurus agrestis, Phleum Böhmeri, Stipa pennata a capillata, Milium effusum, Calamagrostis silvatica, Holcus mollis, Melica ciliata, Avena flavescens, tenuis a pratensis), Eragrostis poaeoides, Molinia caerulea, Festuca glauca a heterophylla, Nardus stricta, — Carex disticha, muricata, teretiuscula, stelullata, elongata, remota, montana, pilulifera, umbrosa (u Sedlce), ericetorum (u Kramolína), humilis (u Mohelna na hadci), pallescens, Michelii, flava, Oederia a ampullacea, — Scirpus setaceus, palustris, ovatus, avicularis, compressus, maritimus, flavescens a fuscus, Triglochin palustre, Sagittaria sagittaefolia, Lilium Martagon, Gagea minima, Allium flavum (Mohelno), Epipactis latifolia, Potamogeton pusillus, Salix undulata a cinerea, Thesium minus, Passerina

[1]) Karel Römer, nar. 1815 v městě Eupenu na Porýnsku, přišel na Moravu okolo r. 1850 jakožto účetní náměšťské továrny na sukna. Zabývaje se již ve své vlasti botanikou, věnoval i v Náměšti volné chvíle prozkoumání botanickému celého kraje. R. 1855 uveřejnil ve zprávách zoolog. botanické společnosti ve Vídni seznam rostlin svého okolí, který do roku 1860 až na 884 druhů jevnosnubných rostlin rozšířil. Později věnoval svou pozornost také rostlinám tajnosnubným a objevil u Mohelna vzácnou kapradinu Notochlaena Marantae (Osladič chlupatý). Po úpadku náměšťské továrny Römer přestěhoval se r. 1867 do Brna a odtud r. 1870 do své vlasti, kde r. 1881 v Kvedlinburce zemřel.

[2]) Die Flora des Brünner Kreises. Verhandlungen des naturforschenden Vereines in Brünn I. Band.

annua, Daphne Cneorum (u Senohrad), Scabiosa suaveolens (u Mohelna). Aster amellus (u Senohrad), Linosyris vulgaris, Achillea Ptarmica (u Senohrad) a nobilis, Artemisia scoparia, Filago montana, Gnaphalium arenarium Serratula tinctoria, Scorzonera austriaca (u Mohelna), Hypochaeris glabra a radicata, Lactuca viminea a saligna, Hieracium echinoides, Heliotropium europaeum, Asperugo procumbens, Pulmonaria mollis (u Senohrad), Myosotis versicolor (na Vlčím kopci), Verbascum phoeniceum (u Mohelna), Centunculus minimus, Vaccinium vitis Idaea, Pyrola umbellata a uniflora, Libanotis montana, Linaria genistaefolia, Sedum villosum, Saxifraga Aizoon a caespitosa, Clematis recta (u Mohelna a Senohrad), Arabis petraea (jen u Náměště na skalách, Biscutella laevigata, Sagina nodosa, Hypericum quadrangulum, Euphorbia platyphyllos, Cotoneaster vulgaris (u Koroslep a Sedlce), Sorbus torminalis, Rosa alpina, rubiginosa a gallica, Potentilla alba (u Senohrad), Trifolium fragiferum (u Králic), elegans a spadiceum, Galega officinalis (u Jinošova). Roku 1864 uvedl Römer jako nové pro Náměšťsko druhy: Chenopodium ficifolium, Epilobium, chondrorhizon, Myriophyllum verticillatum, Oxalis stricta (u Králic), Centaurea solstitialis, Callitriche platycarpa (u Zňátek), Geranium molle (u Vícenic); r. 1865: Hieracium virescens, Hieracium echioides, Pilosella (u Mohelna), Rosa alpina (u Pucova), Viola collina, Genista procumbens (u Mohelna), Potamogeton pectinatus (u Okarce), Orobanche arenaria a caerulescens (obě u Mohelna), Epipactis rubiginosa, Cardnus crispus, Rumex pratensis, Geranium dissectum, Polygala amara var. austriaca (na hadci u Mohelna), Vicia dumetorum, Hieracium bifurcum (u Mohelna), Reseda lutea (u Náměště).

Zvířena.

Nejen bohatostí rostlinnou, nýbrž i hojností a rozmanitostí fauny vyniká náš okres. Rozsáhlé lesy listnaté a jehličnaté s rozsedlými skalisky a hlubokými roklemi jsou bezpečnou skrýší thořů, kun, lišek a jezevců; okolo vod zdržují se vydry a hraboši vodní. Před 200 lety proháněli se po lesích také vlci.[1]) Chovem zvěře proslulo hrabství náměšťské na celé Moravě; dvě objemné obory

[1]) R. 1684 chyceno bylo u Mohelna 6 mladých vlků, r. 1685 zastřelen v náměšťské oboře starý vlk. (Strniště.)

oživeny jsou zvěří: jedna jeleny a daňky, druhá divokými vepři a krůtami. (Obr. 7.) V lesích jest hojnost tetřívků a bažantů, na polích koroptví a zajíců. V některých revírech veverky a divocí králíci

Obr. 7. Černá zvěř ve velké oboře u Náměště.

bývají škodlivými. V četných rybnících chovají se kapři, líni a štiky; s nimi žije vodní drobotina: okouni, slunka, střevle a mřenky; také řeka Oslava se svými přítoky v čistých vodách živí rozmanité ryby: okouny, parmy, štiky, bělice podoustve, jelce a j.,

kdežto voda řeky Jihlavky, tekoucí od Třebíče, výměty továrními jsouc otrávena, ryb skoro ani neživí.

Zpěvného ptactva všude dostatek; břehy rybníků zarostlé hustým rákosím a vysokými travinami bývají rejdištěm rozmanitých vodních ptáků: kulíků, vodoušů, rybáků, racků, bukáčů, potápek, lysek, čírek a kachen, na které bývají vydatné hony. I z dalekého severu a z podunajských končin zalétávají na zdejší rybníky vodní hosté.

Pověstná jsou hejna kavek, která několikráte za den z obory náměšťské do polí hlučně se ubírají a odtud se vracejí. Samozřejmo, že i mnohý statný dravec v náměšťských hvozdech ukořistěn bývá.

Hmyzu různého jest v lesích, zejména jižních, dostatek; prozkoumán a systematicky zpracován dosud nebyl.

---

2. Osazení krajiny.

Osady a jejich jména.

Úrodný kraj Náměšťský v jižní své části byl již za pravěku obydlen, čemuž dosvědčují četné nálezy popelnic, kamenných mlatů, pazourkových nožíků, šídel kostěných a jiných starožitnin z okolí Čučic, Senohrad, Ketkovic, Mohelna, Lhánic, Sudic; severní část osazena byla později, avšak mnohé zde ležící osady stály již v době předhistorické, což dokazují lochy objevené v Konešíně, Častohosticích a Naloučanech.

Nejstarší písemná památka, která mnoho jmén osad našeho okresu obsahovala, byla zakládací listina kláštera třebického z r. 1101; zachovala se nám v opise. Z té listiny se dovídáme, že darovány byly klášteru: Čučice, Ketkovice, Rapotice, Sudice, Okarec (Hekkartici), Vanč, Studenec, Konešín, Kozlany; mimo to že klášter dostal zde ještě jiné osady, které dávno zanikly, že tedy začátkem XII. stol. v okrese Náměšťském bylo osad více, nežli je jich dnes. My se dovídáme, že již tenkráte u Čučic byly vinice a v Konešíně tržiště, kde kramáři různí obchodovali. Osady všechny mají jména česká, po většině odvozená ode jmén osobních. Jsou buď patronymická na „-ice“ neb „-ovice“ (Čučice,

Častohostice, Hartvíkovice,[1]) Ketkovice, Králice, Lhánice, Ocmanice, Otradice, Sudice, Vícenice, neb přisvojovací na „-ov“ a na „-in“ (Jakubov, Jedov, Jinošov, Pucov, Třesov, Kojatín, Konešín, Pozdětín, neb přídavná jména starého rázu jako Evaneč (nyní Vanč). Dle poměrů přírodních pojmenovány jsou: Březník, Hluboké, Jasenice, Studenec, Zahrádka; dle zaměstnání obyvatelů: Kuroslepy, Kladeruby, Senohrady; dle usedlosti obyvatelů: Kozlany, Naloučany; dle příčin jiných: Lhotice, Mohelno, Náměšť, Pyšelo, Sedlec. Zdrobnělá jména mají: Popůvky a Zňátky neb Zňátka. Zaniklých osad jest v okrese několik. Nejpozději zpustly asi Říčánky (za válek husitských). Mnoho osad zničeno bylo r. 1304 vpádem Kumánů na Moravu, kteří dobyvše města Ivančic na panství kláštera třebického spálili a zpustošili 27 osad. Tenkráte zanikly: Zašov u Rapotic, Rakov u Okarce, Radměř, Hošťálkovice, Lhota, Mališice a Hrdibořice v okolí Konešína a j.

Hrady a tvrze.

Až na naše dny dobře zachoval se hrad Náměšťský, jehožto základy sahají do XIV., snad i do XIII. století. (Obr. 8.) Jiné hrady, které na nepřístupných skalách nad řekami Oslavou, Jihlavkou a Chvojnicí postaveny byly, dávno v ssutinách leží a z mnohého z nich jen skrovné zbytky se zachovaly. Hrady ty byly: Lamberk a u Březníka, Kravíhora u Kuroslep, hrady Sedlecký a Ketkovský, Kozlov a Kopštejn. Poslední 3 hrady stojíce na bývalém statku kláštera třebického chránily jeho majetek a snad již vpádem Kumánů za své vzaly; zpráv o nich se nám nedochovalo. Lamberk a Kravíhora staly se za rozbrojů mezi Joštem a Prokopem a později za válek husitských peleší loupežnickou a byly na rozkaz zemský v polovici XV. stol. rozkotány; stejnou asi dobou zanikl „Nový hrad“ u Sedlce, o kterém bližších zpráv nemáme. Době předhistorické náležejí hradiska u Senohrad, Lhánic a nade mlýnem Skřipinským. (Obr. 9., 10. a 11.)

Opevněným městem s hradem župním bylo v XI. až XIII. stol. Mohelno.

Tvrze stávaly: ve Vanči, v Jasenici, Pucově, Jinošově (dvě), v Králicích, Okarci, Pyšele, Pozdětíně, Hartvíkovicích, Březníku a Senohradech.

[1]) Německá jména křestní jako: Hartvík, Ocman, Ekart, Heralt, nalézáme v Čechách a na Moravě již od 11. století.

Obr. 8. Náměstský hrad.

Osady našeho okresu z velké části patřily klášteru třebickému a statku náměšťskému. Mimo tyto dvě skupiny bylo zde

Obr. 9. Na Lamberku.

mnoho menších statků, a to více než v sousedním okrese Třebickém. Samostatné statky tvořily: Mohelno, Březník, Okarec,

Pozdětín, Králice, Jinošov, Jasenice a Vanč; také dle Pucova, Pyšela a Hartvíkovic psaly se vladycké rodiny. V XVI. století

Obr. 10. Na Kraví hoře.

přikoupeno bylo k Náměšti pány z Lomnice zboží klášterské a postupně Mohelno, Březník, Okarec a Pozdětín a od pánů z Žerotína: Králice, Jinošov, Jasenice a Vanč. Tím povstal rozsáhlý

velkostatek hrabství Náměšťské, ku kterému náležel skoro celý okres; jen nepatrný cíp na jihovýchodě s vesnicemi: Senohrady,

Obr. 11. Na troskách Ketkovského hradu.

Čučicemi, Ketkovicemi, Rapoticemi a Sudicemi za dávných dob dostal se k Templštejnu, později k Ivančicům a s nimi ku panství Mor.-Krumlovskému.

Jsou tedy na Náměšťsku jen 2 velkostatky, oba svěřenské, a sice: hrabství Náměšťské a panství Mor.-Krumlovské, které zde má rozsáhlé lesy po levém břehu říčky Chvojnice a zboží u Senohrad.

Samoty.

Okres Náměšťský, jenž náleží mezi krajiny lesnaté, řídce obydlené, má kromě 39 osad četné samoty. Jsou to zejména mlýny, hájovny a myslivny, též některé panské dvory; v poslední době přidružily se k samotám také železniční nádraží. Mlýnů jest hojnost: Konešínský a výše nad ním „Prachárna," Hartvíkovský, Loupalů (u Popůvek), Papírna a mlýn Mohelský, Senohradský, Vanecký, Maňka (u Naloučan), Nový (pod Jedovem), Velkopolský, ve Skřípině a Ketkovský (Nerudů ml.). Na malých vodách jsou: Závišků mlýn (u Sudic), Spálený neb Tomanů (u Králic) a Stružský (u Ocmanic). Myslivny stojí o samotě v lesích: u Pozdětína, u Jinošova, u Naloučan (Číkovská), v Oboře (u Králic), u Popůvek a u Ketkovic (na Loučkách); hájovny: u Pozdětína, „pod Hranečníkem" (u Studence), Jasinka (u Naloučan), „na Sklepech" (u Pucova), „u Stejskalů" (u Častohostic), u Zahrádky, Křemelák (u Hlubokého), u Třesova, u Sedlce (2), u Popůvek, Černá hora a Vlasák (u Březníka), Palovce, Sedlačka a Zamazálka (u Kuroslep).

Letohrádky o samotě postavené jsou: „Heinrichslust" na Vlčím kopci u Kladerub a Šenvald u Jinošova; dvory: Valcha (u Náměště), Placký dvůr (u Ocmanic), Jindřichov (u Konešína), Velkopolský (u Králic), Kladerubský a Kozének (u Lhánic). Nádraží o samotě stojí: u Rapotic, u Králic, u Studence a Pozdětína (obr. 12.); hospoda „Zelená" u Studence (obr. 13.), cihelny u Jedova a u Králic. O samotě nad Jasenicí vypíná se kostelík sv. Klimenta.

---

3. Obyvatelstvo.

Národnost a nářečí.

Lid okresu Náměšťského jest až na skrovné výjimky český, počítá se k Horákům a užívá nářečí polohanáckého, které v no-

vější době čím dále tím více ustupuje nářečí českému. O zvláštnostech mluvy tohoto kraje pojednal náš zvěčnělý Fr. Bartoš ve

Obr. 12. Nádraží u Řapotic.

své dialektologii (v díle II. str. 199—227), kamž čtenáře své odkazujeme.

Vzrůstu jest lid prostředního, svalů silných, v práci vytrvalý a ke každému uctivý.

Kroj.

Obr. 13. „Zelená hospoda“ u Studence.

Bývalý národní kroj jest valně pokažen, zejména u mužů. Staré kožichy s barevnými vyšívanými květy na zádech ustoupily novomodním burnusům; též haleny, které nosívaly méně zámožní, zřídka viděti. Místo kalhot kožených, žlutých neb černých zastrčených do vysokých bot nosí nyní kalhoty z moderních látek. Dříve nosívali krátké „špenzle“ a pod nimi vestu až po krk zapjatou žlutými knoflíky, nyní novomodní, ale nevkusné kabáty. Hlavu pokrývali v létě černými širokými plstěnými klobouky, které po způsobu slováckých zdobeny byly šňůrami; v zimě seděla na hlavě „schořovice“ podobná mýtníku, okrášlená postrannou pentlí; nyní mívají kloboučky měkké, plstěné, tvarů rozmanitých.

Lépe zachovaly se zbytky starodávného kroje u žen, zvláště

u dívek. Ženské nosí barevné punčochy a dosti vysoké šněrovací botky, široké sukně dosahující do půl lýtek a „kacabajky“ s dlouhými „šůsky“; dříve nosívaly modré neb červené punčochy a zcela nízké střevíce, kacabajky s krátkými „šůsky“, kterým říkaly kabáty. Hlavu žen pokrývá „tybetový“ šátek, který děvčata po domě zavázaný mají „na kukličku“, vdané ženy ale zavázaný nosí v zadu s cípy dolů visícími. Do kostela chodí vdané i svobodné, a to v zimě i v létě zakukleny velkým vlňákem, držíce v ruce bílý šátek ovroubený krajkami a na něm kancionál. Jdouce k muzice neb na pouť, zavazují si děvčata šátek místo pod bradu vzadu a konce cípu nad čelem, nechávajíce třetí cíp viseti v zadu; k muzice oblékají se v kartounové sukně a krátké volné „jupky“, opasují se bílými „fěrtochy“ s dlouhými fábory (pentlemi).[1])

Poněkud odchylně líčí se starý kroj v Jinošově: Muži nosili koženky (z kůže kozlí) po kolena a vysoké boty vyříznuté v zadu na holeni; ve výřezu připevněny byly šňůrky spletené z kůže a na nich srdíčka visící dolů po stranách. Vesta červená, dole mírně vystřižená, měla po stranách kapsy se záklopkami a 3 žlutými knoflíky, jakými vestu až po krk zapínali. Rukávy byly dlouhé, čepice vysoká, nahoře otevřená, přiléhající jen dnem na hlavu, byla kožená se srstí točenou, vlně podobnou; po stranách čepice přišity byly pentle s volnými konci. Ženy nosily bílé velké šátky, kabátky s úzkými rukávy vpředu vystřižené, vzadu varhánky stažené pentlemi; „jajblík“ pod kabátkem měl úzké naramenice a byl vpředu též vystřižen. Kolem krku dávaly si šátek, který křížem přes prsa pod „jajblík“ zastrčily. Sukně dlouhé byly bez varhánků, fěrtoch široký, někdy hedvábný, střevíce nízké. (Obr. 14.)

Uspořádání statku

zcela podobá se obvyklému uspořádání v sousedním okrese Třebickém. Dům obrácený obyčejně štítem do návsi neb ulice mívá do předu jednu neb dvě světnice, což se pozná dle počtu oken (2 neb 3); před domem bývá květinová zahrádka. Vedle domu po jedné straně jest vjezd do dvora, který má uprostřed hnojiště a zakončen jest kůlnou, po druhé straně bývá ovocná, obyčejně málo pěstovaná zahrada. Za světnicí ná-

[1]) Tak se nosily a nosí v Konešíně dle popisu Marie Chadimové.

sleduje malá kuchyň s ohniskem a otevřeným komínem, pak síň, do niž ze dvora se vchází a která spojena bývá dveřmi s kuchyní,

Obr. 14. Horácký kroj svobodných z Králic.

sklepem i chlévem, jenž ke komoře přiléhá. Na to obyčejně následuje konírna a za ní chlívky pro vepřový dobytek; ukončení tvoří stodola. Někdy stojí stodoly za statky v řadě a vede k nim

společná cesta, které se říká „za humnama.“ Domy stojící průčelím na náves mívají podle obydlí návrať, kterou se vjíždí do dvora, na kterém umístěny jsou uprostřed hnojiště, po obou

Obr. 15. Stará chalupa v Králicích.

stranách chlévy a kurníky; dvůr bývá ukončen kůlnou, za níž jest zahrada ovocná se stodolou. Ze starého nábytku zachovaly se staré židle s vyřezaným srdíčkem v lenochu, dubový stůl, který stává v koutě naproti kamnům, a malovaná truhla na šaty,

která ponenáhlu ustupuje moderním almarám neb šatníkům. Někde ve statku viděti ještě starou římsu o 3 odděleních; v horním bývají talíře, v prostředním hrníčky, ve spodním visí

Obr. 16. Starý domek v Jinošově.

džbánky. Kolem čtyřhranných kachlových kamen mívají lavice a nad nimi na dřevěných rámech přeházeny jsou zbytečné peřiny. Stavení dřevěných jest velmi pořídku. (Obr. 15. a 16.)

Obyčeje.

Ze starých zvyků zachovaly se zvláště některé svatební obřady. Před zdavkami pošle darem nevěsta ženichovi košili, ženich nevěstě střevíce. V předvečer oddavek vyhrávají hudebníci před domem ženichovým a nevěstiným a družba s mládenci zvou hosty. V den sňatku přijde ženich se svými hostmi s hudbou do domu nevěstina. Tato se schová a snaží se, aby ženicha dříve uhlídala nežli on ji. Po požehnání rodičů snoubenci jdou do kostela, kde po zdavkách bývá sloužena mše. Při zdavkách hledí nevěsta ženichovi šlápnout na nohu, aby si zajistila nadvládu. Věneček má nevěstě s hlavy sejmouti družička; přispíší-li se k tomu mládenec, musí družička si jej vyplatiti.

Po zdavkách jde průvod do hospody a zůstává tam až do připravení svatební hostiny. Tato začíná modlitbou, kterou družba předříkává. Nežli se dá na stůl polévka, vkročí družba do světnice s misou vodou naplněnou, klopýtne schválně přes práh a upustí mísu, aby se rozbila ku všeobecnému obveselení. Při hostině přednášejí družičky různé proslovy a přípitky, pak pořádají se rozličné sbírky: pro nevěstu, kuchařky a j.; v nové době též pro Matici školskou. Po hostině odeberou se svatebčané do hospody, kde se tančí; pozdě v noci konají se „záčepky“, při nichž ženy zpívajíce zamění nevěstě za věnec šátek a prodávají nevěstu ženichovi za „výkupné“.

Nevěsta odcházejíc z domu rodičů loučí se s nimi dojemně za zpěvu žen. Nevěstě, jakmile přijde do domu ženichova, položí se v cestu koště, aby se ukázalo, jak si bude všímati čistoty a pořádku; ona koště zdvihne, několikráte s ním pomete a pak je postaví do kouta. Ve světnici nakrojí nevěsta podaný pecen a zapíchne do něj peníz, ze kterého se soudí, jak bude štědrou.[1])

Také se zachoval zvyk „pálení čarodějnic“ večer před 1. květnem, jenž zahájen bývá praskáním bičů. Ohně pálívají po kopcích a hoši dávají dívkám zelené větvičky za okna, milencům posypávají se cestičky.

O štědrém večeru házejí děvy střevíce přes hlavu; obrátí-li se z domu ven, soudí z toho, že se do roka vdají; také lejí

---

[1]) Při slavnosti Národní Jednoty konané dne 15. června 1902 v Náměšti provedla obec Kralická svatební průvod v národním kroji se starými obřady a zvyky. (Obr. 17.)

olověné figurky a dávají pozor, ze které strany domácí pes štěká — odtud přijde ženich. Hospodyně od každého jídla něco uschovají pro krávy, aby po otelení hojně dojily.

Obr. 17. Svatba z Králic na slavnosti Národní Jednoty v Náměšti r. 1902.

Poměry lidu poddaného.

O robotní práci a dávkách lidu poddaného máme nejstarší zprávu z Březníka z r. 1396, když Marketa z Lamberka darovala ku věčnému záduší tamnímu kostelu lán (viz Březník).

O poměrech těch z pozdější doby poučují nás poněkud rejstra obce kralické z r. 1573, kde se dočítáme, že podsedníci a podruzi z obcí Králic, Lhotic a Jakubova povinni byli „na vrstvách býti, u Kralického dvora všelijaké vobilí žíti, síti . . . . také chmel ve chmelnicích štykati, pokudž ho stává“. Rejstra ta nám vypravují, že r. 1587 předstoupili kraličtí sedláci, kteří ouroční pšenice velké míry dávali, před uroz. p. Bartoloméje Vaneckého z Jemničky a na Valči, jakožto předního otcovského poručníka dítek a statku pozůstalého po uroz. p. Janovi st. z Žerotína, žádajíce ho, aby úrok ssutý proměnil v peněžný. Pan Vanecký uváživ, že ssutý úrok nepravidelně se odváděl a tím sirotci poškozeni byli, svolil k tomu, aby za jednu měřici se platilo 10 gr. o sv. Václavě a, kdo by nezaplatil, se postavil do vězení na Náměšti a odtud nevycházel, až by zadost učinil. — Před zrušením bývaly roboty na panství náměšťském skoro ve všech vesnicích stejné: Celoláník měl týdně 6 dní jízdné roboty s párem koní a mimo to od sv. Jana do sv. Václava 2 dni pěší; pololáník měl polovici. Chalupníci robotovali týdně 2 dny pěšky po celý rok, domkaři celoročně 20, podruzi 12 dní. V letě konali práce na polích, na podzim na rybnících, v zimě v lesích. Pololáník musel za zimu 12 sáhů dříví nadělati. Za udělaný půl sáh dříví býval mu odpuštěn den letní roboty. Za janskou robotu dostával pololáník 4 bochníky chleba týdně. Také odváděli sedláci na zámek slepice a vejce a platili domovní daň. — Výkupné řídilo se dle výměru lánů (který nebyl stejný) a dle úrodnosti polí.

Utiskovatelem práv a svobody svých poddaných byl na Náměšťsku Jan Filip hr. z Verdenberka (1682—1733). Povstaly proti němu selské bouře a stížnosti z města Biteše a z městeček Náměště a Mohelna podány byly až ke dvoru císařskému do Vídně.

Na panství krumlovském měli robotu mírnější. V Senohradech jezdili pololáníci jen $1^1/_2$ dne v týdni s párem koní do práce a od sv. Jana do sv. Václava robotovali pouze 1 den pěšky. Čtvrtláníci měli po celý rok $1^1/_2$ dne týdenní pěší roboty, domkaři 13 dní a mimo to 8 dní za povolení sbírati suché dříví v lese. Pololáníci dávali vrchnosti jen 1 slepici a 25 vajec. — V Čučicích měli vykázané určité robotní práce: Půlláník povinen byl 3 míry jaře a ozimu zasíti, sežíti, svázati a do panské stodoly odvézti; v čas senoseče 2 osoby panská sena dělaly a jedna

je svážela do kůlny. Slepic dávali dle rozsáhlosti chovu, vajec průměrně 30, kuřata 4 a desátou husu.

Bližší zprávy o robotách a desátcích udány jsou u jednotlivých osad.

Obecní záležitosti.

Tyto jsou jako v sousedních okresech. Starosta vyřizuje obecní záležitosti za porady s radními. On svolává ke schůzím obecní výbor, u něho uschována jest pečeť a důležité obecní listiny; ve větších osadách mívá po ruce obecního písaře. Krásné staré znaky, které obce na starožitných razítkách mívaly, vytratily se v novější době; v novém razítku bývá jen jméno obce, často s nečeským slovem „Představ".

Do sněmu volí Náměšť s městy: Třebíčí, Jihlavou, Stonařovem, Hrotovicemi a Rosicemi 1 poslance, kterým jest nyní Dr. Ludvík Chlum, advokát v Jihlavě.

Venkovské obce Náměšťska volí s venkovskými obcemi okresu Třebického 1 poslance, kterým jest nyní P. Arnošt Tvarůžek, farář ve Vladislavi.

Za všeobecnou třídu voličů volí Náměšťsko s okresy: Třebickým, Jihlavským městským a venkovským, s Teleckým, Velko-Meziřickým a Bitešským 1 poslance, kterým jest nyní Jan Jílek, obuvník v Třebíči.

---

4. Živnosti.

Základní výživou obyvatelstva jest hospodářství a chov dobytka. Nejvíce pěstuje se žito, oves, brambory, luštěniny, pícní rostliny a tuřín; v polohách teplejších ječmen, pšenice, řepka a cukrová řepa. Chov dobytka v novější době značně se zvelebuje, ovocnictví pěstuje se v zahradách více pro domácí potřebu nežli pro vývoz; i včelaření dostatečná péče se věnuje. O zvelebení hospodářských poměrů stará se hospodářský spolek náměšťský a zimní hospodářská škola. V každém odvětví mají hospodáři vzorný příklad na velkostatku. Hospodářství hrabství Náměšťského má 16 dvorů režijních a 2 dvory pronajaté. Režijní dvory mají 1835·6 ha polí, 128 ha luk a 92 ha pastvin. Území to rozděleno

jest na 7 obvodů: Náměšť, Jinošov, Velké pole, Mohelno, Hartvíkovice, Okarec a Konešín; každý obvod má svého správce podřízeného ředitelství v Náměšti. Seje se řepky $^1/_{10}$, žita a pšenice $^3/_{10}$, ječmene $^1/_{10}$, ovsa $^1/_{10}$, pícnin (jetele červeného, lucerky a úročníku) $^2/_{10}$; brambor sází se na $^2/_{10}$ plodné plochy; řepa cukrovka sází se jen místy v množství nepatrném.

Skot chová se jen čistokrevný: pincgavský, bernský, kravařský a v poslední době na zkoušku východo-frýžský. Mléko dodává se do Brna. Chov skopového dobytka jest nyní velmi skrovný; ještě r. 1835 choval velkostatek přes 8000 kusů, rolníci přes 4000 kusů ovcí.

Rybníků větších a menších jest 37 s úhrnnou vodní plochou 218 ha. Hlavní rybou jest kapr, vedlejší lín a štika. Kapři dorůstají na prodej ($2^1/_2$—3 kg.) ve 3 letech a dodávají se většinou na trh brněnský, kde pro chutné maso dobrý mají odbyt.

Lesů mají obce a jednotliví rolníci jen po skrovnu. Velkostatek má celkem 8131·4 ha, které rozděleny jsou na 10 revírů: Zámecký, Březnický, Kladrubský, Sedlecký, Hartvíkovský, Pozdětínský, Jinošovský, Čikovský, Košíkovský a Brežský; tři poslední leží v okrese Bitešském.

Z pěstovaných dřevin jehličnatých převládá: smrk, borovice, jedle a modřín; z listnatých: dub, buk, habr, javor, jilm a bříza. Hospodářství lesní jest vysokokmenné, čas obmýtný 80—100 let; roční výnos lesů jest 27.500 m³. Hotová výroba buď se dováží do uhelných dolů jakožto dříví důlní, klády ku řezu způsobilé dodávají se do Náměště na moderně zařízenou pilu, kde se zpracují na prkna, fošny a latě a odtud se vyváží po železnici na prodej. Odpadky prodají se na palivo, drtin se upotřebuje ku vytápění parostroje. Ostatní skácené dříví zpeněží se jako palivo v okrese samém.

Průmysl v okrese jest jen skrovný. Panství má pivovar s ručním pohonem na roční výrobu 6000 hl piva a 3 lihovary, ve kterých se docílí ročně 4000 hl lihu ze sklizně bramborové. Cihelna panská u Jedova jednoduchými stroji vyrábí ročně na 250.000 kusů různých cihel: vápenka panská byla r. 1905 zrušena. Privátní vápenná pec jest v Pucově, cihelny privátní jsou v Náměšti, Jinošově, Králicích, Jasenici, Vícenicích a Konešíně. U Naloučan jest lom na prahorní vápenec, z něhož dělají kamenící

sloupy, schody, plotny a j. Mlýnů jest v okrese hojnost (14); avšak žádný z nich nevyniknul značnější výrobou a rozsáhlým obchodem. V Náměšti byla škrobárna a továrna na syrub, které zanikly r. 1889; místo nich jest továrna na lučebniny. Poblíž Náměště jest dehtárna. Od roku 1795 byla za zámkem tkalcovna spojená s přádelnou a barvírnou tak zv. „Namiester Feintuchfabrik", ježto dodávala jemná sukna i do císařského hradu. R. 1865 počala hynouti, až docela zanikla. Nyní jest tam faktorství s 20 dělníky; také se v novější době zařizuje továrna na koberce.

R. 1658 kopalo se u Mohelna na železnou rudu a v druhé polovici minulého století pracovalo se pilně v tuhárně u Čučic.

V celém Náměšťském okrese r. 1907 bylo 340 řemeslníků a 137 obchodníků.

---

5. Spojovací prostředky.

Dobrých silnic má okres Náměšťský dostatek. Nejstarší silnice jest Brněnská, která z okresu Brněnského vede na Rapotice, Králice, Náměšť a Zelenou hospodu k Vladislavi a dále k Třebíči. Dokud nestála příční dráha železniční, byl na této silnici čilý ruch. Avšak bez přípřeže nebylo lze těžkým nákladům dosíci strmých vrchů u Náměště a nad Chvojnicí u Rapotic. První překážka odstraněna byla asi před 30 lety přeložením silnice na nižší polohu směrem k Březníku, druhá vada trvá dosud. Prastaré jsou také silnice: 1. z Náměště do Biteše, od které se v Jinošově odbočuje rameno Tasovské, 2. z Náměště na Vícenice, Hartvíkovice do Dalešic s odbočkou na Sedlec a Kladeruby do Mohelna a 3. z Náměště na Březník do Mohelna, ze které nedaleko Mohelna se odbočuje silnice na Senohrady. V posledních 20 letech byla silniční síť okresní hustěji propletena. Zřízeny byly silnice:

1. Čikov—Březník	v délce	13·067	km
2. Rapotice—Oslavany	„	7.903	„
3. ku stanici Náměšťské	„	0·120	„
4. „ „ Studenecké	„	0·656	„
5. poboční do Čučic	„	0·880	„
6. „ „ Kuroslep	„	0·640	„
7. „ „ Otradic	„	0·713	„

8. Studenec—Pozdětín	v délce	5·240	km
9. Pozdětín—Smrk	„	1·476	„
10. Náměšť—Budišov	„	10·615	„
11. poboční do Lhánic	„	1·348	„
12. Újezd—Jinošov	„	3·541	„
13. spojovací v Jinošově	„	0·086	„
14. Konešín—Sedlec	„	10·732	„
15. Pyšelo—Pozdětín	„	2·600	„
Celá délka . .		59·617	km

Dostavují se silnice: Mohelno—Dukovany v délce asi 4 km a Studenec—Konešín v délce asi 3 km. Projektována jest silnice z Náměště na Naloučany do Tasova. Jako v okrese Třebickém jeví se i zde nedostatek mostů přes řeky Jihlavku a Oslavu.[1])

R. 1885 dostalo se okresu železnice, která jej probíhá od východu k západu a ve Studenci má severní odbočku. Touto železnicí spojena Náměšť výhodně s Brnem a se sousedními městy Třebíčí a Velkým Meziříčím, též s Prahou a s Vídní. Na trati hlavní jsou stanice: Rapotice, Králice, Náměšť a Studenec; na odbočce k Meziříčí Pozdětín.

Osobních vlaků jezdí denně na hlavní trati 6 (3 k Okříškám a 3 zpět), na trati vedlejší 8 (4 do Meziříčí a 4 zpět).

Poštovní úřady jsou jen v Náměšti, Mohelně a Rapoticích, telegrafické stanice v Náměšti a Rapoticích.

---

6. Zdravotnictví.

Náměšťský okres má 2 zdravotnické obvody: v Náměšti a v Mohelně. První ve výměru 116·6 km² má 21 obcí s 8070 lidmi (z r. 1907), druhý ve výměru 99·4 km² má 11 obcí s 5099 obyv. Obce Ketkovice a Cučice přiděleny jsou obvodu oslavanskému, obce Pozdětín, Pyšelo a Vanč obvodu budišovskému, Jasenice obvodu biteššskému. Obvodním lékařem v Náměšti jest zemský zdravotní rada dr. Frant. Dreuschuh, v Mohelně dr. Jaroslav

[1]) Přes řeku Jihlavku byl až do nejnovější doby jediný most u Hartvikovického mlýna na silnici do Dalešic; teprve r. 1906 zatímním nákladem mlynáře Tkaného postaven veledůležitý most na nové silnici Mohelno—Dukovany.

Na řece Oslavě jsou mosty v Náměšti a u Skřipiny na silnici z Březníka do Mohelna.

Svoboda.[1]) Lékárna veřejná jest v Náměšti, privátní v Mohelně. Zkoušených porodních bab bylo po jedné: v Králicích, Rapoticích, Sudicích, Ketkovicích, Vícenicích, Naloučanech, Hlubokém, Konešíně, Hartvíkovicích, v Senohradech a Pyšele, po dvou: v Náměšti a Březníku. Hřbitovy jsou ve všech farních osadách a všude, kde dříve fary bývaly a kde jsou filiální kostely; mimo to některé od far vzdálenější osady (na př. Hluboké) zařídily si vlastní hřbitov. Úmrtní komory jsou: v Náměšti, Králicích, Hlubokém, Jenešově, Ocmanicích, Pyšele, Vícenicích, Mohelně a Ketkovicích. Infekční nemocnice bude letos dostavěna v Náměšti; každá obec má svou odloučenou místnost pro nakažlivé nemocné; pro takové nemoci má velkostatek též vlastní nemocnici.

Přírůstek obyvatelstva za posledních 7 let činí asi 1·6%, úmrtnost v okrese Náměšťském jest asi o 0·7% menší než na celé Moravě. Asi 13% veškerého úmrtí padá na tuberkulosu;[2]) z dětských nemocí objevují se skoro každoročně: spála, spalničky, záškrt, zádušný kašel a plané neštovice. Avšak při nynějším zdravotním zařízení neuchvacují ani polovici obětí jako v letech minulých. Břišní tyf vystupuje ojediněle, za to zavlečen bývá do okresu slováckými dělníky trachom.

Notorických pijáků v okresu ubývá; v obvodu mohelském jest jich asi 15; také ubylo značně samovražd.

Zvěrolékaře okres nemá; povoláván bývá z Třebíče.

Mezi hovězím dobytkem ojediněle vystupuje snět slezinná, někdy zavlečeny sem bývají slintavka a paznehtnice; červenka u prasat v letních měsících často zuřívá.

I zvěř ve zdejších oborách podléhá různým nakažlivým nemocem: Mezi jeleny ve Velké oboře vyskytuje se nemoc, za které zvířata stahují kůru mladých stromků s hůry dolů, čímž stromky odumírají. Pro tuto škodlivost snížen byl počet jelenů asi na 45 kusů a bude snad nynější chov nahrazen plemenem novým. Také chov tetřevů po mnohých zkouškách se nezdařil; ptáci byli přiváženi až z Norska, ale mláďata jejich onemocněla tuberkulosou ptačí.

---

[1]) Oba páni s největší ochotou podali mi materiál pro tuto stať.

[2]) Mnohý souchotinář donáší si tuto chorobu z velkého města (Vídně) a doma pak umírá.

Na zimní hospodářské škole v Náměšti vyučuje se závazně i zdravotnictví i zvěrolékařství.

7. Fary.

Fary okresu Náměšťského náležely ve stol. XIV. většinou ku děkanství Tasovskému; r. 1340 patřily tam fary: Vícenická, Náměšťská, Březnická, Hartvíkovská, Konešínská. Nyní skoro všechny přiděleny jsou děkanství Náměšťskému, arcijáhenství Jaroměřickému. Jsou to následující:

1. Březník (s osadami Březníkem a Kuroslepy a s Velkopolským dvorem) s 1226 kat., 1 ak.

2. Hartvíkovice (s osadami Hartvíkovicemi, Třesovem, Sedlcem, Popůvkami a Okarcem) s 1621 kat., 5 ak.

3. Jinošov (s osadami Jinošovem, Jedovem, Otradicemi, Pucovem, Hlubokým, Jasenicí, Králicemi, Lhoticemi) se 2570 kat., 45 kat. a 6 židy; k faře patří ještě z okresu Bitešského osady Jindřichov a Krokočín se 474 katolíky.

4. Konešín (s osadami Konešínem, Kozlany a Studencem) s 1327 kat. a 4 židy.

5. Mohelno (s osadami Mohelnem, Kramolínem, Kladeruby, Lhánicemi a Senohrady) s 2561 kat. a 6 židy.

6. Náměšť (s osadami Náměští, Naloučany, Ocmanicemi, Vícenicemi a Zňátkami) s 2938 kat., 4 ak. a 41 židy.

7. Pyšelo (s osadami Pyšelem, Zahrádkou, Častohosticemi, Pozdětínem a Kojatínem) s 1026 katolíky.

II. Do děkanství Ivančického přidělena jest fara v Čučicích (s osadami Čučicemi, Ketkovicemi a Sudicemi) s 1415 kat. a 8 ak.

Osada Vanč přísluší k faře Tasovské, osady Jakubov a Rapotice ku faře Popovské.

Mimo faru Pyšelskou, která za císaře Josefa zřízena byla, jsou veškeré fary založení starého; nejstarší z nich jest fara v Mohelně, která již r. 1234 klášteru oslavanskému patronátem patřila.

Zanikly fary: v Jasenici, Naloučanech, Králicích a Vícenicích.

Patronát far: v Náměšti, Mohelně, Konešíně a Jinošově patří majitelům velkostatku náměšťského, hrabatům z Haugvic,

fary Čučické majitelům panství krumlovského, knížatům z Lichtenštejna, ostatních far náboženskému fondu.

8. Školství.

O školách v okrese před XVI. stoletím nemáme skoro žádných zpráv. Že po husitských válkách všudy při farních osadách také školy byly, jest známo. Zvláště ale všudy, kde bratří se usadili a sbory zařídili, založili též školu pamatujíce, že mládež jest nadějí církve a vlasti. Nejznámější z těch škol byla škola kralická, do které nejen děti z ostatních osad docházely, nýbrž ze vzdálenějších míst na byt a na stravu dávány byly.

R. 1582 činí se zmínka o škole v Ocmanicích. Po bitvě Bělohorské školství na Moravě všudy pokleslo. Matrika třebická z r. 1674 připomíná v celém zdejším okrese toliko školu v Náměšti, udávajíc, že tamějšího učitele farář z dobré vůle platil. Mimo ten plat bral učitel 1 zl. z kostelních peněz za zpívání pašijí a z okolních vesnic dobrovolné příspěvky, o které se dělil s varhaníkem; z toho vysvítá, že učitel svou výživu měl z větší části v řemesle. Soukromý dům, ve kterém umístěna byla škola, občané z Náměště nechtěli opravovati, žádajíce opravu tu na faráři.

Příznivější poměry pro školství trvají od dob Marie Terezie. Při všech farách zřízeny byly obecné školy ponejvíce jednotřídné. Tyto postupem rozšířeny a též v jiných osadách, kde toho potřeba kázala, školy zřízeny byly. Dnes jest v okrese Náměšťském celkem 23 obecných škol, a to: 1 pětitřídní, 1 čtyřtřídní, 3 trojtřídní, 9 dvoutřídních a 9 jednotřídních.

Dosud školy obecné nemají: Častotice, Jakubov, Jedov, Kozlany, Kramolín, Lhotice, Okarec, Otradice, Popůvky, Pucov, Třesov, Vaneč, Zahrádka a Zňátka.

Pro dorost rolnický r. 1898 postavena v Náměšti zimní hospodářská škola; střední a měšťanské školy dosud okres Náměšťský nemá.

9. Statistický přehled.

Okres Náměšťský jest východní částí hejtmanství Třebického, se kterým patří ke krajskému soudu v Jihlavě, kde jest též doplňovací okres 81. pěš. pluku a 14. praporu zemské obrany, ku kterým mladíci okresu Náměšťského se odvádějí.

Okres celý má 261·2 km²; z toho připadá: na úrodnou plochu 25.314 ha 63 a, na stavební plochu a dvory 120 ha 81 a, na pustiny 106 ha 34 a, na cesty a silnice 571 ha 55 a; skoro celou polovici toho zaujímá velkostatek.

R. 1900 žilo na celém okrese ve 2142 domech 3395 obývajících stran s 15406 obyvateli; přírůstek za poslední desítiletí byl pouze 3·03%, za posledních 30 let 14·9%. Mezi obyvateli bylo 70 Němců (4·6‰) a 67 Židů (4·4‰). V okrese jest 31 samostatných obcí a 37 osad; z těchto jsou pouze 2 městečka (Náměšť a Mohelno), ostatní samé vesnice. Nejvíce domů měly: Mohelno 185, Náměšť 155, Březník 112; nejméně: Častotice 13, Pozdětín 15, Kojatín 16.

Nejvíce obyvatelů měly: Náměšť 1699, Mohelno 1278, Březník 790; nejméně: Častotice 101, Kojatín 114 a Kozlany 126.

Největší území má Mohelno 1751 ha, nejmenší Otradice 277·54 ha. Od r. 1890—1900 ubylo obyvatelů: v Jakubově, Jedově, Jinošově, ve Lhoticích, Pucově a ve Vanči, nejvíce však v Náměšti samé skoro 100 obyv. (celá $^1/_{16}$), tedy 6·25%. Na 1 km² připadá průměrně 59 obyvatelů.

II. Jednotlivé obce.

Náměšť.

áměšť rozkládá se malebně po obou březích řeky Oslavy v nadmořní výšce 350 m na 33° 49′ vých. délky a 49° 12′ sev. šířky. Hlavní část městečka leží po břehu pravém a jen nepatrná část s hradem po břehu levém; obě strany spojeny jsou pevným kamenným mostem ozdobeným dvaceti sochami. Mimo úhledné prostranné náměstí sestávající skoro vesměs z domů jednopatrových má městečko jen několik nepravidelných ulic a domových skupin. Nejznámější z nich jsou: Hřbitovní ulice a Ujcové ulice, Závody a Domky. (Obr. 18., 19., 20.) V novější době rozšiřuje se Náměšť nejvíce směrem ku nádraží. U prostřed náměstí (obr. 21.) stojí socha nejsv. Trojice[1]) a něco výše za ní kašna. (Obr. 22.) Ze staveb

[1]) Socha tato byla postavena: „In gLorIaM DeI patrIs, fILII et spIrItVs sanCtI.“ (Na oslavu Boha, Otce, Syna i Ducha svatého) (1715) nákladem paní hrab. Isab. z Verdenberka roz. hrab. z Lamberka, druhé choti Jana Filipa.

Obr. 19. Pohled na Náměšť od železničního mostu.

Obr. 20. Pohled do městečka Náměště.

vynikají: Radnice, kostel, fara, v pozadí ku řece škola, za farou špitál sv. Anny; také jsou na náměstí dva větší hostince, notářství a na horním konci poštovní a telegrafický úřad.

Radnice jest staré stavení, které dříve mívalo podloubí (žundr); pochází asi z dob, kdy Náměšť opět městečkem se stala. R. 1624 praví se zjevně, že radnice byla pusta. Archiv,

Obr. 21. Horní část náměstí s radnicí.

jenž se tam zachoval, jest dosti chud. Ze starších listin mají jen privilej cís. Ferdinanda II. z 29. března 1632, jímž povýšil Náměšť opět na městečko, a ze 4. září 1708 zmírnění povinnosti robotní od hr. Filipa z Verdenberka; novější jsou privileje Marie Terezie z r. 1747 a z 1750, Josefa II. z r. 1781 a cís. Frant. II. z r. 1795.

Náměšť měla r. 1900 v 155 domech 247 bydlících rodin s 1699 obyvateli, mezi nimi 4 akat. a 41 židův; r. 1890 bylo 1797 obyv. a r. 1870 ve 136 domech 1776 obyvatelů. Tenkráte patřily do obce Náměšťské také: Častotice, Jedov, Naloučany, Otradice a Zahrádka, které od té doby staly se obcemi samostatnými; s těmi dohromady měla obec r. 1870 ve 297 domech

3064 obyvatelův. Následkem klesnutí průmyslu obyvatelův ubylo, ale v novější době městečko utěšeně zkvétá a se rozšiřuje, zejména od r. 1885, kdy se mu dostalo železnice a blízkého nádraží. (388·5 m.) (Obr. 23.)

Obyvatelé živí se nejvíce řemeslem a obchodem. Žije tu: 10 hostinských, 5 řezníků, 10 obuvníků, 11 krejčích, 8 švadlen,

Obr. 22. Socha nejsv. Trojice.

4 pekaři, 4 zámečníci, 3 stavitelé a 3 povozníci, 2 bednáři, kožešníci, sedláři, sklenáři a holiči, po jednom kováři, klempíři, tkadlci, pilnikáři, pozlatníkovi, knihaři, hodináři, kominíku, malíři, pokrývači a natěrači, také jsou zde 2 fotografové. Rolníků žije zde 17, obchodníků 28. Již r. 1674 byla zde převaha řemeslníků, totiž 28, kdežto jen jediný láník se 64 měrami se uvádí a mimo něj 20 chalupníků s polem (od 16 do 45 měr) a 4 domkaři bez

pole; r. 1790 bylo v Náměšti v 80 domech 665 obyvatel. Čechů bylo zde málo, neboť: koláři, kováři, zámečníci, stolaři, zedníci, tesaři, bednáři a sedláři tvořili cech společný; vlastní cechy měli jen: mlynáři, pekaři a hrnčíři. Artikule měly cechy teprv z 18. stol.; z dob dřívějších ani listin ani jiných památek nezachovaly.[1])

Do náměšťského území patří dnes 340·7 ha. pole, 15·8 ha. luk, 22·9 ha. zahrad, 92·2 ha. pastvin, 275·1 ha. lesů a 20·3 ha.

Obr. 23. Nádraží Náměšťské.

rybníků. R. 1790 bylo: 572 j. pole (z toho 201 j. panské), 37 j. zahrad, 31 j. luk a 256 j. pastvin.

Obecní majetek vykazuje pouze: 1·32 ha. pole, 1·86 ha. luk, 34·4 ha. pastvin a 24·73 ha. lesa, které teprve v novější době získány byly osázením pastvin, oč nevšední zásluhu má nynější starosta obce Dr. Karel Maiwald.

R. 1674 vyskytují se jména tratí: Korytina, Kopanina, Křišťálov, Klínek, Příhoří u Rathana, Dodávky, Lámanice, která z větší části do dneška se zachovala.

---

[1]) O továrnách náměšťských, o robotách lidu poddaného jest pojednáno na jiném místě.

Starých rodin, které by dům držely přes 100 let, v Náměšti není.

Kostel zasvěcený sv. Janu Křtiteli jest krásná barokova stavba, kterou provedl Jan Baptist z Verdenberka r. 1639[1]); posvěcen byl r. 1641. S počátku měl jen 3 oltáře s krásnými obrazy neznámého malíře školy nizozemské. Později postaveny ještě 4 vedlejší oltáře. Po stu letech obnovili sešlý kostel manželé hrabata Marie Františka a Jan Leopold z Kufštejna, opatřili kostel ještě 2 oltáři a 2 oratoriemi.

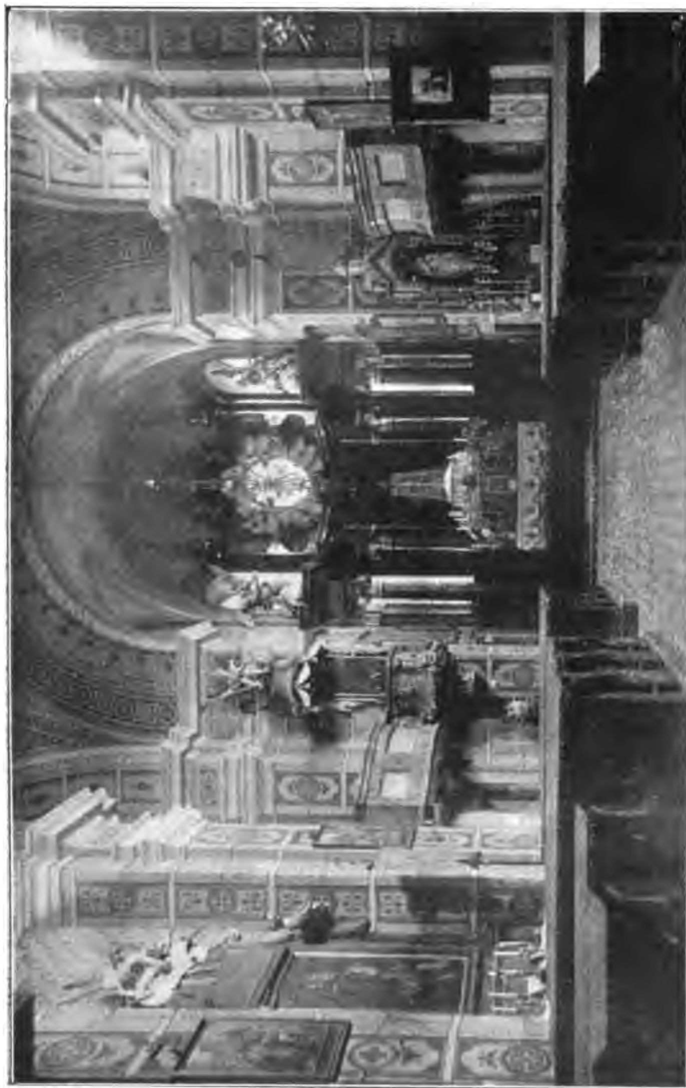
Místo oltáře bolestné Panny Marie byl r. 1899 zřízen oltář Panny Marie Lurdské, který však slohově k celku se nehodí. Obraz sv. Jana na hlavním oltáři, který několikráte přelakován byl, po důkladné opravě r. 1908 zaskvěl se v původní umělecké kráse. Roku toho celý kostel ve všech částech byl opraven a kamennými dlaždicemi vkusně vydlážděn. Pozadí hlavního oltáře spočívá na 4 mohutných korintských sloupech. (Obr. 24.) Stříbrná gotická monstrance zdobena polodrahokamy pochází z kostela vícenického. Varhany o 13 rejstřících pořídil r. 1836 brněnský varhanář Harbrich. Věž kostelu přiměřená chová 4 zvony, největší a nejstarší z nich pochází z r. 1665 od brněnského zvonaře Zikm. Kertze.

Fara ležící proti kostelu jest rozsáhlé starší stavení s velkou zahradou. Dle zápisů byla r. 1658 postavena na domě, který opustil Pavel Tkadlec, avšak v nynější rozsáhlosti provedena hr. z Kufštejna po r. 1740.[2]) Byty 2 kooperatorů jsou v sousedním jednopatrovém domě vedle fary. Farní dotace jest dobrá, zejména mnoho polností má u Konešína (17·25 ha.) a u Vícenic (12·5 ha.). Fara náměšťská připomíná se r. 1345 (Cod. d. Mor. VII. 440), kdy měl farář náměšťský hájiti nově ustanoveného faráře v Březníku; náležela tenkráte ku děkanství Tasovskému. R. 1377 byl zde farářem Proček (Pročko), který odešel na faru do Chocně. Za pánů z Kravař zakořenilo se zde husitství. R. 1460 pan Ctibor z Cimburka a z Tovačova seděním na Náměšti pohnal Jana z Komorovic a z Březníka ze 100 hř., že mu jest odprodal

[1]) V kostelní zdi z venku jsou 2 náhrobky: Jiříka, syna Tomáše Soběhrda z Kozlova, úředníka na Náměšti, z r. 1608 a Tom. Jorše, faráře, z r. 1780.

[2]) Praví ť v zakládací listině chudobince: „Místo chatrného, sesutím hrozícího domku dali jsme pro sluhy Páně postaviti krásnou „faru"

vinohrad od kostela jeho v Náměšti v Dolních Kounicích, nemaje k tomu práva. Páni rozhodli: „Poněvadž sú to práva vino-

Obr. 24. Vnitřek farního kostela.

hradská, že to súditi nechcú, než aby hleděl pan Stibor právem horním.“ Z půhonu tohoto patrno, že zdejší fara již za starodávna byla dobře dotována.

V 16. stol. rozšířilo se zde valně bratrství, podporováno jsouc pány z Lomnice a ještě více jejich dědici pány z Žerotína. Od r. 1530 měli v Náměšti svou tiskárnu,[1]) kterou zařídil tajemník Václava z Lomnice Matěj z Dvořiště. Tiskárnu vedli: Beneš Optat, učený bratrský kněz rodem z Telče a vychovatel syna Václavova Znaty z Lomnice, a Petr Gzel z Prahy. Oba vydali r. 1533 v Náměšti první Českou gramatiku a r. 1535 tak zv. „Isagogicon".[2]) Také přeložili oba Nový zákon dle latinského vydání Erasma Rotterdámského do češtiny, které dílo vyniká plynností a čistotou našeho jazyka. Věnováno bylo býv. abatyši Králové kláštera, Johance z Boskovic, ježto veškerý náklad nesla.

Pastory v Náměšti se jmenují: výmluvný a zbožný Pavel Timon a Vít Gallus, který zde zemřel šedesátiletý. V nekrologu bratrském zaznamenáno jest, „že r. 1603 ve středu po neděli provodní zemřel bratr Václav Nekorský, toho času správce v Byteši a v Náměšti; před smrtí za několik let bídný a nemocný byl. Summus hypocrita, i v šedinách svých k Jednotě neupřímným byl. Mnozí rádi byli, když umřel." Posledními bratrskými pastory zde byli: Daniel Strejc, manžel Kristiny Poňatovské, Pavel Hronovský, administrator kralické tiskárny, Václav Elam († zde r. 1622) a Matouš Krokočínský. V té době víra katolická téměř zcela vyhynula; katoličtí obyvatelé prý na služby Boží chodívali do blízkých Vícenic.

Když Karel z Žerotína donucen jsa poměry Náměšť prodal, uveden sem byl jako první katolický duchovní minorita Bartoloměj Hohol křižanovským farářem Jindřichem Demeriusem, bratrem téže regule. Po něm následoval (1630—1636) Josef Zagrabíny, na to Karel Kroschenberg do r. 1638.

Farnost Náměšťská té doby pro nedostatek katolického kněžstva byla velmi rozsáhlá. Patřily sem osady: Konešín, Kozlany, Studenec (do r. 1739, kdy ustanovena expositura v Konešíně, kterou se spravovala pak i farnost Hartvíkovská), Hartvíkovice, Třesov, Sedlec, Popůvky, Okarec, Pyšelo, Pozdětín, Zahrádka, Častotice (do r. 1788), Naloučany, Ocmanice, Vícenice a Zňátka. Poslední 4 osady zůstaly dosud při farnosti Náměšťské, která nyní čítá 2938 katol., 4 akat. a 41 židů.

---

[1]) Bližší zprávy o tiskárně viz Králice.

[2]) „Uvedení každému počínajícímu se učiti psáti."

Z farářů samostatných po r. 1640 ustanovených nejdéle zde působili: Jakub Třasovic (1641—1654), Tomáš Nebekula (1654—1673), Jakub Prokeš (1699—1719), Antonín Žižka (1719—1740),[1]) Martin Jorš, (1747—1780),[2]) Josef Jindřich Arnošt (1806—1824), Frant. Holub (1833—1862), Jos. Nevolka (1866—1897), jenž byl jihlavským arciknězem, Augustin Forman (1897—1907) a nyní Richard Tenora.

Mimo faráře konají služby církevní dva kooperatoři. Pro zámeckou kapli ustanoven zvláštní zámecký kaplan, nyní býv. sekretář biskupa královéhradeckého P. Ignát Gabriel.

Matriky počínají se rokem 1693.

S farní zahradou sousedí chudobinec spojený s kaplou sv. Anny, který pro dělníky a služebníky sestárlé v službě panské založili lidumilové hrabě Leopold a hraběnka a Marie Františka z Kufštejna, paní na Náměšti a Kirchberku r. 1745 (dne 1. června). Zaopatřeno mělo býti 6 mužských a 6 ženských osob. Dotace byla následující:

1. Každý špitálník obdržel šaty z modrého sukna, též klobouk, boty, šátek (ženské) a každých 10 let nový plášť.

2. Pro každého za maso placeno ročně 5 zl. z důchodu.

3. Pro všechny dáváno ročně 90 měr žita a 24 měr pšenice; obilí to semlelo se jim zdarma v panských mlýnech. Kromě obilí dostávali po 3 měřicích hrachu a čočky.

4. Z purkrabního úřadu ročně 1 cent másla a 12 štočků soli.

5. Z panského pivovaru ročně 12 věder piva.

6. Na otop obdrželi 60 sáhů dříví, které se jim až na místo dovezlo.

Zemřelému špitálníku byl též z důchodu panského placen pohřeb; zaň a za mši svatou připadl faráři 1 zl., kostelníkům 10 kr. a hrobaři 15 kr.; učitel dostával za doprovození, za zpěv a hudbu při mši sv. sloužené za špitálníka z panského pivovaru

---

[1]) Tento vedl prý život pohoršlivý; byv dán do vyšetřování, opustil faru a vstoupil do noviciátů u Servitů (v Jaroměřicích); odtud vystoupil a žil po delší dobu ve Znojmě, načež na faru Náměšťskou se vrátil, ale života prý nepolepšil; odtud dostal se na faru do Břestu, zanechav v Náměšti nadaci 300 zl. na věčné světlo.

[2]) Faráři Martinu Joršovi prodal r. 1766 Karel Vilém hr. z Haugvic Dolní dvůr v Náměšti za 1300 zl.

ročně 8 věder piva. Uprostřed špitálu postavena kaple ke cti Panně Marii a sv. Anně. (Obr. 25.) Ohledně služeb božích, které se

Obr. 25. Vnitřek kaple sv. Anny.

špitálníkům konati měly, smluvili hraběcí manželé s tehdejším farářem Josefem Brandejským, že každý úterek (pokud možno) v týdni buď farář, buď jiný kněz sloužiti bude mši sv. O slav-

nosti sv. Anny měl farář po slavnostním kázání sloužiti slavnou mši svatou; pro ten den vyžádal hrabě od papeže plnomocné odpustky, za jejichž obnovení mělo se každých 7 let znova žádati.

Všechny potřeby pro kapli dodávala vrchnost; vybrané při ofěrách v kapli peníze patřily faře, také dostával farář vědro vína ročně. Za sloužení týhodní mše sv. obdržel farář a jeho nástupci kus panské půdy na rozšíření farní zahrady a obsáhlý kus země, ležící mezi pěšinkou do Ocmanic a řekou Oslavou beze všech břemen na věčné časy.

Špitálníci museli býti vyznání křesťansko - katolického; o velkých svátcích Páně, o všech svátcích Panny Marie, o svátku sv. Jana Křtitele a sv. Anny byli povinni jíti ke zpovědi a svatému přijímání. Každé úterý byli přítomni mši v kapli a ostatní dny ve farním kostele; o svátcích obcovali nejen mši sv., nýbrž byli na kázaní a modlili se v kostele růženec. Každodenně večer na dané zazvonění sešli se ku modlení růžence a litanií lauretanských. Modlitby své měli obětovati za zakladatele a za majitele hrabství Náměšťského. Mimo to súčastnili se všech procesí a všech pohřbů dospělých lidí v Náměšti zemřelých.

Také dostali své instrukce a domácí řád. Fundace měla býti vtělena na věčné časy na velkostatek a při každém prodeji měla se převzíti výslovně do podmínek kupu.[1])

Hrabě Vilém z Haugvic rozmnožil tuto nadaci o nových 12 míst.

S povolením císařovny Marie Teresie založil r. 1759 Bedřich Vilém hrabě z Haugvic, pán na Náměšti, hospic pátrů Kapucínů pro 5 kněží a 3 bratry laiky, kteří pouze na statku Náměšťském almužny pro svůj klášter sbírati směli. Hlavní jejich povinnosti byly:

1. Konati německé kázání v kapli zámecké ve svátek a v neděli,

2. ve svém kostele ve svátek a v neděli po ranní mši kázati česky,

3. vypomáhati při zpovědi ve farním kostele o velkých svátcích a súčastniti se průvodu Božího Těla.

Hrabě vystavěl jim nad zámkem kostel a klášter a učinil pro ně dobrou nadaci, která nejvíce sestávala v naturálních

---

[1]) První přijatí špitálníci byli: Jan Pelc, býv. podkovář, zároveň špitální otec, Mat. Odvářka z Náměště, Pavel Krška z Pyšela, Vavř. Raus ze Studence, Ondř. Zima z Křoví, Mat. Karmazín z Mohelna. Špitálnice: Alž. Robotka z Nám., Marie Pokorná z Nám., Ludm. Nováková z Nám., Anna Kotrlová z Nám., Kat. Šklubalová z Kněnic a Dor. Strýčková z Kuroslep.

dávkách. Klášterníci konali denně záduší za hraběcí rodinu. Klášter byl zrušen r. 1784; z fondu jeho založil Jindřich hr. z Haugvic r. 1797 kaplanské místo a místností klášterských použito pro továrnu na sukna. (Obr. 26.)

Ku městskému hřbitovu přiléhá hrobka rodiny hrabat z Haugvic důstojně vyzdobená, vystavená 1822—1825. Plány podal architekt vídeňský Josef Kornhäusel, figury a sochařské práce provedl sochař vídeňský Josef Klieber.

Obr. 26. Hraběcí krypta v Náměšti.

Škola. Kdy škola v Náměšti založena byla, známo není; ale můžeme tvrditi, že ve staré farní osadě zdejší stála od dávných časův. Čteme sice v urbáři kralickém, že r. 1580 „bylo dáno Smrdkovi z Králic za stravu 6 zl. od Jíry, sirotka nebožtíka Havla Tkalce v Náměšti, když do školy chodil", a že r. 1616 bylo dáno 13 zl. za stravu v Králicích, když se tam Běta, sirotek nebožtíka písaře z Náměště, učila." Z těchto dvou ojedinělých případů pouze jest patrno, že Bratří své sirotky, na které ze společné pokladny platili, posílali na učení do Králic, svého střediště. Škola v Náměšti patřila kališníkům, kteří zde měli převahu. Po náboženské reformaci činí se určitá zmínka o škole v Náměšti v matrice Třebické z r. 1674; stojí tam, že učitel, který byl z dobré vůle placen farářem, měl za zpívání pašijí v postě z kostelních peněz

1 rýnský. O koledu ze sousedních vesnic dělil se s varhaníkem. Obec nechtěla dům opravovati, svalujíc tu povinnost na kostel a na faráře. Podobnou zprávu podává táž matrika z r. 1691; tam určitěji udáno, že z okolních přiškolených vesnic dostával učitel 24 mandelů pšenice dobré a 2 mandele špatnější; budova školní byla tehdy velmi chatrná. R. 1745 ve špitálské listině praví hrabě z Kufštejna, že dal školu postaviti a učitelovi (Schulmeister) přidal za pohřby špitální 8 vèder piva, poněvadž zřízením školy v Konešíně ve svých příjmech zkrácen byl.

Obr. 27. Škola obecná v Náměšti.

Nynější školní budova jest obsáhlé dvoupatrové stavení za kostelem nad řekou Oslavou, ve kterém umístněna jest šestitřídní obecná škola. (Obr. 27.) Kronika školní sahá pouze do r. 1820, kdy stará budova zvýšena o jedno patro a škola rozšířena na dvojtřídní. Z učitelů déle zde působili: Rozsypal Václav (1820—1846), Wasgehtsdichan Jakub (1846—1872); za něho škola rozšířena byla r. 1872 na trojtřídní a již r. 1869 povolán druhý skutečný učitel (Sobotka Josef učil až do r. 1902; † 1907), Odehnal Jiří, naddučitel (1872—1882); za něho ustanoven byl třetím skutečným učitelem Holánek Mořic (1874—1905). Trubáček Josef, nadučitel od r. 1882 až dosud, o rozvoj školy velmi zasloužilý. Pro nával

dětí rozšířena byla škola na čtyrtřídní, pak pětitřídní, konečně šestitřídní. Škola mívá okolo 390 žáků a žákyň. Od r. 1879—1883 byla utrakvistickou. Škola má učitelskou a žákovskou knihovnu a slušné učebné pomůcky.

Paní Uetz-Redlová učinila pro školu nadaci 20.000 K a mimo to stává nadace 2500 K pro ošacení chudých dítek.

Hospodářská zimní škola má novou jednopatrovou budovu poblíž nádraží. Zřízena byla r. 1898 pro rolnický dorost okresu Náměšťského nákladem 34.000 K a přispěním země a státu. (Obr. 28.)

Obr. 28. Zimní hospodářská škola v Náměšti.

Ředitelem ústavu jest dobrý odborník Ladislav Sobotka.

Městečko Náměšť má 4 výroční trhy: 1. V úterý po Novém roce, 2. v úterý po neděli Misericordias, 3. v úterý po 14. neděli po sv. Duchu a 4. v úterý po neděli po sv. Martinu. Jeden trh měla Náměšť od starodávna, 2 trhy obdržela r. 1632 od císaře Ferdinanda III.

Den před každým jarmakem jest dobytčí trh a každou sobotu týdenní trh.

Spolky vzdělávací a dobročinné jsou: Občanská Beseda (z r. 1873) vydržující veřejnou knihovnu pro lid, Sbor hasičský (z r. 1873), Řemeslnický spolek, sv.-Josefská katolická Jednota, Sokol, učitelský spolek „Komenský“, podpůrný dělnický spolek „Vzájemnost“, spolek Vojenských vysloužilců, polévkový spolek pro chudé dítky (1904), losový spolek „Fortuna“, Včelařský

spolek a hospodářské Družstvo. Peněžní spolky jsou: Záložna kontribučenského fondu utvořená z bývalého kontribučenského fondu hrabství Náměšťského a „Záložný spolek", zapsané společenstvo s ručením obmezeným z r. 1872. Nemocnice nová se staví.

Obec má nadace: a) paní Karoliny Uetz-Redlové v obnosu 120.000 K a to:

1. Pro podporu sirotků	20.000 K
2. pro vdovy	20.000 K
3. pro školu	20.000 K
4. pro obecní potřeby	40.000 K
5. pro hasičský sbor	20.000 K
b) chudobinský ústav se jměním	18.000 K
c) nadaci pro zakoupení šatstva školním dítkám	2.500 K

Ze starostů nejdéle úřadovali: Svoboda Josef (1819—1849), Frant. Babirád (1849—1864) a Frant. Hoffmann (1870—1882).

Náměšť jest sídlem okresního soudu, berního a listovního úřadu, poštovního a telegrafického úřadu, četnické stanice, finanční stráže, sídlo notáře a obvodního lékaře. Také se zde usadili někteří advokáti, kteří však brzy se vystěhovali.

V Náměšti bylo též sídlo lékařské župy jihlavsko-znojemské, jejíž předsedou byl zdejší panský a obvodní lékař dr. František Dreuschuch, který nejen o zdravotnictví okresu uznaných si získal zásluh, nýbrž i na národním probuzení a vzdělání zdejšího lidu neúnavně pracoval. Narodil se r. 1853 v Třebíči, kde jeho otec, rodák náměšťský, přes 50 let působil jako praktický lékař, známý svou lidumilností a neúmorným humorem. Po odbytých studiích započal dr. Frant. Dreuschuch svou praxi v Třebíči, avšak brzy stal se vrchnostenským a též obvodním lékařem v Náměšti. Sleduje vždy pokrok své vědy, všímal si všech nových vymožeností lékařských a stal se jejich průkopníkem; avšak zároveň stál v čele národního ruchu v Náměšti. Byl předsedou Besedy a místní školní rady, členem okresní školní rady, jednatelem Matice mor. a Radhoště a po 12 let místopředsedou mor. komory lékařské. Od r. 1903 jest členem c. k. zemské zdravotní rady. Jeho přičiněním postavena byla vzorná epidemická nemocnice v Náměšti, která v letošním jubilejním roce odevzdána bude svému účelu. Také pátral dr. Dreuschuch pilně v okrese po starožitninách, zejména po starých českých knihách a zakoupením mnohou knihu od záhuby zachoval. Viděli jsme mezi jinými knihami jeho

bohaté knihovny: Bibli pražskou z r. 1677, Písmo svaté z r. 1527, Kalendář Veleslavínův z r. 1590, Boregk Behmische Chronika z r. 1570, Paprockého zrcadlo mark. mor. z r. 1593, Postillu Jana Spangenbergského z r. 1545, Herbář Mathiolův překladem H. z Ryzenbachu r. 1526, Historii církevní od Jana Kocína z Kocinetu z r. 1594. Také literárně byl dr. Fr. Dreuschuch činným,

Obr. 29. MUDr. Frant. Dreuschuch.

sepsav mnoho odborných článků lékařských, zejména o účincích Röntgenových paprsků. (Obr. 29.)

Velkou dobroditelkou Náměště stala se paní Karolína Ujcová-Redlová (Uetz-Redl). Narodila se zde z chudé rodiny Flügelové r. 1810. Jako služka přišla do Vídně, kde podnikavostí a štěstím velkého jmění nabyla. Zemřela u vysokém věku v Badenu u Vídně r. 1901. Odkazy její pro Náměšť, jak shora uvedeny byly, činí 120.000 K. (Obr. 30.)

V Náměšti narodili se bratři Chmelíčkové Josef (1823) a Jan (1825) z otce, jenž byl panským zednickým mistrem. Josef studoval v Rohách v Dolních Rakousích, načež vstoupil do bohosloví; cvičil se od mládí v hudbě. Stav se zámeckým kaplanem u hrabat Mennsdorf-Dietrichštejnů v Boskovicích, procestoval

Obr. 30. Karol. Uetz-Redlová.

s hrabécí rodinou Palestýnu, Egypt a jiné východní země. Od r. 1866 byl profesorem pastýřského bohosloví v Brně. Josef Chmelíček byl výborným hudebníkem, jenž složil přes 30 vokálních mší a několik Mariánských melodramat; nejznámější jsou: písně „Vánoce“ a velkolepá skladba „Čtvero počasí“ na slova Vladimíra Šťastného; † r. 1891.

Mladší bratr Jan, který se také věnoval stavu kněžskému, býval profesorem pedagogiky, methodiky a katechetiky na bohosloveckém ústavě v Brně a též ředitelem hudební komise pro ústavy učitelské; zemřel jako farář v Šatavě r. 1891. Třetí jejich bratr Bedřich byl misionářem v Americe a Australii.

Na severu městečka nad levým břehem Oslavy vypíná se na srázné, 60 m. vysoké rulové skále památný hrad Náměšťský. Dosud znáti na hradbě trojí stavbu: Nejstarší z dob pánů Meziříckých na Náměšti ze XIII. a XIV. století, střední z dob pánů Kravařských a Lomnických z XV. a XVI. století a konečně hlavní přístavbu dokonanou Janem starším z Žerotína r. 1578.

Žlebem okolo hradu vine se silnice směrem k Jinošovu, kterou jest pohodlný přístup ku hradu. Čarokrásný pohled skýtá hrad ze strany jižní a západní, na kterých viděti čtvero pater, kdežto strany severní a východní pouze tři patra vykazují, poněvadž mohutná stavba provedena jest na ploše k jihozápadu nakloněné. Za dob starších býval hrad silnou tvrzí, opevněnou nejen přirozenou polohou, nýbrž i pevnými baštami a širokými příkopy.[1]) (Obr. 31.) Hradby a bašty byly r. 1760 rozbourány, příkopy zasypány a v rozkošný sad proměněny; tenkráte padlo za oběť také předhradí s branami a mohutnými věžemi a zdvihací most zaměněn za most kamenný, po kterém se nyní vjíždí do předdvoří zámeckého starou branou. Nad ní stkví se dosud znak Žerotínský držený 2 lvy s nápisem: Joannes, Bederici filius, Baro Zierotinus, Natu maximus. Patriae, Sibi, Suis et Posteritati exstrui curavit. Absolutum anno. Sal. hum. MDLXXVIII.[2]) Nad znakem jest heslo: „In Domino confido.“ (Obr. 32.)

Brána ta stojí v rohu rozsáhlého stavení určeného za byty a kanceláře úřednictva zámeckého; roh podpírá zbytek staré bašty. Do hradu samého vede dvojstranné skvostné schodiště s ozdobným portálem, nad kterým se opět stkví znak Žerotínský držený 2 anděly, vytesaný v modrém mramoru a latinské distichon:

---

[1]) Ještě r. 1683 byl hrad důležitou pevností; pro strach turecký byl naraženými piloty lépe opevněn a před zámkem nová velká brána byla vystavěna; ve Vladislavi světil se prapor, který tam donesli poddaní z Náměště (Strniště).

[2]) Jan, Bedřichův syn, baron Žerotínský, rodem nejstarší. Vlasti, Sobě, Svým a Potomstvu postaviti dal. Dokonáno léta Vyk. lidstva 1578.

„Namiesti veterem sedem reparavit et auxit,
Hocque Zierotinus jussit habere decus."[1]) (Obr. 33.)

Níže po obou stranách jsou vytesány znaky obou manželek Janových: v pravo Boskovský, v levo z Chlumu a Košumberka.

Obr. 31. Hrad a městečko Náměšť z r. asi 1740.

V pravo za portálem vchází se do prostranné zámecké kaple sv. Václava. (Obr. 34.)

[1]) Náměšťské sídlo zvětšil opravou starožitné,
Ozdobu převzácnou dal sobě pan Žerotín.

Obr. 32. Vjezd do předvoří hradu.

Velmi příjemně překvapí navštěvovatele krásné nádvoří se vkusně provedenými koridory a sloupovím umělé vlašské práce. Uprostřed jest vodovod se sochou Neptunovou. (Obr. 35.)

Mezi okny I. a II. patra na západní a jižní straně viděti erby zpřízněných s Janem z Žerotína rodů: z Boskovic, z Lomnice, z Pernštýna, z Lichtemburka, z Vlašimě, z Králic, z Náchoda a j.

Obraz 33. Schodiště do zámku.

Zámek má hojnost pokojů a světnic účelně a nádherně zařízených. V prvním poschodí vynikají zvláště sál knihovní s ozdobnými freskami ze 16. stol. a sál hudební založený mecenášem p. hrabětem Jindřichem z Haugvic. (Obr. 36. a), 36. b)

Jediný český nápis jest nad vchodem do věže hradní: „Ferdinand hrabie z Werdenbergu svobodni pan w Grafenwertu na Namiessti Rosiczich a Traubsku Geho Mil. CZi. Radda a Komornik.

Archiv, knihovna a zbrojírna v novější době patrného nabyly rozhojnění vzácnými sbírkami z hradu Bitovského sem dovezených (viz okres Vranovský).[1])

[1]) Mezi jinými vzácnostmi jest zde uložen šat i zbroj slavného hrdiny hr. Mikuláše Zrinského, také archiv pánů Jankovských z Vlašimě.

Připomenouti sluší také skryté, tmavé klenuté síně v západním přízemí, do které vedou gotické dvéře, před nimiž na sloupě jest nápis: „Anno Domini MDLXXIII. Deus super omnia. omnia fecit."[1]) Pronásledovaná sekta Moravských bratří konala zde své bohoslužby; síň dosud sluje kaplí luterskou („lutriankou").

Obr. 34. Vnitřek kaple sv. Václava.

Odevšad s hradu, zejména s jižní terasy a s věže severní rozkošná jest podívaná do okolí. Zámek Náměšťský pravým je skvostem mezi panskými sídly na Moravě.

Po straně jihovýchodní okolo hradu prostírá se ozdobná zahrada, proti ní ohrazená obora a na severu park.

[1]) Léta Páně 1573. „Bůh nade vším, vše učinil."

Něco výše nad hradem stojí bývalý kapucínský klášter, později proměněný a rozšířený na velkolepou soukennou továrnu. (Obr. 36.) Ještě výše jsou stavení pro hospodářské úředníky a kanceláře, konečně dvůr a západně proti němu rozkošné výletní místo u bývalé střelnice.

Obr. 35. Arkády v nádvoří hradu Náměšťského.

Dějiny

městečka Náměště úzce souvisí s dějinami zdejšího hradu. Dle nejstarších písemných zpráv byli majitelé jeho páni z Lomnice, kteří na severozápadní Moravě mimo své rodné sídlo hojné statky drželi a velmi rozvětveni byli. Patřil jim Tasov, Velké Meziříčí, část Křižanova, Moštistě, Budišov, Vaneč, později též Popovice a j. Kdo z nich byl zakladatelem hradu Náměště[1])

[1]) Že by osadu Náměšť byl založil nějaký Náměšek a ona odtud jméno vzala, tomu přisvědčiti nemůžeme. Tak jako Meziříčí, Poříčí, Hradiště a pod. jména středního rodu po moravsku slují: Mezříč, Poříč, Hradišč s mužským rodem, tak i Náměšč (nyní Náměšť) povstala z Náměští (srov. osadní jméno „Předměstí“ v Čechách).

udatı nelze. Prvním, jenž se odtud psal, byl Budiš, kterýžto r. 1234 zvláštní listinou v Oslavanech datovanou potvrdil, že jeho příbuzný, Heřman z Rudvíkova, daroval patronát v Rudvíkově klášteru Oslavanskému[1]). Teprve po stu let r. 1342 objevuje se opět Jan z Náměště, jenž se také psával Jan st. z Mezříčí a na Náměšti. Za manželku měl Perchtu (snad ze Šternberka). (Obr. 38.)

Obr. 36. a). Knihovní sál z levého rohu.

Jeho syni: Beneš z Mezříčí, Jindřich, kanovník v Olomouci a u Všech Svatých v Praze, Jan, pán na Náměšti, a Tobiáš, člen řádu křižovníků, darovali r. 1353 klášteru Žďárskému vesnice: Votín, Babín a Sazemín a les „Radonín“, ležící za Žďárem.

Beneš z Mezříčí zemřel před r. 1377, zanechav syny: Jana mladšího z Mezříčí, Jindřicha a Jaroslava, a dceru Martu; syn Jan ml. z Mezříčí, ač ženat, oddán byl vojenskému dobrodružnému životu a zdržoval se v Lombardii. Statek Meziříčí (hrad

[1]) Cod. d. M. II. č. 259.

a město s dědinami) odevzdal, než se odebral do ciziny, svému strýci Janovi st. z Mezříčí. R. 1398 koupil s bratrem Jindřichem městečko Mohelno s příslušenstvím, načež z vlasti opět do Italie se odebral, kde brzy na to zemřel.

Rodokmen pánů z Lomnice a na Náměšti (starší linie):

- Jan z Meziříčí 1321
  - Vznata z Lomnice 1321—1336
  - Tas ze Skuhrova 1321—1354
    - Ješek 1354
  - Ješek z Fridburka 1321—1357
- Tobiáš z Tasova 1321
  - Jan z Meziříčí a na Náměšti 1321, m. Perchta
    - Beneš z Meziříčí † před r. 1377
      - Jan ml.[1]) z Meziříčí, m. Kateřina
        - Anežka
        - Anna, m. Leop. Krajíř.
      - Jindřich
      - Jaroslav, m. Anežka z Lipy
      - Marta, m. Vaněk z Boskovic
    - Jindřich, kanovník olom.
    - Jan st. z Náměště † asi 1380, m. Anna ze Šternberka
    - Tobiáš, křižovník

[1]) Ottův Slovník omylem přisuzuje bratry Jana ml., Jindřicha a Jaroslava Janovi st. z Meziříčí; v deskách zemských výslovně stojí: Johannes junior, filius Benessii.

Stejnou dobu asi zemřel strýc Jindřichův, Jan st. z Mezříčí (1398[1]) a bratr Jindřichův Jaroslav a sice bez mužských potomkův. Po Janovi ml. z Mezříčí zůstaly dcery Anna, provdaná později za Leop. Krajíře z Krajku a Anežka, která zůstala svo-

Obr. 36. b). Knihovní sál z pravého rohu.

bodnou. Jindřich z Mezříčí nemaje také potomkův spolčil se

[1]) Jan st. z Mezříče a na Náměšti měl za manželku Annu ze Šternberka, jížto r. 1356 zapsal věno 50 kop grošů na Košíkově, Nebštychu a Záblatí a r. 1365 přidal jí ves Zahrádku; r. 1366 získal trhem několik vesnic okolo Osového, také půl města Biteše, hrad a část Tasova s některými vesnicemi a od markraběte Jana Vanč, Studnice, Zahrádku a Ocmanice.

r. 1399 na vše statky své se svým příbuzným a spolujistcem koupených a zděděných statků Lackem z Kravař[1]) na Helfen-

Obr. 37. Bývalý klášter Kapucínský.

štejně s podmínkou, aby každé dceři bratří Jindřichových, kdyby se ta neb ona vdala, vystrojil svatbu a ročního věna 40 kop

[1]) Otec Lackův Drslav z Kravař měl za manželku Elšku ze Šternberka; ve znaku měl pan Lacek zavinutou střelu. (Obr. 39.)

poukázal. Kdyby však jeho bratr, o kterém se určitě nevědělo, že zemřel, z ciziny do vlasti se navrátil, neměl spolek býti platným. (Obr. 38.)

Téhož roku vzal Jindřich svou sestru Martu a její děti na spolek zboží v Dyjákovicích a dále se nepřipomíná.

Obr. 38. Znak pánů z Lomnice.

Obr. 39. Znak pánů z Kravař.

Ačkoliv Lacek, když se zjistilo, že Jan ml. z Meziříčí ve Vlaších zemřel, jeho dceru Anežku vzal na spolek zděděných statků a druhé dceři Anně, když se provdala, 40 kop věna na Hodově, Hrbově a Olší poukázal, což teprve r. 1416 vtěleno bylo. přece nabytých statků klidně neužíval: Někteří páni z Lomnice činili nároky na rodinné statky a okázale psali se „z Lomnice a na Meziříčí"; nejméně však spokojen byl zeť Janův Leopold Krajíř, jenž jakožto straník Prokopův pomocí pověstného Jana Sokola z Lamberka zmocnil se Náměště, odkud oba činili nájezdy na statky páně Lackovy, který se přidržoval strany Joštovy. S Krajířem a Sokolem ve spolku byl také majitel Březníka, Leva z Náchoda. To dosvědčují některé půhony z těch dob: R. 1404 Leopold z Krajku, pán z Landštejna seděním na Náměšti, a Sokol z Lamberka zavazují se dáti Aleši z Modřejovic 50 kop; kdyby nezaplatili, uvolují se s pacholky ležeti v Ivančicích. R. 1409 a opět r. 1412 Elška, žena Tasova z Dražovic, pohnala Levu z Náchoda, „že otec její položil na Náměšti listy jemu k věrné ruce,

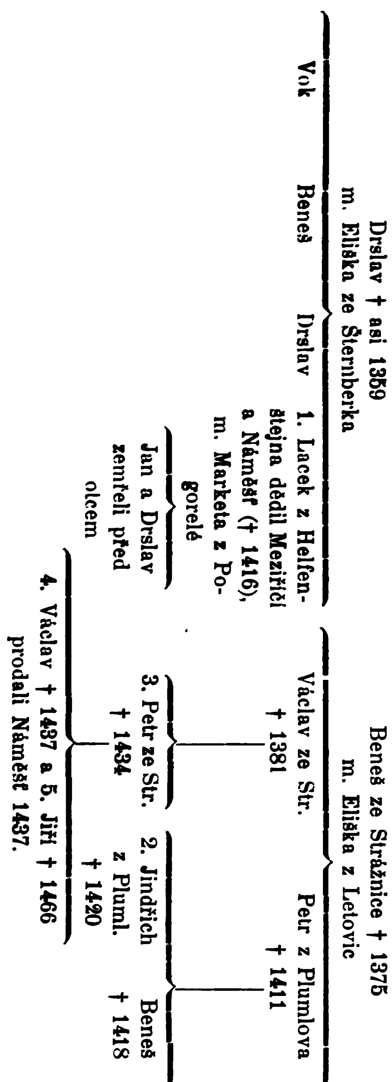
jakož jí svědčili, a když byl Náměšť ztracen, tu on dosáhl těch listóv a nevrátil jí, než prodával je pánóm". Teprve r. 1407 podařilo se Lackovi pomocí Bitešanů po dlouhém obléhání dobýti Náměště. Za projevenou statečnost povýšil Lacek r. 1408 Biteš za město svobodné, což markrabí Jošt r. 1410 potvrdil. Bitešanům za souhlasu Anežky Meziříčské udělil odúmrť. Na statcích po pánech Janovi a Jindřichovi z Mezříčí vězely mnohé dluhy, zejména na Mohelně, kteréžto městečko s vesnicemi Lacek přinucen byl r. 1410 prodati jistcům a věřitelům: Bludovi a Mikšíkovi z Králic, Vilémovi z Kokor, Črnínovi z Otradic a Jilvínovi z Hartvíkovic. Ještě r. 1415 pohnal Milota z Křižanova Lacka z Kravař, protože slíbil za nebožce pana Jana a pana Jindřicha z Meziříčí a skrze to je pohoněn a na jeho zboží je svedeno 75 kop, a on drže jejich zboží nechce jich vyvaditi.

Téhož r. 1410 vzdala se panna Anežka, dcera po zemřelém Janovi z Meziříčí, všeho práva, které měla na zboží mezříčském, na hradě Náměšti, na městě a hradě Meziříčí, ve prospěch pana Lacka z Kravař. Anežka vstoupila po roce 1410 do kláštera Oslavanského, kde r. 1413 ze svých důchodů, které jí zbyly na Biteši a Meziříčí, zřídila dotací 10 hř. oltářníku při oltáři Nanebevzetí P. Marie.

Lacek z Kravař byl 1407—1411 nejvyšším hofmistrem, 1403—1411 nejvyšším purkrabím českým, 1411—1416 starostou (hejtmanem) země moravské; on náležel mezi horlivé stoupence Husovy. Na jeho podnět sjeli se páni moravští ve Velkém Meziříčí r. 1415 a poslali odtud králi Zikmundovi ostrý dopis, kterým jej žádali za ochranu a propuštění Husa z vězení. Když tento byl upálen, stal Lacek v čele pánů shromážděných na sjezdu v Praze, na kterém se ohradili proti upálení Husa, proti uvěznění Jeronýma a proti nařknutí země České a Moravské z kacířství. Na Náměšti měl purkrabího Štefka, který r. 1415 podepsal stížný list pro upálení Husa.

Lacek zemřel u vysokém věku r. 1416 a byl pochován v augustiniánském kostele Fulneckém: náhrobek jeho měl nápis: Anno Domini 1416 obiit generosus dominus Laczko de Krawarz alias de Helfenstein, qui dedit villam Bělowice monasterio Fulnecensi. — Paprocký o něm píše: „Tento pan Lacek byl veliký milovník vlasti své a jsouce před králem (Václavem) mnoho

s ním o volnosti a svobody té země rokoval, a zač jej žádal, to obdržel.“[1])

Poznámka: Páni označení číslicemi 1.—5. drželi Náměšť.

[1]) Ve Veleslavínově Kalendáři historickém čteme k roku 1411 (ke dni 25. února): „Král Václav římský a český po smrti Jošta, markrabí moravského,

Pan Lacek zanechal toliko dceru Elišku, vdovu po Albrechtovi ze Šternberka. Syni jeho Jan a Drslav zemřeli před ním již v dospělém věku.

Ačkoliv žili syni po jeho bratrech, Vokovi z Jičína a Benešovi z Krumlova, připadlo Velké Meziříčí a hrad Náměšť s městem Biteší dle rodinných úmluv Jindřichovi z Kravař a z Plumlova, synu po bratranci Lackově (viz rodokmen). Hned r. 1417 pohnala jej Anna, dcera po Janovi z Mezříče, že jí drží zboží Mezříč, které na ni po otci a strýci padlo, avšak ničeho nepořídila. Jindřich zůstal majitelem až do své smrti, která jej stihla v bitvě pod Vyšehradem r. 1420. Jindřich z Kravař byl stoupencem Zikmundovým, který jej r. 1419 na místě husitsky smýšlejícího jeho bratrance Petra z Kravař učinil zemským hejtmanem na Moravě. On to byl, jenž pod Vyšehradem radil Zikmundovi, aby vyčkal posily a do boje s Pražany se nedával. Ale král řekl: „Jáť dnes musím s těmi sedláky bojovati." Načež Jindřich vece králi: „Vězte to jistě, že dnes škodu vezmete a hanebně utečete; jáť se bojím selských cepův!" Na to král: „Vím, že vy Moravci jste bázlivi a mně nevěrni!" Po těch slovech královýcn sesedl pan Jindřich a ostatní páni Moravští s koní a Jindřich pravil: „Aj teď jsme, kde kážeš, tam budeme, kdež ty nebudeš!" I hnali útokem na nejpříkřejším místě, které jim král vykázal, a skoro všichni svou oddanost ku králi zaplatili hrdinskou smrtí. Současný chronista český, vida tolik mrtvých těl statných rytířů po polích ležeti, naříká v tato slova: „Kdo-by, leč by pohana lítější byl, jenž by jda po polích a po vinicích, přesilná těla viděl-by, a neželel? Který nemoudré mysli Čech tak vybrané a udatné muže bojovné, tak moudré, kadeřavé, krásné viděti by mohl bez velikého lkání srdce svého?"

Jindřich nezůstal mrtev na místě, nýbrž smrtelně jsa raněn, zajat byl; přijav na hřbitově Pankráckém svátosti umírajících pod obojí, skonal. Tělo jeho bylo pochováno v rodinné hrobce v klášteře Prostějovském. Jindřich byl svoboden. Paprocký o něm

---

strejce svého, potvrdil markrabství Mor. privileji od krále Jana, děda svého, půjčených a daných. Páni Moravští, kteříž toho jménem všeho markr. Mor. žádali, jmenují se tito: Lacek z Kravař, dvoru král. hofmistr, Hanuš z Lichtenštejna, Vilém z Pernštejna, Erhard z Skal, Erhard z Kunštátu, Jan z Lomnice, Petr ze Strážnice.

píše: „Byl pán výmluvný a ve velikých potřebách králův a vlasti své volným služebníkem.“

Po smrti Jindřichově dědil Mezříčí a Náměšť jeho bratranec Petr ze Strážnice, jenž od r. 1422—1425 opět zastával úřad hejtmana; ve statky po Jindřichovi na západní Moravě zděděné uvázal se jeho syn, horlivý husita, Václav z Kravař. Za něho byly tyto několikráte vojsky Zikmundovými a Albrechtovými nemilosrdně drancovány, zvláště r. 1425, když vojska obou od Třebíče s nepořízenou táhla k Brnu. Petr ze Strážnice zemřel, nedočkav se konce války husitské, r. 1434; po jeho smrti vládli oba syni Václav a Jiří všemi statky společně. Po otci za 3 leta (r. 1437) odešel na věčnost Václav; brzy před svou smrtí prodal s bratrem Jiřím ze Strážnice Mstějovi ze Švamberka a ze Skříny[1]) hrad Náměšť se vším příslušenstvím, a sice: „ves Náměšč pod hradem, město Byteš, ves Znatky, Častotice, ves Zahrádky, Ocmanice s právem na 4 lány tamtéž, které Litvín za věno tam drží, ves Nalúčany, ves Číkov, ves Záblatí, ves Březky, ves Heřmanslag, také právo dědičné na Vícenice, které Zbyňko z Doubravice a jiní věnem drží, také pustou ves Přibyslavice, právo dědičné na ves Otradice, panství a ochranu na vsi Krokočíně, která jest dána klášteru Žďárskému. Dvory: Velké Pole, v Náměšti pod hradem, v Číkově, právo dědičné na dvůr v Otěchlebích; mlýn pod hradem Náměščem, nad Nalúčany a pod Nalúčany, mlýn v Záblatí, právo na dva mlýny, které držel farář náměšťský (Janka a Svacha), stav Zhořelý pod Nalúčany, stav Handlíkov, stavy Michka a Stacha s řekami a potoky patřícími k hradu Náměšči. Rybník pod silnicí, rybník Vícenický, rybník Častotický,

Obr. 40. Znak pánů ze Švamberka.

[1]) Někteří píšou: ze Křína; správně psáti se má ze Skviřína dle původního sídla pánů z Krasikova, kteří se psali později ze Švamberka; páni ti měli ve znaku labuť. (Obr. 40.)

nový rybník pod Častoticemi, jiný rybník u Zahrádky, dále sádky v Otěchlebích, podací kostelní v Náměšči, ve Vícenicích a Nalúčanech, les Dúbravu, les Černý za Košíkovem, části lesa pode vsí Nalúčany, lesy a stráně pod Vícenicemi, velký les okolo hradu Náměščského, tři louky v Dúbravě, louku pod hradem, louku řečenou Širokou, louku Chmeličné, tři louky pod Vzňatkami s lidmi poplatnými a nepoplatnými.

Mstěj ze Švamberka pojistil ihned (1437) své (druhé?) manželce Anně z Benešova, sestře Jana z Cimburka, která v prvním manželství měla Milotu z Trávníku neb z Benešova, 3000 kop grošů přenosem z Kvasic (kde měla pouze 1300 kop věna); Václav z Kravař ručil za provedení zápisu a zajištění. Mstěj byl velmi zadlužen. Hlavním jeho věřitelem byl Vznata (Znata) z Prus neb z Melic, který jej již r. 1437 pohnal ze 300 hř. gr., že mu neplnil podle listu svého, kterýmž se mu zapsal. Po smrti Mstějové nebyli syni jeho Jan a Tomáš s to udržeti zadlužený statek Náměšťský. Znata vytasil se s dlužným úpisem na 3000 kop, který Mstěj vydal Čapkovi ze Sán, jenž jej prodal otcovi Znatově. Znata osadil Náměšť r. 1446 a počal se psáti z Prus a z Náměště,[1]) nešetře při tom práv jiných. R. 1447 pohnal jej kněz Jan, opat kláštera Žďárského, že jim drží bezprávně ves Krokočín, a Elška, abatyše kláštera Tišnovského, pohnala jej ze 30 hř., že jest to všecko probral, co jest kněz Jan, farář bitešský, odumřel tu v Bíteši, nemaje k tomu práva.

R. 1447 pohnal Znata oba bratry ze Švamberka a ze Křína, z dědictví z Náměště ze 3000 zl., „že otec jejich prodal Náměšč Čapkovi ku pravému dědictví, jakož list otce jejich svědčí, a kdožby ten list měl s Čapkovú dobrú vůlí, aby měl též plné právo jako on sám Čapek a já na tom mám dobrú vůli a oni mi nechtí učiniti podle zápisu otce svého". Již příštího roku Znata z Prus zaveden byl plným úřadem „na dědictví a na to, což práva mají Jan a Tomáš bratří ze Křína, na hrad Náměšč a na to zboží, což k tomu hradu přísluší na 1000 hř., kteréž na nich ustál a obdržel." Rozhodnutí tomu přítomni byli: Matěj z Náchoda a z Březníka, Ondřej z Okarce, Oldřich z Pucova, Jan Komorovský a Ctibor z Olfeřic. Jakmile Náměšť přiřknuta byla

[1]) Znata z Prus bydlel na Náměšti (residens in Náměšť), kdežto Mstěj měl tam pouze purkrabího Hlodka.

Znatovi, přihlásila se o své věno 3000 kop vdova po Mstějovi, Anna z Benešova, a pohnala ho, „že jíž drží hrad Náměšč s jeho příslušenstvím, k čemuž ona lepšího práva má". Zároveň pohnala Jana z Lomnice ze 3000 kop, „když z přikázání svého muže (Mstěje) dědictví své z desk vymazati a panu Kuželovi[1]) vložiti musela, tu ho prve, než vymazovala a vkládala, se tázala, zda-li zboží Náměšťské v desky k dědictví jí vešlo a má-li za své dědictví dosti, načež ona nechala vymazati" a též Jana z Lichtenburka a Cornštajna, „že dopustil, by její dědictví, zboží Kvasické, bylo vymazáno, neopatřiv, aby ona za své dosti měla, věda, že jest vězněm muže svého."

I Jiří z Kravař pohnal r. 1448 Znata z Prus a z Náměšťského dědictví ze 3000 kop „že mi se svedl na můj základ, kterémuž jsem se připověděl na dědictví Náměšťské a drží, ježto můj bratr Václav dobré paměti přijal přívod z Kvasického zboží na Náměšťské za pana Mstěje, ježto já se tím odvaditi mám a proto jsem pohnán i mé rukojmí od paní Anny z Benešova i od jiných, protože jí tu podle příjmu nedostává".

Ve svých půhonech o věno učinila Anna poručníkem na zisk a ztrátu svého bratra Jana z Cimburka.

Avšak Znata z Prus pohnal současně Annu z Kvasic (z Benešova) ze 3000 hř., „že majíc za své a jsúcí převedena jinde (kam, neudává) táhne se zase na věno na Náměšč i na to zboží Náměščské."

Spor o věno Anny z Benešova a o panství Náměšťské vedl se až do r. 1481. Z půhonů patrno, že po smrti Anny král Ladislav nápad na její věno udělil pánům z Lomnice. Ještě více zamotala se celá záležitost, když brzy po smrti Znatově r. 1455 Ctibor z Cimburka vzal si jedinou jeho osiřelou dceru Elišku z Melic v manželství. Ihned odstěhoval se na Náměšť, psal se odtud Ctiborem z Cimburka a na Náměšti a bydlel zde až do smrti otce svého Jana (r. 1464). (Obr. 41.)

Když r. 1459 Eliška svého muže Ctibora vzala na spolek na Náměšť a spolek ten r. 1464 do desk opět vtěliti dala, první proti tomu vystoupili páni z Lomnice: Markvard z Lomnice podal odpor a Bohuš z Lomnice pohnal r. 1459 oba manžele Ctibora

[1]) Kužel ze Žeravic koupil r. 1437 Kvasice.

a Elišku z Náměště ze 3000 hř. gr. dob., že drží Náměšť, kdežto sirotci (po Václavovi) a on k tomu lepší právo mají, což chtěl královským listem dokázati. Také pohnal Hynče z Kukvic[1]) ze stejné sumy, že nebožtík pan Václav, otec sirotčí, často napomínal jej, aby jemu postoupil Náměště s jeho příslušenstvím, že k tomu lepší právo má. Za stejnou příčinou pohnal Ctibora r. 1464 Jaroslav z Lomnice. Ale i sám otec Ctiborův Jan z Cimburka pohnal jej a snachu svou Elšku z Melic a na Náměšti ze 3000 kop, že mu drží věno jeho sestry, paní Anny z Benešova, o kteréž pohnala Znatu a jej toho půhonu poručníkem na zisk a ztrátu byla učinila a tak tím půhonem a poručenstvím k tomu právo má. Také pohnal Jan z Cimburka Bohuše z Lomnice, z Meziříčí a ze Semptic ze 3000 kop, „že drží nápad děda svého, kteréhož paní Anna z Benešova, sestra má, zapohnala, že jsa komorníkem desk Brněnských, věda, že jest vězněm muže svého, neopatřil, by za své dosti měla a že jí řekl, že jí zboží Náměstské ve dsky k dědictví vloženo a že na to jeho rčení dědictví své Kvasice z desk vymazala a v tom půhonu mne na zisk a ztrátu poručníkem učinila“.

Obr. 41. Znak pánů z Cimburka.

Svým přiženěním na dědictví Znatovo, statek Náměšť, nezískal mladý Ctibor jmění, jakého byl od svého sňatku očekával. Zanechaltě Znata z Prus více dluhů, nežli Ctibor se byl nadál. Poručenství nad osiřelou dcerou Znatovou převzal Hynče z Kukvic, pán na Rosicích. Hned po svatbě r. 1455 musel Ctibor pohnati Hynkova jistce, Matěje z Náchoda a z Březníka, z 1500 zl. dob. uh., že je Matěj slíbil za Hynči z Kukvic a za máteř jeho paní Annu z Dobruše a že mu mají kvitanci podle přípisu od něho vydaného a od nich přijatého v témdni udělati a položiti

[1]) Hynče z Kukvic spravoval krátkou dobu Náměšť jakožto poručník Elišky, dcery po Znatovi.

v jeho moc; toho mu učiniti podle slibu nedbá a nechce. Hynče závazku svému ještě r. 1460 nebyl vyhověl, protož jej pohnal Matěj z Náchoda.

Stejnou dobou Hynče pohnán byl od Ctibora z Cimburka a Tovačova seděním na Náměšti ze 2000 zl. uh., že když ženu svou paní Elišku z Melic měl pojíti k manželství, že mu řekl před dobrými lidmi, že více dluhů není Znatových nebožce než jemu Hynčovi a Slavingarovi a on (Ctibor) již právem pohnán jest od Židův pro Znatovy dluhy.[1]) Jak tyto spory za oněch dob nepokojných se vyřídily, prameny neudávají. R. 1464 bylo celé Náměšťsko ukrutně zpustošeno: Náměští táhlo vojsko Viktorínovo k Třebíči, v okolí Náměšťském drancovalo uherské vojsko přes 5 neděl, pokud kláštera Třebického dobývalo, a opět zdejším krajem po dobytí kláštera táhlo k Brnu.

Když po smrti krále Jiřího († 1471) a po míru olomuckém (r. 1479) nastaly na Moravě klidnější poměry, Ctiborovi z Cimburka, který od r. 1464 sídlel na Tovačově, bylo jakožto zemskému hejtmanu snadno staré ty rozepře s obapolnou domluvou skončiti, což se stalo r. 1481. Napřed vložil Jan z Lomnice právo věnné[2]) na hradě Náměšti Ctiborovi (r. 1480), na to r. 1481 toto právo vložil Ctibor Štěpánovi z Lomnice a konečně manželé Ctibor a Eliška z Melic vložili Štěpánovi, Janovi, Albrechtovi a Václavovi, bratřím vlastním z Lomnice, právo své, kteréž měli na hradě Náměšti, na městečku Biteši, na vsech: na Náměšti, Zahrádce, Vícenicích, Ocmanicích, Záblatí, Březce, Číkově, Heřmanicích, Otradicích, pusté vsi Přibyslavicích a na Krokočíně. Smlouva o tom zaznamenána jest v Půh. V. 2. str. 425.

„Smlouva pány udělána co se týče Náměšče i toho na něm věnného práva mezi panem Ctiborem z Cimburka, hejtmanem mark. mor., panem Janem z Lomnice a p. Ščepánem z Lomnice a na Náměšti.

Za to věnné právo, kteréž p. hejtman koupil od p. Jana z Lomnice a za ty listy krále má pan Jan jemu p. hejtmanovi vrátiti 2600 zl. Také pan Ščepán má p. hejtmanovi zaplatiti

---

[1]) Isák žid, Mišlův syn, pohnal ho ze 100 zl., které zůstal Znata jeho nebož. otci dlužen, a ze 36 zl., které jemu byl Znata dlužen.

[2]) Věno Anny z Benešova zděděné po otci, jemuž postoupeno králem Ladislavem.

2000 zl. Pan hejtman má to věnné právo krále Ladislava, které jemu vložil Jan Lomnický, sobě vymazati a p. Ščepánovi a jeho erbům ve dsky vložiti.

Má pan hejtman list správní, kterýž byl pan Jaroslav udělal otci Ščepánově, má jemu Ščepánovi vrátiti a vedle něho dosti učiniti. Také páni povolili pro pilnosť a práci velikou, kterou p. hejtman má a útratu, kterou při tom vede, mu povoliti 400 zl., aby tím snáze na ty 2000 zl. Ščepánovi bez úroků čekati mohl.

Všichni listové na to právo věnné mají se p. Ščepánovi odevzdati.

Pan hejtman předloží cedule před pány, kteréž jsú nalezeny po p. Janovi z Cimburka, jeho otci a svědčí p. Janovi z Lomnice o svrškách."

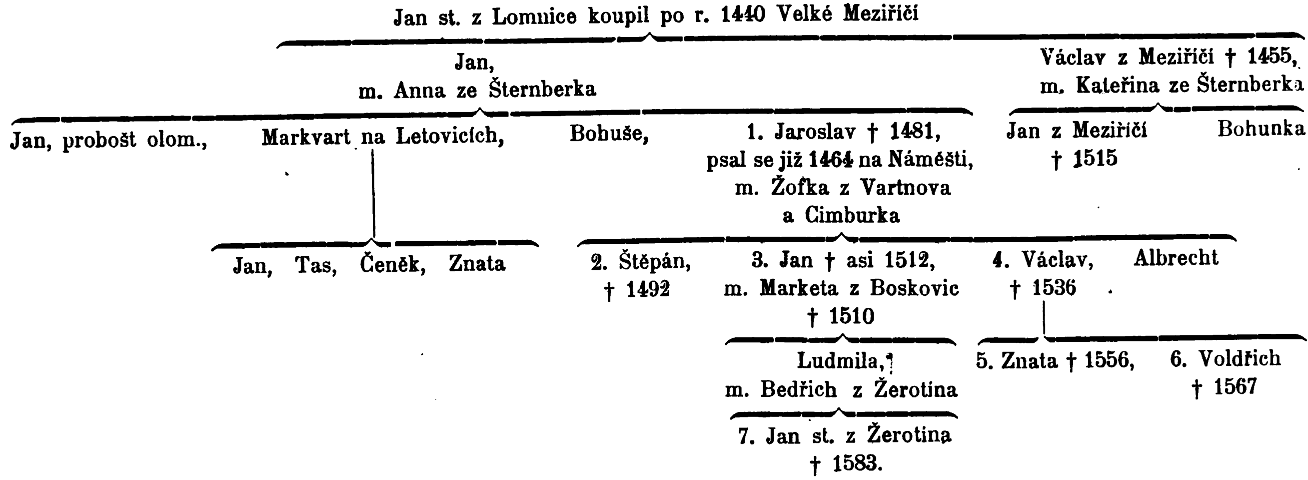
Touto smlouvou vrácena byla Náměšť po 80 letech původnímu svému panskému rodu, pánům z Lomnice.

Od r. 1481 vládli na Náměšti opět páni z Lomnice. Jaroslav z Lomnice byl již r. 1481 mezi zemřelými; jeho choť Žofie z Vartnova a Cimburka zemřela teprve r. 1490 a pochována byla v Biteši. Ze synů převzal Náměšť nejstarší Štěpán, kdežto ostatní bratři jinak poděleni byli. Štěpána pohnal ihned (1481) Jan z Lomnice a z Meziříčí ze 4000 zl., že drží statek p. Jaroslava z Lomnice, otce svého, jako nápadník jeho, kterýžto p. Jaroslav, jsa strýc a poručník, lidi nespravedlivými dávkami obtěžoval a jemu klenoty pobral, a on to po svém otci navrátiti nechce. Vaněk z Panova jej pohnal z 31 zl., že slíbil za pana Jaroslava, otce jeho, a Hynek z Doubravice na Osovém ze 200 zl., že jest ukázal paní Žofce, máteři své, věno na jeho (Hynkově) dědictví, díl hor s lukami a kus černého lesa, ježto k Osovému přísluší.

Téhož roku pohnán byl Štěpán od opata a konventu kláštera Žďárského z 30 kop, že jim drží panství ve vsi jejich Krokočíně, což jejich klášteru patří. Spor tento urovnán byl r. 1492 tím, že Jan z Kladna dal klášteru za Krokočín svou ves Olešničku a Krokočín prodal a vložil Štěpánovi z Lomnice.[1]) R. 1492 vyhral Štěpán svou při s Václavem z Vlašimě o nějaké zboží v Otradicích.

[1]) Půh. V. I. 291, 504, 516, 549.

Rodokmen pánů z Lomnice a na Náměšti (mladší linie).

Poznámka: Páni, kteří se psali z Náměště, označeni jsou číslicemi 1.—7.

Paprocký udává mylně, že Štěpán z Lomnice a na Náměšti zemřel r. 1490.

Zemřel snad ku konci r. 1492, neboť teprve r. 1493 vyskytuje se pánem na Náměšti jeho bratr Jan z Lomnice; pohnala jej toho roku abatyše tišnovská, že pobral po zemřelém faráři v Biteši dědictví. Páni rozhodli, poněvadž jest to podací panny abatyše tu v Biteši, že panna abatyše tišnovská v té odmrti po faráři podle starodávného práva právo má. (Půh. V. I. 945.)

Jan držel pak panství Náměšťské společně s bratrem Václavem. Za manželku měl Jan Marketu z Boskovic, které r. 1504 na Kyničkách a Zemčicích (nyn. Senticích) věnoval 25 kop.

Oba bratři zapsali se r. 1504 na sněmu v Brně proti pikhartům;[1]) t. r. koupili od Ctibora z Janovic vesničku Janovice se dvorem,[2]) avšak již po 4 letech přepustili pustou vesnici se dvorem městu Biteši za 400 zl. a 200 kop gr. Oba získali r. 1512 od Jana z Bezděkova a Šemíkovic pustý dvůr Otěchleby.

Z bratří zemřel dříve Jan, zanechav od své manželky Markety z Boskovic († 1510) dceru Ludmilu.[3]) Po něm držel Náměšť Václav z Lomnice a na Náměšti; on získal trhem od Jana z Pernštejna r. 1522 ves Jedov se vším příslušenstvím a r. 1527 vesnice Košíkov a Hluboké, ve vsi Březníku, což tu měl; také vloženo mu bylo městečko Mohelno, ves Lhánice, ves Kladeruby, ves Kramolno a v Popovicích (Popůvkách), což tu měl. Václav zemřel r. 1536 a byl pochován v kostele bitešském. Po něm značně zvětšený statek Náměšťský dědili syni Znata a Oldřich, vyjímaje onu část, kterou měla po Janovi dcera Ludmila provdaná za Bedřicha z Žerotína. Tito dva bratři spravovali celý statek. Od obou dostali r. 1541 ševci a tkalci v Biteši artikule.

Znata zemřel r. 1556 (v pondělí po Hromnicích) a pochován byl v kostele bitešském, kde posud ve zdi chrámové skvostný jeho náhrobek viděti lze.

Oldřich, ačkoliv byl jako bratr jeho Znata bezdětek, staral se velmi o rozmnožení statku Náměšťského:

R. 1555 Magdalena z Mírova, vdova po Jaroslavu Osovském, postoupila mu svůj podíl na tvrzi a vesnici Okarci, na Pyšele,

---

[1]) Nebyli tehda páni z Lomnice a na Náměšti příznivci Bratří.

[2]) Vtěleno do desk 1505.

[3]) Mnozí nazývají dceru Janovu Annou.

9 lidech v Hartvíkovicích a na pusté vsi Říčanech, ostatní své zboží totiž: Pozdětín, Vlčatín, Hroznatín, Popůvky a patronát v Hartvíkovicích postoupila Burjanovi Osovskému z Doubravice, který to zboží vložil Oldřichovi.

R. 1556 prodal Vratislav z Pernštejna Oldřichovi zboží kláštera Třebického, které leželo poblíž Náměště, totiž: Sedlec, díl Hartvíkovic, Třebešov (Třesov), Kozlany, Studenec s desátkem, Konešín s farou, dvorem a pivovarem, Smrk, pusté hrady Kokštejn a Kozlov a pustou ves Kojatín.

R. 1560 Pertolt z Lipého vložil Oldřichovi hrad Lamberk, tvrz Březník a v Kuroslepích, což tu měl. Byl tedy Oldřichem z Lomnice velkostatek Náměšťský rozšířen přes Březník až za Mohelno.

R. 1559 dal Bitešanům t. zv. Artikule obecní, jež r. 1568 jeho nástupce Jan st. z Žerotína obnovil a rozšířil; r. 1563 potvrdil Bitešským odúmrť, kterouž obdrželi r. 1408 od Lacka z Kravař a panny Anežky, dceři po Janu z Meziříčí.

Oldřich dokonal život r. 1567. Dle Paprockého značil hrob jeho v bitešském kostele velký náhrobní kámen s rytířem a textem: „Léta Páně 1567 na den Nového Léta dokonal jest život svůj šťastně uroz. pán pan Voldřich z Lomnice a na Náměšti.“ Po něm dědil jeho příbuzný Jan st. z Žerotína.

Jedinou dceru Jana z Lomnice na Náměšti, Libuši, dostal v manželství Bedřich z Zerotína, pán na Novém Jičíně a Stramberku; věnem obdržel s ní část panství Náměšťského, začež on jí poukázal 1250 kop věna na vesnicích Žilině a Šanově (u Nov. Jičína).[1]) Bedřich zemřel před r. 1544, neboť téhož roku byla Libuše z Lomnice vdovou a opatrovnicí svých dítek Jana a Marty. (Viz Rodokmen.) Když Jan řečený starší z Žerotína dospěl let, dědil od Oldřicha z Lomnice již r. 1563 druhou část Náměště; také přikoupil od Pertolta z Lipého r. 1562 blízké Rosice. Město Nový Jičín prodal r. 1558 obci Jičínské, čímž město podřízeno moci královské, královským městem se stalo (1558—1624). Přestěhoval se na hrad Náměšť, kterýžto obnovil a valně rozšířil.

---

[1]) Bedřich z Žerotína byl rozhodným mor. Bratrem, který na svých statcích veškeré slavnosti spojené s průvody zakázal; za něho přestaly poutě od starodávna na horu Kotouč konané. (Dr. Josef Beck, Geschichte der Stadt Neutitschein.)

Proti dědictví Jana Žerotínského, které také Lomnici obsahovalo, ozvali se páni Lomničtí Jan a Jaroslav. Zemské právo rozhodlo r. 1572 v ten smysl, že Jan z Žerotína dědictví podržeti, ale Janovi z Lomnice 5000 zl. mor. vyplatiti má. Za manželku měl Marianu z Boskovic, které 2500 kop věnoval na Rosicích a mimo to tamtéž 5000 kop nadvěna z lásky manželské pojistil. Mariana z Boskovic zemřela r. 1574; druhou manželkou byla Janovi Mandalena Slavatovna z Chlumu. Této dal r. 1576 stejné věno (totiž $7^1/_2$ tisíce kop gr.) zapsati na svém statku Náměšťském, a sice: na tvrzi, dvoru a vsi Králicích, na vsi Otradicích, na vsi Hlubokém, na vsi Krokočíně, na vsi Košíkově, na Lhoticích, na vsi a dvoře Kuroslepích se vším, a ona vzala jej na to zboží na spolek. Jan z Žerotína všímal si velmi života veřejného: byl 1561—1583 zemským sudím a hejtmanem kraje Brněnského.

Původ pánů z Žerotína a na Náměšti.

Petr z Žerotína na Fulneku 1488,
m. Machna z Pernštýna

Vilém — Zikmund — Přemek — Bedřich na Novém Jičíně a Štramberku † 1544, m. Libuše z Lomnice

(děti Bedřichovy:)
Jan st. z Žerotína na Náměšti, Rosicích a Brandýse † 1583, m. 1. Mariana z Boskovic † 1574, m. 2. Manda Slavatovna z Chlumu — Marta

(děti Janovy:)
1. Karel st. z Žerotína † 1636, 1. m. Barbora Krajířka † 1591, 2. m. Eliška Krajířka † 1600, 3. m. Kateř. Anna z Valdštýna † 1605, 4. m. Kateřina z Valdštýna † 1637 — 2. Jan Diviš † 1616, m. Anna Veronika z Žerotína

(děti Karlovy:)
Bohunka, 1. m. Hynek z Vrbna, 2. m. Zikmund z Teufenbachu — Alena, m. Jiří z Náchoda — Bedřich † 1600

(syn Bohunčin:)
1. Karel Bruntalský z Vrbna.

R. 1570 přikoupil ke svému statku Náměšťskému od Smila Osovského z Doubravice a na Třebíči dvůr Batouchovice s dvěma dvořáky a r. 1573 od Jindřicha Kralického z Králic a na Dalešicích: tvrz a ves Králice s kostelním podacím, ves Lhotice, ves Jakubov, ve vsi Březníku 1 člověka, ve vsi Kuroslepích, co tu měl, s dvorem poplužným, pustý zámek Kravíhoru s dvorem poplužným. Na tvrz Kralickou dal z Náměště přenésti tiskárnu a povolal do Králic nejučenější ve sv. Písmě Bratry, aby přeložili bibli z hebrejského jazyka na český.

Jan st. z Žerotína zemřel 1583; zanechal z 1. manželství syna Karla, z 2. manželství syna Jana Diviše; také zůstaly po něm 2 dcery. Bratrský nekrolog o něm poznamenal: „Byl člověk pokojný a dobrých lidí zvláštní ochránce, mnohým lidem v radách a ve věcech dosti nesnadných velice potřebný“.

Poručníky nezletilých jeho dědiců staly se: Znata z Lomnice a na Říčanech, Bedřich z Žerotína na Židlochovicích, Smil Osovský z Doubravice na Třebíči a Bartoloměj Vanecký z Jemničky na Valči. Vdova po něm Mandalena z Chlumu a Košumberka provdala se po druhé za svého příbuzného, Bedřicha z Žerotína a na Židlochovicích, kterého přežila.[1])

Když Karel st. z Žerotína dospěl let, neuvázal se ve statek Náměšťský, nýbrž přenechal řízení jeho svému polobratrovi Janu Divišovi. Tento rozmnožil panství Náměšťské o stateček Vanč, který koupil od Jindřicha Vaneckého z Jemničky.

Karel vydal se pro své další vzdělání na cesty do ciziny. I když se navrátil, s počátku málo zdržoval se na Náměšti, nýbrž na statcích jiných, zejména na blízkých Rosicích. Na staroslavném hradě Náměšťském slavil Karel v únoru r. 1596 hlučnou svatbu s Eliškou Krajířkou z Krajku.

Ostatně spravoval statek Náměšťský Karlův polobratr Jan Diviš, jenž zemřel r. 1616. Již 3 leta před jeho smrtí převzal Karel správu statku Náměšťského, který r. 1615 přikoupením Jinošova silně zvětšil a na sever zaokrouhlil. Od té doby zůstal velkostatek Náměšťský skoro ve stejných mezích až na naše časy. R. 1614 získal svým čtvrtým sňatkem s Kateřinou z Valdštýna, ovdov. Osovskou z Doubravice, velkého sousedního statku

---

[1]) Bedřich zemřel r. 1594; Mandalena dědila po něm: Pouzdřany, Troskotovice a Uhřice; Jan Diviš dostal Židlochovice a Karel st. Přerov.

Třebíče; poněvadž již r. 1606 od Muňky z Ejvančic trhem nabyl také statku Troubska, vládl Karel st. z Žerotína rozsáhlým územím od českých hranic až po samé Brno. Mimo to držel na Moravě Přerov a Dřevohostice, v Čechách Brandýs n. Orlicí. (Obr. 42.)

Avšak nebylo mu dopřáno nabytých statků klidně užívati. Smutné nastaly proň doby od r. 1618. Předně trpká snášel pronásledování svých vlastních přátel pro věrnost, kterou zachoval volenému králi Ferdinandovi II.; ale i tu vděku se nedožil. První vztek rozkacené soldatesky polské zakusili Bratří moravští, ačkoliv sami do politiky málo a do války ještě méně se míchali. Na zpáteční cestě po bitvě bělohorské zastavila se tlupa jich v městě Biteši, které panu Karlovi z Žerotína poddáno bylo. Správce církve bratrské Adam Písecký, který neobávaje se zlého, vlídně jim přišel vstříc a je pohostil, těžce to odnesl. Dozvěděvše se, že je knězem, zbili jej do krve a chtějícího útěkem se zachrániti, v síňce chrámové dohonili, sťali a mrtvolu nahou, pokud v Biteši se zdrželi, ležeti nechali a pohřbíti nedali. To byl počátek utrpení jeho kněží. Plných osm let vytrval šlechetný Karel z Žerotína po bitvě bělohorské na svém statku Náměšťském, stoje jako pevná skála v moři vzbouřeném na ochranu svých tonoucích souvěrců a krajanů. Nejvíce zakusil r. 1624, když mu na základě císařského patentu kněze a kazatele (predikanty) z Náměšťska vybili.

Obr. 42. Znak pánů z Žerotína.

Protokol sepsaný o reformaci na panství Náměšťském a Rosickém chová se v originále v zemském archivu. Sepsali jej dne 25. ledna 1625 a svými podpisy ztvrdili exekutoři Jan Jakub de Magni a kanovník Jan Arnošt Plateis (později biskup olomucký).

Vypravují, že přišli na podzim do Náměště k panu Karlovi, kterému sdělili, že poslání jejich netýká se osoby jeho, nýbrž predikantů, kteří na jeho statcích se zdržují. On odpíral jim právo citovati jeho poddané tvrdě, že to právo přináleží majiteli

statku. Pak si alespoň vyžádal od nich lhůtu, aby se mohl proti té exekuci buď k císaři neb ke kardinálovi odvolati. Povolena mu lhůta 14denní. Pan Žerotínský byl tenkráte stížen dnou a nebylo mu možno zajeti ani do Olomouce ke kardinálovi, ani do Vídně k císaři.[1])

Po 14 dnech dojeli na Náměšť opět; bylo právě o polednách. Velmi byli uraženi, že pán je k obědu nepozval, nýbrž že nuceni byli v městečku „bídně" poobědvati. Když po obědě přišli na zámek, nalezli nemocného pana Žerotínského ve společnosti Jindř. Zahradeckého a Zdeňka z Roupova a byli vybídnuti, aby zasedli na místa po hostech. Po delším otálení před hostmi vytasili se konečně s rozkazem císařským, že bez ohledu na kteréhokoli pána všichni predikanti mají se vystěhovati.

Pan z Žerotína žádal je, aby v provedení té exekuce alespoň dva ústupky mu učinili, předně aby se zatím uspokojili tím, že kněží zdrží se všeho duchovního úřadování, a za druhé, aby jemu osobně jednoho neb dva kněze na hradě ponechali. Když oboje přání jeho zamítli a na něm rozhodně žádali, aby dal patenty císařské vyvěsiti, pravil k nim, že jest to v odporu s jeho svědomím, ať sami konají dle rozkazův.

Šli pak oba komisaři do městečka a dali si zavolati purkrabího toho statku. Pan z Žerotína poslal jim jakéhos mladíka, zkázav, že jeho purkrabí, muž rodu rytířského, dostaviti se nemusí. Komisaři tím uraženi odvětili, že oni jsou ještě vyššího stavu; ostatně, že jednají jménem Veličenstva a Jeho Excellence (kardinála). Na to dostavil se purkrabí, ochotně jim udal jména a místa jednotlivých predikantů, jichž bylo na obou statcích 18. Ještě v noci na vše strany rozesláni byli poslové, aby kněží hned z rána před komisary se dostavili. Výboru městečka rozkázáno, plakáty připevniti na kostele, (poněvadž radnice tehdy byla zbořená), a je po celých 14 dnů ve dne v noci hlídati, by nebyly znešvářeny. Druhého dne kněži dostavili se do jednoho a, když přes veškero domlouvání na své víře setrvali, nařízeno

---

[1]) Sklíčenost jeho na mysli nejlépe karakterisují slova, která prý pronesl při odchodu exekutorů: „Nec non possem, etiam si vellem, Romanorum imperatori, domino meo Clementissimo, resistere, cujus me Vasallum agnosco." (Nemohl bych, kdybych i chtěl, vzdorovati císaři římskému, pánu mému Nejmilostivějšímu, jehožto vasalem (poddaným) býti se považuji.

jim do osmi dnů z vlasti se vystěhovati. Pan z Žerotína dal je svým nákladem doprovoditi až do Uherské Skalice.

Když poměry na Moravě Karlovi z Žerotína nesnesitelnými se staly, odhodlal se z vlasti se vystěhovati. Avšak těžko mu bylo najíti kupce na rozsáhlá svá panství a s cizími vojenskými důstojníky, kteří tenkráte ožebračením lidu a konfiskací u nás zbohatli, o prodej vyjednávati, jeho povaze se příčilo. V tom mu pomohl jeho blízký příbuzný, pověstný Albrecht z Valdštýna, který velký statek Náměšťský s Rosicemi a Troubskem od něho koupil pro svob. pana Jana Baptistu z Verdenberka. Dříve než statky do cizích rukou vydal, prokázal Karel svým poddaným různá dobrodiní: Obyvatelům Náměšťským a 2 mlynářům u Náměště udělil znova odúmrť poněvadž stará listina, kterou od dřívějších držitelů panství měli, v bouřích válečných požárem spálena byla, a daroval jim 2 louky: „Martičku" pod mlejnem Melkusovým a „Pastviště" pod mlejnem Svachovým (na den sv. Jana Křtitele 1628) a obyvatelům v Troubsku potvrdil (na den sv. Jiří 1628) listinu, kterou jim Vilém Muňka z Ejvančic udělil mnohé výsady.

R. 1628 učinili trhovou smlouvu o statky Náměšť, Jinošov, Rosice a Troubsko Karel st. z Žerotína a na hradě Přerově a kníže Albrecht fridlantský a žahanský: „Pan Karel st. z Žerotína prodává dědictví své vlastní, totiž hrad a městečko Náměšť s kostelním podacím, se dvorem poplužným, pivovarem, mlejnem, oborou, dvůr „Velký pole" řečený při oboře, ves Zňátky, ves Vícenice s kostelním podacím, ves Jedov, ves Číkov, ves Březskou se třemi dvory v Otěchlebích, město Biteš Velikou s královou horou a polem královým i s Klečany, ves Zablaty, ves Nihov, ves Březky, ves Hermanšlak s kostelním podacím, ves Košíkov, Krokočín, ves Hluboký, ves pustou Přibyslavice, ves Otratice se dvorem poplužným, ves Březník s kostelním podacím s hradem pustým Lamberkem, ves Kuroslepy se dvorem poplužným s zámkem pustým Kravíhorou, ves Vokarec se dvorem poplužným ves Pyšelo, ves Kynice s kost. podacím, s dvorem poplužným, s desátky vinnými a obilními, s horou viničnou, ves Pozďatín, ves Vlčatín, ves Hrozňatín, ves Bochovice, dvůr Batouchovice, městečko Mohelno s kostelním podacím, se dvorem poplužným, ves Lhánice, ves Kramohelno, ves Kladeruby, ves Popůvky, ves Sedlec, ves Hartvíkovice s kostelním podacím, s zámkem

pustým Kokštejnem, ves Kozlany s zámkem pustým Kozlovým, ves Třesov, ves Studenec s desátkem obilním, Konešín s kostelním podacím, se dvorem poplužným, ves Smrk s desátkem obilním, ves pustou Kojetín i s právem manským a povinností, která na manech byla, dokud zůstávali, dříve než z nich sešlo, tvrz a ves Králice s kostelním podacím, se dvorem poplužným, ves Lhotice, ves Jakubov, tvrz a ves Vaneč se dvorem poplužným, ves Lhotku, ves Studnici, co tu má, ves Kamenný, což tu má, tvrz a ves Jinošov s kostelním podacím, se dvorem poplužným a s pivovarem, ves Pucov s mlejnem, ves Křoví . . . . . pak Rosice a Troubsko se vším příslušenstvím za 350.000 zl.; avšak již téhož roku prodal Albrecht, kníže fridlantské, oceánského a baltického moře generál, tyto statky za stejných podmínek panu Janovi Baptistovi z Verdenberka, J. M. C. tajné radě a rakouskému dvornímu kancléři. Obrazy, veškerý nábytek, nářadí a knihovnu[1]) pan Karel z Žerotína z hradu Náměšťského odvezl. Aby vše záležitosti klidně si uspořádal, bydlel pak po celý rok v Třebíči, kterou mezi tím jeho manželka Kateřina darovala svému bratru Adamovi z Valdštýna. Po tom odebral se Karel napřed na svůj statek Brandýs nad Orlicí a později do města Vratislavě ve Slezsku. Avšak po letech zatoužil po vlasti a vrátil se do Přerova, kde r. 1636 zemřel; tělo jeho pochováno bylo v rodinné hrobce v Brandýse nad Orlicí.

Náměšť za hrabat z Verdenberka a jejich dědiců (1629—1752).

Nový majitel Náměště byl ve velké lásce a vážnosti u císaře Ferdinanda II. Již r. 1626 přijat byl mezi pány moravské

---

[1]) Dle souvěkých zpráv byla knihovna jeho obsáhlá a pro dějiny Moravy velmi důležita. Chovala prý se tam kronika moravská latinsky sepsaná od benediktina třebického Albina ve XII. stol., děje říše Velkomoravské a kronika Žerotínská od Komenského. Karel odkázal knihovnu svému vnukovi Karlovi Bruntálskému z Vrbna, který připojiv k ní svou knihovnu, obě daroval veřejné knihovně u luterského farního kostela sv. Maří Magdaleny ve Vratislavi. Tímto darem byla tato tak obohacena, že po dlouhou dobu patřila mezi nejvzácnější knihovny v Německu. Posledním knihovníkem na Náměšti u Karla z Žerotína byl polský šlechtic Julián Poniatowski, jehožto dcera Kristýna mívala přepodivná vidění, kterážto Komenský sepsal a v díle „Lux e tenebris“ uveřejnil.

a r. 1630 povýšen byl za říšského hraběte a statek Náměšťský dostal titul „hrabství". (Obr. 43.) Na jeho přímluvu dovolil císař, aby Náměšť, která na počátku 17. stol. na pouhou vesnici klesla, opět povýšena byla za městečko; dal jí dva výroční trhy s dobytčím trhem před každým jarmarkem a jeden trh týdenní, též zvláštní znak a právo pečetiti voskem zeleným.[1]) (Obr. 44.)

Obr. 43. Znak pánů z Verdenberka.

Hlavní snahou Verdenbergovou bylo, vykořeniti co nejdříve ze svého panství veškero kacířství. Protož osadil ihned faru katolickým farářem, nařídiv, aby katolické bohoslužby se konaly ve farním kostele Náměšťském a nikoli ve Vícenickém. Jelikož kostelík Náměšťský byl chatrný a malý, dal na jeho místě postaviti kostel nový r. 1639, který r. 1641 v neděli po sv. Martině posvěcen byl jeho patronu sv. Janu Křtiteli. Farářovi, jenž zároveň zastával úřad farářský ve Vícenicích, Hartvikovicích, Konešíně a v Naloučanech, obnovil dary z panství a desátky z obcí přifařených. Ku panství Náměšťskému přikoupil r. 1637 Nebštych. Ve své poslední vůli sepsané r. 1648 ustanovil, aby pochován byl v kostele sv. Michala ve Vídni v hrobce od něho založené. Předním dědicem učinil svého syna Ferdinanda; dceři Kamile, provdané za bar. Adriana Enckevoirta, poručil hotové peníze a 2 statky v Čechách. Kdyby Ferdinand zemřel bezdětek, měly statky připadnouti dceři Kamile a její dědicům, kdyby i tito

[1]) Znak jest v listině podrobně popsán. Obdrželi holubici s ratolestí v zobáku v klíně, který obrácen jest hrotem vzhůru; v ostatních polích 3 břevna. (Obr. 44.) V listině stojí: „wir haben seine unterthänigste Bitte in kaiserlichen und königlichen Gnaden gewilliget und besagten Flecken aus königlicher böhmischer Macht und Vollkommenheit als König von Böhmen und Markgraf von Mähren zu einem Markte vom neuem erhebt: (my jsme jeho nejponíženější prosbě z císařské a královské milosti vyhověli a řečenou ves z královské české právomoci jakožto král český a markrabě moravský za městečko znova povýšili).

vymřeli, pak měli nastoupiti dědicové jeho synovce Jana Petra z Verdenberka.

Za panování hr. Jana Baptisty zakusilo Náměšťské panství hrůzy války třicetileté, zejména r. 1643, když Švédové v měsících červnu a červenci celou zdejší krajinu zpustošili a vyrabovali. Zemřel ve Vídni dne 16. září 1648.

Obr. 44. Listina hr. Jana Bapt. z Verdenberka, kterou se povyšuje Náměšť na městečko.

Jeho syn Ferdinand zdržoval se zřídka na Náměšti, kterýžto statek rozmnožil r. 1649 přikoupením Jasenice; byl c. k. komořím a přísedícím zemského soudu na Moravě. R. 1663 pronajal Náměšť, Rosice a Troubsko na 3 leta Jos. Kryštofu Šarerovi z Friseneka, který statky ty vyssával a poddaný lid robotami a dávkami velmi sužoval. Nájem byl mu po smrti Ferdinandově prodloužen na další 3 leta do roku 1669.

Ačkoliv hr. Ferdinand mužských potomků neměl — zanechal z trojího manželství jen 2 dcery — chtěl své moravské statky zachovati rodu Verdenberků; protož zřídil ze spojených statků

Náměště, Rosic a Troubska majorát pro svého bratrance Alexandra a jeho potomky, kteréžto zařízení císař Leopold I. r. 1666 potvrdil. Zároveň hrabě nařídil, že nesmí ani nový majorátní pán, ani jeho kontesy z těch statků něčeho dostati, dokud by dluhy zaplaceny nebyly.

Ferdinand z Verdenberka zemřel 26. března r. 1666. Z jeho posledního opatření povstaly po jeho smrti dlouhé spory, které s hrab. Alexandrem vedly Ferdinandovy 2 dcery a dědicové z rodu Enckevoirt-ů, odvolávající se na závěť hr. Jana Baptisty z Verdenberka. Císař Leopold poslal r. 1672 zvláštní komisi, která rozepři urovnala tím, že ženským dědicům přiřkla statky Rosice a Troubsko. Dokud žil hrabě Alexandr, spravovány všechny statky společně. Teprve po jeho smrti († 1682) prodali r. 1684 paní Cecilia hraběnka Koloničová, roz. Verdenberková, a Jan Ferd. František hrabě Enckevoirt, jakožto dědicové po hraběti Ferdinandovi z Verdenberka, a říšský hrabě biskup Leopold Kolonič, jakožto vykonavatel poslední vůle, oba statky za 70.000 zl. uroz. p. Jiřímu Hausperskému z Fanalu a na Otaslavicích.

Po smrti Alexandrově připadla Náměšť mladšímu jeho synu Janu Filipovi hrab. z Verdenberka; avšak i jeho starší (marnotratný) bratr Jan Petr psal se až do své smrti († 1710) hrabětem z Náměště. R. 1690 přikoupila jeho choť Cecilie Rebeka za 2200 zl. od Jiřího Bedř. Schierla 3 svobod. dvory v Jestřebím, jeden, který Schierl koupil od Kryšt. Bureše, a 2 pusté, které místo platu od dvorské komory obdržel. V srpnu r. 1693 přiletělo ohromné hejno kobylek do zdejšího kraje a značných škod na polích a zahradách nadělalo; na štěstí bylo již po hlavních žních. Zaháněli je všude zvoněním, střílením a bubnováním. Jan Filip ku svým poddaným nebyl pánem milostivým, nýbrž utiskoval a připravoval je o staré svobody, kde mohl. Poslány proti němu stížnosti až do Vídně, které po mnohých letech teprve vyřízeny byly. I Náměšť si do něho r. 1701 stěžovala, načež došlo ode dvoru vyřízení teprve r. 1708.[1]) Jím získali Náměšťští mnohé úlevy:

1. Nebyli více povinni určité množství konopí odváděti, ani nočních hlídek u hraběcích bělidel konati, také praní lněného

[1]) Porovnání to datované ze dne 4. září 1708 jest v něm. originále uschováno na radnici náměšťské.

plátna se jim odpustilo; avšak zůstali povinni konati roboty u rybníků, v době žní a na mlatě. (Té roboty měl každý hospodář asi 14 dní ročně). Místo roční příze, kterou v ceně 36 kr. odváděli, zůstali povinni odvésti všichni 15 liber jemné a 15 liber hrubé příze.

2. Dodávka ovesná přestala; avšak museli měšťané vlastní oves, který hodlali prodati, nejprve ke koupi nabídnouti vrchnosti.

3. Měšťané sproštěni byli dávky tabákové aneb čtvrtletního poplatku za tabák v obnosu 1 zl. 30 kr.

4. Měšťané osvobozeni byli od poplatku 7 kr. aneb od pokuty 4 tolarů či 4 měřic ovsa, kterou pokutu platívali za každého nepřítomného sirotka, jenž se nedostavil vrchnosti. Za to ale bylo se jim vykázati, že dali každého poběhlého sirotka po 3 leta hledati.

5. Měšťané byli povinni ročně jen jediný náklad čtyřspřežný za hranice zemské vésti, a to jen tehdy, když to konati nemohli venkovští poddaní. Za takovou fůru měl každý dostati 2 míry ovsa a 5 liber chleba neb 7 kr. z panského důchodu.

6. Propuštěni byli měšťané z povinnosti kupovati na zámku kořalku a sůl.

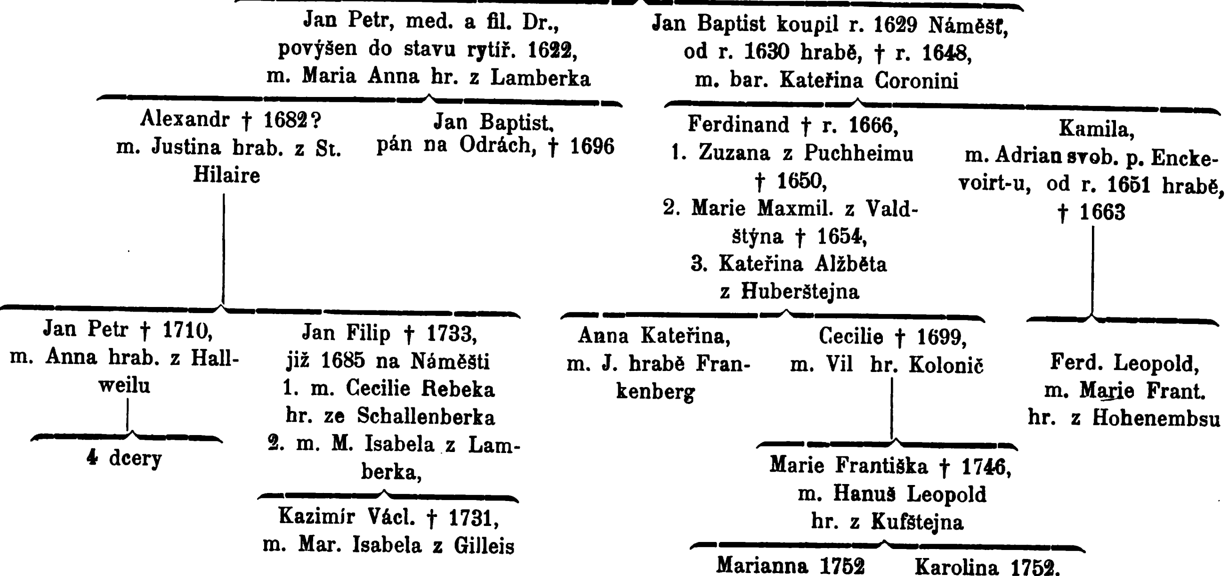
7. Potvrzena měšťanům výsada Žerotínská z r. 1628, že poslední vůle každého měšťana sepsána býti má za přítomnosti purkmistra, rychtáře a jednoho neb dvou spoluobčanů, a zemře-li někdo bez závěti a bez příbuzných, má jeho jmění připadnouti obci.

Jan Filip měl jediného syna Kajetána Václava, jenž r. 1726 jako gub. rada v Brně se oženil s Marií Isabelou bar. z Gilleis; ale on zemřel před otcem r. 1731. Zůstal tedy Jan Filip bez vlastních dědiců a byl posledním mužským potomkem hrabat z Verdenberka, jelikož jeho starší bratr Jan Petr zemřel před ním, zanechav 3 dcery. Filipova druhá manželka Isabela z Lamberka darovala klášteru dominikánskému v Brně na založení hrobky 2080 zl.[1]) Do této hrobky před oltářem sv. Dominika pochován byl napřed syn, pak otec Jan Filip r. 1733.

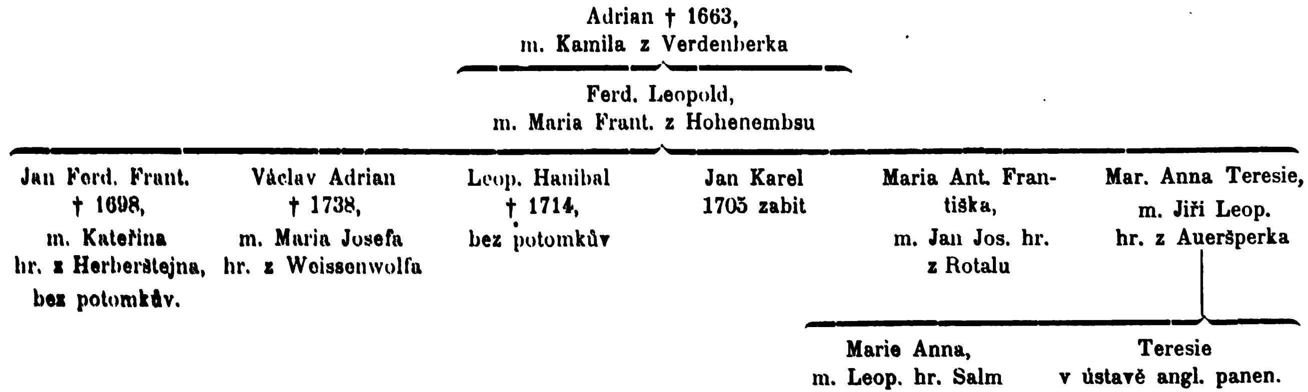
---

[1]) Hraběnka Isabela založila při kostele Jinošovském r. 1698 kapli, která později zbořena byla; r. 1715 dala v Náměšti postaviti sochu nejsv Trojice; zemřela na Náměšti r. 1737.

Rodokmen Verdů z Verdenberka, pánů na Náměšti.

Rodokmen svob. pánů, později hrabat z Enckevoirt-u.[1])

[1]) Někteří rod ten jmenují z Enckenvoirt-u, jiní z Enkefurthu.

Bohatý nápad rodu Verdenberků dědil vnuk Kamily z Verdenberka hr. Václav Adrian z Enckevoirtu.[1]) (Obr. 45.) Po něm zůstala na panství Náměšťském trvalá památka vesnička Enkenfurt, kterou r. 1737 založil na místě zaniklého dvora Bezděkova. Jako jeho předchůdce poddané své utiskoval a s nimi se soudil, zejména s Bitešany. Městečko Náměšť děkuje mu za nákladný kamenný most.[2])

Obr. 45. Znak pánů z Enckevoirt-u.

Obr. 46. Znak pánů z Kufštejna.

On přežil všechny své bratry a ač sám splodil 7 dítek, zemřel bezdětek dne 20. srpna 1738 jakožto poslední mužský potomek svého rodu.

Hrabě Adrian byl velmi zámožný: mimo hrabství Náměšťské měl statky v Čechách a 10 statků v Rakousích. Po něm nejvíce dědila hraběcí rodina Breunnerova; hrabství Náměšťské dostala

[1]) Rodina pocházela z Brabantu; Adrian z Enckev. vstoupil do císařských služeb Ferd. II., v nichž postoupil až na maršálka a plukovníka bavorského pluku. Obdržel od Ferd. II. zabavený statek Ledeč v Čechách. Vyznamenal se v bitvách proti Švédům u Lützena, u Prahy a Nördlingu, začež jej i potomky jeho Ferd. III. r. 1651 povýšil mezi říšská hrabata. Viz rodokmen.

[2]) Na prostředním pilíři jest vytesáno v desce kamenné: Venceslaus Adrianus S. R. J. Comes ab Enkenvoirt et Namiesst Bar. in Graveneg atd. S. C. R. M. actualis camerarius et intimus consiliarius et Maria Josepha Comtessa ab Enkenvoirt et Namiesst, nata S. R. J. Comitissa Ungnad de Weissenwolf, Domina hereditaria in Thurnthal, Wolkerstorf, Bierbaumb. A. D. 1737 funditus in memoriam extruxerunt.

Obr. 47. Kamenný most přes Oslavu v Náměšti.

z polovice pravnučka hrab. Jana Bapt. z Verdenberka, Marie Františka hrab. Koloničova, provdaná za hrab. Hanuše Leop. z Kufštejna, druhou polovici obdržely společně pravnučky Kamily z Verdenberka paní Marie Antonie Františka, roz. z Enckevoirtu, provď. za hrab. Jana Josefa z Rotalu, a Marie Anna Leopoldina, roz. hr. Auersperkovna, provd. za hr. Leop. ze Salma. Tyto 2 dědičky prodaly r. 1743 své podíly (každá za 100.000 zl.) hraběnce Františce z Kufštejna; kupní cena byla na hrabství intabulována, 5% úroky byly beze vší srážky dědičkám posílány do Vídně. (Obr. 46.)

Hraběcí manželé Kufštejnští byli praví lidumilové a velmi zbožní katolíci. R. 1745 založili mezi jinými chvalitebnými skutky špitál pro 12 ve službách panských sestárlých osob. V předmluvě zakládací listiny praví, že na statku Náměšťském, který z polovice zdědili, z polovice koupili, chtějí dobrými skutky díky Nejvyššímu projeviti a jméno jeho vždy a všude oslavovati. Protož dali chrám, který jejich praděd postavil a jenž časem sešel, zcela obnoviti, hlavním oltářem a 6 vedlejšími, jakož i 2 oratoriemi opatřiti a skvostně upraviti. Průčelí kostela dali ozdobiti sochou Spasitelovou a sochami 4 církevních učitelů, vchod do hřbitova ozdobiti sochami rodičů sv. Jana Křtitele, Zachariáše a Anny. Na kamenném mostě přes Oslavu dali postaviti 20 soch svatých zhotovených od různých mistrů.[1]) (Obr. 47.) Místo neúhledného již chatrného domku dali pro sluhy Páně vystavěti krásnou faru a, poněvadž starý hřbitov u kostela farníkům více nedostačoval, založil poblíže špitálu hřbitov nový, zdí ohrazený.

Dlouho se netěšili manželé Kufštejnovi z hrabství Náměšťského; již rok po založení špitálu zemřela hraběnka Marie Františka a krátce před ní hr. Leop. z Kufštejna zůstavivše 2 dcery, slečny Marianu a Karolinu, kterým část statku připadla, druhá část ale dědicům po slečně Frant. hraběnce z Kufštejna.

---

[1]) Mylné jsou tedy zprávy, že všechny ty sochy zhotovil Jos. Winterhalter. Sochy jsou z numulitového vápence dosti jemně provedeny, ale v postavách velmi podivných, takže účel zakladatelův „damit von denen durchpassierenden Fremdlingen Gott auch im seinen Heiligen zum Spott denen Ketzern öffentlich verehrt würde“ (aby od cestujících cizinců Bůh i ve svých svatých veřejně ctěn byl na potupu kacířů) se valně nezdařil.

Protože nikdo z dědiců nebyl s to tolikeré podíly a staré legáty vyplatiti, prodali všichni společně hrabství Náměšťské r. 1752 hraběti Bedřichovi Vilémovi z Haugvic a Biskupic za 460.000 zl. a 500 dukátů klíčného.

Obr. 48. Znak pánů z Haugvic.

Prodavatelé mimo slečny Marianu a Karolinu z Kufštejna byli následující:

Leopold hr. Unverzagt, paní Mariana hr. z Kufštejna, roz. hr. Unversagt, paní Josefa hr. Veterani, roz. hr. Unverzagt, slečny Marie Františka a Teresie, obě roz. hrab. Unverzagt, paní Marianna vdaná bar. Jungwirth, dříve ovdovělá hr. z Kufštejna, roz. hrab. Götz.

Podmínhy platební byly: hr. z Haugvic zaplatil hotově klíčné 500 dukátů a 200.000 zl., 205.700 zl. zůstalo intabulovaných dluhů (z těch pocházelo 200.000 zl. z r. 1743), zbytek sumy 34.300 zl. měl býti zaplacen v umluvených lhůtách.

Panství Náměšťské za pánů z Haugvic.
1752 až do dneška.

Hrabě Bedřich Vilém z Haugvic hrabství Náměšťské učinil statkem svěřenským pro své a svého bratrance Jindř. Viléma barona z Haugvic potomky, čemu císařovna Marie Teresie dne 14. května 1753 svolení dala.[1])

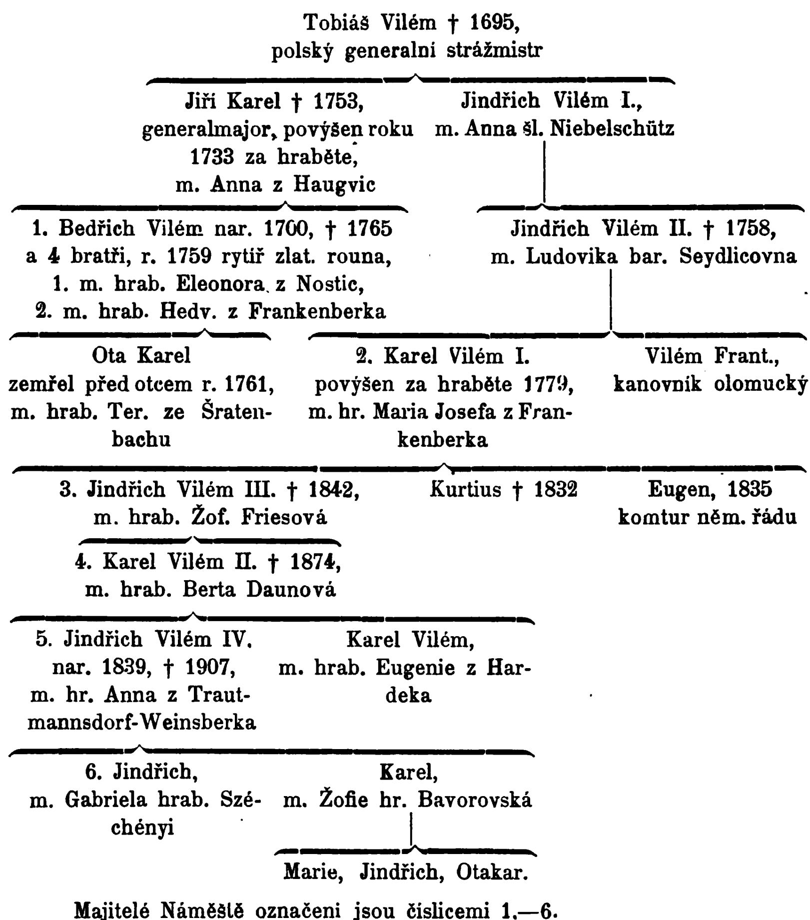
---

[1]) Původní fideikomis sestával mimo Náměšť z Velkých Němčic, z Cvrčovic a ze zahrady na předměstí Josefovském ve Vídni; 222.000 zl. přeneseno bylo ze statku Bilska na Náměšť.

Bedřich Vilém hrabě z Haugvic narodil se r. 1700 jakožto nejstarší syn hraběte Jiřího Karla, přestoupil z protestantské víry na katolickou a vzal služby v Rakousku. Rod pánů z Haugvic a Biskupic jest starožitný, na Moravě starousedlý, ano snad původu moravského, ač mnozí geneologové původ jeho kladou do Slezska neb do Pruska. (Za starých dob patřila velká část nyn. pruského Slezska do Moravy.) Na Moravě máme totiž dvoje Hukovice (púv. Hugovice), z nichžto Hukovice u Fulneku dosud jsou velkostatkem. V zemských deskách brněnských čteme rod z Hugvic nejprve r. 1376. Dle rodinné tradice pochází rod z Míšně.

Poblíž hradu založil klášter kapucínský a pod ním rodinnou hrobku, která po zrušení kláštera do Jinošova přeložena byla.

Rodokmen hrabat z Haugvic a na Náměšti.

Majitelé Náměště označeni jsou číslicemi 1.—6.

Oblíbeným křestním jménem bylo jim Jindřich (Henricus); od 18. stol. se zálibou přibírali ku křestnému jménu ještě příjmí Vilém. Heslem jejich jest: „Vitam impendere vero“ (Život věnovati pravdě), znakem beraní hlava. (Obr. 48.)

Hrabě Bedřich Vilém z Haugvic byl znamenitým státníkem; v hodnostech u císařovny Marie Teresie rychle postupoval, až se stal její prvním rádcem a ministrem, r. 1759 dostalo se mu nejvyššího vyznamenání, řádu zlatého rouna. (Obr. 49.)

Obr. 49. Ministr hr. Bedřich Vilém z Haugvic.[1])

Dne 30. srpna r. 1765 zemřel na svém statku Kynickém a pochován byl v hrobce kapucínské. Když r. 1795 krypta jinošovská opravena byla, převezeny tam tělesné ostatky ministra Bedřicha Viléma a jeho druhé choti a zde odpočívaly, až nová hrobka v Náměšti byla zřízena.

---

[1]) Obrazy č. 49., 50. a 53. jsou otisky z knihy „Stefansthurmkalender“ 1907, které laskavě nám zapůjčila spisovatelka baronka José Schneider-Arno ve Vídni.

Bedřich Vilém byl dvakráte ženat; z prvního manželství měl syna Otu Karla, jenž se stal záhy přísedícím zemského soudu v Brně a guberniálním radou, avšak před otcem zemřel bez potomků (r. 1761). Protože také od 4 bratří Vilémových potomků nebylo, přešel Náměšťský fideikomis na mladší linii pánů z Haugvic, totiž na barona Karla Viléma, jenž se stal generálním polním strážmistrem a r. 1779 do stavu hraběcího povýšen byl.

Obr. 50. Hrabě Jindřich Vilém III. z Haugvic.

Po Karlu Vilémovi následoval na Náměšti Jindřich Vilém III., kterému otec statek ten postoupil, když se stal plnoletým. On přikoupil t. zv. svobodný dvůr Neuberg-ský ve Vídni a založil r. 1795 na místě zrušeného kláštera továrnu na sukna; manželkou mu byla Žofie hraběnka z Friesu. Zemřel 19. května 1834.[1]) Jeho mladší syn Karel Vilém, jenž dědil Náměšť, byl velkým přítelem hudby; sám výtečně hrál na harfu. Stále vydržoval

[1]) Dal r. 1812 opraviti kamenný most, jehož jedno pole povodní červencovou strženo bylo, jak svědčí nápis na kamenné desce na mostě: SeXto IDVs IVL. InVnDatIone rVptVs pons sarCItVr ab HenrICo De HaVgWItz.

hudební kapelu, se kterou na svém letohrádku Šenvaldském provozoval nejtěžší hudební komposice; pode pseudonymem

Obr. 51. Hrabě Jindřich Vilém IV. z Haugvic.

Quillaum byl činným hudebním skladatelem. Kdo u něj se ucházel o místo úřednické, musel býti dobrým hudebníkem. Mistři Gluck,

Obr. 52. JUDr. Jindřich hr. Haugvic, nynější majitel Náměště.

Obr. 53. Gabriela hr. z Haugvic roz. hr. Széchényi-ová.

Jan Strauss a jiní vynikající hudebníci bývali na Náměšti vítanými hosty. (Obr. 50.) Ženat byl s hraběnkou Bertou z Daunu, sestrou posledního mužského člena toho rodu. Zemřel r. 1874 zanechav hrabství Náměšťské staršímu synovi hraběti Jindřichu Vilémovi, jenž se stal dědičným členem panské sněmovny a tajným radou. Hrabě Jindřich Vilém IV. veškeré své síly věnoval zvelebení velkostatku; většinu pronajatých dvorů vzal do vlastní správy a zlepšil hospodářství polní a lesní tou měrou, že hrabství Náměšťské patří mezi vzorné statky na Moravě. Pro vzdálenost od středu správy prodán byl r. 1881 statek Batouchovice, který k Náměšti přes 300 let náležel, Jindřichu Hellerovi z Jihlavy za 50.000 zl. Hrabě Jindřich Vilém IV. zemřel dne 29. listopadu 1907. (Obr. 51.)

Družkou života byla mu šlechetná paní Anna hraběnka z Trautmannsdorff-Weinsberka.

V šlepějích otcových jako vzorní hospodáři kráčejí jeho syni: JUDr. Jindřich a Karel hrabata z Haugvic, z nichžto mladší Karel drží velkostatek Osovou. JUDr. Jindřich hrabě Haugvic, c. a k. komoří, pán na Náměšti, má za choť hraběnku Gabrielu Széchényi-ovu, která horujíc pro umění a vědu horlivě pěstuje vlastenecké dějiny. (Obr. 52. a 53.)

Březník

leží v dolíku ku straně jihovýchodní otevřeném při potůčku zvaném Luh; vzdálen jest 6 km na jihovýchod od Náměště. (Obr. 54.) Jméno své obdržela osada od březových lesův, kterých druhdy hojnost zde bývalo; o založení místa žádná pověst se nezachovala.

Březník tvoří náves podlouhlou, nepravidelnou, na obou stranách otevřenou; mimo to skládá se z více ulic a uliček. Domy stojí buď v řadách, aneb jsou roztroušeny; až na skrovné zbytky roubené stavěny jsou z kamene a cihel, zomítány a olíčeny bez veškerých ozdob. Starší domy stojí do ulice štíty, novější průčelím; před domy jsou zahrádky. Osada má ráz novější, také v ní nenajde se ani starého nábytku, ani starých obrazů, ani zbytků starého kroje. Do vsi vede od nepaměti tré hlavních cest,

ze kterých jsou nyní upraveny silnice, totiž z Náměště, Mohelna a Králic. R. 1830 žilo tu v 89 domech 569 obyvatelů, r. 1870

Obr. 54. Pohled na Březník.

v 89 dom. 661 ob., r. 1890 v 99 dom. 771 ob. a r. 1900 ve 112 domech 790 obyvatelů, vesměs Čechův a katolíkův.

R. 1674 drželi zde 3 sedláci po půldruhém lánu (75 měr), 8 po lánu (50 měr), 2 po půllánu; k tomu měli všichni ještě

volné pole činžovní; domkařů s polem bylo 22, bez pole 5. Starých pustých usedlostí bylo: 1 dvojitý lán (100 měr), 5 lánů, 5 chalup s polem, 2 bez pole. Každý soused sel tenkráte na 2 měrách pšenici; dříví dostávali z panských lesů, sáh za 45 kr. Trati polní se tenkráte jmenovaly: Cibulář, Vinohrádek, Čermáček, Společnica, Chvojník, Chvojníček, Černá Hora. R. 1447 měli březničtí osadníci jména: Klecaný, Krejsa, Hasiva, Krčmář, Janček, Švec, Kabeláč, Mikeš, Olejník, Tučen, Stýskal, r. 1508: Klíma, Olejník, Bublan, Nos.

R. 1830 bylo v Březníku 29 půlláníků, 1 čtvrtláník a 22 chalupníkův. Každý půlláník konal 3 dni týdně tažné roboty — všechny potřebné práce polní —; mimo to z každého půllánu o žních robotovalo se 13 dní pěšky. Za pěší robotu dostával robotník s počátku 7 malých bochníčků chleba, později $3^1/_2$ větších bochníkův. Chalupníci robotovali ročně 24 dnů pěšky a konali o žních 13 dnů t. zv. Janské roboty. Celá robota na půllánu ceněna byla na 29 zl. $1^7/_{10}$ kr., výkupné vypočítáno na 260 zl. $11^1/_4$ kr. ve stříbře.

K Březníku patří: 657·1 ha pole, 85 ha luk, 14·7 ha zahrad, 61·9 ha pastvin a 579·3 ha lesa. Obecních pozemků jest něco přes 100 ha, z čehož 48 ha pastvin.

Trati se jmenují: Zahumenice, Půllány, Králické, Kopaniny, Sadová, Loučky, Nivy, Chvojnické, Úzké, Dlouhé, Vinohrádky, Díly, Palovce, Doubravské, Zahrádky, Padělky, Klínky, Chleborádky.

Ve starém obecním razítku byl obrácený květináč dvouuchý s květinou. Jelikož starostové tomu nákresu nerozuměli a jej za kalich považovali, přitlačovali razítko na listiny obráceně; do nového razítka dali místo květináče kalich s opisem: „Hlavní obec Březník".

Kostel březnický viděti z daleka (obr. 55.); stojí na místě vyvýšeném obklopen jsa hřbitovem, na který se pochovávají také osadníci z Kuroslep a Velkého Pole; jest zasvěcen Nanebevzetí Panny Marie. Dle staré pamětní desky zazděné po pravé straně vchodu do chrámu byl kostel dostaven r. 1338 panem Ješkem z Náchoda na den Zvěstování Panny Marie (25. března);[1]) po levé straně

---

[1]) Nápis jest: „Leta 1338 urozeni pan ian iessek z nachoda dal stawiet tento kostel 25 martii na den zwiestowani panny marie.

vchodu jest druhá deska zasazena, která oznamuje, že kostel byl r. 1782 nákladem pana hraběte Karla z Haugvic „v nově přestavěn“. Kostel má podobu kříže; presbytář a příční loď jsou v čistém slohu gotickém s gotickými pásy a svorníky; na evangelní straně presbytáře jsou 2 gotická sedilia pro kněze. Okna presbytáře byla opravou v 18. stol. provedenou gotického tvaru

Obr. 55. Kostel a fara v Březníku.

a kružeb zbavena. (Obr. 56.) Hlavní loď později přistavěná jest tvaru obyčejného a ve stropě klenutá. Na pevné, z tesaných kvádrů stavěné věži visí 3 zvony dosti staré: Největší 16 centů těžký má nápis: Tento zvon ke cti a chvále Pánu Bohu a Panně Marii do Březníka litý. Léta Božího 1491, prostřední 10 centů těžký lit byl r. 1497 a malý 7 centů těžký z roku 1559 darován byl „od poctivé obce Koroslepské“. Tři oltáře: hlavní Nanebevzetí Panny Marie, vedlejší sv. Josefa a sv. Karla Bor. maloval Jos. Winterhalter. Nejvzácnějším pokladem zdejšího kostela jest starožitná, stříbrná, silně pozlacená, gotická monstrance z r. 1522. Skládá se ze 3 částí; jsou na ní sošky Panny Marie, sv. Jana Křtitele, sv. Michala, sv. Jiří, sv. Kryštofa, sv. Kateřiny a sv. Bar-

bory. Opravena a pozlacena byla monstrance r. 1877 v Praze. Pozemků má kostel 1·4 ha a záduší 4816·7 K.

Kříže a sochy u cest jsou vesměs z novější doby; uprostřed osady byla r. 1906 postavena nákladem manželů Kašparových socha sv. Josefa uměle v Hořicích provedená.

Byla-li fara zároveň s kostelem od Ješka z Náchoda r. 1338 založena, aneb stávala-li při kostele starším snad dříve již, pro nedostatek zpráv určiti nelze. Jisto jest, že Ješek z Náchoda daroval r. 1338 faráři Vítkovi v Březníku a jeho nástupcům lán poplatný v Březníku, který od svých rodičů zdědil; listinu podepsali jeho bratři Hron a Matěj z Náchoda. R. 1340 náležela fara do obvodu děkanství Tasovského; z listiny zachované z r. 1345 dovídáme se, že faru obsazoval klášter křížovníků Božího hrobu na Zderaze v Praze. Tou listinou vyzývá Jan Paduánský, doktor dekretů, kanovník pražský, olomucký a vyšehradský, dvorní oficiál arcibiskupa pražského, zastupuje klášter Zderazský, děkana tasovského a faráře kralického a náměšťského, aby kněze Svatoslava,[1]) který po smrti faráře v Březníku faru přijal, dle sil svých chránili a na prebendu uvedli.

R. 1366 vyskytuje se Mikuláš, farář v Březníku. R. 1396 založila Marketa, vdova po Jaroslavovi z Lamberka, záduší rodinné pro kostel březnický na 2 lánech a 2 čtvrtích; farářem byl tehdy Jan. (O tomto záduší viz níže.)

Po zničení kláštera křížovnického na Zderaze (r. 1419) zmocnili se patronátu světští držitelé Březníka, kteří, poněvadž jich současně bývalo více, o patronát, ano o vyznání kněží na faru povolaných se soudili, zejména když vladykové z Králic, kteří byli podobojí, o patronát se dělili s pány z Náchoda tenkráte katolickými. Majitelé podobojí katolickému faráři desátky odpírali.

R. 1464 Matěj z Náchoda a z Březníka pohnal Víta z Králic ze 60 hř., že mu vzal po 3 leta desátky v Březníce, v Kuroslepích a u Kravíhory, což přísluší k faře v Březníce, ježto on tam měl faráře ztvrzeného řádně,[2]) a Jakuba z Březníka z 10 hř. gr., že mu bral po 3 leta ze $2^1/_2$ lánu desátky a jich faráři jeho řádně ztvrzenému dávati nechtěl.

[1]) Byl synem Hlavně z Podskalí u Prahy a od samého papeže pro faru doporučen.

[2]) Farář nazýval se Mikuláš.

Později dali Náchodští a Kraličtí svou rozepři o patronát na mocný rozsudek p. Viléma z Pernštejna, který rozhodl, aby v podací farním páni majitelé se střídali, a sice páni z Náchoda aby faru podávali dvakráte a páni z Králic jednou. Avšak i toho nedbáno.

R. 1481 Zbyněk z Králic a z Březníka pohnal Matěje z Náchoda a z Březníka z 50 kop, že jest výroku a smlouvy nedržel o kostelním podací v Březníku, kteréž mezi nimi učinil p. Vilém Pernštajnský. Proti tomu ohradil se starý Matěj z Náchoda a pohnal Zbyňka také z 50 kop, že mu zbraňoval a vůle dáti nechtěl, aby knězi podal v Březníce fary své, dobře věda, že má dvoje podati pořádně. Páni v tom sporu ještě toho roku nalezli: „Poněvadž Matěj provodí, že jemu to podací knězem biskupem a p. Vilémem přirčeno, že jemu v tom Zbyněk překážeti nemá, a má-li oč Zbyněk k němu mluviti, má právo před sebou. Poněvadž kněz všecku správu činí lidem kromě rozdávání podoboji způsobú a té jim nehájí, aby šel každý, kamž se jemu líbí a správu sobě zjednal.“ R. 1505 byl Jan, farář hartvíkovský, soudně stíhán, že má navrátiti monstranci a jiné stříbrné a zlaté klenoty, též kostelní peníze, které v Březníku odcizil, když zde onemocnělého faráře Jiřího zastupoval; od r. 1508—1511 farářoval zde Jakub, jehož Vít z Králic v desátcích zkracoval, a od 1512—1514 farář Bartoloměj.

Syn Matějův, Oldřich Březnický z Náchoda, pohnal r. 1522 p. Jana z Pernštýna o podací březnické a byl udělal poručníkem Jindřicha, syna svého. Jan z Pernštýna dosadil totiž na faru Březnickou evangelika Stanislava. Poněvadž Oldřich dříve umřel, než pře byla prožalována, páni usnesli, že tomu půhonu Jan Jindřichovi odpovídati nemá; r. 1522 dosazen byl Janem z Pernštýna utrakvista Jan, který však zemským soudem brzy odstraněn byl.

Po vypuzení nekatolíků zdejší fara zašla; od r. 1630—1784 přidělena byla do Mohelna. R. 1785 zřízena zde samostatná lokalie, která r. 1880 na faru povýšena byla. Od r. 1785 vedou se matriky; pamětní farní kniha založena teprve r. 1807 od faráře Václ. Růžičky. Déle zde působili faráři: Václ. Růžička (1792—1810), Kajetán Richter (1810—1832), Mat. Pernica (1845—1879), Fa-

bián Krejčiřík (1880—1892), od té doby nynější farář a konsist. rada Jos. Skála.

Obr. 56. Hlavní oltář kostela v Březníku.

Do farnosti náleží Březník, Kuroslepy a Velkopolský dvůr; všech farníků jest 1227, až na 1 evangelíka vesměs katolíkův.

manželky neznámého jména a rodu.[1]) Přes 200 let drželi pak páni z Náchoda ves Březník a psávali se dle toho majetku „z Březníka“, později „z Březníka a Kravíhory“ a konečně „Březničtí z Náchoda“. Během XV. a XVI. stol. pro skrovný svůj majetek počítáni byli mezi vladyky; teprve ku konci XVI. stol. Jindřich Březnický z Náchoda tolik bohatství nabyl, že opět mezi pány postoupil. Dějiny statku Březnického jsou dosti spletité: nedrželiť Náchodští dlouho statek ten zcelený, brzy popustili část rodu jinému, později „z Lamberka“ zvanému; také vladykové z Otradic a z Králic a jiní různého zboží zde nabyli. Ješek z Náchoda[2]) převzal podíly na Březníku od svých bratří Matěje a Hrona a r. 1349 zapsal Kunce, převorkyni kláštera Herburského v Brně,[3]) 80 kop na vsi Březníku, jak on tu ves od svých bratří Matěje a Hrona přijal; toho roku také své manželce Skonce 200 kop věna na Březníku a Kuroslepích vložil.

Obr. 57. Znak pánů z Náchoda.

Matěj z Březníka, bratr Ješkův, držel Petrovice u Mor. Krumlova, na kterých r. 1353 své manželce Anně 400 kop věnoval. R. 1355 byl již mrtev; toho roku zapsala vdova po něm

[1]) Předkem pánů z Náchoda byl Pakoslav, jeden z předních českých pánů za krále Otakara I. Starší jeho syn Načerat byl předkem pánů z Brady, mladší syn Hron získal Náchod, po němž se on a jeho potomci psali. Ve znaku měli černého vzpřímeného lva ve zlatém štítě. (Obr. 57.) Znak ten prý obdržel Hron I. r. 1247 pro svou moudrost, kterou jevil při volbě Viléma Holandského za krále německého. Hronův syn Hron II. zaměnil r. 1316 strategicky důležité místo Náchod králi Janovi Lucemburskému za Černý Kostelec. Snad mu tenkrát přidán byl i Březník na Moravě. (Viz genealogickou tabulku.)

[2]) Ješek neb Jan z Náchoda svědčil r. 1340 opatovi vilemovskému, když Karlovi z Uherčic udělil 3 lány v Uherčicích na dočasné užívání. (Eml. Reg. IV., str. 306.)

[3]) Klášter řeholnic sv. Augustina stál na místě pozdější jezuitské koleje, byl založen r. 1240 od brněnského měšťana Schwarze a dle první převorkyně sestry Herburgy nazván.

Genealogická tabulka Březnických z Náchoda.

Pakoslav

Načerat z Brady 1262 | Hron I. z Náchoda 1264—1289

Hron II. z Náchoda 1321

Ješek I. z Náchoda a Březníka 1338, 1367 z Kraví hory, m. Skonka. | Hron III. z Náchoda a Březníka 1338 | Matěj I. z Náchoda a z Březníka 1338—1354, m. Anna z Kněnic —1366

Ješek II. 1377, m. Anna | Hron IV. 1371 | Jitka, vdova, 1406, m. Jimram z Újezda | Leva 1371—1412, m. Klára z Budišova | Jitka 1369, m. Oldřich z Lešan | Jindřich I. z Náchoda a z Kraví-hory 1412—1417 m. Anna, ze Slezan 2. m. Oldřich z Hostákova

Matěj II. z Náchoda 1437—1492, m. Marketa z Kokor | Elška, 1. m. Bernard z Klokoč † 1434, 2. m. Zikmund ze Strachotina | Dorota † 1481, m. Jarosl. ze Šelenberka

Jindřich II. 1492—1512, m. Elška z Robusic | Oldřich 1492—1522, m. Anna z Tavikovic | Brikcí 1492—1498

Jan Březnický z Náchoda na Jinošově † 1557 | Jindřich III. 1522—1551, m. Johana Štosovna z Kounic

Václav † 1583 | Adam † 1582 | Jan † 1579 | Jindřich IV. Březnický z Náchoda na Tulešicích † 1592 | Bedřich, 1. m. Anežka z Ludanic, 2. m. Marketa ze Zvole, 3. m. Anežka z Boskovic

Hron V. † 1593, m. Dorota z Drnovic | hr. Jiří † 1634, m. z Žerotína | Jan, m. z Vartenberka | Bohuchval Jaroslav | Hynek

Ferd. Leopold † 1672, 1. m. Marie hr. Breunnerová, 2. m. Alžběta hr. Sunioginová | Bedřich, Adam, Petr Vok | Bedřich Lev

1. Leopold Frant. zemřel před otcem.

Petrovice svým synům, které dala r. 1366 do poručenství olomuckému kanovníku Vojtěchovi z Otaslavic.

O třetím bratru Hronovi z Březníka po r. 1341 není písemných zpráv;[1]) také ze synů po Matějovi po r. 1366 se připomíná pouze Jindřich, pak jejich sestra Jitka, která r. 1369 svému muži Oldřichovi z Lešan řečen. Medek na zboží v Březníku a v Kninicích věno zapsala. Jednoho z obou bratří dcerou byla Marketa, provdaná za Ješka z Budišova, která značné měla věno v Březníku a Kuroslepích. Ješek z Náchoda a Březníka, jenž až na věno Jitky a Markety byl samotným držitelem zdejšího statku, vystavěl po roce 1360 nad vtokem říčky Chvojnice do Oslavy pevný hrad, který nazval Kravíhorou. S přídomkem z Kravíhory čteme Ješka ponejprve v listině z r. 1367, na které potvrzuje, že 19 lánů ve Vyškovicích biskupu Albertovi ze Šternberka prodáno bylo. R. 1373 zvýšil Ješek věno ženě Skonce na 350 kop, poukázav je mimo Březník a Kuroslepy též na Brancouzy, na Rošice a na hrad Kravíhoru. Brzy na to zemřel, zanechav 3 syny: Ješka, Hrona a Levu.

Syni Hron a Leva sestoupli se se všemi statky r. 1371 ještě za života otcova; r. 1377 prodal Hron z Kravíhory Ješkovi z Kravíhory a jeho dědicům 2 díly hradu Kravíhory, 2 dvory poplužné okolo Kravíhory, v Kuroslepích půl páta lánu a v Březníku 4 lány s lesy a řekami ku hradu patřícími. R. 1379 Leva z Kravíhory prodal Anežce, manželce Jindřicha z Vartenberka, a Kačně, její komorné (domicella), v Březníku $3^1/_2$ lánu.

Toho roku bratři Hron a Leva darovali a zapsali bratru Ješkovi všechno své zboží na Kravíhoře a v Březníku a Ješek své manželce Anně věnoval 100 kop na 6 lánech v Březníku a na mlýně pod Zňátkami a 150 kop na vsi Černíně, avšak r. 1381 dal přepsati to celé věno na 6 lánů, na tvrz, lesy, louky a štěpnice v Březníku.

R. 1385 píše se též jakýsi Reymbrecht „z Březníka“; byl to jen dočasný držitel nějakého zboží v Březníku, snad manžel svrchu uvedené komorné Kačny; později držel Krahulov (u Třebíče) a Cidlinu (u Lesonic). — Zboží to dostalo se věnem

[1]) R. 1341 Hron z Březníka, Matěj z Březníka a Vícemil z Králic potvrzují prodej zboží ve Zbraslavi klášteru Králové na St. Brně učiněný bratřími Janem, Čeňkem a Hartlebem z Popovic.

Anně, manželce Erharda z Drahotuš, který s Reymprechtem byl ve spolku na statky. Anna vdala se po druhé za Břeňka z Ryzmburka a Čeněk z Drahotuš přenesl to věno z Březníka na Nasedlovice.

R. 1360 zakoupil se Jaroslav z Kněnic na Březníku, jehož potomstvo psalo se „z Lamberka", a s pány z Náchoda se o ten statek dělilo. Páni ti pocházeli z Kněnic (Německých) u Miroslavě; v erbu měli kozí hlavu a oblíbené bylo jim jméno Jaroslav. První Jaroslav z Kněnic vyskytuje se v listinách r. 1262; byl velkým mecenášem klášterů Oslavanského a Luckého, kterým pověřoval listiny od r. 1262—1278; poslední jeho podpis čteme na listině kláštera Zábrdovského z r. 1286. Synem jeho byl Jaroslav II. z Kněnic, stejně horlivý přítel kláštera Oslavanského, jemuž potvrdil listiny z r. 1322 a 1323. Tohoto syn Matěj jinak v listinách neznámý, byl otcem Jaroslava III. ze Kněnic, jenž r. 1356 stal se purkrabím Znojemským, r. 1368 hofmistrem markrabího Jana a od r. 1368—1379 na sněmích zasedal mezi pány jakožto nejvyšší sudí kraje Olomuckého.

Otec Jaroslavův Matěj umřel před rokem 1349; vdova po něm Vracka prodala t. r. se synem Jaroslavem 13½ lánu v Říčanech, 2 čtvrti, ¼ patronátu kostelního a t. zv. Kobylní pole Albertovi z Říčan a 1¼ lánu Jindř. z Chuenringu; r. 1350 postoupila staršímu synu Jaroslavovi 100 kop a mladšímu Hronovi 150 kop věna svého na Kněnicích. Jaroslav spolčil se s bratrem Hronem a zapsal celé to věno 250 kop své ženě Hedvice. R. 1356 poukázal p. Jaroslav svým sestrám[1]) 10 kop příjmu v Kněnicích. R. 1358 oba bratři prodali Buzkovi z Nosislavě 2 lány v Kněnicích; potom bratr Hron, ani jeho potomstvo dále se nepřipomíná.

R. 1360 zakoupil se Jaroslav v Březníku a věnoval tam své druhé manželce Marketě 500 kop[2]) s tou podmínkou, že kdyby po jeho smrti se vdala, nejbližší příbuzný by to věno vyplatiti směl. R. 1364 prodal své otcovské dědictví Kněnice, za to r. 1371

---

[1]) Jednu z těch sester měl bezpochyby v manželství Matěj z Náchoda, poněvadž jeho dcera Jitka r. 1369 se táhla na věno v Kněnicích, které svému muži zapsala. — Pojednáváme zde o pánech z Kněnic trochu obšírněji. abychom objasnili dosud neznámý původ pověstného Ješka Sokola z Lamberka.

[2]) D. B. (III. 537.)

majetek svůj v Březníku značně rozmnožil, koupiv od Bohušky z Evanče, poručníka sirotků po Ješkovi z Budišova, v Březníku

Obr. 58. Pohled na sbořiště hradu Lamberka od řeky Oslavy.

4 lány, krčmu, 5 podsedkův a $^1/_3$ mlýna a v Kuroslepích $7^3/_4$ lánu za 150 kop. Na svém zboží Březnickém dal po roce 1370 na dlouhém příkrém ze tří stran řekou Oslavou otočeném, skal-

natém hřebeni postaviti hrad, který dle tehdejšího obyčeje nazval po německu „Langenberg", což se časem v Lamberk přetvořilo. (Obr. 58.)

Dle hradu Lamberka počal se Jaroslav psáti r. 1376.[1]) R. 1379 získal trhem v Březníku[2]) od Ješka z Kravíhory 2 lány a od jeho bratra Hrona $4^1/_2$ lánu a 2 krčmy.

Také jinde nabyl Jaroslav statků: R. 1376 postoupil mu Vok z Kněžic veškeré své zboží a právo v Želetavě a ves Markvartice; jiný statek v Želetavě a zboží v městečku Heralticích koupil r. 1379 od Erharta z Heraltic. (D. B. VI., 223, 475, 508, 698, 752 a 753.)

Jaroslav z Lamberka zemřel r. 1385 zanechav vdovu Marketu a četné potomstvo. Marketa spolčila se ihned se svými dětmi Jaroslavem a Anežkou na věno v Březníku (bez závazku), kdežto její starší syn Archleb se stoupil s Vilémem z Pernštýna, kterýžto spolek později (r. 1406) zrušen a z desk vymazán byl. (D. B. VII., 1064 a 1065.)

R. 1396 založila Marketa se svými syny Artlebem a Jaroslavem rodinné záduší v kostele březnickém, odkázavši faráři Janovi a jeho nástupcům 1 lán a 2 čtvrti. Záduší jest ve dvou směrech důležito: předně vysvítá z něho, že její muž Jaroslav z Lamberka měl také děti z prvního manželství a za druhé poučuje nás listina o dávkách a povinnostech rolníků ke své vrchnosti před 500 lety (před válkami husitskými).[3])

Záduší to podepsali také Jan Sokol z Lamberka, Jindřich z Kravíhory, Leva z Březníka a Ješek z Králic (Cod. XII., č. 348).

---

[1]) Jaroslaus de Langenberg alias de Knyehnitz.

[2]) Březník jmenovali té doby také „Stadle" (městečko).

[3]) V listině stojí: „za duše naše (Markety a její synů Artleba a Jaroslava) a našich rodičů a za duši uroz. pana Jaroslava z Lamberka, mého muže a našeho nejmilejšího otce, jeho dětí a dědiců". Těmi dětmi míněni jsou syni z prvního manželství, Ješek Sokol a Vaněk z Lamberka.

Na testovaném láně seděl Pašek; dával z něho ročně 30 měr pšenice, kterou na vlastním voze musel dovézti na trh; za žně platil 17 gr., za sýr 2 gr., 3 dni oral a 2 dni vozil obilí, a to jeden den v zimě, druhý den v létě, konečně dával 6 kuřat a 70 vajec. Na menší čtvrti seděl Petr Atturna, na větší Havránek; každý z nich platil ročně 6 gr, 1 den sekal v lese dříví a 1 den je vozil.

(Obr. 59.) Potvrzena byla nadace r. 1397 administratory biskupství olomuckého, Vilémem z Kortelangena a Smilem z Vícova.

* * *

Po tomto odbočení vrátíme se zase k pánům z Náchoda. Ješek z Náchoda a Kravíhory nedržel dlouho Kravíhoru, nýbrž již r. 1387 prodal ji s polem a lesem, se $6^1/_2$ lánu, mlýnem a loukou v Kuroslepích bratřím Jindřichovi a Přibkovi z Dřevohostic, kteří se též psali „ze Šelenberka".[1] (Obr. 60.) Oba zapsali r. 1390 Zdence z Odlochovic, manželce Přibkově, 250 kop věna na Kravíhoře. Po smrti svého muže Přibka vdala se Zdenka po druhé za jistého Ctibora; její synem z 1. manželství byl Přibík řeč. Šíp z Kravíhory; na jejím věně Kravíhoře zkracoval ji Jindřich ze Šelenberka. R. 1406 pohnala ho, že jí zadržel úroky za $4^1/_2$ léta za 200 kop; r. 1411 pohnala Bohuňka Valentina z Přestavlk, že jí drží její věno Kravíhoru s tím, co k tomu sluší, konečně r. 1420 spolčila se se svými syny (?) Přibkem a Leonardem z Odlochovic a s Petrem z Krumsína na zboží ku Kravíhoře patřící.

Ačkoliv Kravíhora přešla prodejem od pánů z Náchoda na jiný rod, tito přece nepřestali se psáti „z Náchoda" a „z Kravíhory."[2])

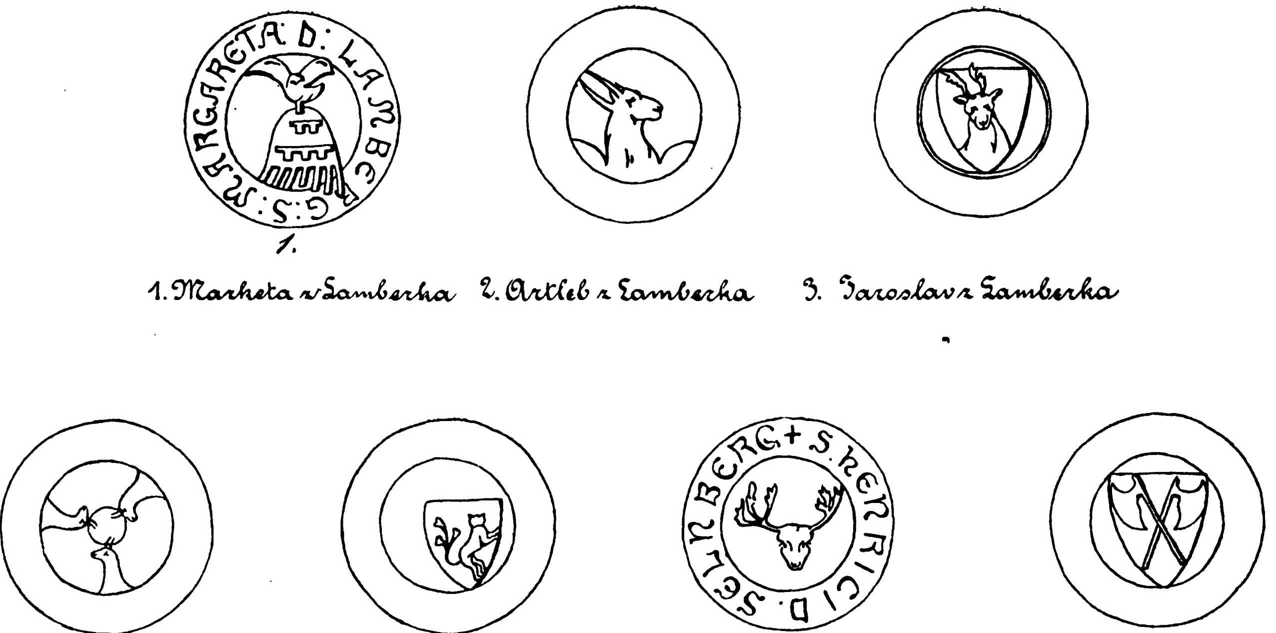
Ku konci XIV. a začátkem XV. stol. nastaly na zboží březnickém tyto změny:

R. 1385 Marketa, vdova po Jaroslavovi z Langenberka, darovala věno v Březníku svým synům, podržíc si právo, dar ten kdykoliv odvolati (D. B. VII. 154); r. 1390 odevzdala synovi Artlebovi 15 kop roč. příjmu v Březníku a tento je hned přepustil Prockovi a Hynkovi z Otradic. Týž Artleb z Lamberka prodal r. 1398 Levovi z Kravíhory 5 lánů a 2 dvorce v Kuro-

---

[1]) Oba bratři byli statní vojínové, kteří v rozmiškách mezi členy panovnického rodu Lucemburského dovedli pro sebe kořistiti. S Jindřichem z Lipého konali služby bratru královu, Janu Zhořelskému. Po jeho smrti měli r. 1397 rozepři s králem Václavem o žold; i podrobili se mocnému rozsudku markrabat Jošta moravského a Viléma míšenského. (Cod. XII. 288). R. 1399 pověřili Jindřich ze Šelenberka a jeho bratr Přibek (Psibyk von Polan) něm. listinu Jindřicha z Lipého, kterou se dává na výrok biskupa frisinského ve svém sporu s rakouskými vévody. (Cod. XII., č. 549).

[2]) R. 1398 potvrdil listinu biskupa olom. Jana, kterou ves Všechovice dal v léno Jakšovi z Klatov, Jan (Ješek) Kravíbora z Náchoda (Cod. XII., č. 496).

Obr. 59. Pečeti na listině Markety z Lamberka z r. 1396. (Pokud bylo lze otisk poznati.)

slepích, který zapsal na tom 5 kop věna své ženě Kláře a sstoupil se r. 1399 se svým svakem Jimramem z Újezda, po jehožto smrti vdova Jitka se spojila s bratrem Levou na 200 kop věna na Újezdě (u Sádku) r. 1406.

Na počátku stol. XV. z Kravíhory a mnohem více z hradu Lamberka vojenské čeládky konaly zhoubné vpády do okolí, pálíce a drancujíce, co jim v cestu přišlo. Sváry pánů mezi sebou odnášel ubohý venkovský lid. Půhony z těch dob zřejmým jsou toho důkazem; uvedeme některé:

R. 1408 a opět 1410 pohnal Hynek z Jinošova Henrycha Lichtenštejnera, že přijel na to zboží od Březníka a pobral a spálil chudým lidem vše. Páni nalezli, „má-li k němu co mluviti, mluv k němu před králem!“[1])

Obr. 60. Znak pánů ze Šelenberka.

R. 1408 pohnal Václav z Domamyslic Jindřicha ze Šelenberka z Kravíhory, protože z jeho chleba na jeho chléb, z jeho hradu Kravíhory pobrali mu i jeho lidem dobytek malý a veliký, a to jemu slíbil a pánu jeho Herartovi zaplatiti. Ze zápisů Jihlavských dovídáme se, že na Kravíhoře tenkráte řádili lupiči Vlček a Šibal. Ještě hůře řádilo se z hradu Lamberka, kde seděl obratný vojín Jan Sokol, s počátku ve službách krále Václava,[2]) po tom stranník markrabího Prokopa. Ze svého úkrytu přepadl a osadil hrad Náměšť, který mocně držel s Krajířem proti pravému pánu Lackovi z Kravař, až jej tento po tuhém obléhání r. 1408 pomocí svých měšťanů z Meziříčí a z Biteše zpět dobyl.

---

[1]) Henrycha Lichtenštejnera pohnal stejnou dobou také Leva z Kravíhory, že mu na jeho dědictví v Březnice dobytek a rúcha pobral a též jeho lidem.

[2]) V archivu českém čteme, že Jan Duchánek ukázal 2 listy; jeden krále Václava a Purkarda řeč. Strnad, komornika komory královy, kterýž svědčí Janovi Sokolovi a k věrným rukám Artlebovi a Jaroslavovi bratřím z Lamberka na 300 kop, aby na úmrtech vzali, kteréžby do královy komory nejprve měly připadnouti. Datum 1397.

R. 1402 hubil statky biskupství olomuckého, pročež uvalil na sebe církevní klatbu; téhož roku vystříhal se proti Pražanům, protože uvěznili jeho pána milostivého, krále Českého, a také proto, že jeho zboží hubili, nemajíce k němu žádné viny a on jim vždy rád sloužil.[1])

Již r. 1403 získal si markrabí Jošt Sokola a přimluvil se za něj, aby zbaven byl kladby; což se stalo, když Sokol slíbil, že dále nebude pustošiti statků církevních. R. 1404 proslavil se hájením Znojma proti přesile vojska krále Zikmunda a vévody Albrechta a r. 1407 mocným držením města Lavy proti rakouskému vévodovi Leopoldovi, které město teprve vyklidil, když Leopold svolil všechny zajaté vrátiti a zaplatiti 23.000 dukátů markraběti Joštovi. R. 1410 podniknul pomocnou výpravu vojenskou do Polska; v bitvě u Tannenberka velel českému pluku a značně přispěl ku vítězství Poláků nad něm. rytíři. Téhož roku zemřel v Polsku, byv prý otráven. Jeho syny Mikuláše a Jaroslava dal polský král Vladislav na vychování do Krakova. Z těchto dat životopisných patrno, že Jan Sokol málo na Lamberku se zdržoval, že tedy loupeže páchané z hradu Lamberka připočísti lze více na vrub jeho vojenské čeládce. Odpovědným za ty zlořády zůstal on, pročež býval často před soud pohnán i se svým přítelem „Suchým Čertem", na př.: r. 1406 Michal, kramář brněnský, pohnal Hynka řeč. Suchý čert z Jevišovic, že mu dal glejt a slíbil zároveň za Jana Sokola z Lamberka; tento ho ale u Kounic přepadl, zboží pobral a do Evančic zavezl. Toho pokládal za 381 kop. Potom pak nebožtík Prokop (markrabě) skrze úředníky se s ním smluvil, aby mu Hynek dal náhradu 340 kop, k čemuž on se uvolil, ale toho neučinil.

R. 1408 Jan z Meziřička pohnal Jana řeč. Sokol z Lamberka, že k němu přijel na jeho hrad, věře mu v pravém lantfrýdě; tu ho jal a koně mu vzal; toho pokládá za 20 kop; téhož roku pohnal jej Erhart Puška z Kunštátu, že držel jeho zboží v Evančicích a Sokolnicích bez práva, a Margareta, vdova z Tasova, protože jí a chudým lidem na její dědictví v Tasově v pravém lantfrýdě pobral dobytek.

Po smrti Jana Sokola držel zboží Lamberské jeho bratr

---

[1]) Cod. XII., č. 206.

Vaněk z Lamberka řeč. též z Vikštejna.[1]) R. 1412 pohnal Mikšík z Králic Vaňka z Lamberka z 50 kop, protože béře dluhy Sokolovy a jeho dluhy počal platiti a těch peněz nechce mu vydávati.

Také Jindřich z Náchoda a z Březníka, syn po Matějovi (viz tabulku), použil smrti Sokolovy a panujících zmatků v zemi ve svůj prospěch na zboží březnickém.

R. 1414 Krištofor z Ratibořic a Aleš z Dobšic pohnali Jindřicha z Náchoda odjinud z Březníka, že prodav Vaňkovi z Lamberka zboží v Březnice, i jinde na mlýnech, správní list mu na to učinil a peníze vzal, a tu Jindřich nedočkav let správných Vaňkových, prodal to zboží jinému na „ten kus", aby dlužníci Vaňkovi nemohli upomínati o dluhy své a skrze ten zmatek nemohli Vaňka pohoniti o dluhy (první přišel o 60, druhý o 30 hř. gr.). Mimo to pohnal Krištofor Vaňka z Lamberka, že mu vpadl v jeho zboží Ratibořice a pobral a spálil jeho lidem za 100 hř. gr.; Aleš z Dobšic taktéž Vaňka pohnal, že byl jat, že mu pobrali koně a uvěznili ho.

O majetkových poměrech v Březníku v době předhusitské uvádíme ještě tyto záznamy:

R. 1412 Jindřich z Kravíhory a z Březníka daroval Levovi z Kravíhory v Březníku 6 lánů a třetinu patronátu kostelního, na kterém zboží a na svém nábytku tento své ženě Kláře 100 kop věna zapsal a její věno z Budišova sem převedl.

R. 1415 přenesl Ješek Vlach s Otradic věno $7^1/_2$ kopy důchodu manželce Anně z Otradic na 5 lánů do Březníka.

R. 1416 Jindřich I. z Náchoda prodal Bludovi z Králic ve vsi Březníku 3 lány poplužné, 2 krčmy, 7 čtvrtí, lázně, Pavelcův mlýn řeč. Konečný pod Zňátkami a třetinu patronátu, čemuž

---

[1]) Vikštejn zbořený hrad poblíž Vítkova (Wigſtadtl) ve Slezsku. O bratřích Artlebovi a Jaroslavovi z Lamberka zápisy desk po r. 1410 mlčí; snad zemřeli, neb ze země se vystěhovali.

Nájezdy a loupeže konali Jan Sokol a Vaněk z Lamberka po celé Moravě, po Čechách a po Slezsku, a nejvíce trpěli od nich měšťané a kupci, jak dosvědčují zápisy Jihlavské: „Recognita praedonum, spoliatorum et malefactorum MCCCCXVII." Tam na př. čteme o Vaňkovi, že jeho lidé přepadli kupce z Letovic u Černé hory a jim pobrali 12 balíků sukna, ze kterého lupu, o který se dělili pod Pernštýnem, Vaněk obdržel 2 balíky. Tam čteme o nájezdech Vaňkových do okolí Kutné hory a Solnice v Čechách, o jeho loupežích páchaných až u Hlubšic a Osoblahy ve Slezsku.

odporoval Václav z Myslibořic, tvrdě, že Vaňkovi z Vikštejna k tomu zboží právo náleží.[1])

R. 1417 Jindřich Kravíhora z Náchoda[2]) jinak z Březníka prodal Blažejovi řeč. Smrž z Březníka 1 lán v Březníku a své ženě Anně na dvoře v Březníku 50 kop věna zapsal.

R. 1418 smírčí soud a ručitelé za Hynka z Jinošova,[3]) zejména jeho bratr Ješek Vlach z Otradic vložili Bludkovi z Králic ve vsi Březníku 5 lánů poplatných a téhož roku Ješek Vlach prodal 15 lánů v Březníku Artlebovi z Říčan a tento ihned Bludovi z Králic. Ješek Vlach ještě toho roku zemřel; vdova po něm Anna z Račic pohnala Bluda r. 1418, že jí zadržuje její věno v Březníce, a poněvadž sama na něm to vymoci nemohla, spolčila se na své věno na 5 lánech s Hynkem z Jinošova a s Dorotou ze Zhoře, svou neteří, načež tito znova pohnali Bluda, že jim drží v Březníce 5 lánů, které jim dala jejich teta Vlachova jako věno své.

Vaněk z Lamberka zemřel r. 1420. Majetek jeho na Lamberku a Březníku přešel částečně za jeho života a zbytek po smrti do cizích rukou:

Dvůr v Březníce koupil jakýsi Mikeš z Bratronic, kteréhož r. 1420 pohnal Jan z Moravan, že odkoupil jeho základ od Vaňka z Lamberka, na který dal 20 hř. gr. a Mareš z Radověstic z 50 hř., které drží za nebožce Vaňka. Nějakou část koupil Janek, lékař z Meziříčí, jehož pohnal stejnou dobou Racek z Vyškova z 50 kop, které slíbil za Vaňka z Lamberka.

Největší část zadluženého zboží po Vaňkovi dostala se trhem Bernartovi z Klokoč, muži Elšky z Náchoda, dcery Jindřicha z Náchoda. Po smrti svého muže měla s tím zbožím všeliké oplety a soudy. R. 1434, když po bitvě u Lipan zavládly klidnější doby, pohnala Budiše z Budišova, že jí slíbil za správu zboží v Březníku, jakož nebožtík muž její Bernart z Klokoč

---

[1]) Bylo to zboží, které r. 1412 daroval Jindřich Levovi a po jeho smrti zase zabral.

[2]) Jindřich I. psával se buď dle rodu „z Náchoda“, neb dle majetku „z Březníka“, „z Kravíhory“, též „Kravíhora z Náchoda“.

[3]) Zboží toto získali vladykové z Otradic od Artleba z Lamberka r. 1390 (Viz nahoře).

koupil u pana Vaňka z Vitkenštejna a u Mikuláše[1]) Sokola z Lamberka, a měl jí ten list správný dávno obnoviti, a to neučinil; zároveň pohnala Mikuláše Sokola z Lamberka, že jí měl obnoviti list správný na zboží v Březníku a toho neučinil, a jí také pobral v Březníku úroky.

Páni v té při r. 1436 nalezli: „Což jí Mikulášem z Lamberka před lantfrýdem pobráno, aby pominulo, a list správný na Březník pan Mikuláš aby té paní obnovil do 4 neděl."

R. 1435 pohnali Elšku z Náchoda páni Smil ze Zástřizl a Protivec z Pavlovic z 20 kop, že muž její Bernhard odkoupil jim základu v Březnice, na kterém měli dluh svůj hledati, jakž jej slíbili za neb. Vaňka z Langenberka, a ona po zemř. Bernhardovi držíc to zboží nechce odvaditi. Pro nemilé půhony, které měla Elška se svým zbožím, prodala r. 1437 2 lány v Březníku Jakubovi z Kunšína (Konešína) a jeho ženě Bětce a $3^1/_2$ lánu v Březníku a 5 lánů s 3 chalupami a lidmi poplatnými v Kuroslepích Jankovi, lékaři ze Strážnice, v Meziříčí usedlému. Na zbytek svého majetku vyjmouc věno v Újezdě spolčila se se svým druhým manželem Zikmundem ze Strachotic (Rausenbruck) a na právo své v Březníku se sestrou Dorotou a jejím mužem Jaroslavem ze Šelenberka. Avšak ještě téhož roku (1447) nabyla kupem nového statku v Březníku, neboť Jiří z Kravař a ze Strážnice, Jan Morava z Králic a Jan Racek z Mrdic, věřitelé za † Mikuláše z Lamberka zapsali jí tam 5 lánů, jednu čtvrt, dva půllány s 5 krčmami a s chalupou. Poněvadž Jiří z Kravař statek ten dle smlouvy z dluhů nevybavil, pohnala jej Elška z Náchoda r. 1464 ze $107^1/_2$ hř. gr., „že jí slíbil za neb. pana Mikuláše

[1]) Mikuláš, syn Jana Sokola z Lamberka, držel statky v Čechách, zejména od r. 1421 panství Červenou Řečici, dle které se psal. Po smrti Žižkově zvolen r. 1424 vůdcem Sirotků. R. 1431 vpadl s mladším bratrem Jaroslavem v čele Táborů do Rakous. U Bejdova rakouským vojskem zaskočen, utrpěl porážku a jen s tíží útěkem se spasil; bratr jeho upadl v zajetí. Aby tu porážku napravil, táhl na podzim Prokop Holý do Rakous, které až do zimy plenil. R. 1434 Mikuláš zvolen ze stavu rytířského na sněm do Řezna a r. 1435 povolán na sněm Brněnský. R. 1437 král Zikmund mu zapsal ves Dobronice náležející ku proboštství Vyšehradskému a na Moravě hrad Šauenštejn u Frenštátu. Od r. 1441 zdržoval se Mikuláš při dvoře ovdovělé královny Alžběty v Komárně v Uhrách a stal se jejím tajným radou. Jeho návodem povolala královna zbytky rot husitských za vedení Jana Jiskry z Brandejsa na Slovensko, aby hájily Uhry proti králi polskému Vladislavovi; on byl nejhorlivějším ochráncem Ladislava Pohrobka; † r. 1446.

z Lamberka, což u něho v Březníku koupila, a již jest to zboží nařčeno právem a zapohnáno“.

Dědičkou zboží v Březníku a hradu Kravíhory stala se po pánech ze Šelenberka Elška z Odlochovic, dcera po Zbyňce z Odlochovic; sstoupila se se svým mužem Janem Komorovským na to dědictví, načež tento psával se z Březníka, kde také skoupil některé zboží po Vaňkovi, mezi jiným též dvůr od Mikše z Bratronic, pročež šly naň půhony: r. 1437 od Zbyňka z Moravan na 20 kop, r. 1446 od Víta z Králic na 200 hř., protože mu držel lidi faráře v Březníku nemaje k tomu práva, od Štěpána z Vartnova, jenž dal za Vaňka z Vikštejna a z Lamberka 20 kop a od Čeňka a Jana z Bludova, kteří za těch 20 kop ručili; Štěpán z Vartnova pohnal jej ještě ze 20 kop, které půhonem a svodem proškodil.

Spory s Komorovským vyřízeny r. 1447: Štěpán z Vartnova uveden jest na tu stranu na lidi v Březníku, kteří jsou Jana Komorovského, s 20 hř., taktéž i Protivec z Pavlovic. Mimo to byly přiřknuty 2 hř. ročního platu na lidech Jana Komorovského v Březníku a na 1 láně v Kuroslepích Štěpánovi z Vartnova, Ondřeji Bučovskému (z Bludova) a Protivcovi z Pavlovic.[1])

Jan Komorovský z Komorovic a Březníka připomíná se posledně r. 1459, kdy se soudil s Matějem z Náchoda o Lamberk. Matěj jej vyzval, aby stál svým právem, ač které má na zboží zbořeného hradu Lamberka, neboť on pravil, že k tomu lepší právo má vedle obdarování slavné paměti krále Ladislava, což chtěl okázati. Brzy po tom Jan Komorovský zemřel a statek jeho daroval král Jiří Matěji z Březnika a Náchoda, synu po † Jindřichovi z Náchoda.[2])

Vdova po Jindřichovi z Náchoda, Anna ze Slezan, vdala se po druhé za Oldřicha z Hostákova, kterého zároveň se synem Matějem udělala r. 1437 společníkem svého věna 50 kop v Břez-

---

[1]) Že Komorovský i jinde byl nespravedlivým a povahy svárlivé, dokazuje půhon z r. 1448, kterým ho a jeho manželku stíhal Hanušek z Vašatic, „že od něho koupil 2 koně a 10 drajlingóv vína a peníze hotové pobral, kde mu dlužni byli, ale toho ani nezaplatil, ani nenavrátil“.

[2]) Paprocký vypravuje, že Matěj ztrativ otce v maličkosti dán byl na učení do Jihlavy, kde uloupen byv od lidu válečného až do Sicilie zaveden byl a teprve v dospělém věku do vlasti se vrátil.

níce; za to Matěj vzal svého otčima na spolek na veškeré své zboží v Březníku (na dvůr, 2 podsedky, lesy, louky, rybníky a patronát). R. 1446 vzala jej sestra Elška na spolek svého věna 50 kop na Újezdě. Matěj oženil se s Marketou z Kokor a Pucova a pojistil jí r. 1447 125 kop věna na zboží svém ke tvrzi a dvoru v Březníku patřícím a na 5 lánech a 3 chalupách v Kuroslepích a společně se ženou koupili ves Hroznětín, kterou již r. 1464 prodal Ondřeji Něprovi z Vojslavic. Matěj z Náchoda, jenž se stal menším komorníkem zemským, prožil svůj věk v samých sporech o zboží Březnické, které chtěl svému rodu uhájiti. Nejvíce půtek měl s pány Kralickými, kteří získali větší část zboží Kravihorského a r. 1464 od sester Elišky a Doroty $7^1/_4$ lánu, 4 krčmy a 2 chalupy v Březníku zakoupili. Protož pohnal Matěj Víta z Králic ze 400 zl. uh., že mu drží tu jeho dědictví v Březníce (doufal totiž, že to zboží od svých sester děditi bude), dále pohnal ho z 900 zl. uh., že mu svěřil zápisů, které mu dala králova Milost na to zboží, které jest držel Komorovský v Březníce, a kterého (Víta) on mocným poručníkem byl udělal, a on to zboží proti němu (Matěji) kupoval, ježto by on to královským obdarováním byl měl darmo. Stejnou dobou pohnal Žofku z Vartnova a z Cimburka, manželku Jaroslavovu z Lomnice, ze 40 zl. uh., že otec její o jeho zboží dědičné se soudil a za to ty zlaté vzal, nemaje k tomu práva.

Naproti tomu pohnal r. 1464 Vít z Králic Matěje z 10 kop, že drží jeho člověku nivu v Kravohorských lesích, z druhých 10 kop, že drží lidem jeho les, jenž slove v Jezerčích, a z 12 kop, že rybníkem zatopil lidem jeho pastviště; také pohnal Jana z Radkova a Gedeona z Olešničky, že mu slíbili za paní Elišku z Náchoda za správu, což u ní v Březníce koupil a již je z toho nařčen a pohnán.

Toho roku (1464) pohnali ho také purkmistr a rada města Třebíče ze 100 zl. uh. „jakož poctivá paní Barbora Přibková, súseda naše, učinila jest poručenství ležící na smrtelné posteli, a on přijav zlaté svrchupsané, jsa věrnú rukú, neučinil jest nám podle poručenství jejího“.

Spory mezi Matějem z Náchoda, Vítem z Králic, Janem z Radkova, Gedeonem a Kozlovcem vyřízeny byly r. 1466. Páni nalezli: Poněvadž pí. Elška z Náchoda tak starodávné držení bez nárokův i dskami provedla, že zástupci Vítovi (Jan z Radkova

atd.) odpovídati nemají. Vít z Králic podržel statek v Březníku, který mu sestry Elška a Dorota prodaly.

R. 1466 obdržel od krále Jiřího věno na zbořeném hradě Lamberku, které naň po smrti Markety starší z Lamberka bylo padlo.

Po Vítově smrti spory měl o majetek v Březníku s jeho synem Zbyňkem Kralickým a vdovou Dorotou ze Žeravic. R. 1482 pohnal je z 10 kop, že mu drží krčmu a podsedek v Březnice, na kterém sedí Mikuláš Trunček, která jest na královu Milost spadla po Dorotě z Náchoda, jeho sestře; též pohnal Jiříka z Březníka, že mu drží tu půllán po jeho sestře. Spory s kralickými ukončeny byly teprve po smrti Matěje r. 1492 ve prospěch vladyk z Králic.

Matěj z Náchoda zemřel r. 1492;[1]) zanechal syny Jindřicha, Oldřicha a Brikcího; poslední zemřel brzy po otci. Jindřich držel tvrz v Březníku a část vesnice, Oldřich z Náchoda pustý Lamberk a něco zboží na Březníku, na kterém r. 1498 manželce své Anně z Tavíkovic 800 zl. peněz vložil.

R. 1494 když král Vladislav listem daným v Budíně potvrdil Bludovi z Králic pustý hrad Kravíhoru[2]) a ves Kuroslepy, ozval se proti tomu Jindřich z Náchoda, tvrdě, že Blud nemá v Kuroslepích leč dvůr, na kterém dvořák sedí a 3 člověky; r. 1496 vložen byl do desk královský list, kterým dva lány ve vsi Březníku udělil Bludovi z Králic.

R. 1508 Jindřich z Náchoda a z Březníka prodal tvrz Březník a statek, který tam měl, Zbyňkovi z Králic, který se r. 1511 na to spolčil se svým bratrancem Vítem z Králic; tento sstoupil se r. 1512 se svým zbožím s Vilémem z Pernštejna. Po smrti Vítově prodal r. 1527 Jan z Pernštejna, syn Vilémův, tvrz Březník a vše, co tu měl, Václavovi z Lomnice.

R. 1536 Anna z Tavíkovic, vdova po Oldřichovi z Náchoda, přijala na spolek svého věna na Březníku a Kuroslepech syna Jindřicha Březnického z Náchoda a vnuka Bedřicha. Avšak Jindřich prodal r. 1549 nejen věnné zboží po matce, nýbrž i po otci zdě-

---

[1]) Dle Paprockého ve velké bídě.

[2]) Král v listě praví, že hrad ten byl dobyt od jeho předků a od obyvatelů markrabství mor., pak bylo dáno od krále Jiřího uroz. pánu Janovi z Pernštejna všechno právo, které král k tomu měl, a ten popustil je Vítovi z Králic

děný Lamberk Václavu Hodickému z Hodic. Tento vložil zboží Břesnické r. 1555 Bohunce z Lípého, která je r. 1560 vložila Pertoltovi z Lípého a tento je hned prodal Voldřichovi z Lomnice.

Tím byly Březník skoro celý, sbořený hrad Lamberk a ves Kuroslepy trvale spojeny se statkem Náměšťským; jen skrovný majetek zůstal zde Kralickým, který teprve r. 1579 získal Jan z Žerotína od Jindřicha Králického. (Viz Králice.)

Častotice

(do Č—ic, v Č—ích), také Častohostice jest vesnička postavená na horské planině 6 km severozápadně od Náměště. Domy tvoří jen náves, do které vede 6 starých cest. Spojena jest se Zahrádkou v jednu obec, která r. 1900 ve 13 domech měla 101 obyv. Dříve bývala připojena k obci Náměšťské. R. 1890 žilo zde 85 obyv., r. 1870 v 11 domech 80 obyv. Všichni obyvatelé jsou katolíci české národnosti, kteří se živí zemědělstvím, v zimě drvařením.

R. 1674 vykázány jsou v Častoticích 3 celolány (po 56 měr.) 1 třičtvrtinylán (42 měr) a 2 domkaři s polem. Pustý byl 1 $^{3}/_{4}$lán a 1 domek.

Ani kroj, ani starý nábytek se nezachoval.

Okolní půda jest písčitá zvětralina žulová, málo úrodná; patří sem 289·5 ha, z nichž jest 139·8 ha pole, 16·2 ha luk, 2·2 ha zahrad, 16·1 ha pastvin, 53·9 ha lesů a 49·4 ha rybníků a močálů. Zdejší území jest na rybníky nejbohatší mezi všemi osadami Náměšťska.

Přifařena a přiškolena jest vesnice do Pyšela.

Častotice jsou osadou starou, čemuž nasvědčuje starožitné osadní jméno, odvozené od zakladatele Častoty neb Častohostě, a lochy pod vesnicí objevené. Osada původně patřila se Zahrádkou ke statečku Vaneckému. R. 1353 Přibka z Vanče věno, které měla na Zahrádce a Častoticích, připsala svým synům Tobiáši a Sezemovi, po jejichž smrti dostaly se Janovi z Meziříčí, který je zastavil Petrovi z Častotic, jenž r. 1369 od Kunše z Tasova koupil v Jinošově dvůr, který již po 2 letech prodal Zbyňkovi z Újezda. Ještě r. 1446 jmenuje se Zich z Častotic, avšak již r. 1437 jsou Častotice menovány mezi vesnicemi prodanými s Náměští Mstějovi ze

Švamberka; odtud zůstaly při velkostatku Náměšťském a obyvatelé Častotic mívali stejné povinnosti k vrchnosti jako ze sousedních vesnic.[1])

Čučice

(do Čučic, v Čučicích)[2]) leží na svahu dosti prudkém. Část osady, tak zvané „Baráky", je postavena v hluboké zmole bez ladu a skladu. K východu rozkládá se velmi hluboké údolí, jímž protéká nepatrný potok, přicházející z tratí Ketkovských.

Asi 10 minut ku straně jižní teče řeka Oslava, tvoříc též hluboké údolí, jehož stěny porostly jsou jednak starým tvrdým a mladým černým lesem, jednak strmí tu neschůdná skaliska, která činí krajinu velmi romantickou.

Osada sama poskytuje oku, zvláště z dálky krásný pohled, jako kdyby byla na té stráni přilepena, a nad ní vyniká bílá budova kostelní.

Před domy jsou zahrádečky květinové, v nichž nesmí chyběti hruška nebo meruňka. Jsou stavěny většinou z nepálených cihel a zomítány. V každém selském domě je v předu (na náves) byt hospodářův, za ním chlévy a na konci dvora napříč kůlna. Za stavením jsou postaveny stodoly. (Obr. 61., 62. a 63.) Každé vhodné místečko vysazeno je stromy, takže osada za doby květu vypadá jako velká kytice, v níž převládá bílý květ třešní a nazelenalý švestek.

Obec má 57 čísel, mezi nimiž: fara (1), škola (21), stará škola — radnice (37) a myslivna (35). Z ostatních je 12 půllánů, 3 čtvrtky a zbytek chalupy (baráky).

Obyvatelstva vesměs národnosti české napočítalo se r. 1900 v 51 domech 336 osob; r. 1784 žilo v 32 dom. 171 obyvatelů, r. 1835 bylo zde 231 osob, r. 1870 238 osob a r. 1890 315 osob.

---

[1]) D. B. I., 23., II. 16.

[2]) Jméno Čučice odvozují Fr. Černý a P. Váša od osob. jména „Čuk" s příponou -ici (neudávajíce, co by jméno „Čuk" znamenalo). Možná však, že osada obdržela název od své skryté polohy. „Čučici" (Čučák neb Čučík) lidé žijící v úkrytu (od slovesa „čučeti").

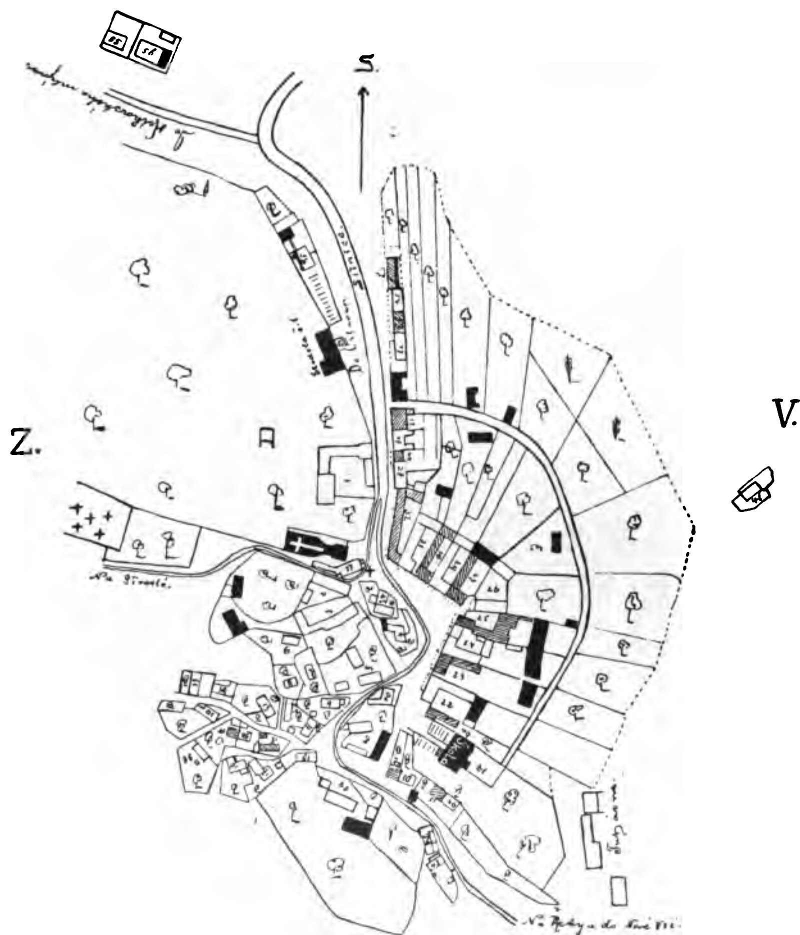
Dříve byly Čučice spojeny v jednu obec s Ketkovicemi. Kroj zachován není.

Obr. 61. Pohled celkový na Čučice.

Severně Čučic na straně k Lukovanům (okres Brno) rozkládá se knížecí les Milošov, kdež nalezeny již mnohé staré pa-

mátky, nástroje kamenné a peníze; některé uloženy byly v městském museu v Ivančicích.

Obr. 62. Půdorys Čučic.

V době roboty byl povinen každý půlláník: 3 míry jaře zasíti, sežíti, svázati a odvézti do stodoly a právě tak 3 míry ozimního obilí; sorati 3 míry úhoru; v čas senoseče museli dvě osoby sena sušiti a jedna sena odvážeti a ukládati na půdu. Úroku se platilo 15 zl. šajnů. Slepice odváděly se podle roz-

sáhlosti chovu, vajec průměrně 30, 4 kuřata a 10. husa. Kromě toho dával půlláník desáté snopy, 3 mázy hrachu a holbu másla od jedné krávy.

Výkupného se platilo v r. 1848 z půllánu: buď ročně 6 zl. $19^{2}/_{3}$ kr. stříbra nebo najednou: 126 zl. $33^{1}/_{3}$ kr.

Obr. 63. Západní část Čučic.

Půllány měly kolem 35 jiter všech pozemků, čtvrtlány polovici toho.

Jmění obecní tvoří pozemky, ponejvíce pole pronajatá domkařům; pak stará škola — nyní radnice.

Mimo hospodářstvím zabývají se obyvatelé též kutáním v uhelných dolech poblíž Oslavan; čítá se zde asi 25 horníkův.

Kostel apošt. Jabuba st. stojí na nejvyšším místě osady; založen prý byl knížetem Břetislavem r. 1043.[1]) Pobořen byl

[1]) Dle zápisů faráře Jana Eitelhubra z r. 1817, v nichž se odvolává na staré listiny Náměšťské a Březnické.

r. 1619 a na jeho místě vystavěn kostelík nový, který r. 1707 zcela vyhořel, při kterém požáru i jeden starý zvon se rozlil.

R. 1850 byly kostelní střecha, věž a vnitřek chrámu opraveny. Kostel má 3 oltáře. Největší vzácností kostela jest stříbrné ciborium gotické, práce tepaná s letopočtem 1518. Na věži jsou 3 zvony: Největší z r. 1581 má nápis: „Divinum auxilium maneat semper nobiscum“, druhý prostřední: „Scte Jacobe ora pro nobis,“ třetí umíráček z r. 1881.

Fara založena byla zajisté současně s kostelem. O její osudech jest málo známo.

R. 1445 byl prý zde farářem Ondřej Polešovský, který r. 1448 od husitů zavražděn byl; po tom připadla fara utrakvistům a za panství pánů z Pernštejna a z Lipého luteránům.

R. 1477 přel se zdejší farář Stanislav s farářem popovským Bohuslavem o desátky v Rapoticích.

R. 1510 žaloval Znata z Lomnice Jindřicha z Lipého na Krumlově na 500 hř., protože jeho poddaní v Čučicích mu odloudili rašovského faráře Matěje a se vším jeho majetkem do Čučic odvezli.

Po r. 1550 byl tu farářem kněz Jan Ledecký, jehož syn Melichar hlásil se r. 1593 o inkolát do Ivančic, r. 1615 farářoval Daniel Vyštotín; z r. 1612 zachovala se fase česká podepsaná p. Bohobudem z Lipého na Mor. Krumlově, v níž se nařizuje farníkům, jak mají faráři desátky odváděti. Po uvedení katolictví byly Čučice přikázány do Ivančic, pak do Rouchovan, až opět r. 1675 stálí faráři zde byli ustanoveni.

Z farářů velmi zasloužilým byl Kar. Hoffmann (od r. 1772 —1801), který r. 1789 založil pamětní knihu a ve své závěti mnoho nadací ustanovil kapitálem 16.000 zl. Avšak v době finančního úpadku na začátku XIX. stol. seschl se kapitál pro fundace v Čučicích na 1000 zl. Kostel v Čučicích dostal 200 zl. a knihovnu; úroky berou z nadací: 200 zl. chudí farníci v den jeho úmrtí, z 200 zl. chudé dítky a ze 400 zl. byly ustanoveny úroky na přilepšenou učitelů sudického a ketkovského. (Viz Ketkovice.) Od r. 1904 jest zde farářem P. Jak. Macenauer.

Obroční jmění farní činí 37.066 K, mešní nadace 8720 K, výbavné jmění pro varhaníka 1208 K a kostelní fondy 8544 K.

K faře patří 23·4 ha pole a 3 kusy lesa.

Kdy byla škola založena, s určitostí říci se nedá, ale stará matrika čučická svědčí, že r. 1712 byl v Čučicích učitelem Antonín Hlaváček. Škola byla farní.

R. 1814 dal Karel kníže z Lichtenštejna postaviti novou školu, k čemuž obec přispěla povozy, prací nádenickou a 100 zl. v. m.; r. 1875 byla opět od základu na témž místě přestavěna.

Protože pro nynějších 70 žáků místnost školní naprosto nestačila, postavila r. 1905 obec opět novou školní budovu na jiném místě se značným nákladem.

Stará fase z r. 1839 mluví o 17 žácích selských a 23 žácích domkařů. Nyní má škola v jedné třídě 65 žákův.

Čučický učitel — jako učitel farní — měl dle zápisu v protokole domácím z r. 1827 stálý příjem na penězích (od půllánika všech přifařených osad 7 kr., od čtvrtlánika $3^1/_6$ kr. ročně), od kostela v Čučicích 21 zl. 20 kr., v Ketkovicích 3 zl. a školné (od každého dítěte týdně 5 neb 4 krejcary, od půllánika po snopě žita a pšenice, od čtvrtlánika buď žita aneb pšenice) a mimo to bral koledu o svátcích a z každého dítěte pecen chleba neb jiné naturalie ročně. Konečně dával mu velkostatek 3 sáhy tvrdého dříví a obec 2 sáhy.

Plat učitelský obnášel v 10letém průměru: 88 zl. 3 kr. k. m.

Nyní patří ku škole jenom Čučice a Ketkovský mlýn přiškolen r. 1906.

Pamětní kniha — „Hausprotokoll" — založena byla učitelem J. Šmídem — rodákem čučickým —, který tu působil 44 let (od r. 1840 až 1884). Jeho předchůdcem byl Bernard Sobotka z Oslavan od r. 1791.[1])

Školní knihovna (153 knih) byla založena r. 1867.

K obci patří 818 ha pozemků, z nichž jest 290 ha pole, 1·3 ha luk, 6·6 ha zahrad, 30·2 ha pastvin, 467 ha lesů, ostatní neúrodné půdy.

Spolky jsou zde pouze nábožensko-katolické: „Svaté rodiny", „Apoštolát sv. Cyrila a Metoda", „Spolek Růžencový" a „Účinné lásky k bližnímu".

---

[1]) Nynější správce školy Ant. Hobza podal obšírné zprávy pro Vlastivědu na zaslaný „Dotazník".

Déle než 100 let domy drží rodiny: Horákova, Kopečkova a Rosendorfova.

Jména tratí polních: Příčky, Vápenné, na Hradských, Plotky, Břaky, Červené, Díly, Úzké, za Kamenem, Písky a Široké; lesů: Tozovy, Dracký žleb, Plánice, Horka, Vinohrady, Milošov, za Dílama, Záhlučí, Holý kopec, Šťastýn, Archleb, Zádušní les; luk: na Řekách, Nová louka.

Pamětihodné události: V r. 1845 objevena v Čučicích tuha a železná ruda. Hned také se utvořila společnost, která počala na tuhu kopati. Dolovalo se až do r. 1893. Od té doby se nepracuje, doly se shroutily, budovy jsou zničeny. Majetníkem dolů je Ed. Elbogen ve Vídni.

R. 1826 byl tu neobyčejně úrodný rok. Půlláníci měli přes 60 hromádek žita po 10 snopech. R. 1830 5. března byla zima —26° R., r. 1841 neobyčejné krupobití (4. května); r. 1843 byla velmi mírná zima; děti chodili v lednu bosy, 8.—15. února se selo; r. 1846 14. dubna vyhořelo č. 21. až 31.

R. 1885 pořízeny věžní hodiny; r. 1887 položila v obci firma Kunz z Hranic vodovod, jímž se vede voda do kašny a odtud se rozvádí do jednotlivých domův.

Čučice jsou osadou prastarou. Již pověst o stáří zdejšího kostela tomu nasvědčuje a nálezy starožitné: kamenné mlaty a klíny, pazourkové nožíky a hroty, žernovy staré[1]) a popelnice to dotvrzují. Pro dějiny Čučic a okolí důležito jest objevení opisu základní listiny kláštera Třebického, která mezi původními statky r. 1101 klášteru darovanými uvádí též: Čučice s vinicí, Ketkovice, Rapotice a Sudice.[2]) Názvy zdejších polních a lesních tratí „Vinohrady“ a „Vinohrádky“ a datum listiny dokazují, že již před r. 1100 zde víno pěstováno bylo. Také zachovala se v lidu pověst o stříbrných dolech, jichžto zbytky prý jsou opuštěné a zasypané šachty ve vápenci na západní straně osady. Kdy zboží toto klášteru odcizeno bylo, pro nedostatek pramenů určiti nelze. Stalo se to dávno, neboť později vesnice tyto mezi statky

---

[1]) Žernovů starých, celých a rozbitých nalezeno bylo u Čučic množství; máme za to, že žernovy zde na místě robili. Jsou vesměs ze svoru se vtroušenými granáty, kterého materiálu jest v celém okolí hojnost.

[2]) „Tuchssici cum vinea, Redcovici (Ketkovice), Lassevo (zaniklá osada Zašov u Rapotic), Rapotici, Sudici.“

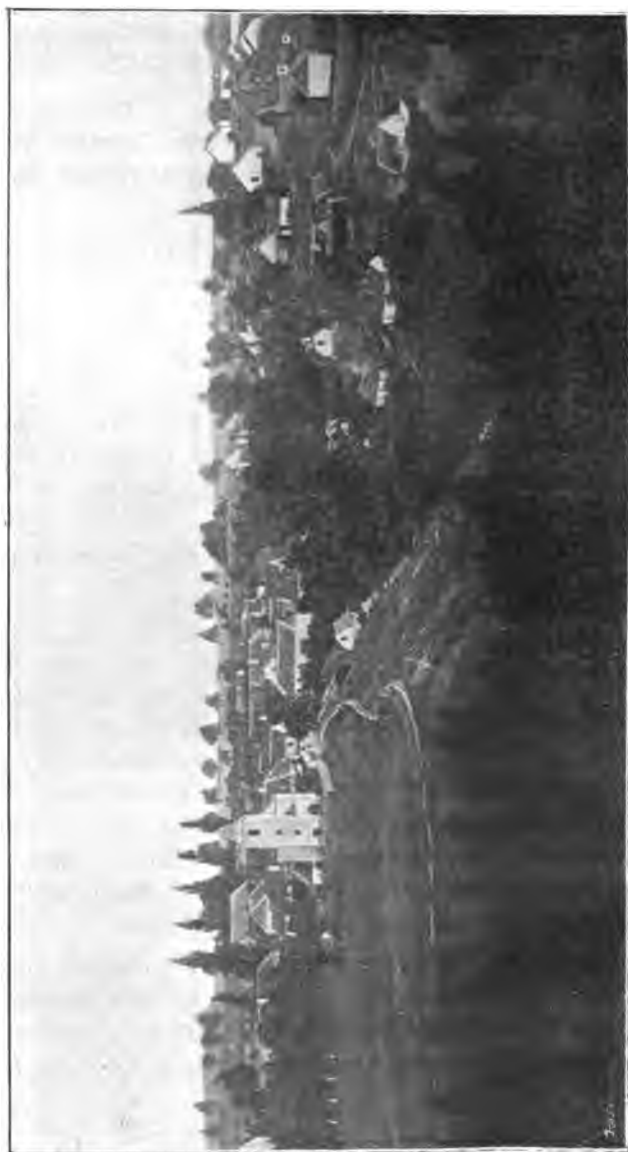
klášterskými se nejmenují. Snad je klášter sám templářům do Jamolic prodal, snad teprve r. 1304 vpádem Kumánů úplně zpustošené ku hradu Templštejnu zabrány byly. S hradem Templštejnem dostaly se Čučice trhem pánům z Lipého a, když r. 1461 věnem dcery krále Jiřího, Barbory, Jindřich z Lipého obdržel král. město Ivančice, připojeny Čučice k tomuto městu. R. 1476 Pertold z Lipého odevzdal zápisy, které měl od králů Ladislava a Jiřího na Ivančice s příslušnými osadami Vilémovi z Pernštejna a pan Vilém postoupil je r. 1496 Pertoldovu synu, Jindřichovi za 2200 kop a 800 zl. uh. Byly to Ivančice, městečko Rouchovany, vesnice Litobračice, Heřmanice, Dukovany, Ketkovice, Čučice a Rapotice, též rybníky náležité k pustému hradu Rabštejnu Jindřich vzal si za manželku Bohunku, dceru Viléma z Pernštejna. Jindřichův syn Jan (1513—1541) obdržel Ivančice se zbožím svrchu jmenovaným dědičně. Po něm dědil syn Pertold (1541—1575), který r. 1568 své manželce Zuzaně Černohorské z Boskovic právo věnné na město Ivančice, na předměstí téhož města, na dvůr a ves Hrubšice, na dvůr a ves Biskupice (Biskoupky), na ves Čučice, na ves Sudice, na ves Senohrady na ves Kytkovice vložil. (Ostatní viz okres Ivančický str. 48. a násl.)

Hartvíkovice

(do Hart—ic, v Hart—cích), v listinách též Artvíkovice, Artvíkov, Ertíkovice pojmenované dle zakladatele Hartvíka.

Osada leží 8 km jihozápadně od Náměště na rovině a jest rozšířena po obou březích potůčka vlévajícího se do blízké řeky Jihlavky. Původní tvar osady byl podkovovitý; přístavbami prodloužena byla ve 2 ulice na stránich. (Obr. 64. a 65.) Před domy není ani zahrádek ani výstupků, v pravo neb v levo obydlí jest výměnkářské stavení. Domy stavěné z tvrdého materiálu jsou omítány; jedno staré stavení ozdobeno jest středověkými tuhovými sgrafity.

Obydlí s chlévy jest pod jednou střechou; stodoly stojí v zadu zahrad. Nábytek jest novější; kroj, jak v okolí, poloměstský. Osadou vedla původně jediná cesta (od Sedlce ke Kozlanům), nyní vede po východní straně silnice z Náměště do Dalešic.

Obr. 64. Hartvikovice.

R. 1674 byli v Hartvíkovicích 2 hospodáři, kteří měli po 75 měrách pole ($1^1/_4$ lánu), pak 3 láníci (po 60 m.), 5 podsedků po 11—28 měr., 6 chalupníků s polem a 2 bez polí; nově pusté stály 2 lány, jichžto držitelé pro dluhy utekli, staré pusté byly také 2 lány.

R. 1830 žilo ve 44 dom. 306 obyv., r. 1890 v 91 dom. 560 obyv., r. 1900 ve 100 dom. 591 obyv., vesměs katolíkův a Čechův. Mimo obyčejná řemesla zabývají se všichni hospodářstvím.

Z lánu robotovali 3 dni jízdně a od sv. Jana do sv. Václava ještě 1 den pěšky v týdni, začež dostávali 4 bochníky chleba. Výkupného z lánu bylo 1080 zl. stř.

K Hartíkovicům patří 538·8 ha půdy obdělané, a sice: 425·3 ha pole, 21·5 ha luk, 5·8 ha zahrad, 30·1 ha pastvin a 56·2 ha lesa; obci z toho náleží 57·5 ha. Trati se jmenují: Na Kufštejnských, ve Slopci, v Častině, na Vlčnicích; z r. 1674 zachovaly se názvy: Kufštejnský, u Luže, Jazírko, za Slúpem, Rohůvka, Doliny.

Rodný dům nejdéle drží rodiny Trandova, Sotlíkova a Kopuletých.

V staré pečeti měla obec jelena.

Kostel sv. Jiljí jest stará stavba ze XIV. stol., stojí na jihozápadní straně s hlavním oltářem k východu; kolem něho jest hřbitov zdí obehnaný. (Obr. 66.) Na západní straně nad hlavním vchodem jest při kostele nevysoká věž, na které visí 3 zvony, z nichž prostřední jest nejstarší,[1]) velký zvon asi 20 ctů těžký byl ulit r. 1853 v Jihlavě. Hlavní oltář jest dřevěný, zdoben umělecky provedeným obrazem patrona sv. Jiljí, vedlejší oltáře v lodi umístěné jsou 3: Sv. Jana, Nanebevzetí P. Marie a P. Marie Lurdské; veškeré oltáře jsou bez zvláštního slohu.

V presbytáři jest staré sanctuarium s gotickými okrasami. Na straně evangelní vedou z presbytáře do sakristie gotické dvéře; sakristie, která původní gotický sloh zachovala, bývala prý vlastním chrámem; má jediné barevné okno s obrazem sv. Jana Křtitele. (Obr. 67.)

---

[1]) Má nápis: „Anno Dñi MCCCC + CIII (?) haec campana fusa est ad honorem dei opotentis et scti patni ecciae Harticoviensis Ihs Eps per magistrum Johannem de Mezricz". (Letopočet 1497?)

Obr. 65. Náves v Hartvikovicích.

Fara náležela r. 1340 děkanství Tasovskému. Ač jest pravděpodobno, že zakladatelem kostela i fary byl klášter Třebický, jenž tu zboží držel, přece z dějin patrno, že patronát vykonávali majitelé hlavní části Hartvíkovic. Drželi jej zejména páni z Okarce, se kterými se později jiní držitelé dvorů Hartvíkovských soudili. R. 1448 Jilvín z Hartvíkovic pohnal Ondřeje z Říčan a z Okarce, že mu vpadl v jeho podací v Hartvíkovicích a pobral po farářově smrti obilí a jiné věci, nemaje k tomu práva; Ondřej z Okarce pohnal r. 1459 Mikuláše z Hartvíkovic, že jeho faráři v Hartvíkovicích spravedlivých desátků dávati nelze a že mu roli ujmul. R. 1481 Václav st. z Hartvíkovic pohnal Zikmunda a Markvarda, vlastní bratří z Mírova a z Okarce, že mu drží podací jeho v Hartvíkovicích. Páni nalezli, aby výpis z desk byl přednesen. (D. B. VII., 281.)

Ze starších farářů zachovalo se nám jen málo jmen. Fara byla výnosná a někteří faráři užívali jen důchodů, faru zástupci osazujíce. R. 1380 Jakub, rektor kostela Hartvíkovského, byl přísedícím soudu, kterým se rozhodlo, že Mikuláš z Ivančic jest zákonným farářem v Mohelně. R. 1392 vyskytuje se Otík, farář v Hartvíkovicích, „sigillifer d. officialis Pragensis“, jenž si ve svých sporech zvolil prokurátory Konrada de Braclis a Petra z Radešovic při konsistoři pražské; téhož roku přiznává se nájemce fary v Hartvíkovicích Jan, farář v Popovicích, že jest 36 kop gr. dlužen Otovi z Tlučné, faráři hartvíkovskému a že je ve 2 lhůtách splatí. R. 1396 Ondřej, nájemce příjmů farních v Hartvíkovicích, vyznává, že je dlužen faráři Otíkovi 27 kop gr., které v určitých lhůtách složí Mikuláši Puchníkovi, kanovníku pražskému a olomuckému pod trestem exkomunikace. (Cod. XII., 308.) R. 1466 byl zde farářem Bartoš (viz níže). R. 1488 kněz Jan, farář v Hartvíkovicích, žaloval Krištofora Pintu z Ertíšovic, že mu poslal žáka a Pinta jinam jej dal. Páni r. 1489 v tom sporu nalezli: „Poněvadž kněz Jan k němu Pintovi žáka poslal a on jemu toho žáka vzal — — —, že Pinta ho má navrátiti a žák má míti svobodu buď u faráře zůstati, buď jinam odejíti; farář ale nebyl oprávněn hanebné řeči, které o Pintovi slyšel, rozšiřovati — a ty řeči k Pintově cti k žádné škodě nejsou, ani býti mají“.[1])

[1]) VII., str. 179.

Ku konci XV. stol. byl zde farářem jistý Jan, jenž zastupuje nemocného faráře Jiřího v Březníku, tam pobral monstranci a jiné věci a je r. 1505 vrátiti musel.

Fara v Hartvíkovicích udržela se dlouho katolickou. Dle starých tradic faráři hartvíkovští konali v XVI. stol. duchovní správu v Dalešicích, když tamější klášter byl v úpadku a pro

Obr. 66. Kostel v Hartvíkovicích.

chudobu vlastních proboštů držeti nemohl; tenkráte prý také katolíky z Valče na zdejší hřbitov pochovávali. Za faráře do Hartvíkovic byli prý té doby dosazováni křižovníci z Hradiště sv. Hippolyta u Znojma. Akatolíci byli prý zde od r. 1550; r. 1598 chrám i faru spálili a faráře zavraždili; fara obsazena kněزi heretickými až do bitvy Bělohorské.[1]) Na potom zůstala neobsazena až do r. 1785; přidělena byla s počátku do Mohelna, pak r. 1669

[1]) Ještě r. 1701 lpěl zdejší lid na přijímání pod obojí, jak dokazují účty „za víno pro komunikanty".

do Náměště a, když lokalní kaplan v Konešíně ustanoven byl, do Konešína (r. 1739). R. 1785 zřízena v Hartvíkovicích lokálka, která r. 1859 povýšena byla na faru. Matriky založil 1. lokalista Jos. Böhm (1785—1812); po něm nejdéle v duchovní správě působili: Michal Osvald (1812—1836) a Vavřinec Paluda; nynějším farářem jest Jos. Sedláček.[1])

Obr. 67. Vnitřek kostela hartvíkovského.

Dle visitačního protokolu z r. 1662 byl v kostele velmi starý misál.

Farní jmění obnáší 1100 K, zádušní 6274 K, fond stříbrový 100 K a fond chudobinský 2719 K.

Do farnosti patří mimo Hartvíkovice ještě vesnice: Třesov, Sedlec, Popůvky a Okarec; farnost má 1626 duší, z nichž jen 5 nekatolíkův.

---

[1]) Podal s učitelem Jos. Nováčkem vhodná data o Hartvíkovicích pro tuto stať.

Škola zde založena byla r. 1788; nová budova pro dvoutřídní školu postavena r. 1888. Jako jinde skládaly se původní příjmy učitelovy z osypu obilního a z výnosu ročních koled. Do zdejší školy chodí děti z Hartvíkovic a Třesova. Pamětní knihu a knihovnu o 60 svazcích založil učitel Jos. Nováček. Z učitelů nejdéle tu působil Fr. Deabis. Dříve bývaly sem přiškoleny všechny osady přifařené.

V hartíkovském území nedaleko mlýna viděti na strmém břehu nad řekou Jihlávkou skrovné zbytky hradu Kokštejna.[1]) Byl to hrádek (vojenská hlídka) kláštera Třebického na ochranu klášterských statků na obou březích řeky Jihlavky. Kdy založen a zbořen byl, neví se; poslední snad se událo již za válek husitských. Hrad (zbořený) připomíná se teprv r. 1556. Poblíž hradiště strmí nad Jihlavkou příkrá skála, které lid také říká „Kopštejn" neb „Kufštajn". (Obr. 1.)

Hartvíkovice rozděleny byly na několik majetníků, kteří dvory neb jiné zboží zde drželi. R. 1356 prodal Mikuláš, měšťan brněnský, Elišce z Okarce, provdané za Náhrada z Pyšela, dvůr v Hartvikovicích za 99 kop; tento dvůr postoupil Náhrad r. 1377 majitelům Okarce, při kterých zůstal až do spojení Okarce s panstvím Náměšťským. (Viz Okarec.)

Současně žili Hereš a Bohuněk z Hartvíkovic. Onen prodal r. 1365 Marketě z Račic, vdově po Michkovi ze Slatiny, a její dědicům ve vsi Hartvíkovicích lán se sečí, lukami a vším příslušenstvím, tento koupil téhož roku od Bedřicha z Opatovic dvůr v Bochovicích za 30 kop a svůj dvůr ve Zhoři prodal Svachovi z Tasova za 31 kop.

Po smrti Marketině z Račic ujal se r. 1376 její sirotků (syna Kunika a dcery) její bratr, kněz Kuník z Vícenic, jenž je vzal na spolek svého zboží vyjímaje podsedek s částí kolací v Hartvíkovicích, avšak již po roce prodal to zboží (2 lány a 2 dvorce vyjma patronát) Bohuňkovi z Hartvíkovic.[2]) Bohuněk sstoupil se již r. 1365 se svou ženou Ofkou, dcerou Přibka z Hartvíkovic, na všechny statky, které mají a míti budou, a r. 1376 zapsala mu Ofka veškeré své zboží v Hartvíkovicích:

---

[1]) Původně Kopstein (Kopfstein).

[2]) Kuník žil pak ve Slatině (okr. Hrotovský), kde se připomíná ještě r. 1412.

poplužní dvůr s příslušenstvím, kolací farní, jak to od svého otce přijala.[1])

Potomstvo Bohuňkovo, který, jak níželi uvedeno, byl manem kláštera Třebického, bylo velmi četné a nelze rozrod vladyk z Hartvíkovic dobře zjistiti, poněvadž mnozí členové drželi statky jinde a dle nich se psali. Snad svakem Bohuňkovým a synem Herešovým byl kněz Jilvín I. z Hartvíkovic, který r. 1387 se svou matkou Jitkou z Hartvíkovic koupil od Žibřida z Lechovic mlýn v Lechovicích, jejž po 2 letech prodali klášteru Luckému (Cod. XI., 459 a 568).

Ku konci stol. XIV. jmenují se bratři: Mikuláš, Hašek, Ondřej, Jan a Jilvín II. z Hartvíkovic, snad syni Bohuňkovi.

R. 1385 Mikuláš z Hartvíkovic vložil své manželce Dorotě z Cidliny 50 kop[2]) a zároveň Hašek též své manželce Dorotě 50 kop věna[3]) na dvoře v Hartvíkovicích; r. 1386 prodal Mikuláš Jilvínovi II. z Hartvíkovic 2 poplatné lány[4]) a 2 podsedky s lesy a příslušenstvím vyjímaje patronát v Hartvíkovicích a tento na zboží tom své ženě Kunegundě 50 kop věna pojistil (Cod. VII., 496). Jan z Hartvíkovic držel Benedín (osadu zaniklou) a psal se z Benedína.

R. 1396 spolčil se Hašek z Hartvíkovic se svým bratrem Ondrušem,[5]) který ženě Elšce 75 kop na dvoře v Hartvíkovicích pojistil, kteréžto věno její bratr Zikmund z Račic přijal; také koupil Ondřej od bratra Jilvína II. v Popůvkách 3 lány a 2 podsedky s lesy a příslušenstvím.[6]) Kněz Jilvín I. z Hartvíkovic prodal r. 1390 Jilvínovi II. z Hartvíkovic dvůr, 3 podsedky a půl patronátu s lesy, čemuž Ondřej Nelepa jménem sirotka Mikulášova odporoval.[7]) Jilvín II. z Hartvíkovic dal na získaném zboží zapsati ženě Uršule 75 kop věna k rukoum jejího strýce Procka z Otradic, spolčil se na 1 láně a podsedku s bratrem Janem z Hartvíkovic, s knězem Jilvínem I. a Nelepou z Ratibořic a na všechno své zboží sstoupil se s bratrem Ondřejem. Vdova po Ondřeji Elška

---

[1]) Ofčin otec Přibek psal se též z Pohořelic (Pohořilek); r. 1376 poukázal své ženě Katruši z Hartvíkovic ve Svařenově 50 kop gr. věna.

D. B. [2]) VII. 127, [3]) 179, [4]) 495, [5]) 758, [6]) 668.

[7]) Tímto sirotkem byl bezpochyby pověstný později hejtman Joštův Jan řeč. Hovorka z Hartvíkovic, jemuž Jošt r. 1406 daroval Valč a jiné zboží; padl na výpravě r. 1409.

provdaná podruhé za Polymíra r. 1398 věno své (na 3 lánech a 2 dvorcích) v Popůvkách prodala Jilvínovi II., takže tento skoro veškerý statek otcovský, dříve rozdrobený, soustředil. R. 1406 měl Jilvín II. nějakou rozepři s Janem Moravou z Králic, ve které páni rozhodli: „Jestliže Jilvín dokáže, že žena jeho na dvoře v Hartvíkovicích věno v deskách dříve měla, tedy Jilvín má toho použíti a Morava má své správce upomínati listem.“

R. 1415 Uršula z Hartvíkovic pohnala Ješka Vlacha z Otradič seděním v Kúnicích, „protože mi překáží na mých listech, ježto mi můj vlastní bratr kázal dáti ty jisté listy po své smrti. Tu jsem jela k němu po smrti bratra svého, aby mi radil. Tu mi radil a praví: ‚Sestro, radím Tobě, těch listóv chovaj a nedávaj jich Hynkovi, ani mně, božíť jsú a Tvoji a já k tomu dávám svú dobrú vóli.‘ Tu mi slíbil na nich nepřekážeti.“ Poručníkem v této při učinila svého manžela Jilvína, který brzy po tom zemřel, neboť již r. 1417 spolčila se vdova Uršula se svými syny na věno, které měla v Hartvíkovicích.

Syni její Jilvín III. a Mikeš málo se připomínají: Jilvín III. z Hartvíkovic r. 1448 své manželce Kateřině ze Sokolník 60 kop na dvoře dědičném v Hartvíkovicích pojistil.

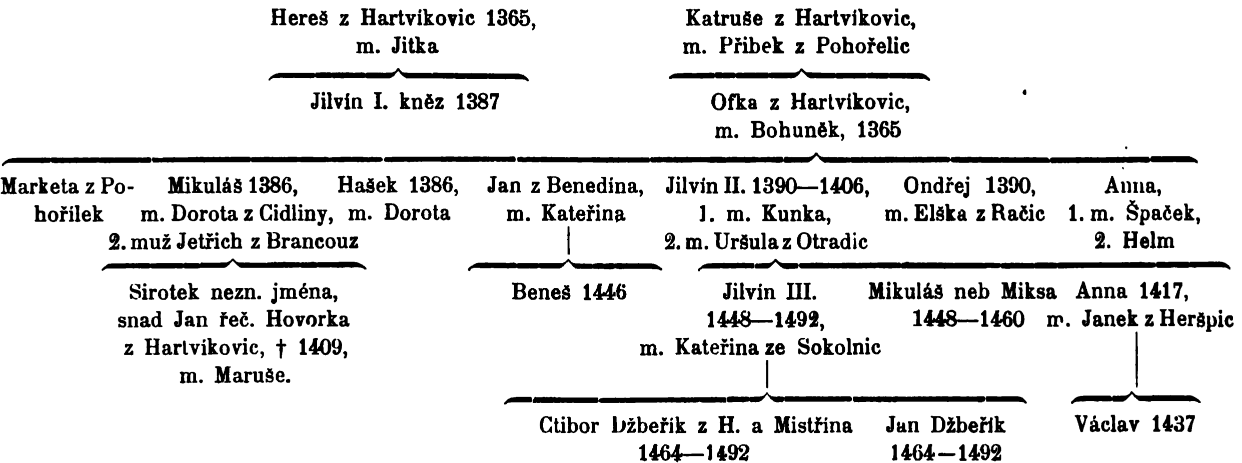
Mikeš neb Mikuláš z Hartvíkovic dal r. 1448 svůj útok na Hynka z Kunštátu a z Mohylna, že mu brání pastev jeho spravedlivých, které měl v Mohylně (jakožto majitel sousedních Popůvek); r. 1460 pohnal jej Vít z Králic ze 200 hř. gr., „že mu chtěl lesa jeho v jeho díle odsvědčiti a že měl člověka, který chtěl hraničné právo za to učiniti, a on mu v tom zmatky činil.“

Sestra jejich Anna byla již r. 1417 provdána za Janka z Heršpic; r. 1437 vzal ji syn Václav za společnici na dvůr v Heršpicích a desátek z vinic.

Také klášter Třebický měl v Hartvíkovicích snad již od založení osady zboží dosti značné.

Zboží to drželi manové klášterští, jak dokazuje listina Cod. XV., 153: Brněnští měšťané Kateřina a Bohuš z Tišnova prodali dvůr v Sokolnicích měšťanu Janu Ortlínovi za přítomnosti probošta Jana a převora Martina kláštera sv. Benedikta na Luze a Bohuňka z Hartvíkovic, mana toho kláštera. Miksa z Hartvíkovic (Bohuňkův vnuk), podepsán jest na listě, který poslali manové kláštera Třebického okolo r. 1460 králi Jiřímu, prosíce ho, aby odbojné Třebíčany napomenul k poslušnosti.

Rodový přehled vladyk z Hartvíkovic.

R. 1465 opat Matěj zastavil to zboží za 220 zl. Petrovi Škorňovi z Litrbachu.[1]) Tento ihned odepřel faráři desátek; protož jej r. 1466 farář Bartoš pohnal ze 100 hř., že mu pobral po 2 léta desátek v Sedlci a v Hartvíkovicích. Bez ohledu na to, že část Hartvíkovic a ves Sedlec sirotkům po Škorňovi zastaveny byly, prodal král Matyáš po dobytí kláštera tyto dvě vesnice a Vojkovice, Sokolnice a Telnici u Brna bratřím Benešovi a Dobešovi z Boskovic za 2000 hř. gr. Za krále Vladislava obdržel správu Třebického kláštera Vilém z Pernštejna, jemuž bylo dovoleno vybaviti zastavené statky klášterní. Na žádost páně Benešovu z Boskovic a páně Vratislavovu z Pernštejna bylo r. 1491 dáno panské naučení „o dluh a zápis, kterýž na Třebickém klášteře jest na dvou vsech, na Hartvíkovicích a Sedlci, na sumu 900 zl. Jakubovi Škorňovi a jeho erbům, kteréž právo na pana Dobeše a na pana Beneše spolkem královským po sirotku a Škorňovu spadlo a v držení toho vešli jsou, a král Vladislav J. M. pánu Vilémovi, hofmistru král. Českého, dáti jest ráčil tu milosť, aby vše zápisy vyplacovati móhl, kteréž by na tom klášterství byly. Protož p. Beneš na místě páně Dobešově i svém vydejž všechny ty zápisy, kteréž Škorňovi svědčily, a peníze beř a spolku na tom zápisu se listem odřekněte a právo své naň, na pana hofmistra, s sebe tím zápisem přeneste!"

R. 1492 Jilvín III. z Hartvíkovic vložil Dobešovi z Čechtína dvůr a ves Hartvíkovice a Dobeš hned toto zboží, totiž: 6 lánů, krčmu a podsedek, mimo to v Popůvkách 5 lánů a 4 podsedky se dvorem Zikmundovi a Markvardovi bratřím z Mírova vložil. Tím se značně zvětšilo zboží Hartvíkovské držitelů statku Okarce.[2]) R. 1536 Mandalena z Mírova vzala svého muže Jaroslava Osovského z Doubravice za společníka na tvrz a ves Okarec, na ves Pyšel, na ves pustou Říčánky a některé lidi ve vsi Hartvíkovicích a r. 1537 vložil Zikmund z Mírova témuž Jaroslavovi tvrz, dvůr a ves Pozďatín, vesnice Vlčatín, Hroznatín, Bochovice, Popůvky a farní patronát v Hartvíkovicích. Vdova po Jaroslavovi Osovském Magdalena z Mírova postoupila r. 1555 svůj podíl na tvrzi a vesnici Okarci, na Pyšele, 9 lidech v Hartvíkovicích a pusté vsi

---

[1]) Jemu a jeho bratrovi Jakubovi zastaven Sedlec za 680 zl.

[2]) Po tom roce vladykové z Hartvíkovic statku zde neměli; drželi nějaký majetek v Mistříně a Skoronicích u Bzence a brzy po meči vymřeli.

Říčánkách Oldřichovi z Lomnice, ostatní zboží své odkázala Burjanovi Osovskému z Doubravice, který je hned postoupil témuž Oldřichovi z Lomnice. Když tento současně od Vratislava z Pernštejna koupil veškeré zboží býv. kláštera Třebického ležící poblíž Náměště totiž: Sedlec, díl Hartvíkovic, Třebešov (Třesov), Kozlany, Studenec s desátkem, Konešín s farou, dvorem a pivovarem, Smrk, pusté hrady Kokštejn a Kozlany, pustou ves Kojatín, Hartvíkovice až na jediného člověka v celek spojeny a velkostatku Náměšťskému přivtěleny byly r. 1556. Jednoho člověka v Hartvíkovicích, který o sv. Václavě 6 gr. platil, měl hrad znojemský ještě r. 1542.

Hluboké,

do Hlubokého — v Hlubokém. Lid jmenuje osadu „Hluboky"; ve starších listinách též „Hluboká".

Hluboké leží v údolí, 6 km. svz. od Náměště, na svahu k potoku Chvojnici; od polohy patrně je odvozeno jméno. Domů má 55, obyvatelů 360 dle posledního sčítání lidu. R. 1890 žilo zde 332, r. 1870 323, r. 1830 230 obyvatelův.

Mezi lidem se praví, že v Hlubokém bývalo mnoho evangelíků, kteří tu v době pronásledování byli jaksi kryti, od světa vzdáleni. Žádné silnice do nedávna do osady nevedlo. Doposud jsou zde již jen 3 rodiny evangelické usedlé, mnoho se jich vystěhovalo, některé do Ameriky.

O založení osady není ničeho známo. Půdorys osady je podlouhlý, od západu k východu; prostředkem vede nyní silnice. V osadě je rybníček, povstalý zemním proudem vodním. Vedle rybníčku teče potůček ve směru silnice; pod osadou na východní straně rozlévá se voda po lukách a vtéká pak do Chvojnice. Domky jsou na severní straně osady postaveny v řadě těsně vedle sebe, na jižní straně pak jsou po různu stavěny na svahu. Za každým domkem je ovocná zahrada (pěstují se nejvíce švestky) a v ní stodola. Náves je neveliká, nepravidelná a stojí na ni

[1]) Toho člověka obdrželo Znojmo darem od krále Matyáše r. 1468 současně s Horními Kounicemi.

zvonička. (Obr. 68.) Z osady vede několik cest do sousedních obcí, všecky do kopce a v bídném stavu; k Jinošovu vede z osady silnice. Domky stojí, pokud jsou u silnice, do vnitř osady průčelím, ostatní jsou roztroušeny bez ladu a skladu a průčelím na různé strany. Grunty nejsou pohromadě; chalupnické domky roztroušeny mezi nimi. Před domky jsou skoro vesměs zahrádky, jen někde hnojiště. Domky nemají výklenků, jsou stavěny většinou z cihel a rulového kamene, kterého se dá dobře k stavbě upotřebiti — starší chalupy jsou z vepřovic. Všecky domky jsou zomítány, ale bez ozdob, jenom mají t. zv. podrovnávky, natřené koptem neb modřidlem. Dřevěné štíty jsou bez ozdob. Budovy hospodářské jsou hned za obytným stavením v souvislosti, a to obyčejně z jedné strany chlévy, s druhé kůlny na hospodářské nářadí, uprostřed dvůr s hnojníkem.

Nábytek ve světnicích je jednoduchý, novější, z měkkého dřeva bez ozdob; stůl bývá dubový.

Kroj starodávný se zde již nenosí, ani není zachován; lid se nosí „po městsku".

Poddanské poměry byly v Hlubokém stejné, jako v jiných osadách, náležejících k panství Náměšťskému. Dvůr v obci není, ani nebyl, velkostatek náměšťský má však v obvodu obce pozemky (lesy), z nichž platí $^1/_6$ veškeré přímé daně. Staří lidé vypravují, že k osadě Hlubokému patřívaly rozsáhlé lesy, které prý později byly připsány k majetku hraběcímu. Nyní nemá obec Hluboké ani kousek lesa.

V osadě bylo 11 půllánů, z nichž 4 jsou již rozprodány. R. 1673 byly v osadě 2 dvojlány (po 66 měrách), 1 $1^1/_2$lán, 4 celolány (po 33 měr.), 2 čtvrtlány a 1 domkař s polem; staropusté byly: 2 $1^1/_2$lány, 1 $1^1/_4$lán, 3 celolány, 1 půllán a jeden domkař s polem.

Kostela v osadě není, obec je přifařena k Jinošovu; na návsi je zvonička, v níž je nový, před dvěma lety koupený zvonek na místě starého, puklého. V osadě jsou 2 kříže z novější doby, jeden u školy z r. 1878, druhý na návsi mramorový z r. 1906. Kromě toho jsou v polích 2 jiné kříže, též novější.

Na západní straně osady u silnice je „Boží muka", zděný trojboký sloup se stříškou. U lesa na jižní straně osady je evangelický hřbitov, založený r. 1885.

Obr. 68. Náves v Hlubokém.

V osadě jsou 3 evangelické rodiny se 24 členy a 1 židovská rodina s 3 členy.

Škola byla založena r. 1896 a trvá jako jednotřídní. S počátku (od r. 1896—1898) bylo zde výpomocně vyučováno z Jinošova, nyní jest žáků přes 80. Žádná obec není přiškolena. Vystavěna byla škola nákladem obce Hlubokého za 10.632 K. Hned po vystavění školní budovy působil tu od 6. prosince 1896 jako podučitel Frant. Mládek, který je zde dosud správcem školy. Při škole je školní knihovna žákovská i učitelská, obě založené r. 1897 od učitele Fr. Mládka.[1])

Obec má polí 243·3 ha, luk 12·2 ha, pastvin 24·2 ha, zahrad 9·2 ha.

Lesů, jež patří k velkostatku Náměšťskému, je v obvodu obce 115 ha.

Názvy obecních tratí: Pole: Záhorníky, Vrbůvky, Horní a Dolní Díly, Poloudíly, Horní a Dolní Nádavky, Nivy, Padělky, pod Mlýnem, Stráže, Široké, Krajina, Zahumenice, Ouvary, Zahrádky, Nivky.

Louky: Šafářky, ve Žlebě, Zaražená, ve Zmolách, pod Horkou, Formánka, Žlíbky.

Pastviny: Za Branou, Výhon, Pod Chvojníkem.

Lesy: Křemelík (zde hájovna), Křínky, Horka, Chvojníky, Kolečko.

Mimo rolnictvím zabývají se obyvatelé též řemeslem, chudší chodí do práce na Zástavku (do Božího Požehnání) jako horníci.

Velká neúroda byla v poslední době r. 1904, kdy suchem zničeny z větší části plodiny polní. Požárem utrpěla obec r. 1885, kterým polovice osady vyhořelo; r. 1908 krupobitím.

Nejdéle drží svůj dům tyto rodiny: Nekudova, Komárkova, Svobodova, Nekvapilova, Houserova a Řezaninova.

V Hlubokém mívali zboží páni Králičtí. Již r. 1349 Blud z Králic se svou vsí Hlubokou a bratr jeho Vícemil s veškerým svým zbožím se spolčili; r. 1356 Vícemil pojistil na svém zboží v Královicích, Pucově, Hlubokém a Jakubově manželce 120 kop věna, které mohl bratr Blud po jeho smrti hotovými vyplatiti.

[1]) Podal popis osady pro Vlastivědu

V Hlubokém seděl také zvláštní starý zemanský rod, který se psal dle té dědiny. R. 1349 Bohuš z Hluboké daroval kostelu v Jinošově 1 lán a synům svého bratra, Martinovi a Vítoslavovi, také 1 lán; více o tom rodě není známo.[1]) Páni Králičtí stali se majetníky celé vesnice a jednotlivé lány mezi sebou zaměňovali buď koupí neb darem. Tak r. 1385 Mikuláš z Králic prodal Vítovi z Králic 2 lány, podsedek a louku v Hlubokém. R. 1512 spolčil se Zbyněk z Králic s Vilémem z Pernštejna, jehož syn Jan r. 1527 tohoto majetek v Hlubokém prodal Václavovi z Lomnice; zbytek majetku, který měli Králičtí v Hlubokém, koupil Jan z Žerotína r. 1573. (Ostatní viz: Králice a Náměšť!)

Jakubov,

ves 6 km východně Náměště, katastrální a politická obec s 3·19 km² půdy. Osada je nepravidelně stavěna, leží v dolině a protéká jí potůček, jenž vtéká do potoka Chvojnice. Části osady se jmenují: „Horní konec“ (v dědině) „Dolní konec“ (v barácích), „na Poustkách“ a „na Zahradách“.

Jakubov měl polí 351 měr a 7 domů (3 lány, jeden ³/₄lán, dva ¹/₄lány a chalupu s poli), z nichž po válce 30leté 3 byly pusté se 151 měrami polí; lán měl 80 měr.

R. 1790 bylo zde 13 domů, 99 obyv.; r. 1870 22 domů se 172 obyv.; r. 1900 28 domů, 170 obyv., katolíků, Čechů.

Stará stavení byla roubená (ze dřeva) se střechou dochovou, podobná stodole. Zahrádky před domy jsou dosud; žundrů nebylo.

Kroj byl totožný s popovským (viz str. 249.—250. okresu Ivančického ve Vlastivědě).

Osada patřila pod panství Náměšťské.

Čtvrtláníci[2]) robotovali ročně 78 dní se 2 koni a 6½ dne pěšky; domkaři pěšky ročně 25 a podruzi 13 dní.

Faráři rosickému dávali zdejší rolníci desátek „snopný“ ze žita a ovsa do r. 1817, od t. r. desátek „sypaný“ bez dovozu.

---

[1]) D. B. I. 115, 116, 131, VII. 193.

[2]) Půlláník byl jeden. Z polovice usedlosti měl zákup, z druhé polovice robotoval stejně se ¼láníky.

Výkupného za robotu dali čtvrtláníci 128 zl. $56^2/_8$ kr. stř., za desátek 30 zl. 48 kr. stř.

V osadě je zděná zvonice; zvonek v ní ulil r. 1769 brněnský zvonař Jan Schlichtinger.

Jakubov je přifařen k Popovicům a byl sem do r. 1828 též přiškolen;[1]) od t. r. patří školou ke Královicům.

Do r. 1879 tvořil politickou obec s Králicemi, potom se Lhoticemi,[2]) až r. 1904 stal se obcí politicky samostatnou. Spravuje ji nyní starosta, 2 radní a 5 členů výboru.

Stará obecní pečeť má nápis: DEDINA IAKVBOW a ve znaku obraz sv. Jana Nepom.

Obecních polí je 1·98 ha, luk 1·5 ha, pastvin 9·5 ha, lesa 860 m². Celkem je v obci polí 106 ha, luk 9·02 ha, zahrad 4·4 ha, pastvin 14 ha, lesa 180 ha.

Trati slovou: (pole) nad Rybníkem, Nivky, Zahumenice, Uhelnice, Čtvrtky, Pšenčné, u Zelinky, na Trufkách, Trdlovské, Díly, Úzké, Havlásky, Lipniny, Kopajiny, Široké, Dlouhé, za Křížem, Příčky, Příčičky, Nivy, za Zmolou, Padělky; (les) Horka, Havlásky, Velký les, Čihadlo, v Habří neb u Trojáka,[3]) Okrouhlík, Brabečník, Hora.

Poštou náleží obec k Náměšti.

Přes 200 let udržela rodný dům rodina Soukopova.

Samota: Hájenka.

V Jakubově drželi statky již r. 1356 páni z Králic, avšak zdá se, že tam žila původní rodina vladycká, jejížto poslední člen Záviš z Jakubova prodal r. 1368 Mikšovi z Králic (řečenému Grelitzer) a jeho synovci Mikšovi ml. dvůr s lesy a lukami dědičně.

R. 1417 prodal Janek Šelenberk z Jakubova 2 dvory a 6 chalup s poli v Jakubově Bludovi z Králic; jak toho majetku Janek dosáhl, nelze stopovati. Odtud až do r. 1848 Jakubov stejné sdílel osudy s blízkou osadou Hlubokou.

---

[1]) I po vyškolení platil každý rolník po snopě žita učiteli popovskému.

[2]) Z Jakubova volil se „úřadující radní“ (nejdéle byl jím František Soukop) a 2 členové výboru.

[3]) Sbíhají se tam hranice panství Rosického, Krumlovského a Náměšťského.

Jasenice

(do Jasenice — v Jasenici) leží 7·5 km sev. od Náměště na silnici, která vede z Jinošova do Tasova. Ves jest velmi nepravidlně podél potůčku Jasinky stavěna; vlastní návsí ani nemá; dosud zde viděti některé dřevěné chalupy. Ze staveb mimo kapli sv. Maří Magdaleny vyniká rozsáhlý na výšině položený panský dvůr a škola. Statky jsou uspořádany jako v okolních vesnicích; ze starého kroje a nábytku skoro nic nezachováno.

Jasenice měla r. 1900 v 49 domech 343 obyvatelů katolických, národnosti české, kteří po většině zemědělstvím se živí. R. 1890 žilo zde 305 obyv., r. 1870 289 obyv. a r. 1830 212 obyvatelů. Jasenice tvořila dříve společnou obec s osadami: Jindřichovem, Jestřebím a Březkou, které Bitešskému okresu přiděleny byly. R. 1674 usazeni byli v Jasenici 3 láníci (po 80 měr.), 6 čtvrtláníků (po 20 měr.), 1 domkař s polem a 2 bez polí; 3 lány byly staropusté a 5 domků opuštěných. Přifařena jest osada do Jinošova; ač v osadě evangelíci nežijí, jest zde evangelický hřbitov, snad pro evangelíky z Jestřebí. Přiškolena bývala Jasenice do Jinošova. V druhé polovici minulého století dostala vlastní jednotřídnou školu, kterou nyní navštěvuje přes 70 dítek.

Do území Jasenice patří 693·7 ha půdy, z čehož připadá na pole 363 ha, na pastviny 80 ha, na lesy 114 ha.

Geologické složení okolí Jasenického velmi jest zajímavé. Rula zdejší prostoupena jest přerozmanitými prahorními břidlicemi s vložkami tuhy a prahorního vápence, v jichžto sousedství železné rudy se vyskytují. Asi čtvrť hodiny východně od Jasenice kutalo se před 50 lety na leštěnec olovnatý, spojený s blejnem cinkovým, které v rule tvořily slabou žílu s těživcem a hnědělem. Výsledek neuspokojil, důl byl zasypán. Ve zmole táhnoucí se od Pucova k Jasenici na kamení rulovém objevil jsem v povlaku drobných růžových druz křemenných vzácný pro Moravu minerál anatas.

Na dosti příkrém návrší nad Jasenicí stojí starožitný kostel sv. Klimenta. (Obr. 69.) Budova, která náleží mezi kostely pravoúhlým

---

[1]) (Cod. dipl.) D. B. 1353—1412, 1385—1390 č. 111, 498, 713, 1118, 1466—1481, 896, 196, 266, 371. Půh. 1410—1466.

kůrem zakončené, zůstala i po opravách provedených v letech 1802 a 1844 celkem neporušená. Opravy týkaly se hlavně střechy, věže a 2 oken v lodi; ostatní podrželo původní ráz. Věží průčelní vchází se do kostela, jehož zdi jsou 1 m až 1·7 m silné. Starou stavbou řadí se tento prostý kostelík ku vzácným a zajímavým památkám moravským. Neméně zajímavou jest kaple Maří Magdaleny uprostřed vesnice; jest to osmiúhelníkem uzavřený prostor pouze 7 m dlouhý a asi 4 m široký, zdivo má

Obr. 69. Kostel sv. Klimenta nad Jasenicí.

na 1 m tlusté. Okna zachovala původní ráz románský. Po pravé straně vchodu viděti zděnou kazatelnu. (Obr. 70.) Na střeše přes kazatelnu sahající jest vížka se zvonkem z r. 1494. Na den sv. Maří Magdaleny (22. července) konaly se z bližšího i dalšího okolí silné pouti již od r. 1320, až konečně r. 1780 zapovězeny byly.

O kostele zachovala se pověst, že zde svatí věrověstcové Hroznata a Strachota[1]) na své cestě do Čech kázali. Starší záznamy o farářích v Jasenici nejsou hojné:

R. 1354 pan Zemislav, syn Lovka z Tasova, farář v Jesenici, sstoupil se s polovicí vesnice Oslavy s Ocmanem z Otěchleb

---

[1]) Tak je náš lid jmenoval.

na 2 lány v Otěchlebích. R. 1373 Unka, farář v Jesenici, spolčil se na zboží v Domanínkách se svou sestrou Anežkou. O desátky největší půtky měl po husitských válkách farář Martin: r. 1437 pohnal Filipa seděním v Jestřebí a Vaváka seděním v Jestřebí, že mu drží 16 kop platu úročního, ježto k věčnosti jest nadání k kostelu k službě boží, ježto jeho náměstkové v držení byli od dávných časův k tomu kostelu. R. 1447 pohnal kněz Martin Pavla z Jestřebí z 10 kop ze škod a úroků zadržalých, které platiti nechce[1]) a r. 1448 Jakuba z Jestřebí, že mu drží 16 gr. platu ročního, který ke kostelu a faře sluší.

R. 1464 kněz Hynče, farář z Jesenice, pohnal Hynka z Pucova z 20 kop, že tento rok desátku spravedlivého po svém dvoře tu v Pucově nevydal a svým lidem bránil, aby desátku nedali a zbrojí kostelní ornáty, mšály, knihy brání kostelníku, aby k faře nenosil; r. 1466 pohnal týž farář p. Jaroslava z Lomnice a z Náměště z 20 hř., „že mu spravedlivých desátků nevydává z Přibyslavic z pusté vsi, z Biteše ssutý desátek, z Otěchleb ze dvora, z Číkova z půl dvora a z těch lidí před bránú, kteří k té faře slušejí.“[2]) — Z těchto půhonů seznáváme, že do Jasenické farnosti za dřívějších dob patřily osady Jestřebí, Pucov a Číkov, snad i zaniklé vesnice Přibyslavice a Otěchleby. R. 1453 byl sem investován pražský diecezán Tomáš; poslední farář znám jest z r. 1526 Jan.

Kaple sv. Maří Magdaleny měla staré nadace. K r. 1466 čteme v Deskách, že Adam z Jesenice učinil své dědice společníky na Jesenici a Lhotku s patronátem kostela a kaple. R. 1590 učinil majitel Jasenice rytíř ze Zámrsku k té kapli nadaci 1000 zl., který kapitál pojištěn na Jasenici a od r. 1649 na panství Náměšťském. Z úroků dostával farář mezřický za duchovní výkony v Jasenici 40 zl., začež byl povinen pohostiti kněze, kteří poutníky na slavnost Maří Magdaleny doprovázeli; přifařené 3 obce (Jasenice, Jestřebí a Pucov) dodávaly k slavnosti potraviny a 11 zl. 19 kr. Také majitelé panství Náměšťského byli povinni hojné

---

[1]) Rozsudek byl: Poněvadž Pavlovi z Jestřebí, když kupoval, praveno bylo, že dáván k tomu kostelu ten plat, aby Pavel ještě dával.

[2]) Ještě r. 1498 byl Jiří z Jasenice od Brikcího z Náchoda a Pucova žalován, aby zaplatil 40 kop gr., které stržil za obilí po † faráři Duchkovi a sám spotřeboval, nevynaloživ je na opravu kostela sv. Klimenta.

potraviny a píci pro koně dodávati.[1]) Po zrušení poutí dodávky panství zmírněny na poplatek 24 zl., 20 mázů vína, vědro piva, 2 měř. ovsa, 2 zajíce a sáh dříví, což přijímal farář jenešovský až do r. 1851, kdy povinnost ta vybavena byla.

Obr. 70. Kaple Maří Magdaleny v Jasenici.

Památkou na pouť o svátku Maří Magdaleny trvaly živé výroční trhy konané v Jasenici až do novější doby každoročně

[1]) Snad za desátek, který jim z vesnic Jasenice a Pucova odstoupen byl.

v neděli po tom svátku. Zvláště z Třebíče dojížděli sem soukeníci, obuvníci a perníkáři.[1])

Jasenice po zaniknutí vlastní fary přidělena byla až do vzdáleného Meziříčí. Počátkem XVIII. stol., když kněži z Meziříčí bez ohledu na fundaci jasenskou[2]) za pohřby plat žádali, sedláci jim takový odpírali a pochovávali si mrtvé sami v průvodu kantora od r. 1722—1740; totéž činili Pucovští. Za to obžalováni a trestáni byli.

Oltář hlavní zdejšího kostela pochází z konce XVII. stol., což dosvědčuje nápis: „Anno 1696 dne 10. máje jest tento oltář vystaven nákladem záduší a dobrodinců Velké Jasenice za časů dvojíctihodného a vysoce učeného p. děkana Martina Michálka." Nejnověji důkladně opraven byl kostel obnosem 4000 K, kterým přispěly obce Pucov a Jasenice r. 1906. (Obr. 71.)

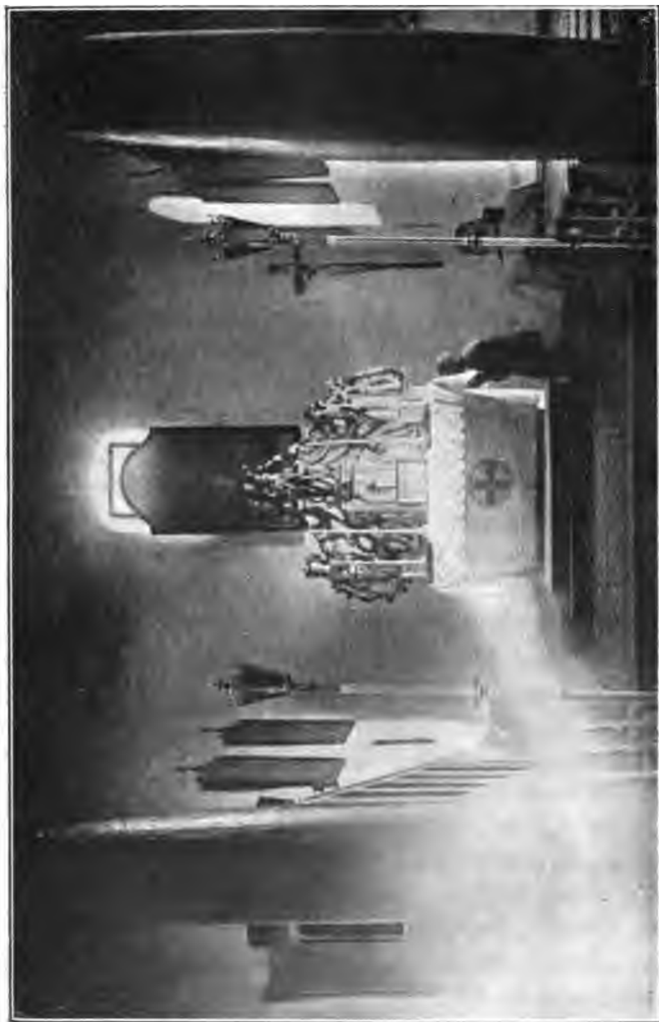
Největší zvon na věži 4 cty těžký má nápis: „Tento zvon slit jest k cti pánu Bohu a cti Svatých Božích 1488".

Dějiny. Od XIV.—XVI. stol. drželi statky v Jasenici páni z Tasova a vladykové z Jestřebí, z jichžto někteří po Jasenici se psávali. R. 1353 pan Jan, probošt kostela olomuckého, se statky svými otcovskými v Jasenici blíže Tasova a paní Klára z Dalečína, pozůstalá vdova po jeho bratrovi Vznatovi z Tasova, se svými statky v Dalečíně a okolí, jak je dosud právem věnným neb dědičným držela, se spolčili. Téhož roku paní Kateřina z Jesenice dvůr v Jesenici a jiný v Otěchlebích svým synům Mikuláši a Theodorikovi a jejich dědicům postoupila. R. 1361 Vznata z Tasova svému dědici Tasovi z Tasova mezi jiným zbožím 2 kopy důchodu v Jesenici postoupil. Tas ale vzdal se tohoto daru ve prospěch téhož Vznaty, syna Sezemy z Tasova; r. 1365 Tas z Tasova své manželce Anně na témže láně 2 kopy věna zapsal. Jeho syn Jan Tas z Tasova r. 1390 tento lán s patronátem v Jesenici prodal Sezemovi z Tasova, který své choti Dorotě r. 1392 na tom věnoval; téhož roku získal Sezema kupem od Jana Tasa Holby 4 lány v Jesenici. R. 1409 Sezema a Jan řeč. Tas, bratří z Tasova a společníci statku Jesenice, prodali zbytek zboží

[1]) Trhy přestaly asi r. 1885.

[2]) Dle Strniště byla prý výsada ta udělena Jasenským Ladislavem Berkou pánem na Meziříčí (r. 1594 a 1603).

v Jesenici, též půl patronátu Hynkovi z Jesenice a jeho sestře Anně; avšak pro odpor Smila z Tasova prodej hned proveden nebyl, což vysvítá z půhonu Sezemy z Tasova z r. 1410 na

Obr. 71. Vnitřek kostela sv. Klimenta.

Zikmunda z Křižanova, že vpadl v městečko Biteš a tu jeho chudým lidem, jižto se tam utekli, všechno pobral a odtud jeda jeho lidem v Jasenici, v Neustichu a ve Zhoři pobral klisny;

teprve r. 1412 přenesl Sezema 1 kopu věna své manželky Doroty z lánu v Jasenici na 3 lány v Tasově.

R. 1366 prodal Bohuněk z Hartvíkovic Semíkovi, měšťanu tasovskému, v Jesenici popluží a 2 dvorce se vším příslušenstvím. R. 1376 zakoupil se v Jasenici jistý Bratřej ze Zhoře, jemužto Petr z Tasova prodal poplužní dvůr a 2 podsedky; týž koupil od Jurka z Tasova[1]) 1 poplatný lán r. 1378, od Sezemy z Tasova r. 1379 lán a půl kolací kostelního, r. 1385 od Tasa z Tasova lán, na kterém seděli Ondřej a Mikuláš, a od Pertolda z Jasenice[1]) usedlý dvůr a r. 1386 od Tasa z Tasova dvůr, na kterém usedlým byl Prošek.

Bratřejův syn, kněz Hynek, prodal s otcem Janovi z Tasova 3 lány v Jasenici r. 1490 a darovali kapitole olomucké pro kostel sv. Petra v Tasově 4 kopy důchodu v Jasenici (VII., 804), avšak se svou sestrou Annou koupil dvůr v Jestřebí od měšťana Ješka z Biteše a spolčil se naň se svým švagrem Oldřichem z Pravlova. Po smrti otcově založil Hynek, jenž se stal notářem biskupa olomuckého, při kostele Tasovském r. 1392 kapli sv. Maří Magdaleny, kterou hojně nadal statky v Jasenici a Lhotce.[2]) R. 1399 odevzdal vše své právo na patronát té kaple své sestře Anně, její (druhému) mužovi Janovi z Benedína a jich dětem. Dvůr v Jestřebí prodal r. 1398 Ondřejovi z Jestřebí, od kteréhož r. 1406 odkoupil velkou louku ležící poblíž Jasenice.

R. 1411 byl Hynek pohnán Smilem z Tasova, „že odkoupil od Sazemy z Tasova dědictví jeho, že je toho blíž dle erbu, protož jej pohání z ssutí.“ Zdali potomci z prvního neb z druhého manželství Anny, sestry Hynkovy, Jasenici dědili, nepoštěstilo se nám zjistiti.

Teprve r. 1464 vyskytuje se Adam z Jasenice, který pohnal Hynka z Pucova z 20 kop, že faráři jeho řádně ztvrzenému tu v Jasenici k té faře k jeho podací desátkův vydávati nechce ze svého dvora v Pucově i ve vsi od svých lidí. R. 1466 pohnala jej Marta z Jestřebí z 10 kop, že se jí uvázal v louku její v Jestřebí.[3]) Také Adamův syn a nástupce Jiřík z Jasenice byl

[1]) Jurek z Tasova a Perchtold z Jasenice koupili r. 1371 od Jana z Jasenice zboží v Jasenici: tento dvůr, onen 1 lán.

[2]) Lhotku koupil od Jaroslava z Meziřící.

[3]) Byla to louka, kterou koupil r. 1406 kněz Hynek z Jasenice ode dvora v Jestřebí od Ondřeje z Jestřebí.

od téže Marty r. 1481 pohnán, že jí drží louku, která patří ke dvoru v Jestřebí. Páni r. 1482 mezi Martú z Jestřebí a Jiříkem z Jesenice nalezli: „ponévadž dskami provodí, že před kupem Marty prodána jest lúka od toho dvora, a v posledním vkladu, kterýmž Marta jde, o té lúce žádná zmínka není, že k ní Jiřík právo má a odpovídati nemá". Jiřík z Jesenice připomíná se ještě r. 1507. Jiřík držel v Tasově dům, který dědil po svém strýci knězi Hynkovi, kaplanu oltáře sv. Maří Magdaleny; k domu patřil les a potok Jasenka u Jasenice. R. 1490 prodal jej Janovi z Lomnice na Meziříčí. R. 1498 žaloval Brikcí z Náchoda Jiřího z Jasenice ze 40 kop, že po smrti faráře Duchka všechno obilí jeho zabavil a je nevynaložil na opravu kostela sv. Klimenta, pročež jeho poddaní (z Pucova) mnoho pracovati museli.

R. 1507 prodal Jiří z Jasenice[1]) ves Jasenici se dvorem a farou Ctiborovi z Janovic; r. 1552 držel Jasenici Adam z Janovic, jehožto dědic Ondřej Jesenický z Janovic prodal ves Jasenici s dvorem a farou r. 1567 Jiřímu Vaneckému z Jemničky. Tento prodal r. 1595 švegruši své, Anně Zámrské ze Zámrsku ves Jasenici a něco zboží ve Vanči, Studnicích a Kamenném. Po ní dědil Zdeněk Zámrský, jenž r. 1603 svou manželku Kateřinu Dubskou z Třebomyslic učinil dědičkou. Tato odkázala poslední vůlí Jasenici svému druhému muži Karlu Grünovi ze Stürzenberka, jemužto pro dluhy prodán byl majetek r. 1649; Jasenici koupil nejvyšší sudí zemský Ferdinand hrabě z Verdenberka za 4410 zl.,[2]) čímž spojena se statkem Náměšťským.

Jedov

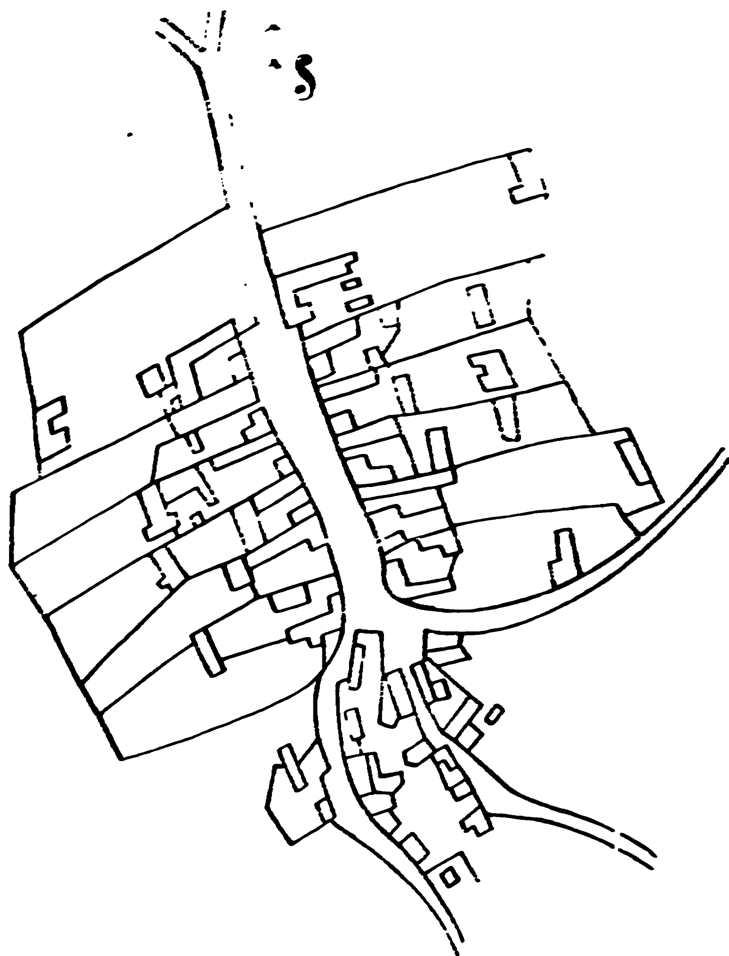
(do Jedova, v Jedově, odvozen od osob. jména Jed) jest vesnička ležící 2·5 km. severozápadně od Náměště po levé straně řeky Oslavy na mírném svahu. Od strany Třebické viděti vesnici z daleka. Jedov má ve 30 domech 201 obyv.; všichni jsou katolíci české národnosti, zaměstnávající se hospodářstvím. Domy stavěny z cihel a kamene jsou zomítány a obíleny. Ani v nábytku ani v kroji nezachovala se svéráznost. Do vsi vedou 2 cesty. (Obr. 72.)

---

[1]) Jiřík psal se dále z Jasenice, jak dosvědčuje jeho podpis na listině o prodeji Janovic městu Biteši r. 1508.

[2]) Volný Topogr. v. Mähren.

R. [illegible] bylo v Jedově [illegible] domů se [illegible] obyv., r. 1870 v [illegible] domech [illegible] obyv.; tehdy byl Jedov jakožto obec spojen s Náměští.

Obr. 72. Půdorys Jedova.

R. 1674 žilo zde 6 celoláníků (po 39 měrách) a 1 domkař bez pole; staropustých bylo 5 lánů, novopustý 1 lán, tedy polovice pozemkův. Robotu měli jako jinde na Náměšťsku z lánu

24 dní v měsíci potahem; robota i s desátkem vykoupena za 5200 zl. šajnů.

Do území obce patří 184·7 ha pole, 12·2 ha luk, 3·2 ha zahrad, 31·6 ha pastvin a 126·3 ha lesa; obecního majetku jest 33·8 ha.

Trati se jmenují: Makovičky, Vinohrádky, Úzké, Rudníky, Pařezy, Díly, Skalky, Příčníky, Baby, Poříčí, Padělek; r. 1674 čteme jména polí: Skalka, Volavka, Rodník, Lazníky, u Poříče, ve Vlčím, Rodnej důl.

Nejstarší rodina (asi 200 let) jest Rousova.

K obci náleží „Nový mlýn" ležící na Oslavě.

U Jedova láme se prahorní vápenec a stávala zde po mnoho let vápenná pec.

Jedov býval ve XIV. a XV. stol. samostatným statečkem, jejž drželi páni z Tasova. R. 1365 Tas z Tasova své manželce Anně mezi jiným zbožím věnným v Jedově 10 kop příjmu zapsal; také své druhé manželce Marketě daroval r. 1381 věnem celou ves Jedov v 75 kopách k rukoum Jana Přísňáka. Jeho syn Jan z Tasova[1]) prodal r. 1390 Jedov vyjímaje mlýn a okolní jeho louky a lesy svým strýcům Zdeňkovi Janovi a Petrovi (Přísňákům) z Libodřic, kteří věno 75 kop své ovdovělé sestře Marketě na té vsi ponechali. Snad se Marketa se svým synem (pastorkem) na věno v Jedově spolčila, neboť ještě téhož roku (1390) Jan Tas z Tasova prodal zboží v Jedově se mlýnem a lesy Sazemovi z Tasova, jenž na tom zboží 1392 své choti Dorotě věnoval. R. 1410 pohnal Sazema Jana Hlaváče z Ronova, že mu a jeho chudým lidem v Nemštichu, Grylvicích (Křevlicích) a v Jedově to, co jsou měli, dobytek a také obilí na vozech odvezl.

R. 1417 vzal Sazema svou sestru pannu Barboru na spolek, která se vdala za Jana z Lipoltic (Lipůltic) a s ním r. 1437 na veškerý svůj majetek se sstoupila; tomu odporovali její bratr Zdeněk ze Švábenic a její sestra Kateřina, převorka kláštera Kounického. V ty doby vyskytuje se jako dědička zboží tasovského a půl vsi Jedova Kateřina, manželka Šemíka z Leskovce.[2])
Po smrti Barbořině povstaly mezi nápadníky a jistci dlouhé spory o zadlužené její zboží. Její muž Jan z Lipoltic, jenž se také psával Janem Tasovským z Jedova, pohnal r. 1446 Kateřinu Šemíkovu z Leskovce a z Jedova ze 100 hř., že je rukojmím za

[1]) D. B. VII., 771. a 984.
[2]) Snad dcera po Zdeňkovi ze Švábenic.

Jana Šemíka, muže jejího, a peníze zaň zaplatil, a ona držíc půl Jedova nechce mu platce býti. Usouzeno, že má právo na věno (5 kop platu). Také ji pohnal Václav z Bezděkova z 20 kop. Jan z Lipoltic pohnán byl od Zikmunda z Chlevského ze 100 hř., že prodal půl vsi Jedova, aby vyplatil u Jana z Okarce věnné právo. Ručitelé Václav z Tulešic, Beneš z Krhova a Ondřej z Okarce prodali r. 1447 polovici zboží v Tasově, jak je kdysi Šemík držel, taktéž půl vsi Jedova s polovicí mlýna Zigmundovi z Chlevského; druhou polovici těch statků a Jedova koupil Zikmund od Jana z Lipoltic. Tak se stal Zikmund majitelem celého Jedova, avšak ne bez odporu z různých stran a ne na dlouho. R. 1448 Václav Komoň z Bezděkova uveden byl na zboží na Jedov na 20 kop a na všechno, co tam Šemík měl, vyjímaje věno 5 kop jeho manželky. Protož pohnal Zikmunda z Chlevského a z Tasova z 10 kop, že věda to, že je zveden na polovici vsi v Jedově, což mimo paní věno, i uvázal se mu v tu polovici luk, řeky, lesův, $1/2$ mlýna a $1/2$ hř. platu, ježto jemu je úředníky přihádána. Současně Ondřej z Říčan a Okarce pohnal Kateřinu Šemíkovu z Jedova, že muž její Šemík těmi penězi to věno tu v Jedově vyplatil, za kteréž jest rukojmím za zprávu, a to jest jeho základ. Chce to dokázati listem od Janka Okareckého, kterýž on má s Janem Tasovským. Ještě r. 1460 nebylo ono zboží tasovské s Jedovem pořádně vybaveno: Syn a dědic Zikmundův Jan z Chlevského pohnal Ondřeje z Říčan a z Okarce, že jest mu rukojmí za zprávu za polovici zboží, kteréž sluší k té tvrzi v Tasově a má jim polovici Jedova zpraviti a osvoboditi a toho neučinil; r. 1464 pohnal Kateřinu z Otěchleb z 20 kop, že mu drží dědictví jeho ve vsi Jedově, k čemu on lepší právo má. Kateřina (která se psala též z Jestřebí) pohnala jej a bratra jeho Vojka z 20 kop, že jí a její sirotkům drží 40 gr. platu ročního na mlýně pode vsi Jedovem, a to drží od té chvíle, jak se jest panský nález stal, nemajíce práva.

Jan z Chlevského prodal r. 1480 Jedov Dorotě ze Žeravic, vdově po Vítovi z Králic; ručitelé za správu kupu byli Jan z Nové Vsi a z Radkova a Jan Lhotka z Dlužína; oba pohnala Dorota z 500 uh. zl., že slíbili za ves Jedov za správu, a o to je narčena; pohnal ji totiž Jan z Bezděkova, že mu drží hřivnu platu v Jedově.[1]) Také panenský klášter kounický činil nároky na dědictví

[1]) Půh. V_2., 33.

po panně Kateřině, bývalé převorkyni své; protož pohnali Mikuláš, Václav a Jindřich z Vlašimě probošta kúnického ze 300 hř., že jim drží 25 hř. gr. ročního věnného práva v Jedově s tvrzí, ježto oni lepší právo k tomu mají.[1])

R. 1481 pohnal Jan Lhotka z Dlužína Jana Klečanského z Chlevského a Tasova z 500 hř., že slíbil zaň za Jedov za správu a on o to pohnán jest od paní Králické.

V desky vložen byl Jedov Dorotě ze Žeravic r. 1481; po ní dědil Jedov její syn Jan z Králic, který r. 1501 všecek svůj statek postoupil bratranci Vítovi, jenž r. 1511 spolčil se se Zbyňkem z Králic a tento s Vilémem z Pernštejna. Rukojmí za Víta z Králic vložili jeho zboží r. 1522 Janovi z Pernštejna, jenž téhož roku prodal Jedov Václavovi z Lomnice a na Náměšti. (Bližší viz Mohelno a Náměšť.)[2])

Jinošov

(též Ninošov, nyní obecně Jenešov zvaný od osobního jména Jinoš) leží v půvabné dolince otevřené jen na severozápad. Středem vesnice protéká potůček „Jinošovka“ přicházející z nedalekého rybníka „Oulehníka“, jenž ve vesnici rozšířen jest v rybníček. Na jih hraničí Jinošov na skvostný park zdí obehnaný, ve kterém jest letohrádek pánů Náměšťských zvaný „Šenvald“. (Obr. 73.) Letohrádek dal postaviti hrabě Jindřich z Haugvic, jak nás poučuje nápis: Amicitiae et musis Henricus comes de Haugwitz MDCCCXXVII. (Přátelství a musám. 1827.) Na vrchole parku, kde se křižuje 6 průklesů, stojí na 8 korintských sloupech chrám Sylvanův, ze kterého na vše strany roztomilý rozhled na okolní kraj navštěvovateli se poskytuje. Na rozkošném místečku mezi samými květinami postaven chrám Apollův, kde se konávaly hudební produkce za hraběte Jindřicha.

Jinošov má v 44 číslech 298 obyv. náboženství katolického, národnosti české. R. 1890 měl 368 obyv., r. 1870 311 obyv., r. 1830 v 37 domech 218 obyv.. V novější době obyvatelstva ubylo. R. 1674 bylo zde 5 celolánů (po 50 měrách), 2 půllány a 2 čtvrtlány; staropusté byly: 1 dvojlán, 7 lánů a 2 čtvrtlány.

---

[1]) Půh. V_2., 43.

[2]) D. B. III. 65., VIII. 60.

Později byly lány, půllány i čtvrtlány rozděleny, aby měla vrchnost více pracovních sil.

Obr. 73. Letohrádek „Šenvald“.

Osada jest nepravidelně stavěna; statky a chalupy jsou promíchány. (Obr. 74.) Domy stavěny jsou z kamene a z cihel, starší z vepřovic; jsou obíleny, některé zeleně natřeny. Za starých dob stávaly

v Jinošově 2 tvrze. Z horní zachovaly se pouze valy v zahradě souseda Kancnýře, z Dolní tvrze jest nyní fara, jak dosvědčuje erb Jana z Náchoda z r. 1537 zachovaný dosud nade dveřmi v 1. poschodí ve faře. Také býval v Jinošově pivovar.

Farní kostel zasvěcený sv. apoštolům Petru a Pavlu stojí na hřbitově, v novější době úhledně upraveném; kostel jest gotická stavba ze 16. stol. podoby kříže, která r. 1783 a 1844 opravami poněkud zmodernisována byla. (Obr. 75.) Poslední vnitřní oprava slohově provedená r. 1890 farářem Bádalem kostelíku ráz starožitný vrátila. R. 1892 postaven nový gotický oltář vedlejší P. Marie Lurdské a r. 1907 pořízen druhý poboční oltář sv. Antonína nákladem paní hraběnky Gabriely Haugvicové.

Věž spojená dříve s kostelem byla r. 1740 stržena a nová poblíž kostela postavena, která r. 1902 o 6 m zvýšena byla; visí v ní 3 zvony, nejstarší z r. 1506 $7^1/_2$ centu těžký; má nápis: „Regina coeli laetare atd.“ Na prostředním čteme: „Ke Cti a chwale Bohu Otci y Synu y Duchu Swatemu y Panie Maryi.“

Pod kostelem bývala prostranná hrobka dřívějších majitelů, pánů Březnických z Náchoda. R. 1775 vyloupili nějací zlosyni hrobku, hledajíce u koster šperky, snad i také poklad 9 zlatých kachen, které dle pověsti poblíž hrobky zakopány leží. R. 1795 byla hrobka obnovena a převezeny sem ze zrušeného kapuc. kostela ostatky ministra Bedřicha Viléma hraběte z Haugvic.[1])

Fara zdejší připomíná se, ač byla zajisté mnohem dříve zřízena, teprve r. 1368. Známa jsou ze starších dob jména těch farářů, kteří s vrchností měli spor o desátky. V polovici XVI. stol. zmocnili se zdejší fary akatolíci, jichžto asi poslední pastor byl Matěj Pucovský, jenž se připomíná r. 1598. Po obnovení katolictví byla úplně schudlá fara přidělena do Mohelna a teprve r. 1739 zřízena zde expositura, která r. 1784 v lokalii proměněna byla; za faru byla povýšena r. 1843.

---

[1]) Z náhrobních kamenů zachoval se v kostele pomník v lodi po evang. straně s nápisem: Leta Paně 1557 v autery po kwětne neděli dokonal jest život swuj urozeny pan pan Jan Brzeznicky z Nachoda a na Ginossowě. V předsíni kostela jsou 2 pomníky téže rodiny úplně zachovalé. Pod jedním z nich leží Jan († 1579) a Adam († 1582), syni Jindřicha Březnického z Náchoda, pod druhým Kateřina a Václav, také děti Jindřicha Březnického z Náchoda, které zemřely téhož dne r. 1583.

Přifařeno jest 10 osad; r. 1891 vyfařeno bylo pro vzdálenost a neschůdnost cesty Jestřebí, jenž přiděleno do Biteše. Počet všech farníků jest 3044, mezi nimiž jest 45 evangelíků a 67 židů.

Obr. 74. Vjezd do Jinošova od jihu.

Farní úřad delší dobu spravovali: Ondřej Svoboda, výborný linguista (1795—1809), Pavel Polášek (1814—1831) a Václav Veselý od r. 1836.

Pamětní kniha založena byla od Ondřeje Svobody r. 1796; farní matriky vedou se od r. 1739.

Polní dotace fara nemá; za užívání dvou zahrad u fary musí farář vždy po 3 letech znova zažádati, neboť náležejí velkostatku.

Škola patří mezi starší v okrese; má domácí protokol založený r. 1787; původní budova školní byl barák slamou krytý, jenž r. 1827 přestavěn byl. Nová budova pro školu trojtřídní vystavěna r. 1883. Dříve přiškoleny sem byly osady: Jedov, Králice, Lhotice, Otradice, Pucov, Hluboké, Jasenice a Krokočín, nyní jen: Jedov, Otradice a Pucov. Minulého roku navštěvovalo školu 162 dětí. Školní knihovna má 250 svazků. Déle na škole působili učitelé: Sazavský, Dvořák a Frant. Kostelecký.

Za dob roboty pracoval láník 6 dní s potahem a 2 dni pěšky od sv. Jana do sv. Václava; půlláník konal práci poloviční; chalupníci pracovali 2 dni v témdni pěšky celoročně, domkaři celkem 20 dní a podruzi 12 dní celoročně. Chalupník platil 5 zl. stříbra „kontribuce“ a stříbrný dvacetník daně domovní, mimo to odváděli vrchnosti vejce a kuřata. V zimě dělali v lesích dříví; za každý půlsáh urovnaný odpuštěn byl pěší den roboty. Výkupného platil láník 2400 zl. stř., k tomu ještě zvláštní výkupné za kuřata, vejce a činžovní poplatek.

K obci Jinošovské patří: 330·1 ha pole, 12·4 ha luk, 41·4 ha zahrad, 26·8 ha pastvin, 74·9 ha lesa a 2·8 ha rybníků. Zajímavější jména tratí jsou: Baby, Příčníky, Netušilky, Chmelnice, Stráže, Chřiby, Koretiny, Šimberky, Vosouchy, Pimprle a v nedalekém lese louka; „Přibyslavský rybník“, památka po zaniklé osadě Přibyslavicích. Severně od Jinošova leží u silnice Jinošovská myslivna, od které jest daleký rozhled. (Obr. 76.)

Nejstarší rody jsou: Horeckých, Brýmův a Kancnýřův.

Ve staré pečeti má Jinošov 2 klíče křížem položené.

Dějiny. Nejstarší zprávy o Jinošově v Deskách zemských jsou z r. 1349, ze kterých se dovídáme, že vdova po Bernhardu z Lukova vzdala se ve prospěch svého zetě Jana příjmů věna 5 kop na Jinošově po své dceři Marketě a z r. 1350, že Zdenko z Tikovic odevzdal Jerušovi z Ninošova ve Štikovicích 4 lány. Jeho syn[2]) Jaroš

[1]) Z. D. I. 55, 115, 177, III. 257, IV. 45, 110, 201, V. 102, 103, 264, 389, VI. 86, 171, 172, 276, 293, 584, 519, 591, 829, VII. 80, 91, 501, VIII. 192.

[2]) Dcerou Jerušovou byla Anna, manž. Mikuláše z Trmáčova (VII. 451).

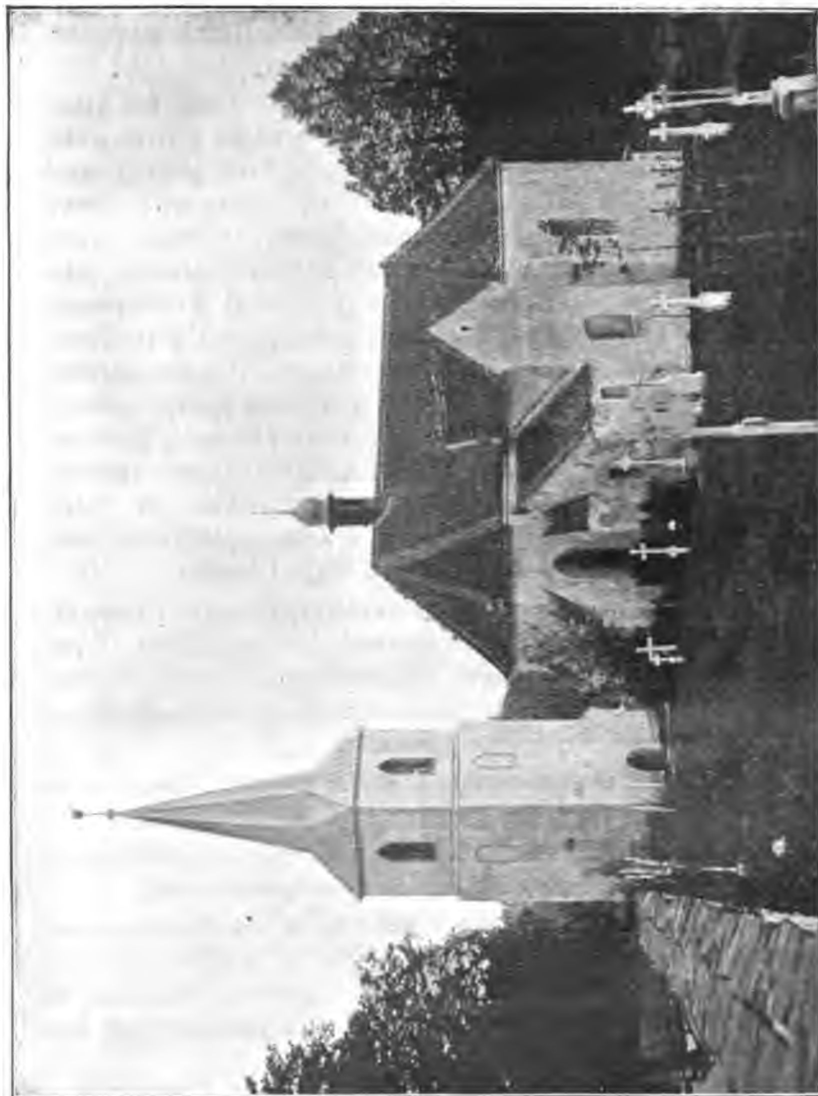
z Jinošova připomíná se jako svědek ještě r. 1418; jeho manželce Ofce (sestře Ondřeje z Pyšela) dal Jan z Meziříčí r. 1386 zapsati věno 40 kop na 4 lánech a 1 čtvrti na vsi Oslavě.

Větší část osady náležela ke statku Moštišťskému. Pro odlehlost od sídla správy prodal Buněk z Mostic (Moštišť) Jinošov r. 1358 za $77^1/_2$ kopy Oldřichovi se Želetavy, který r. 1363 své manželce Lukardě na vsi Jinošově poukázal zbytek věna (když by se nedostávalo na Litohoři). Statek Oldřichův přešel r. 1376 na Jana a jeho bratry z Říčan, kteří tvrz a dvůr a část, ježto jim v Jinošově patřita, prodali bratřím Prockovi a Hynkovi z Otradic.

Menší část Jinošova s tvrzí náležela vladykům z Králic, kteří na ní svým manželkám věnovali. R. 1365 Jimram z Králic manželce Elišce v Pucově na 3 lánech a ve vsi Jinošově na dvorech 156 kop věna zajistil a r. 1368 Ofka, dcera Vojtěcha z Králic, prodala Mikšovi z Králic tvrz v Jinošově s polem a Mikeš manželce Jitce 50 kop věna tam pojistil. Jako vdova postoupila Eliška věno na Jinošově bratrovi svému Oldřichovi z Levnova a po jeho smrti prodala r. 1386 toto věno, totiž tvrz a dvůr v Jinošově, Přísňákovi z Libodřic, jenž r. 1398 totéž prodal Prockovi z Otradic. Procek sstúpil se na všechno své zboží v Jinošově, v Březníku a Bolíkovicích se svým bratrem Hynkem z Otradic a oba učinili komisařem svých dítek a statků Jindřicha z Říčan. Také menší dvory a jednotlivé lány v Jinošově soustředil Procek z Otradic ku konci 14. stol. do svých rukou: R. 1369 Kuneš z Tasova prodal dvůr v Jinošově Petrovi z Častotic a tento po 2 letech Zbyňkovi z Újezda. Zbyněk prodal r. 1373 týž dvůr Saydlovi (z Jinošova), který své ženě Anně na něm $6^1/_4$ kopy věnoval. Po smrti Saydlově prodal Ješík z Jinošova, jeho dědic, dvůr ten Prockovi z Otradic a vdova Anna vzdala se věna na tom zboží zapsaného.

R. 1361 Sezema z Jestřebí a Adam z Jinošova spolčili se. Po smrti Adamově prodal r. 1373 Sezema (jenž se psal také ze Zakřan) Katruši z Mezříče ve vsi Jinošově dvůr popluží, jeden dvorek a půl patronátu kostelního. Majetek ten připadl na Pešíka, faráře v Biteši, který r. 1385 dvůr v Jinošově s příslušenstvím a patronátom Prockovi z Otradic prodal. Po smrti Prockově držel Jinošov jeho nedílný bratr Hynek, jehož jméno v Půhonech čteme až do r. 1414. Mezi jiným pohnala jej r. 1411 Anna z Brna,

manželka Hanušova (z Kutné Hory), že jí slíbil za 30 hř. věno za nebožce p. Jana z Meziříčí; následujícího roku byla uvedena

Obr. 75. Kostel se hřbitovem v Jinošově.

na 30 kop na zboží Hynka z Otradic, ves Jinošov. Poněvadž Hynek hotově nemohl zaplatiti, zastavil Anniným dědicům svůj dvůr

a Komendovský lán. V zápisech městské knihy bitešské stojí z r. 1430, že „Anna Paderin genannt Kyngyn von Schykan" zapsala dvůr v Jinošově s lánem synu Martinovi; byla to dcera po Anně z Kutné Hory a níže psaný Petr byl snad její synem, bratrem Martinovým. R. 1412 spolčil se Hynek s bratrem Ješkem řeč. Vlach na vše zboží mimo Jinošov.

Po Hynkovi z Otradic dědil Jinošov bratr Ješek, řeč. Vlach z Otradic. Tento prodal r. 1418 Artlebovi z Říčan 2 tvrze, dvůr, patronát a ostatní příslušenství v Jinošově. Proti prodeji ozval se Blud z Králic jménem Mikšíka z Králic, dotvrzuje, že právo na opuštěnou tvrz a co k ní přináleží, jeho jest zboží. Mikeš z Králic pohnal současně Artleba z Říčan, že jest odkoupil jeho dědictví v Jinošově, které mu (za dluhy) odkázal dobré paměti Hynek z Jinošova. Když po husitských válkách opět zavládl mír, ozvala se o právo na Jinošov příbuzná vladyk z Otradic, Barbora z Pucova. I pohnala jest r. 1434 Víta a jeho bratry z Říčan ze 200 hř., „že jí drží ves Jinošov s tvrzí, kostelním podacím, se dvory a v Pucově 3 kopy platu, nemajíce k tomu žádného práva" a r. 1436 Ondřeje a Artleba bratry z Říčan, „že jí drží dědictví ves Jinošov", a Jana Moravu z Králic, „aby před pány pravdu pověděl", také pohnala Jana Bidlo z Otradic.

Po smrti Artlebově prodal r. 1446 Ondřej z Říčan a z Okarce Janovi řeč. Konšelský z Pulic ves Jinošov, 2 tvrze, 2 dvory s patronátem kostelním a s 2 lány, Střítkovským a Komendovským; kdyby však některý z nich vybaviti nemohl, za každý lán 10 kop zaplatiti se zavázal. Prodeji odporovali:

1. Barbora z Pucova tvrdíc, že má na jednom z jmenovaných lánů 200 kop věna,

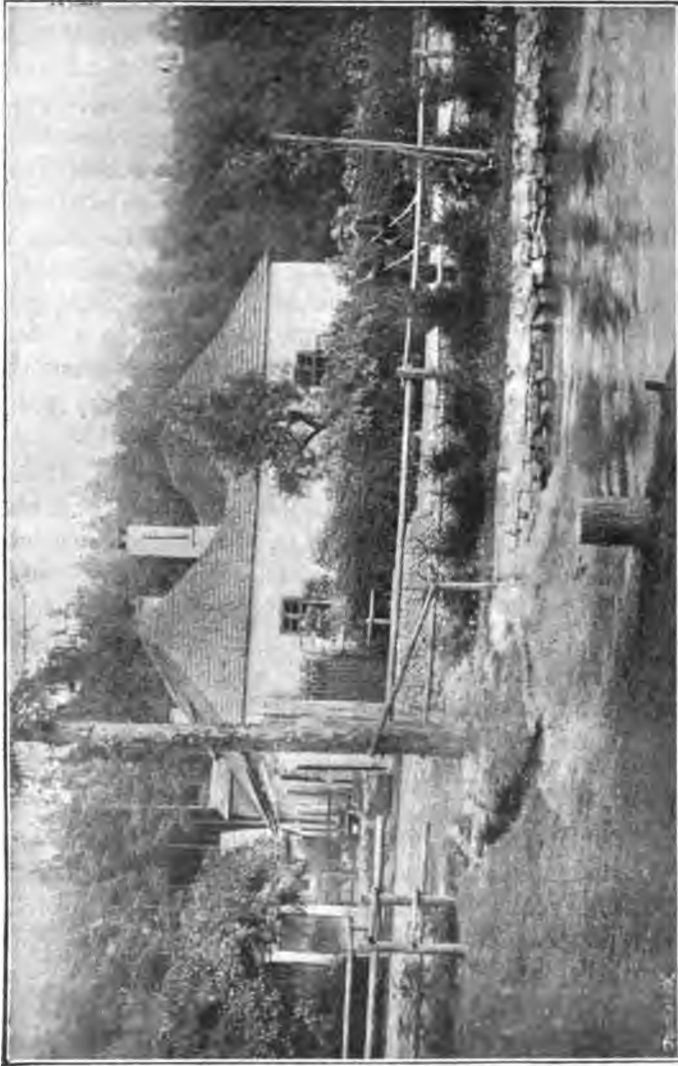
2. Vít z Kralic, jenž dokazoval, že Horní tvrz a dvůr pravé jest jeho dědictví a mu v 50 kopách věna povinno jest,

3. Petr z Jinošova, který tvrdil, že na lán Komendovský má dědičné právo a

4. Vaněk z Říčan celému prodeji odporoval, dokazuje, že jeho otec Procek s Artlebem nerozdílní bratři jsou a že tedy oba stejné právo na Jinošov mají.

Mimo to pohnala Barbora z Pucova Ondřeje z Říčan, že jí slíbil prodati Jinošov 50 hřivnami laciněji než jinému a toho neučinil, a Jana Konšelského z Jinošova a z Pulic, že jí jest

odkoupil základu jejího v Jinošově. Když Jan Morava z Králic na její žádost vyznal, že před několika lety Črnín (otec Barbořin)

Obr. 76. Jinošovská myslivna.

Hynkovi, bratru svému, půjčil 200 hř. na Jinošov, a kdyby pán Bůh jeho neuchoval smrti, tehdy Hynek řekl dáti Črnínovi i jeho erbóm statek svůj, což by v Jinošově měl; tu r. 1447 pohnala

opět Ondřeje z Okarce a z Říčan ze 300 kop, že jí odprodal základ její Jinošov, nemaje k tomu práva, ježto její otec dal na to peníze, které nás ni po otci a strýcech padly. Ačkoliv Barbora se svými půhony odkázána byla, stíhala Jana Konšelského pro Jinošov u zemského soudu až do své smrti. Také Petr z Jinošova dovolával se r. 1447 svého práva na dvůr Komendovský, zpupné jeho dědictví, které držel jeho otec a děd. Páni odkázali obě strany na desky a nařídili, že Ondřej má v pokoji nechati Petra, poněvadž Ješek Vlach Artlebovi Jinošov vložil „s lidmi toliko platnými". Jan z Pulic a z Jinošova bránil se proti půhonům jak mohl: R. 1446 a 1460 pohnal Víta z Králic, že mu slíbil za Jinošov za Ondřeje z Okarce a toho nespravil dle listu svého a r. 1464, „že slíbil za zprávu za Jinošov za Ondřeje z Okarce a jeho erby a bere sobě výpisy ze starých desk na pustou tvrz, která mu jest prodána v Jinošově, maje mu zpraviti a z desk vymazati i zmatky mu činí a ke škodám ho připravuje".

Jan Konšelský z Pulic a na Jinošově[1]) zanechal nedospělého syna a zadlužený majetek. Poněvadž jeho bratr Čeněk z Čelechovic sirotka ujati se nechtěl, páni r. 1475 nalezli[2]): „Jakož Valecký na Pucovského a Panovce žaluje, že jemu jsú za správu na Jinošov rukojmí za Konšelského a po Konšelském pacholek sirotek zóstal — poněvadž strýc sirotkův a bratr Konšelského Čeněk v sirotka se jako strýc uvázati nechtěl, a přede pány stoje všeho se odřekl sirotka toho práva: aby rukojmí ten statek sirotčí v svú moc vzali a ti, kdož měli Konšelskému a jeho sirotku správu na Nárameč udělati, tu správu aby povinni byli rukojmím udělati; kteříž jsú byli za Konšelského a ti rukojmí také aby správu na Jinošov Valeckému udělali, kteříž jsú za to slíbili a ten statek sirotčí, kterýžkoli jest, aby také prodati mohli, a napřed z toho statku paní Elišce Náramečské věno její dáno bylo a Konšelského ženě také věno její a dluhové spravedliví aby placeni byli; a také, což jest vzal Čeněk, strýc jeho, to aby zase vrátil, aby se čím vyvázati měli."

R. 1480 Hynek ze Lhoty a z Pucova a Vaněk z Panova vložili bratřím Zikmundovi a Markvardovi z Mírova a z Okarce

[1]) Za mladších let Jan Konšelský byl statečným válečníkem; jak vysvítá z půhonu Bohuše z Lomnice z r. 1459, že mu držel hrad Meziříčí, nemaje k tomu právo.

[2]) Půh. V. 1., str. 9.

tvrz Jinošov a tito ihned Jiříkovi Kusému z Mukoděl, jenž nabytý statek r. 1481 své manželce Dorotě z Batelova vložil. Poměry peněžní Jiříka z Mukoděl byly asi smutné, neboť často býval pohnán pro dluhy a rukojemství. I jeho ženu Dorotu pohnal r. 1487 Havel z Batelova, že jí půjčil pasu stříbrného a ona jej vrátiti nechce. Již po 9 letech psal se Tomáš z Kojičína, jenž tuto ves držel v zástavě, po Jinošově, který statek mu s tvrzí teprve r. 1493 Jiříkem z Mukoděl vložen byl. Následujícího roku prodal Tomáš ves a tvrz Jinošov s dvorem a pustou tvrz s kostelním podacím Janovi z Eberharce;[1]) vklad stal se teprve r. 1496; ves Košíkov prodal Tomáš zvláště Janovi z Vranova. Eberharcové drželi statek Jinošovský jen do r. 1535. Rudolf z Eberharce zadlužil statek tou měrou, že t. r. jej Jan Bule z Bořitova na místě Filipa Prusinovského vložil Janovi z Náchoda.

Po Janovi Březnickém z Náchoda dědil syn Jindřich Březnický z Náchoda a na Tulešicích (1551—1592) a po tomto známý z třicetileté války Jiří z Náchoda,[2]) od něhož r. 1615 Karel st. z Žerotína tvrz a ves Jinošov s kostelním podacím, s dvorem popližným a pivovarem za 24.000 zl. koupil a panství Náměšťskému přivtělil.

---

[1]) Městská rodina Dornkreilů z Eberharce pocházela z Jihlavy; r. 1508 držel Jinošov již syn Janův Rudolf, jehožto čteme jakožto svědka na listině bratří Jana a Václava z Lomnice, když prodali Janovice městu Biteši.

[2]) Jiří z Náchoda přestoupil z bratrské víry na katolickou a postupoval v hodnostech u Ferdinanda II. Povýšen byl za hraběte z Lichtenburka a stal se jedním z nejbohatších šlechticů moravských. Komenský ve spise: „O těžkých protivenstvích církve české“ takto o něm píše: „Jiřík z Náchoda, Bratrský na Moravě, od své mladosti posluchač i patron, potom z pána učiněný hrabětem převrácený odpadlec (o kterémž výše připomenuto, jak knihy svaté do záchodu vházeti kázal), ten zázračnou jakousi nemocí v hrdle od Boha byl pokutován, že mu i jazyk vyhnil, i díry pod bradou vyhryzeny byly, pro něž nic do sebe ani z potrav, ani z lékařství přijíti nemohl, protože týmiž děrami všecko aneb vytéklo, aneb pomalu vykápalo. Načež když všecko hojení daremné bylo, natrápiv se okolo 2 měsíců lehkomyslnou tu, a Ant — —, za dým slávy prodanou duši vypustil.“

R. 1618 držel Jiří z Náchoda, hrabě z Lichtenburka a Košumberka, statky: Bystřici, Tulešice, Dalešice, Slavětice, Hrotovice, Valč, Hostím, Boskův Týn, Borotice, Míroslav a Lysice.

Ketkovice

(do Ketkovic, v Ketkovicích, původně Kytkovice od osob. jména „Kytek“ neb „Kytka“) leží od Náměště 10 km jv. v dolíku ohraničeném náhorní rovinou, jímž protéká potok „Hrázka“. Má 112 domů a 650 obyvatel. Jsou zde 22 půllány; ostatní jsou chalupníci s větším neb menším výměrem polí. Rozkládá se od východu na západ v obdélníkovém půdorysu. (Obr. 77) Domy seskupeny jsou ve dvou hlavních řadách proti sobě, průčelím rovným těsně vedle sebe. Před domy jsou u většiny zahrádky od nepaměti. Stavba je z doby předešlého 19. století. Jen jeden dům, půllán č. 29. stojí štítem vpřed. Bývávalo zde původně 38 půllánů. R. 1784 bylo v Ketkovicích 42 domů s 271 obyv., r. 1870 v 70 dom. 487 obyv. Domy jsou stavěny z tvrdého materiálu, většinou z kamene, menšinou z cihel. Jsou omítány, olíčeny na bílo bez okras. Budovy hospodářské jsou vzadu za dvorem. Prostředem je návsí široké a prostranné. Při jižní straně stojí kostel zasvěcený sv. Kateřině pocházející z druhé polovice 17. století. Hlavní oltář maloval František Werner, malíř v Brně, r. 1829. Kde je návsí nejširší, postavena r. 1905 radnice přízemní, jako všecky domy. Vnitřní zařízení domů je jednoduché. Truhla, postel s peřinami do stropu vystlanými, dubový stůl, lavice kolem zdi a jedna nebo dvě židlice. Zdi v obydlených částech ozdobeny obrazy svatých. Kroj národní se nezachoval.

Staré památky, a sice kamenné mlaty v lese „Oprátky“ zvaném, nalezeny byly.

Asi 4 km od osady jsou v lese na srázném kopci nad řekou Oslavou zbytky starého hradu. Byl snad r. 1305 sbořen.

Půlláník odváděl desátek z drůbeže a na penězích dával 7 zl. 20 kr. Robotovalo se ročně 104 dny; výkupného dali po zrušení roboty 54 zl.

Filialní kostel sv. Kateřiny postaven byl r. 1780 na místě starého a určen prý byl za kostel farní. Občané měli na výživu farářovu přidat půl míry žita z půllánu. Nebylo ho však. Pole špatně se obdělávalo a sklizeň byla tak skrovná, že nestačila na výživu. Žito se nežalo, nýbrž trhalo, protože byl jeden klas od druhého na několik kroků daleko a jak staří pamětníci vypravují

Obr. 77. Náves v Ketkovicích.

že měl-li hospodář deset desítek snopů žita, byl šťastným. Proto byla fara zrušena a fond z ní přenesen do Neslovic, okresu Ivančického r. 1787.

Prvním farářem byl Ludolf Jakobný, který v říjnu 1787 nastoupil, avšak již v listopadu téhož roku odešel, neznámo kam, jak paměti fary Čučické zaznamenáno mají. Ku kostelu náležela obsáhlá zahrada, kterou v r. 1820 vysoudil majitel domu č. 38. Na věži jest zvon z r. 1553. Kostel patří pod správu duchovní do Čučic, odkudž kněz farář každou třetí neděli dojížděl povozem sloužit mši sv. Od r. 1880 byly služby Boží každých 14 dní. R. 1897 začaly služby Boží týdenní, které dosud se konají zásluhou P. Jakuba Macenaura, faráře čučického, kamž obec farou je příslušná. Vyznavačů jiné víry zde není. Kostel má jmění 510 K a nadace 200 K.[1])

Škola stála již r. 1797. Byla to původně roubená bouda, darovaná vrchností k tomu účelu; zbytky toho roubení dosud stojí. R. 1831 postavena byla nová budova zděná, které až do r. 1889 se užívalo za školu. Když počet dětí vzrostl, postaveny dvě třídy samostatně ve školní zahradě a od r. 1890 je škola dvoutřídní.

Prvním učitelem byl Jan Nahodil, slouže do r. 1831; druhým byl jeho syn Jakub Nahodil, který od smrti otcovy r. 1831 do r. 1877 působil. Třetí nastoupil 1. září 1877 Leon. Boček a učí zde až dosud.[2])

Příjmy učitelů byly do úpravy služného v r. 1869 provedené následující:

Každý půllán dával po jednom snopu žita, po pecnu chleba a po 32 krejcařích školného z každého dítěte; jako jinde, dostával učitel také koledu. Kromě toho založen byl r. 1785 fond † děkanem P. Hoffmannem v Čučicích, z jehož úroků dostával učitel ketkovský 50 zl. stříbra. Když pak hodnota peněz v r. 1813 klesla, změnil se příspěvek ten na 10 zl. a po zdanění od r. 1877 vynáší 8 zl. 2 kr.

Škola má pamětní knihu „Domácí protokol“ zvanou od r. 1841, založenou Jak. Nahodilem.

---

[1]) Každý pololáník odváděl faráři: 4 mázy brachu, od každé krávy žejdlík másla, desátek obilní a po jedné huse; čtvrtláník polovici.

[2]) Podal do Vlastivědy popis své osady.

Školní knihovna založena r. 1877 nynějším správcem školy čítá 180 knih. — Škola má nadaci 106 K, kterou založil Matěj Mohelský.

Chudinský fond má 2100 K.

Obec má jmění ve státních úpisech 1600 K a v záložně kontribučenské za odprodané pozemky 1000 K. Rolí má na 3·8 ha, lesů 95·7 ha. Všech pozemků 960 ha; z toho: 435·5 ha pole, 2·7 ha luk, 7·7 ha zahrad, 18·2 ha pastvin a 476 ha lesa.

Tratě se jmenují: Díly, Holinský, Padělky, Uzký, Příčný, Prostřední, Dolny, Plánice, u Kapličky, Loučky. — Rybníků osada nemá.

Ketkovice patřily k základním statkům kláštera Třebického. (Přepisovač listiny z r. 1101 mylně napsal „Redkovici" místo Kefkovici.) Klášter dal bezpochyby také postaviti hrad Ketkovský na ochranu svých statků, kterých v okolí měl hojnost. Již r. 1225 zaměnil opat Lukáš vzdálené Oslavany za bližší vesnice u Třebíče a snad brzy na to postoupil klášter vesnice: Čučice, Ketkovice, Rapotice a Sudice templářům,[1]) kteří je připojili ku hradu Templštejnu. Během času dostaly se odtud k Ivančicům, později ke Krumlovu, u kterého statku jsou dosud. (Viz Čučice.)

Dle Ketkovic psal se Štěpán, farář jemnický, jenž byl ku konci 15. stol. proboštem v Olbramkostele. Náhrobek jeho v Podolí u Jemnice popsán jest ve „Brünner Wochenblatt" z r. 1824.

Kladeruby

(do Kladerub, v Kladerubech) leží 8 km j. od Náměště v nepatrném dolíku u samého lesa (obory), jímž protéká potůček, vinoucí se po zahradách za domy na pravé (sev.-východní) straně vesnice stojícími. (Obr. 78.)

Pověst o založení místa není. — Dle polohy (u lesa) i jména osady dá se souditi, že původní obyvatelé usadili se uprostřed lesa, aby zde dříví káceli (klády rúbali) a postupem času vy-

[1]) R. 1243 opat Třebický Jindřich jmenován byl papežem Innocencem IV. za rozhodčího ve sporu mezi klášterem Doubravnickým a komendou templářskou v Jamolicích.

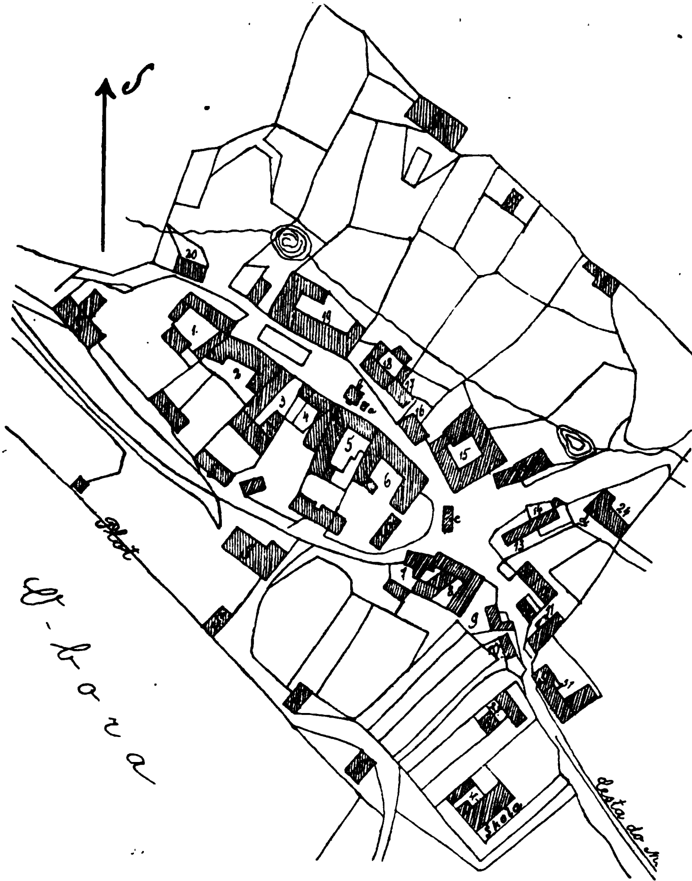
kácenou část lesa znenáhla na pole zdělávali. — Má (1 panský dvůr, 6 půllánů, 1 $^{1}/_{4}$lán, 2 $^{1}/_{8}$lánu, 12 domků [baráků], 1 obecní kovárnu a 1 pastoušku; školu, 2 myslivny, 5 hájoven) v celku

Obr. 78. Pohled na Kladeruby.

35 domů a 256 obyvatel (dle sčítání r. 1900). — R. 1790 žilo v 18 domech 124 obyv., r. 1870 ve 24 dom. 159 obyv., r. 1890 246 obyvatelů.

Půdorys má podobu nepravidelného obdélníka. Náves tvoří podlouhlou, nepravidelnou, jedinou ulici. Do návsi vede jedna cesta, druhá vede do polí; bylo tak od nepamětných dob. Domy stojí těsně vedle sebe, do ulice průčelím. Grunty stojí dále ve

Obr. 79. Půdorys Kladerub.

vesnici, chalupníci na začátku. Zahrádky malé jsou jen asi před třemi domy od dob dávných. (Obr. 79.)

Domy nemají výstupků přede dveřmi, jenom před bývalou obecní sýpkou, patřící nyní k domu č. 5. stojí na návsi „žundr". Nynější domy stavěny jsou z cihel pálených a kamene, staré

stavby jsou vesměs z truplí (cihel nepálených). Jsou zomítány, obíleny nebo barvou natřeny, jen málo kde vypouklými ozdobami (pouze kruhy) opatřeny. Dřevěné štíty jsou zde asi 3 zcela obyčejné bez ozdob. Zdejší domy jsou již veskrze v novější době vystavěny až na jeden. Vpředu mají obydlí a vzadu ve dvoře stáje, chlévy a kůlny. Od domu vzadu oddělena bývá stodola. Nábytek ve světnici a komoře nemá zvláštního rozestavení, nýbrž jak tomu místo dovoluje; není starobylý, nýbrž obyčejný venkovský, ano v domech i moderní — rákosové židle i pohovku zde najdeme.

Zvláštního kroje zdejší lid nenosí již od dávných dob.

Starých památek zde nalezeno nebylo; když se domy č. 15. a později č. 6. v druhé polovici 19. století přestavovaly, přišlo se pod nimi na dlouhé podzemní chodby, kde pouze starý rendlík a několik kostí zvířecích nalezeno bylo, vzadu chodeb pak nacházela se voda, proto se dále nikdo odvážiti nechtěl. Chodby ty dle domnění sloužily prý za skrýše před nepřítelem v čas války. Při stavbě byly zasypány.

Asi 2 km cesty od zdejší obce k severu na pravém břehu řeky Oslavy nalézá se v lese oboře lovecký zámek Vlčí kopec (Heinrichslust) zvaný, majetek to náměšťského velkostatku; jest zde mimo zámeček několik stavení, kde každoročně vrchnost s hosty po 8 až 14 dní v době honů na vysokou zvěř (jeleny a daňky) ku konci září bydlívá. Hlavní stavení (residence) má nad vchodem letopočet: MDCCCXXX. (Obr. 80.)

Asi $^3/_4$ hod. cesty odtud k jihozápadu na „Zeleném kopci" v lese Oboře vypíná se na 40 m vys. masivní věž „Babylon" zvaná; jest dole čtyřhranná, vyšší část pak osmihranná. (Obr. 81.) Z rozhledny této je široko daleko viděti až na Pavlovské vrchy a část Znojma. Vedle dalekohledu, který na hoře umístěn jest, viděti na stolečku nakreslenou a připevněnou mapku všech míst, které s věže té lze spatřiti. Věž tato byla prý ještě o 1 poschodí vyšší, které bylo po válce pruské r. 1866 sbořeno.[1]) Obě místa, Babylon a zejména Vlčí kopec bývají po celé léto hojně navštěvována výletníky z blízka a z daleka. Z Vlčího kopce je rozkošný

---

[1]) Nad vchodem jest nápis: „Moraviae Dimensionis subsidio Henricus Comes ab Haugwitz — MDCCCXXXI. erexit." (Pomocí zeměměřství moravského postavil Jindřich hrabě z Haugvic r. 1831.)

pohled na pěkné, lesnaté údolí řeky Oslavy, kde na protější stráni v lese spatřiti lze Gloriettu — kulaté to stavení a dále pak 3 veliké bílé kříže, postavené na zříceninách bývalého hradu Sedleckého, proti němuž na levém břehu Oslavy strmí nepatrné zříceniny hradu Lamberka.

Obr. 80. Letohrádek „Heinrichslust".

Poddanské poměry: Pokud se staří lidé zdejší pamatují, byli povinni robotovati z 1 půllánu 3 dni po 2 pracovních silách a po 1 potahu (koně). Mimo to byla i tak zv. janská robota, to prý měli za povinnost udělat v zimě z každého půllánu v panském lese 12 sáhů dříví. Jiných poplatků prý neodváděli. Po zrušení roboty platili 600 (zl.) šajnů z 1 půllánu.

Farní kostel je v Mohelně. — Zvonička zdejší je stará a byla r. 1850 opravena. Na polích u cest a silnice postaveno bylo v novější době 5 kamenných a železných křížů; ve výklenku zvonice nalézá se menší socha Panny Marie z doby starší.

Stala-li se někdy změna u vyznání lidu, známo zde není. Zde byli a jsou pouze vyznavači víry katolické. Památek po jiné víře zde není.

Od r. 1840 byla v Kladerubech exkurendní škola.

Vyučovalo se nejprve po domech, střídavě 3 dny v Kladerubech a 3 dny v Kramolíně. Později vyučovalo se v malé světničce o 2 malých oknech v nynější obecní kovárně č. 24., kdež světnička tato určena jest za obecní nemocnici. Zápisů o tom zde žádných není. Preceptor dostával mimo stravu „po pořídku“ také sobotáles, který činil 1 desetník, potom 1 dvacetník z každého dítěte. O koledě dostávali 5 kr. po domech. Od r. 1870 do 1893 navštěvovaly zdejší školní dítky školu v Mohelně. Konaly neschůdnou, často blátivou cestu přes 4 km dlouhou. Jelikož místnosti školy mohelské nepostačovaly a škola se měla rozšířiti (stavěti), vyškolila se zdejší obec r. 1893 z Mohelna a postavila si svou jednotřídní školu. Prvním učitelem stal se Josef Šindelář, který všechny úřední knihy a knihovny založil a zde dosud působí.[1] Školní knihovna má 134 svazky.

Obec má majetku: 6 ha 23 a polí, 16 a zahrad, 40 a luk, 6 ha 75 a pastvin. Obecní trati jmenují se: Velké díly, Vinohradský, Široké díly, Koroslepská trata, nad Trnkami, Zaražený, Velké horky, Mančalov, Doubrava, nad Vlčinou. Výměra veškerých pozemků činí 1277 ha 48 a. — R. 1790 měla obec 291 j. pole, 16 j. zahrad, 28 j. luk a 97 j. pastvin. — Pověst praví, že na Vinohradských pěstovala se vinná réva.

O velkém, křížkem označeném kameni na „Blatinách“ v oboře se vypravuje, že tam byl kdysi ve válkách napoleonských myslivcem zastřelen francouzský generál vyzvědač, který tudy jel od Kladerub ke Kramolínu.

V Kladerubech provozuje se výhradně rolnictví; mimo to jsou zde 2 hostinští, 2 kováři, 1 obuvník, 1 tkadlec (pracuje pro továrnu), 1 kolář, který pracuje nyní jen pro velkostatek.

Velkou neúrodou trpěli zdejší hospodáři r. 1846, kdy stála míra pšenice 10 zl., žita 7—9 zl., hrachu špatného, muškovitého 20 zl.; r. 1866 obilí zmrzlo a r. 1867 zase úplně potlouklo.

Spolků zde není.

---

[1]) Popsal obšírně Kladeruby pro Vlastivědu.

Rodiny, které jsou nejdéle v držení rodného domu (přes 100 let), jsou: Křeček č. 18., Jurka č. 19. a Pruška č. 15.

R. 1673 byl v Kladrubech 1 dvojláník (80 měr polí), 3 $1^1/_2$láníci (60 měr) a 1 $^5/_4$láník; nově osazen byl 1 celolán

Obr. 81. Věž „Babylon".

a 1 $1^1/_2$lán, pusty byly 4 chalupy bez polí. Tratě polní se nazývaly: Košatka, Vinohrady, Trnky, Sádka, Vlčina.

O lese Babince poblíže Skřípiny vypravuje lid, že je tam od lupičů zakopaný poklad, na kterém sedí ohnivý kohout.

K obci zdejší náležejí mimo již jmenovaný Vlčí kopec se dvěma hájovnama ještě t. zv. sedlecká myslivna s hájovnou, pak hájovna č. 28. u Skřipiny v lese a hájovna č. 29. v oboře u cesty vedoucí z Kramolína do Mohelna. Pozemků sem patří: 244 ha polí, 9 ha luk, 5·1 ha zahrad, 14·5 ha pastvin a 990 ha lesa.

Kladeruby náležely vždy ke statku Mohelskému a s ním se dostaly k Náměšti. (Viz Mohelno a Náměšť.) Odmrť obdržela osada r. 1535 od Václ. st. z Lomnice a na Náměšti.

Dle Kladerub psal se ku konci XV. stol. jistý Zikmund; snad držel on neb již jeho otec Kladruby v zástavě.

R. 1486 „páni jsú ohledali sirotka Jana ze Mstěnic,[1]) že léta má, a rozkázali jsú Zikmundovi z Kladorub, aby statek sirotku postúpen byl, aby pan podkomoří počet od Zikmunda přijal a ten na příštím snèmu pánům předložil". (Půh. V./1. 137.)

Kojatín.

Vesnička Kojatín jest nejzápadnější osadou okresu; leží u samých hranic okresu Třebického vzdálená od Náměště 11·5 km na severozápad. Jest nyní spojena s Budišovem a Vladislavou dobrou silnicí; jméno vesnice odvozeno jest od zakladatele Kojaty. Kojatín, tvořící se sousedním Pozdětínem společnou obec, má 242·4 ha pole, 15·6 ha luk, 2 ha zahrad, 36·6 ha pastvin a 139·8 ha lesa; na jih u samé osady jest rybník na 4 ha.

Domy sestavené v malou náves jsou vesměs novějšího rázu, stavěné z kamene a z cihel.

Dle posledního sčítání z r. 1900 žilo zde v 16 domech 114 obyvatelů vesměs katolíkův, Čechův. R. 1890 načítali 102, r. 1870 115 obyv., r. 1830 116 obyvatelův.

Přifařena jest obec do Pyšela, přiškolena do Budišova v Třebickém okrese.

Kojatín patří mezi nejstarší osady okresu, jest jmenován v základní listině kláštera Třebického, avšak osada zpustla a přes 200 let osazena nebyla. Zničení osady padá do dob Matyášových.

---

[1]) Mstěnice, zaniklá osada u Hrotovic.

R. 1556, když Vratislavovi z Pernštýna statek Třebický do desk vložen byl, jmenuje se Kojatín mezi pustými vesnicemi. Také r. 1628, když Karel ze Žerotína panství Náměšťské prodal, uvádí se mezi vesnicemi: „Smrk s desátkem obilním, ves pustá Kojatín i s právem manským a povinností, která na manech byla, dokud zůstávali, dříve než z nich sešlo.“ Poznámka o manech týká se vlastně Smrku, kde míval klášter 2 many, kdežto o manech v Kojatíně nic známo není.

Kojatín byl znovu vystavěn a osazen r. 1712.

Konešín

(do Konešína, v K—ně),[1]) z původního Kunyšín, leží 8 km jz. od Náměště. Osada dosti nepravidelná pozůstává ze dvou hlavních částí: Na kopci a pod kopcem. Na kopci vypíná se farní kostel a od tohoto níže po mírném svahu stojí několik domů, mezi nimi též fara a škola, tvořících čtyřhranou náves. Většina domů jest rozestavena podkovovitě na úpatí vršku kolem potůčka; mezi těmi jest také panský dvůr.

Domy nestojí těsně vedle sebe, nýbrž jsou odděleny úzkými mezerami, jsouce na venek obráceny buď štítem neb průčelím. Jsou stavěny buď z vepřovic aneb z cihel pálených, částečně též z kamene; jsou omítány bez zvláštních okras; toliko mezi okny vidíme tu i tam ověnčený letopočet; dříve mívali též ověnčené průpovědi. Chalupy a baráky jsou od budov sedláků úplně odděleny; ležíť nejníže. Před staveními jsou ode dávna zahrádky; sedláci mají za domem velké ovocné zahrady. (Obr. 82.)

O založení osady není žádné pověsti. Jméno lze odvoditi od osob. jména Kunyša.[2])

Z osady vede od pradávna 5 cest: Do Studence, do Kozlan, ke dvoru Jindřichu, do mlýnů Střebenického a Konešínského.

Konešín měl r. 1900 v 77 domech 582 obyv.; s Kozlany, se kterými společnou obec tvoří, 98 domů a 708 obyv. až na

---

[1]) Nyní obecně Konéšín, v listinách též: Konušín, Kunašín a Kunšín.

[2]) Úplně je zbytečno odvozovati jméno to a jemu podobná od něm. osob. jména Cuno; Konešín, Kúnice, Kunovice jsou příliš staré osady, než abychom v jejich názvu hledali stopy němectví.

4 židy v Konešíně vesměš katolíků, Čechů, již se živí hospodářstvím a jen někteří řemeslem.

Obr. 82. Dolní část Konešína.

R. 1890 bylo v Konešíně 516 obyv., r. 1870 jen 421 obyv. R. 1674 měli 2 sedláci po 2 lánech (124 měr), 1 $1^1/_2$lánu (96 měr), 10 po celém láně (64 měr), 6 po $^3/_4$lánu (48 měr), 1 půllán;

kromě sedláků žili tam 1 domkař s polem a 5 bez polí. Staropusté byly 2 lány, nově pustý 1 lán.

Polní tratě se jmenovaly: V Klíčově, na Stadli, Radměří, Lhotský, u Vejhonu, Míšoví, Podsedský.

Nyní jsou v Konešíně jen pololáníci, podsedníci a domkaři; půlláníci robotovali 3 dny v témdni s koňmi a mimo to konali pěší robotu v lese. Majitelé osminy lánu robotovali pěšky v letě 39 dní a v zimě 52 dní a kromě toho museli nařezati 4 sáhy dříví. Z roboty mohl se půlláník vyplatiti 2600 zl. šajnů a chalupník za letní robotu 44 zl., za zimní 54 zl. stř.

Nyní patří ke Konešínu 1114·35 ha půdy, která většinou obdělána jest na pole (728 ha); lesa jest 271 ha a pastvin 42 ha.

Tratě mají jména: Na Beňůvkách, u Prachůvně, na Hrázově, na Podsedských, v Hliništích („Hluštích"), v Radměřích,[1]) Polouděly, pod Střešinkou, na Příčkách, v Míšovských, Velká a Malá Roubalka, u Hrušek, u Kbela (jest loučka u studánek), u Brodků, ve Lhotských,[1]) u Velkého a Malého kamene.[2])

V obci jest panský dvůr (obr. 83.) a poblíž obce dvůr Jindřich pod společnou správou. V obvodu obce na řece Jihlavce jest také Konešínský mlýn a Prachárna, kterážto několikráte byvši prachem vyhozena nyní pusta stojí.

Obecní majetek skládá se asi z 12 ha půdy a ze skrovného kapitálu na penězích.

Kostel farní zasvěcený sv. apošt. Bartoloměji stojí na horním konci osady obklopen hřbitovem, na který se pochovávají lidé ze všech přifařených osad. Nynější kostel vystavěn byl ve slohu barokovém mezi r. 1663—1679, je jednolodní, klenutý a velmi jednoduchý; činí však svými pravidelnými rozměry a vnitřní úpravou milý dojem. (Obr. 84.) Stojí na místě starého kostela. Mimo hlavní oltář s obrazem sv. Bartoloměje, který maloval Ant. Šrámek z Polné, jsou ještě 2 menší oltáře: Nanebevzetí Panny Marie a sv. Jana Nep. Za nynějšího faráře Ant. Nevrkly byl kostel nově vymalován, vnitřní nářadí opraveno a nová okna zasazena. (Obr. 85.)

---

[1]) Značí místa zaniklých osad.

[2]) Tratě ty, ležící ke Kozlanům, označeny jsou 2 kameny, na kterých vytesány jsou kříže. Lid si vypravuje, že na těch místech 2 mladíci ze žárlivosti v souboji se stříleli a oba padli.

Úhledná věž přistavěna ke kostelu r. 1729. Visí v ní 3 zvony. Velký zvon váží 7 q a má nápis gotickou minuskulí: Ke cti, k chwale Panu Buohu a k swolani Slowa Božiho. Jakub Konwarz

Obr. 83. Dvůr v Konešině.

1551; prostřední zvon má 2·5 q a starý nápis: „O rex gloriae Christe — veni cum pace“; třetí zvon „umíráček“ byl ulit ve Znojmě r. 1771. R. 1841 byl kostel vykraden.

Křížů jest v okolí hojnost, skoro na každém rozcestí; většina jich pochází z doby novější. U kříže z r. 1848, který stojí

na silnici ke dvoru Jindřichu, dostávali prý, když byl postaven, synové od otců bití, aby si pamatovali, co otcové museli za roboty zakoušeti.[1])

Fara zdejší jest prastará a byla založena klášterem Třebickým, jemuž patronát původně náležel; později patřil držitelům statku Třebického, až r. 1557 přešel prodejem osady Konešína na pány Náměšťské. O faře samé, jakož i o farářích jsou jen skrovné zprávy; známo jest, že po celé XIV. stol. patřila fara do děkanství Tasovského. R. 1380 připomíná se Pertholdus, plebanus in Kunoschin (viz Mohelno). R. 1400 olomucký biskup Jan přisoudil Zikmundovi, knězi oltáře sv. Maří Magdaleny v Brně, $1\frac{1}{2}$ kopy z fary Konešínské za ztráty, které utrpěl válkou. Ve stol. XV. byla fara již v rukou nekatolíků, kteří o desátky z přifařených vesnic s majiteli se soudili. R. 1464 kněz Václav, farář z Konešína, pohnal Bohuši z Lomnice a z Čebína ze 40 hř. gr., že mu pobral desátky ve Studenci, které k jeho faře do Konešína přísluší od starodávna; též pohnal Ondřeje z Pozdětína z 20 hř. gr., že mu béře desátek tu v Pozdětíně „po pustém tu", kterýž od starodávna k jeho faře příslušel a bez zmatku dáván jest. R. 1466 kníže Milost a páni nalezli: aby ten desátek pan Bohuše dal knězi Václavovi 15 kop do posudku podle toho, jakož pan maršálek (Jindřich z Lipého) je smluvil.

Po bitvě Bělohorské fara brzy zanikla a byla již r. 1630 z Náměště spravována. Při visitaci r. 1662 nalezli v Konešíně kostel velmi starý, již prý „od pohanů" vystavěný; také ukazovali místo, kde stávala evangelická fara. Z visitace r. 1669 konané dovídáme se, že v kostele byly 2 oltáře a velmi stará křtitelnice, na věži 3 zvony, že sem náležely osady: Konešín, Studenec, Pozdětín, Kozlany a mlýn „Havřina"; farských polí bylo tenkráte ještě 10.

R. 1739 byla v Konešíně zřízena zvláštní expositura, ku které přiděleny byly také Hartvíkovice, r. 1784 povýšena byla na lokálku a r. 1859 na faru. Prvním lokalistou byl Jan Indruch, jenž ve zdejší duchovní správě setrval od r. 1772 až do své smrti r. 1808.

Z farářů nejdéle zde působil P. Jos. Hauschild 1867—1895.

---

[1]) Za starodávna dostávali mladíci bití, když se sázely hraničníky, aby si dobře jejich místo zapamatovali.

Nyní patří do farnosti mimo Konešín jen Studenec a Kozlany. Celá farnost má 1331 duší, až na 4 židy vesměs katolíky.

Obr. 84. Kostel v Konešíně s okolím.

Záduší farní obnáší přes 10.000 K.

Kdy zde škola založena byla, není známo. Byla až do nej-

novější doby jednotřídní, ač měla přes 100 žákův; budova pro ni postavena r. 1814. Nejdéle zde působili (okolo 30 let) učitelé: Florián Novák (1813—1842) a Karel Sázavský (1859—1889), který založil školní knihovnu. Nyní jest škola dvoutřídní v budově r. 1895 postavené a vykazuje 148 dítek; industriální učitelku má škola společnou se Studencem.

Ve staré obecní pečeti ze XVII. stol. měli radlici.

Spolků v obci není.

Údolí Jihlavky pod Konešínem jest velmi malebné, zvláště krajinka okolo mlýna Konešínského jest rozkošna a pro mineraloga a botanika stejně zajímava.

Dějiny. Konešín jest prastarou osadou. Nasvědčují tomu především rozsáhlé lochy vytesané v rule pod celým návrším Konešínským vedoucí pod faru a pod kostel. Chodby ty mají z prava a z leva vysoké komory, jichžto jedna měla otvor (sopouch) zadělaný kamenem. Nálezy učiněny tam velmi skrovné.[1]) Patrno, že lochů používáno jen zřídka za dob největšího nebezpečí. Také zakládací listina kláštera Třebického poukazuje na Konešín jakožto osadu starou a důležitou, na jakési středisko zdejšího okolí. Stojí tam: „Yuance, Studlenec, Komissin cum foro et tabernariis, Nesseuo, Gothsalcovici, Kozlany, Malissici, Grdeborici, Radmire, Igotice, Babice, Smirk“ atd.[2]) Byl tedy Konešín již r. 1101 tržištěm, kde obchodovali kramáři.

Ke klášterskému zboží patřil Konešín až do r. 1556, kdy s ostatními dědinami na Náměšťsku prodán byl Oldřichovi z Lomnice. Klášter měl v Konešíně 2 many; jeden z nich byl snad rodu vladyckého. R. 1360 zapsal Čas z Črnína dvůr v Črníně Mikšovi z Kunšína a své sestře Elišce, jeho manželce; oba prodali ten dvůr r. 1365 za 110 kop Bočkovi z Jevišovic. R. 1390 prodal Dobeš z Konešína Pavlíkovi z Újezda půl lánu a 2 podsedky v Stařečicích (zaniklé osadě na Krumlovsku). R. 1398 Klára, vdova po Ondřejkovi z Uhřínova, svého bratra Beneše z Konešína na věno své v Uhřínově vzala na spolek. R. 1437 Elška z Ná-

---

[1]) R. 1880 navštívil jsem chodby ty, dal jsem kopati a hledati, nalezeny toliko 2 kůstky z dětského prstu a čelist ze štiky.

[2]) To jest: „Evaneč (Vanč), Studenec, Konešín s trhem a s kramáři, Třesov (?), Hoštálkovice, Kozlany, Mališice, Hrdibořice, Raďměř, Lhotice, Babice, Smrk“.

choda prodala Jakubovi z Kunyšína a jeho ženě Bětce 2 lány v Březníku; r. 1447 připomíná se Budíšek z Konešína seděním na Krumlově, jenž měl spravovat Ondřeji z Okarce Jinošov; on pohnal Barboru z Pucova ze 300 hř. gr., že se mu váže v Jinošov,

Obr. 85. Hlavní oltář v kostele Konešínském.

kterého zboží jest správcem (viz Jinošov). R. 1596 přimlouval se Karel z Žerotína, aby Andryáš z Konešína, jeho úředník na Lomnici, mezi rytířstvo přijat byl; jmenoval se pak Ondřej Konešínský z Konešína a byl r. 1611 v kostele Rosickém pochován. R. 1606 držel dvůr v Ivančicích Jan Konešínský.

Když r. 1557 Vratislav z Pernštejna, manům, které na krátkou dobu si ponechal, obnovené zřízení dal, byli v Konešíně jen si-

rotci manů: Pavel Chleborád a Jiří Šimků. Časem jedno manství zaniklo a ke druhému patřil toliko lán.[1])

Kozlany

(do Kozlan, v Kozlanech) leží v dolíku u lesa na levém břehu Jihlavky, od řeky čtvrt hodiny vzdáleny. (Obr. 86. a 87.)

O založení místa není žádných zpráv. Mají jméno od vrchu „Kozlova" 1 km záp. vzdáleného, na kterém stával kdysi hrad „Kozlov", po němž už žádné památky není. S temene „Kozlova" jest rozkošná vyhlídka do údolí řeky Jihlavky, která se u paty vrchu klikatě vine, jakoby 3 různé řeky tvořila. Na říční straně Kozlova jest několik slují, jeskyním podobných a nepřístupných, kde se zdržovali pověstní v okolí zloději Dusík, Uhlíř, Bart. Pol a Havlíček.

Obyvatelé nosí kroj poloměstský.

Kozlany mají 184·8 ha pole, 6 ha luk, 3·2 ha zahrad, 14·3 ha pastvin, 86 ha lesa a 2 ary rybníků. Majitelé domů č. 5. a 14. mají každý kus t. zv. „frajského pole". Co to znamená, není pamětníka.

Přes 200 roků drží rodný dům rodina Šabatova.

Přifařeny a přiškoleny jsou do Konešína. Na návsi jest úhledná kaple.

Do r. 1848 dostával konešínský učitel od každého dítka, jež platiti mohlo, 1 zl. 2 kr. stř. a $^3/_4$ sáhů dříví; za varhanictví měl od každého půlláníka po 1 snopu žita a 1 snopu pšenice, koledy od $^1/_2$ a $^1/_4$láníka po 5 kr., od achtelníka 3 kr. a domkaře 2 kr. stř.

Jména tratí: za Humny, Klinky, Kozlov, Since, Padělky, Díly, Příčky, Bernadky, Hošťálky, na Stežkách, za rybníkem, Tálky, Páty, Dílce.

---

[1]) O majiteli toho lánu vypravovali staří lidé, že nekonal robot jako ostatní sedláci, nýbrž jen 14 dní s potahem buď dovážel víno z Rece (z Rakous), aneb vozil mladé pány, kam mu bylo rozkázáno. Dokud patřil Konešín k Třebíči, stával prý 14 dní na stráži u kláštera Třebického.

Dotazníky laskavě zodpovídali: Uč. M. Chadimova a naduč. Jos. Janda.

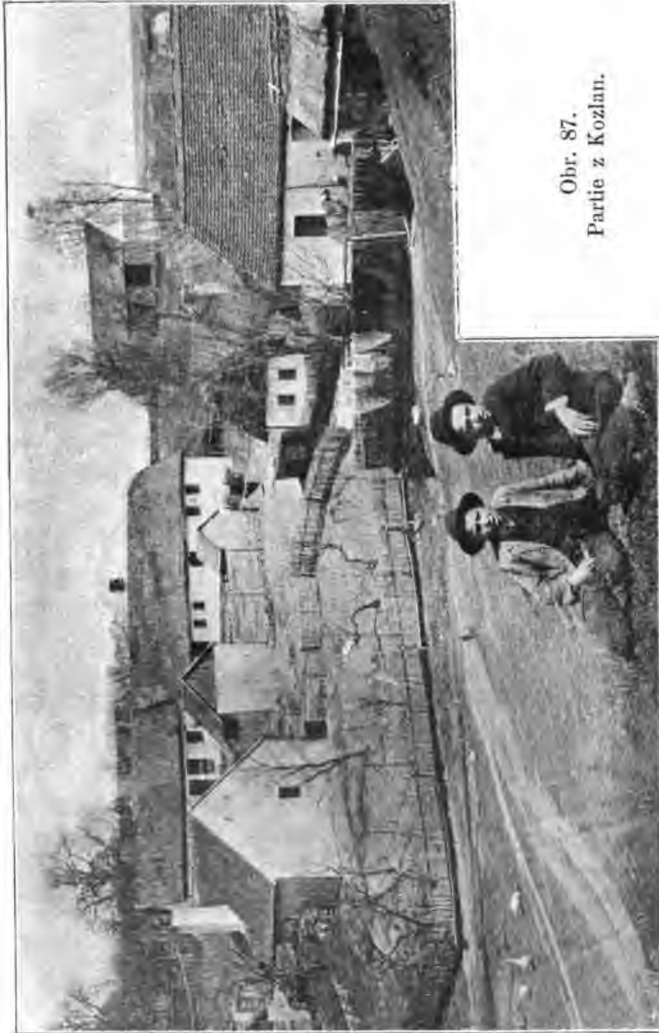
R. 1674 žilo v Kozlanech 7 celoláníků (po 74 měrách) a 1 podsedkář s 21 měrami pole; mezi tratěmi jsou jména: Na

Obr. 86. Náves v Kozlanech.

Křince, Ovar, a Goščálky. Osada měla tenkráte obecní dům pro nemocné. R. 1790 měly Kozlany 12 domů se 76 obyv., r. 1830

v 16 dom. 119 obyv., r. 1870 v 17 dom. 140 obyv., r. 1900 v 21 dom. 126 obyvatelův.

Obr. 87. Partie z Kozlan.

Kozlany tvoří s Konešínem jednu společnou obec. Obyvatelé jsou katolíci a zemědělci.

Kozlany patřily k základním statkům kláštera Třebického. Hrad kozlanský „Kozlov“ zvaný, jenž klášterské statky okolní

střežil, připomíná se r. 1545 pustým;[1]) tenkráte stál zde také pustý panský dvůr. Od r. 1556 Kozlany spojeny jsou se statkem Náměšťským.

Králice

(do Králic, v Králicích odvoz. od osob. jména král) leží 3 km východně od Náměště, se kterou jsou nyní spojeny drahou transversální, majíce poblíž stanici. Severní část osady rozprostírá se po mírném svahu, ostatek položen jest v rovině. (Obr. 88.)

Dle posledního sčítání měly v 76 domech 779 obyvatelů národnosti české až na 3 židy; mezi obyvateli jest 21 evangelíkův. R. 1790 měly 41 domů a 312 obyv., r. 1870 v 59 domech 616 obyv. Dříve tvořily Králice s Jakubovem a Lhoticemi společnou obec. Lid zabývá se rolnictvím, asi 20 mužských pracuje v dolech u Rosic; řemesla pěstuje lid jen pro místní potřebu; hostinské živnosti jsou 2. Náves jest čtyřhranná, na vše strany vozovými cestami otevřená: od západu k východu vede silnice Třebicko-Brněnská, od severu na jih nová silnice z Jinošova do Březníka. Domy, až na skrovné výjimky, stojí těsně vedle sebe obráceny průčelím do silnice neb na náves, zahrádek v předu nemajíce. Stavěny jsou z kamene a pálených cihel, jsou obíleny, u země tmavomodře obrovnány; výklenků nemají. Návsí teče potůček, nad kterým postaveno jest několik domků se zahrádkami. (Obr. 89.)

Kroj a nábytek jest poloměstský.

Celolánů v obci není; jest tu 7 pololáníků, 10 čtvrtláníků, 2 osmiláníci a 10 chalupníků. Z půl lánu robotovali 3 dni téhodne 1 osoba párem koní od sv. Jana do sv. Václava; mimo to konala 1 osoba robotu 1 den pěšky (Janská robota); za robotu dostával pololáník od vrchnosti 4 bochníky chleba týdně. V zimě musel pololáník nadělati 12 sáhů dříví v lese; kontribuce platil 54 zl. šajnů a dával ročně 1 kuře. Po roce 1848 platilo se výkupné ve dvou lhůtách: první 1068 zl., druhá 800 zl. stř.; kdo se nevykoupil, platil po 20 let ve lhůtách.

R. 1674 žili v Králicích jen 2 celoláníci (60 měr), 1 $^3/_4$láník, (45 měr), 3 $^1/_4$láníci, 2 domkaři s polem, 3 bez pole. Spustlé

---

[1]) Snad byl zároveň s protějším hradem Holoubkem, odkud se páchaly loupeže, rozbořen (r. 1440).

Obr. 88. Pohled na Králice od jihu.

byly: 1 $1^1/_2$lán, 9 celolánů, 2 $^1/_4$lány a 1 chalupa; toť byly hrozné následky války třicetileté.

Dle zápisů v rejstrech Králických, založených r. 1573, zakupovali se v Králicích i rodiny rytířské: r. 1588 Jiřík Venžik Osynský z Osyn[1]) a na Votradicích měl grunt za podsedek ve vsi Králicích, na kterémžto pan Arnošt Madlovský byl; tento podsedek dává a dal uroz. paní Žofii Rychnovské z Jablovice, manželce své milé, a chtěl, aby tento zápis před ouřadem Králickým a celou obcí se stal.

R. 1613 koupila grunt za podsedek paní Alina Polcarka ze Sparačova (z Paračova) od Havlíčka. Tenkráte ze vsi Králic (též ze Lhotic a Jakubova) podsedníci a podruzi povinni byli: „na vrstvách býti (o žních), u Králického dvora všelijaké vobilí žíti a síti a jiné polní práce konati, také chmel ve chmelnicích štykati.“ Sedláci, kteří ouroční pšenice velké míry dávali, předstoupili r. 1587 před uroz. p. Bartoloměje Vaneckého z Jemničky, jakožto předního otcovského poručníka dítek a statku pozůstalého po uroz. panu Janovi st. z Žerotína, žádajíce ho, aby úrok ssutý proměnil v peněžný. Pan Vanecký uváživ, že ssutý úrok nepravidelně se odváděl, a tím sirotci poškozeni byli, uvolil tomu, aby za jednu měřici se platilo 10 grošů o sv. Václavě, a kdo by nezaplatil, má se postaviti do vězení na Náměšti a odtud nevycházeti, až zadost učiní.

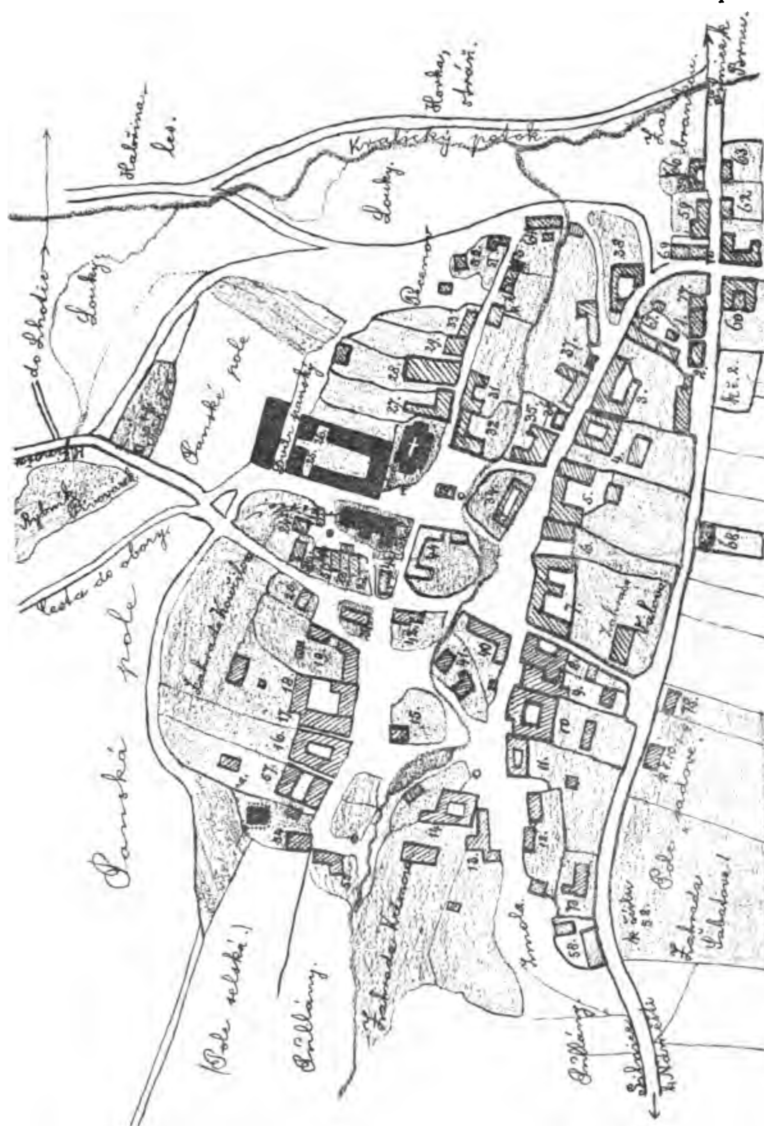
Kostelík králický, zasvěcený sv. biskupu Martinovi, stojí na nepatrném vršku uprostřed starého hřbitova (Obr. 91.), má starožitnou křtitelnici a mřížovím opatřené sanctuarium. Na epištolní straně před oltářem viděti ve zdi nádherný pomník Jindřicha Králického z Králic, jenž prodal Králice Janovi z Žerotína. Kromě tohoto náhrobku bylo ještě 17 náhrobních kamenů ve dlažbě kostelní a 1 rozbitý náhrobek pod dlažbou, které dal ku konci min. stol. jinošovský farář J. Pluskal zasaditi do zevnější jižní zdi lodní.[2]) (Obr. 92.) Sedm z těchto náhrobních kamenů patřilo členům vladycké rodiny Králických, pět šlechtické rodině Venžiků z Osyn, jeden Johance Rájecké z Mírova, ostatní, až na jeden nečitelný,

---

[1]) Byl úředníkem na Náměšti, † 1595 a pochován v Králickém kostele. (Obr. 90.)

[2]) Nejlepší a nejsprávnější popis kostela a jeho památností podal V. Houdek v časopise Matice Moravské roč. 1900, v sešitu I.

duchovním osobám sekty bratrské. Kostel byl r. 1856 i s věží nočním bleskem silně porouchán a r. 1857 z hruba opraven.

Obr. 89. Půdorys Králic.

Důkladné opravy dostalo se mu v letech 1901—1902, která provedena byla sbírkou faráře Pluskala a podporou zemskou.[1]) Při

[1]) O získání podpory přičinil se poslanec dr. Václ. Šílený.

opravě byla hrobka otevřena a cínová rakev Jindřicha Králického darována zemskému museu v Brně; tam odevzdáno také 12 obrazů dle udání sv. apoštolů malovaných od domácího mistra.[1]) Když odražena byla omítka se zdi, objeveny pod ní staré nápisy a v kůru zbytky staré malby. Nápisy provedené frakturou s ozdobnými iniciálkami zachovány a umělecky obnoveny byly malířem Kolbábkem z Heřmanova; obsahují „Otče náš", „Věřím v Boha" a poučné řízné průpovědi z Písma svatého.[2]) (Obr. 93., 94. a 95.)

Nejstarší část kostelíka jest sakristie, která původně byla románskou kaplí; gotický presbytář a loď později přistavěny byly. V průčelí kostela jest věž, na které visí 3 staré zvony. Největší má nápis český: Ke czti a + k chwale + panu buo° + a swatemu ⊙ wawrzynczy + do krasonycz ⊙ leta buozih° t° ○ pyetiſte° + ſſtrnaſte° ⊙ Zvon prostřední má nápis německý latinskou majuskulí, avšak jen částečně čitelný: MARIA * HILF * GOTT * AVS * ...? Nejmenší konečně má zase nápis český latinskou majuskulí: SSIMON SLOWO * PANIE * ZVSTAWA * Na WIEKI * 10 DNE * MIES * MAGE LETA * PANIE * 1 * 5 * 5 * 7 *

Před kostelem stojí železný kříž na kamenném podstavci.

Při kostele bývala fara, která se připomíná r. 1345 a trvala až do vypuzení nekatolíkův za krále Ferdinanda II. R. 1345 vyzván byl farář králický, jenž patřil do děkanství Tasovského, aby se ujal nově jmenovaného faráře v Březníku, Svatoslava. R. 1389 připomíná se zdejší farář Jan, jenž byl proboštem oslavanským.

Okolo r. 1550 opanovali kostel mor. Bratři; jako pastoři zde působili: Isaiáš Cepola † 1582, Martin Dádan † 1584, Zachariáš Solín † 1596, Samuel Silvestr † 1605, r. 1615 Václav Elam († r. 1622 v Náměšti), Jan Lanecius († r. 1626) a Jiřík Erastus. Zároveň činnými byli jako spisovatelé a správcové tiskárny.

Po vypuzení nekatolíků chudá fara neobsazena až na naše časy. Napřed připojena byla k Mohelnu, r. 1785 odkázána se Lhoticemi do Jinošova, kam posud osada jest přifařena; lokální kaplan v Jinošově byl povinen 19krát do roka v Králicích sloužiti mši sv.

[1]) Někteří míní, že obrazy ty představují spolupracovníky bible králické.
[2]) Odškrábání vápna s velkou opatrností provedli jinošovský farář J. Pluskal a jeho kaplan Ant. Nevrkla.

Hřbitov přeložen r. 1837 od kostela na sever vesnice; evangelíci mají zvláštní oddělení.

Tvrz stávala nedaleko kostela prostírajíc se od nynější školy na návrší proti panskému dvoru, kde dosud její zbytky na mohutných sklepích viděti.[1]) Kdy tvrz zbořena byla, v zápisech jsme nenalezli; v Králicích samých o tvrzi a pánech na ní bydlících žádných pověstí se nezachovalo. Máme za to, že tvrz Králická zničena byla od Švédů v měsíci červnu r. 1643, kdy tito okolní krajinu spustošili a Meziříčí, Křižanov, Biteš, Osovou a Tišnov vydrancovali. — Na tvrz Králickou dal r. 1578 Jan st. z Žerotína přenésti tiskárnu, kterou roku 1530 založil Václav z Lomnice na hradě Náměšťském. Tu v Králicích tiskli Bratři nejen bibli svatou několikráte, nýbrž i postily, písně svaté a jiná díla pro duchovní své potřeby s takovou dokonalostí, že podnes za mistrovská díla staré typografie se považují.[2])

Obr. 90.
Znak rodu Venžíků z Osyn.

Po bitvě Bělohorské přeložena byla tiskárna M. Řehořem Krokočínským do Lešna v Polsku, kde zničena byla požárem města způsobeným Švédy r. 1655.

V novější době mylná se rozšířila pověst, že památná bratrská tiskárna stávala na severozápadní straně osady, v zahradě nynější Kožnárově, poněvadž tam přicházejí na základy zdiva až 2 m vysoké a na zbytky starých nádob. Není žádných důkazů, že by zde bývala tiskárna bratří; snad jsou to zbytky buď zaniklého dvora aneb pivovaru. Staršími zprávami bratrskými a jinými nade vší pochybnost zjištěno jest, že bratrská tiskárna umístěna byla na tvrzi Králické. V biblí bratrské, která r. 1766 v Hale vydána byla, čteme v předmluvě, již sepsal J. T. Elsner,

[1]) Před sklepem jest studně, které lidé říkali „Hradská“.

[2]) Dle d'Elverta: „Geschichte des Bücher- und Steindruckes in Mähren“ tiskla se v Náměšti od r. 1533—1535 tři díla česká, v Králicích od 1564—1618 36 českých knih, jichžto počet novými objevy značně byl rozmnožen.

Obr. 91. Vnitřek osady okolo kostela.

český učitel a senior Jednoty bratrské v Berlíně, o biblích Králických následující věrohodné zprávy:[1])

Obr. 92. Náhrobní kameny.

„Od léta Páně 1579 do léta 1593 vydala Jednota Bratrská na velikém quarto s výklady a summariemi knih i kapitol překrásnou biblí českou, na šest dílů rozdělenou i pěkným papírem

---

[1]) Sdělil Karel Křivý, bývalý učitel v Náměšti.

ozdobenou a proto všem Čechům přeutěšenou a přeužitečnou. (Obr. 96.) — — — — — — — — — — — —

Tato šestidílní Biblí česká první jest, co podle textu původního do češtiny přeložena byla, kdežto předcházející biblí jen podle latinského textu sv. Jeronyma přeložení do češtiny uvedeny byly. Ta také jest první, co kapitoly počty na verše rozdělené má, a v níž apokryfa na zad v starém zákoně stojí, když prvé biblí české kapitoly bez rozdělení na verše měly a knihy apokryfa mezi jinými kanonickými knihami písem svatých stály.

Muži, kteříž při překládání a vydání této výborné šestidílné biblí pracovali a patnácte let na tu práci vynaložili, byli: 1. Mikuláš Albert, 2. Lukáš Helic, pokřtěný žid a od l. 1564 v Jednotě vychovaný, 3. Jan Eneáš, 4. Izaiáš Coepolla, 5. Jiřík Streyc, 6. Jan Efraim, 7. Pavel Jessenius a 8. Jan Kapito. — Na zámku v Králicích v markhrabství Moravském přeložena a vydána jest tato edicí výborná; náklad na ni činil Pán z Žerotína z Náměště. Trojími vytlačena jest literami. — — —

O čistotném tomto vydání bratrském Biblí svaté u Václava Kleycha v jeho předmluvě více najdeš, kde i pěkná jeho čeština z jistého spisu jezuitského se dokazuje[1]) s připojenými krátkými veršíčkami takto znějícími:

„Hle způsob, milí žáčkové,
jak prv psávali Čechové,
jenž češtiny pilni byli,
s pilností knihy tlačili;
ne leda bylo, jak nyní někteří nepilní činí,
kteříž ó by se lepšili a češtiný nehyzdili!“

Dále podává senior Elsner ve své předmluvě zprávy o biblích bratrských, které bezpochyby též v Králicích tištěny byly v letech 1596 a 1613.

Novější doklady, že tiskárna bývala na tvrzi, uvedeme následující dva:

Druhé vydání bible Králické z r. 1596 velmi zachovalé, skoro jako nové, nachází se ve Františkově muzeu v Brně. Uvnitř desek přilepen jest list napsaný býv. kustodem prof. Albínem Heinrichem. Na tomto listě před 50 lety německy psaném stojí:

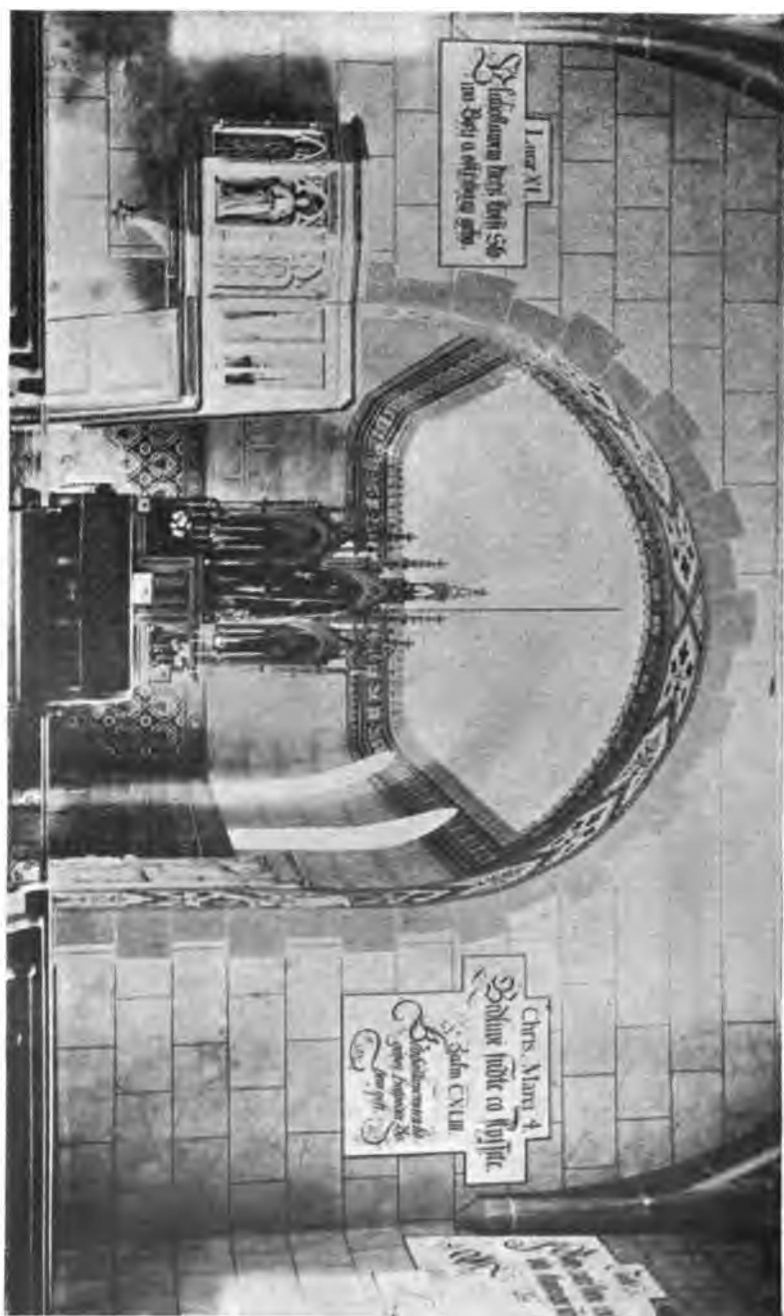
[1]) Tento spis jest knížka orthografická, kteráž vytištěna byla v Praze v impressí vysokých škol v koleji Soc. Jesu, blíže mostu l. 1668.

„Osm moravských bratří, kteří též pikardité se nazývají, vynikajících jak učeností tak šlechetností ducha, pracovalo přes 15 let na překladu této bible z řeči hebrejské a řecké. Vydána byla

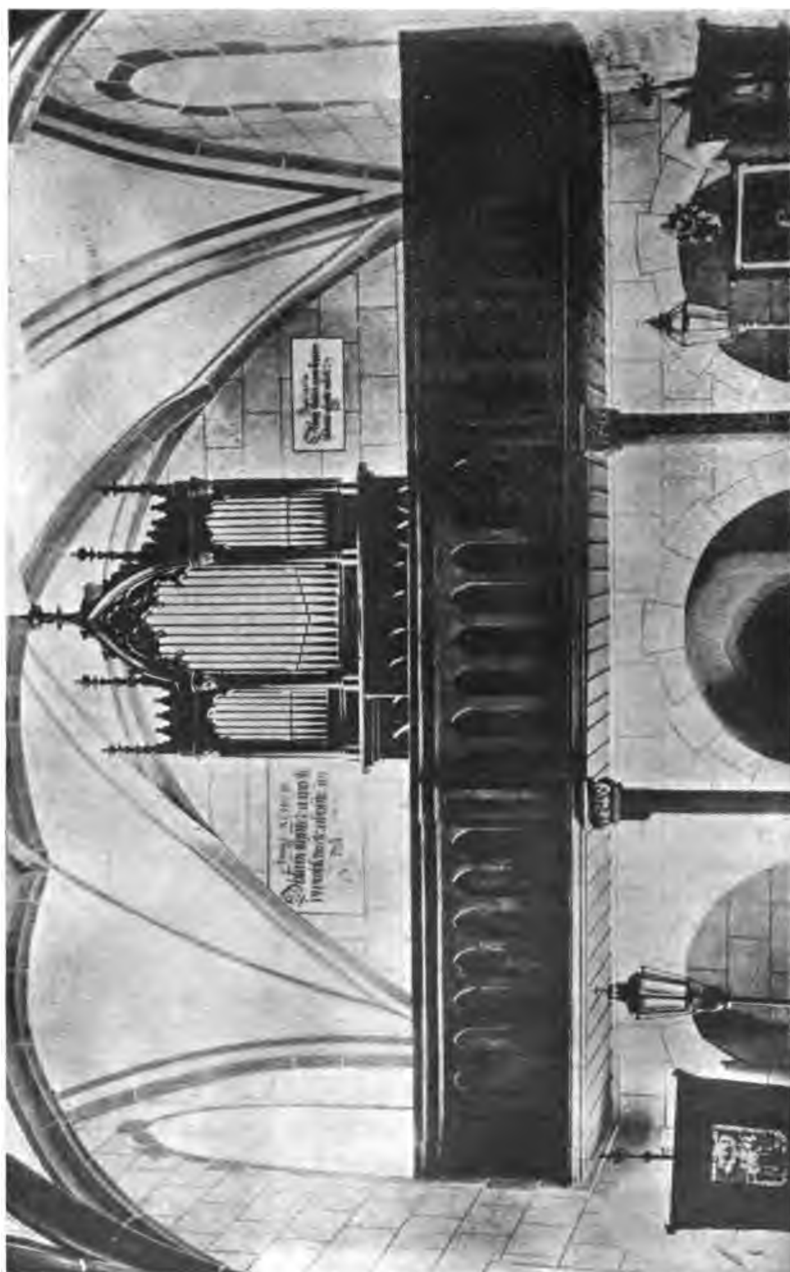

Obr. 93. Presbytář před obnovením.

v tiskárně, kterou Karel z Žerotína s velkým nákladem ve svém zámku Králickém nově byl zřídil (od r. 1593—1596). Obdivujeme na ní čistotu, ohebnost a ozdobnost řeči české. Kniha jest velmi vzácnou.“

Obr. 94. Obnovený presbytář v kostele Králickém.

Obr. 95. Obnovený kůr v kostele Králickém.

Stejnou zprávu o tiskárně Králické podává bývalý důchodní panství Náměšťského, J. Strniště, který ze zámeckého archivu bohaté výpisy v 9 velkých svazcích nám byl zachoval. Píše: S velkým nákladem založil Karel ze Žerotína na svém sousedním zámku Králicích tiskárnu, ve které českou bibli — nyní stejně vzácnou jak památnou — a liturgické zpěvy pro bratry tisknouti dal.

Ze všeho patrno, že Jan st. z Žerotína, zakoupiv Králice r. 1573, na tamější tvrz dal z Náměště přenésti tiskárnu bratrskou, ve které se pak od r. 1579—1594 tiskla památná 6 dílná bible bratrská. Slavný jeho syn a nástupce Karel st z Žerotína tiskárnu králickou rozšířil a bohatě podporoval.

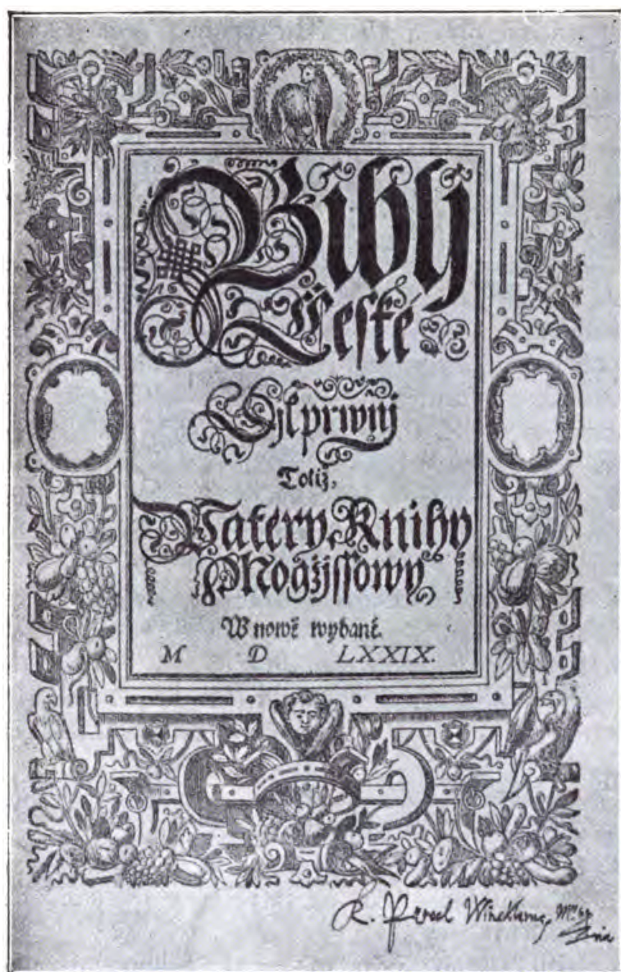
Že majitelé Náměště bratřím zvláštní budovy pro tiskárnu nevystavěli, vysvítá již z okolnosti, poněvadž bratří neustále byvše osočováni v zemi jen trpéni byli; ano každé chvíle dostávalo se jim vypovězení ze země a vyhnanství.

Pracovníky na překladu bible již nahoře jsme uvedli; hlavní řízení tiskařské vedl bratr Zachariáš Solín, který v Králicích zemřel a pochován byl. O něm nekrolog bratrský zaznamenal: „Léta Páně 1596 dokonal život svůj v Pánu B(ratr) Zachariáš Solín 8. dne měsíce března v noci okolo hodiny 10. a pochován tu v Králicích v kostele. Před smrtí mnohých nemocí za několik let okusil. Předce však i při sboru, i při Čeládce Kristově, i při impressí pilně pracoval a za jeho impressí zpravování velmi spůsobné knihy naše vydávány a tištěny byly. (A po něm zůstává českému národu Biblí Svatá malá, památka přeušlechtilá.) (Zřízen na kněžství 1581 v Slavkově.)“ Po něm řídil tiskárnu bratr Elam.

Z překladatelů bible zemřel na Králicích r. 1582 Bratr Isaiáš Cibulka (Cepolla) „jeden z ouzké rady 25. dne měsíce srpna, v pondělí potom pochován v kostelíku v Králicích. Byl rodem z Bystřice pod Pernštejnem Jiříka Cibulky syn. Řízen byl na knězství 1572, do rady vzat 1577, člověk jistě zdárný, zdravý, čerstvý, mohl pracovati a mnoho dělati: Však divní Boží soudové jsou, že jej Pán Bůh velmi rychle a nenadále vytrhnouti a vyprostiti ráčil, aby snad někam se v stranu neuchýlil.“ (To jest, aby se nestal nevěren církvi bratrské.)

Dle nekrologu bratrského byli ve zdejším kostele ještě tito duchovní pochováni:

„R. 1581 ve středu po rozeslání Sv. Apošt. zemřel na Královicích Matouš Lucius (Štika), kněz mladý, šestou neděli po přijetí úřadu kněžského.“

Biblj Cžeſké
Djl prwnj
Totiž,
Patery Knihy Mogžjſſowy.
W nowě wydané.
M D LXXIX.

Obr. 96. Titulní list bible Králické z r. 1579.

„R. 1573 zemřel 17. března na Královicích Bartoloměj příjmím Justin, jáhen; byl při B. Zachariášovi v Brodě několik let, potom dán do Třebíče k B. Janovi Eneášovi, nedlouho tu pobyl, roznemohl se, nemocný vezen na Králice a tu umřel i pochován.“

„R. 1584 zemřel bratr Martin Dádan na Královcích na den Sv. Blažeje. Byl rodem ze Sležan, Bratra Vácslava Holého strejc. Člověk mladý, pobožný, písař výborný, kterýž brzo zrostl podle pobožnosti i umění literního, až dosáhl podle toho i úřadu kněžského (zřízen byl 1581). Pán Bůh sám ví, proč jej tak rychle vytrhnouti ráčil.“

„Téhož léta zemřel na Královcích dříve dvou nedělí jeden z jáhnův jménem Jan Tejnský rodem z Tejna nad Vltavou.“

Náhrobní desky Justína, Dádana a Tejnského chová dosud zdejší kostel; též desku B. Samuela Sylvestra, správce sboru královického, jenž zemřel dne 25. listopadu 1605. Bratrský nekrolog zcela správně píše „na Králice ho vezli, na Královcích zemřel“, nikoli „do Králic“ a „v Královcích“, aby naznačil, že duchovní bratrští nebydleli v osadě, nýbrž na tvrzi, kde i jejich tiskárna byla.

Netoliko tiskárna, nýbrž i bratrská škola na tvrzi stávala. Školu bratrskou v Královcích mimo domácí děti navštěvovaly také děti z okolních vesnic, ano i ze vzdálenějších osad dítky obojího pohlaví na stravu a na byt do Králic na cvičení dávány byly. Za sirotky placeno bylo z pokladen dotyčných obcí bratrských. Uvedu jen několik příkladů, jak jsou zaznamenány v rejstřech statku Královického od r. 1580—1616.

„R. 1580 dáno Smrdkovi z Králic za stravu 6 zl. od Jíry, syna nebožtíka Havla, tkalce v Náměšti, když do školy chodil.“

„R. 1584—1589 položil Jan Jiřík Venžik verunky (t. j. účty) sirotkův nebožtíka Duchka Budáka z Číkova. Z těch peněz jest dáno Smrdkovi do Králic za stravu a učení Pavla Budáka v Královcích, ve škole.“

R. 1600 Jana Vostatka z Mohelně Jan jest u rychtáře Královického na stravě, učí se ve škole na Královcích.“

„R. 1601. Sirotky po Pavlíčkovi z Vokarce Jílek, Tobiáš, Dorota a Urban; dáno 2 zl. na šaty Urbanovi, který chodil do školy v Královcích.“

„R. 1610. Dáno za stravu Jírovi Suchomelovi do Králic, co u něho Jan protrávil, chodíc do školy, 4 zl.“

„R. 1613 zjednán jest Tobiáš, syn Mikuláše Dosoudila z Košíkova, na stravu u rychtáře Královického; má se mu dáti za stravu do roka 14 zl. Tobiáš má na tvrz do školy choditi.“[1])

[1]) Omylem některé správy ze žáka Tobiáše učinily učitele Tobiáše na tvrzi Královické.

„R. 1616 dáno 13 zl. za stravu v Králicích i od školy, když se tam Běta, dcera nebožtíka Jaroše, písaře z Náměště, učila.“

Zápisky tyto zřejmě dokazují, že škola bratrská byla na tvrzi a že ji navštěvovaly bratrské děti z celého okolí.

Jako fara tak i škola po vypuzení Bratří přestala; děti po celé století zůstávali bez vzdělání. Vyučování zavedeno opět za panování Marie Teresie. R. 1793 byl tu učitelem Václav Lichtenberg, po něm Jan Stella, jenž vyučoval v domku č. 39., který dodnes lid nazývá „Štelovnou“. Vlastní budovu nově vystavěnou obdržela škola teprve r. 1819; učiteloval tehdy Melichar Sázavský. Příjmy učitelovy bývaly skrovné a velmi nejisté; po roce 1848 dávky naturální proměněny byly v plat.

R. 1862 byla školní budova přístavbou rozšířena, r. 1879 vystavěna nová dvojtřídní škola, r. 1896 rozšířena na trojtřídní, r. 1906 na čtyřtřídní s 235 žáky. Přiškoleny jsou osady Jakubov a Lhotice.

Pamětní knihu, jakož i knihovny učitelskou (přes 40 svazků) a žákovskou (60 sv.) založil nadučitel Fr. Blažek. Nejdéle na zdejší škole působil Karel Svoboda (1832—1873). Nynější nadučitel Al. Kunovský rozmnožil hojně školní knihovny, založil kroniku obecní a lidovou knihovnu darem 200 knih a spisů. Nám doplnil popis Králic, který dříve podal zdejší učitel Frant. Mládek.

Králické území jest dosti značné (1045·2 ha), z čehož jest: 675·8 ha pole, 37·4 ha luk, 8·7 ha zahrad, 95 ha pastvin a 195·8 ha lesa.

Jmění obecní jest skrovné; z pronajatých pozemků bere obec ročně asi 600 K. Nejvíce pozemků náleží velkostatku, jenž má zde 2 dvory: jeden v místě, druhý 2 km vzdálený, s palírnou spojený t. zv. Velkopolský dvůr, který přiškolen a přifařen jest do Březníka. (Obr. 97.)

Trati se jmenují: Půllány, Bažantnice, Díly, Habřina, v Hemenicích, Otraticky, v Píscích, za Fortnou, Pivovárek, u Dubu, Klínky, Černá hora, v Březnických, Posměch, Zahumenice, Zahrady, u Zabitého žida, u Závišků.

Rybníček na severu vesnice jmenuje se „Pivovárek“. R. 1573 byly zde 2 rybníky: Veliký rybník pode vsí a rybník nad pivovarem; první jest proměněn v louky.

Do obce Králické patří mimo hájovnu „u Vlasáka", která leží až na Oslavě, a myslivnu v náměšťské Oboře mlýny: „Velkopolský" na Oslavě (obr. 98.) a „Spálený" (Tomanův) na Chvojnici.

Obr. 97. Velkopolský dvůr.

O posledním mlýně v rejstrech poznamenáno jest, že r. 1585 jej držel mlynář Mojžíš a, dokud mlel, že platil o sv. Václavě $2^1/_2$—$10^1/_2$ zl., když nemlel, 27 gr. o sv. Jiří a 2 zl. 6 gr. o sv. Václavu; r. 1604

koupil tento mlýn Vavřinec, syn Bartoně Kavelcova ze Studence, od Burjána, mlynáře, a r. 1608 koupil „mlýn pohořelý“ Pavel Klásek; r. 1649 držel jej Jakub Horák.

R. 1586 uvádí se v rejstřech v Králicích „láznička“, kterou od vrchnosti koupil Jan Řezník z Králic za 34 zl.

Ani starých listin, ani knih v obci není; zachovalo se jen rychtářské právo (krátká hůl spletená z řemínků).

Staré rody jsou: Nevrtalův, Sochorův, Krejčích, Malých, Jaškův, Ryšánkův, Valův a Sklenářův.

R. 1649 jmenovali se zdejší osadníci: Konvický, Nekuda, Hrdlička, Toman, Syrový, Hlaváč, Kůžka.

V Králicích narodil se Arnold Klíčník, optik a mechanik v Brně, jenž vlastní silou a přičinlivostí ve svém odboru vyniká.[1])

Obecní pečeť má ve znaku dva králíky sedící pod stromem. (Tab. I., 5.)

V obci jest spolek hasičů zal. r. 1899, jenž čítá 23 členů, Čtenářsko-hospodářská „Besídka“ spojená s lidovou knihovnou zal. r. 1898, má též přes 20 členů.

R. 1906 utvořila se v Králicích společnost ku postavení pomníku na pamět slavné bible králické.

Evangelíci konali zde již r. 1894 za značného účastenství 300letou památku trvání bible králické.

Velkou neúrodou trpěla obec r. 1867, čtyry požáry zaznamenány jsou od r. 1830—1835.

Dějiny. Králice byly již počátkem stol. XIV. statkem samostatným a zůstaly jím přes 250 let až do r. 1573, kdy Jindřich Králický z Králic a na Dalešicích je panství Náměšťskému prodal. Po celou tu dobu držel Králice, což velkou jest vzácností, jediný rod, jenž se psal po Králicích; v erbu měl 2 křížem položené bradatice (sekyry). (Obr. 99.) Stejného znaku na Moravě užívali Bořitové z Budče. Staří naši kronikáři vypravují o tomto erbu, že byl českým vévodou Bedřichem udělen jednomu potomku krutě pronásledovaného rodu Vršovců za původní jejich znak „vrš“ (koš na chytání ryb). Paprocký píše o tom: „Léta 1184

[1]) Pořídil krásné fotografické album všech památek svého rodiště; některé fotografie zapůjčil ochotně pro Vlastivědu.

za panování Frydrycha, knížete v Čechách, když týž Frydrych kníže na Kundráta, strejce svého, lid veliký shromáždil a do Moravy poslal, jeden z rodu Vršovských jménem Ratibor, chtíce

Obr. 98. Velkopolský mlýn.

se knížeti Frydrychovi zalíbiti a s ním vjíti v dobrou vůli a pokoj, velké vojsko v království polském i na Slezsku sebral a s ním na záhubu knížete Konráda vtrhl a poplundrovav vši zemi, do

Prahy k Frydrychovi přijel a všecky loupeže, které nabyl v Moravě, před knížetem položil. Za jeho službu týž Frydrych, kníže, všecko to jemu zase navrátiti rozkázal. A jsouce s tím Ratibor na místě všech Vršovcův skrze některé pány smluven, takové upokojení a tu smlouvu (změnivše mu erb) svým listem upevnil, jenž jest v tato slova:

„My Frydrych, kníže české a vladař vlasti moravské až do končin uherských, vysvědčujem o úmluvě šlechtici a hraběti Vršovci s radou a volí šlechticův a zemanův našich o všecky různice a nesnáze, které jsou vzešly mezi předky našimi, knížaty českými, a Božejem, Kochanem a Janem Tistou Vršovci o všecky mordy a bezhrdlí z obou stran, kteréž jsou se sběhly, aby na věčné časy jim Vršovcům od žádného z podanných našich, ani potomních knížat a vladařů vlasti české a moravské vzpomínána nebyla a to pod ztracením hrdla. A poněvadž Ratibor Vršovic, udatný šlechtic, jsa nám ukázán za vůdce lidu do vlasti moravské, svým vtipem a Božím jednáním nám dopomohl, že jsme boj obdrželi[1]) a Moravu k Čechám připojili. Jemu, i rodu, i potomkům jeho dvě sekery „Bradatice“ na štít jsme dali křížem položené v modrém[2]) poli a 2 křídla orlova, aby nosili na věčnou paměť. A hrad náš Přimdu jemu jsme za jeho mužství přidali, aby s Němci Bavory věčného stání neměl.

Obr. 99. Znak vladyk z Králic.

Té úmluvy na paměť věčnou jsme pečetí tento list upevnili, kterýž jest vydán z rozkazu našeho počtu let 1184.“

Toho Ratibora potomci velice se v těchto krajích rozrodili. Jedni slovou od erbu Sekerkové, druzí se jmenují Tistové, třetí

---

[1]) Míněna zde bitva u Loděnic, která však svedena byla teprve r. 1185.

[2]) Vladykové z Králic měli ve znaku 2 křížem položené bradatice v modrém poli se zlatými topory.

Bořitové z Budče a čtvrtí Králičtí, ale však ten rod již sešel."[1]) Nemineme se s pravdou, považujeme-li Víta z Pucova, jenž podepsal r. 1255 listinu pro klášter Žďárský, za nejstaršího známého člena toho rodu: křestné jméno Vít bylo v rodě tom obvyklým a vesnice Pucov patřila jim od pradávna. Avšak první, jenž užíval hesla „z Králic" vyskytuje se na listinách kláštera Oslavanského z r. 1310 a 1318 totiž Mikuláš z Králic;[2]) bratrem mu byl Vojtěch z Pucova, jehožto vdova Kačna žila ještě r. 1365 a dcera Ofka, provdaná za Bedřicha z Drnovic, ještě r. 1376. Vojtěch zemřel bez mužských potomkův a vdova po něm Kačna r. 1358 vzdala se práva věnného v Pucově ve prospěch svého bratra Ješka z Budišova.

Mikuláš zanechal 6 synů: Bluda, Vícemila neb Víta, Mikuláše, Buzka, Jimrama a kněze Racka, o kterých dosti záznamů v deskách zemských nalézáme.

a) Blud vynikal nad ostatní bratry, zasedávaje na sněmích jako sudí znojemský a brněnský; manželkou mu byla Johanka rodu neznámého. Kromě Králic držel po několik let hrad Lapis (Zubštýn u Bystřice), který r. 1349 Jimramovi z Jakubova prodal. R. 1351 koupil od olom. kanovníka Mikuláše $2^1/_2$ lánu a 7 dvorců v Mikulovicích (u Znojma), r. 1359 prodal Zelovice Bolkovi a Ješkovi, bratřím z Krumsína, a r. 1374 koupili Blud a Vít bratři z Králic od své sestřenice Ofky zboží v Pucově, jak je kdysi držel její otec Vojtěch. Blud I. zemřel již r. 1374, vdova po něm Johanka synům svým Vítovi a Bludovi 250 kop věna zapsala.

b) Vícemil neb Vít spolčil se r. 1349 s bratrem Bludem na Hlubokou a jiné své statky a poukázal choti Jutce r. 1356 věno na Králicích, Hluboké, Pucově a Jakubově; r. 1378 koupil zboží v Pucově od své sestřenice Ofky z Drnovic. Rok úmrtí jeho není znám; potomků nezanechal.

c) Mikuláš sstúpil se r. 1349 se svými bratry Buzkem a Jimramem, r. 1350 i s ostatními, vyjímaje kněze Racka, koupil

---

[1]) Paprocký omylem udává, že r. 1593, když to psal, rod Králických po meči byl vymřel; žil tehda ještě Jan Frydrych Králický z Králic na Dalešicích.

[2]) První listinou daroval Lebus (Lepus?) ze Strachotic $^1/_2$ mlýna a $^1/_2$ lánu v Micmanicích (Cod. VI., 38).

Druhou listinou Mikuláš z Zbraslavě dal klášt. Oslavanskému kostelní patronát ve Zbraslavi s desátky a zbožím, také zboží v Košíkově a Janovicích (Jenesdorf).

r. 1364 majetek v Troskotovicích a Mikulovicích od Jimrama z Jakubova a v poslední vsi též od Černína z Otradic, r. 1368 dvůr v Jakubově od Záviše z Jakubova. Zboží Pucovské prodal r. 1381 Černínovi z Otradic, r. 1385 dostal od bratra, kněze Racka, 2 lány ve Lhoticích. Téhož roku prodal synovci Vítovi $2^1/_4$ lánu v Hluboké, $^1/_4$ lánu v Králicích a $^2/_4$ lánu v Pucově, pojistil své ženě Dorotě na všem statku 70 kop a bezdětek zemřel před rokem 1392, kteréhož roku markrabí Jošt dědictví naň spadlé přenesl na Mikše z Králic, jeho synovce.

d) Buzek z Králic byl již r. 1364 mrtev, neboť toho roku bratr Mikuláš s dědici Buzkovými majetek v Troskotovicích a v Mikulovicích koupil. Z jeho dědiců znám jest pouze Ješek z Králic, jenž r. 1371 bitešským měšťanům Mikul. Schollerovi a Jakub. Laytrerovi prodal Janovice (Janesdorf) a r. 1373 ženě Ofce v Troskotovicích a Mikulovicích věnoval, však již r. 1378 klášteru Dalešickému 7 kop důchodu v Mikulovicích, a rok na to klášteru Oslavanskému 9 kop v Troskotovicích prodal.[1]) Téhož roku koupil od bratrance Bluda z Králic lán v Pucově, který po 2 letech prodal Černínovi z Otradic. Věno ženino převedl r. 1379 na Králice; dále se nepřipomíná; snad s ním potomstvo Buzkovo vymřelo.

e) Jimram věnoval r. 1365 své ženě Elšce z Levnova 156 kop na dvoře a 3 lánech v Pucově, na vsi a na dvorech v Jinošově a znova r. 1378 na Lhoticích; toho roku zboží v Pucově prodal Černínovi z Otradic. Zemřel okolo r. 1385. Byl velmi zadlužen, takže jeho jistcové Aron, žid ze Znojma, Jindřich z Lovčic, Ješek a Mikuláš z Králic prodali vše jeho dědictví Vítovi z Králic. Zanechal vdovu Elšku, která na věno ve Lhoticích r. 1386 se spolčila s Mikulášem z Králic, ale věno v Jinošově prodala Přísňákovi z Libodřic.

Se svými dětmi žila ve sváru, neboť r. 1385 pro případ smrti věno v Jinošově poručila svému bratru Oldřichovi z Levnova a Vznatovi z Rosic; teprve r. 1390 vzala děti na spolek věna ve Lhoticích. Připomínají se po ní 2 syni: Mikeš řeč. Grelitzer a Jaroslav z Králic.

1. Mikeš byl již r. 1368 ženat s Jitkou, jížto věno poukázal na Jinošově, který statek společně se strýcem Mikulášem koupil

[1]) Listina v zemském archivě.

od tety Ofky; s tímže strýcem koupil též dvůr od Záviše z Jakubova. R. 1390 prodal statek v Šebrově Hechtovi z Rosic a r. 1392 obdržel dědictví po strýci Mikuláši darem markrabího Jošta, kteréhož se v rozbrojích jeho s Prokopem držel; zboží v Pucově prodal r. 1399 Černínovi z Otradic. Roku 1407 spolčil se s bratrancem Bludem a vysoudil 43 kop věna své ženě Dorotě na Čechočovicích; roku 1410 koupil od Zikmunda z Křižanova zboží ve Lhoticích za hotové peníze, avšak Zikmund teprve roku 1415 mu to zboží připsati dal, když byl Mikeš jej pohnal. Roku 1412 pohnal Vaňka z Lamberka z 50 kop, protože bral dluhy Sokolovy a jeho dluhy počal platiti, a těch peněz nechce mu podávati bez jeho škody. R. 1417 koupil 2 dvory a 6 chalup s polnostmi v Jakubově od Janka Šelenberka z Jakubova. Připomíná se ještě r. 1418; potomků jeho neznáme.

2. Jaroslav uvádí se pouze dvakrát, když jej r. 1392 bratr Mikeš na spolek vzal na dědictví po strýci Mikulášovi, a r. 1415, když od Martina ze Lhotic přikoupil ve Lhoticích $1^{1}/_{8}$ lánu; žil ve Lhoticích a psal se též ze Lhotic. Potomků nezanechal.

f) Racek kněz připomíná se r. 1349, když bratři jeho všichni se sstúpli mimo něj, a r. 1385, když bratrovi Mikuláši daroval 2 lány ve Lhoticích (desky VII.).

Blud I. z Králic zanechal 3 syny: Víta II., Ješka a Bluda II.

a) Vít II. získal vesnice Moravec a Jemničku, na kterých manželce Elišce ze Šumvaldu věno zapsal; r. 1385 nabyl různého zboží v Králicích ($^{1}/_{4}$lán), v Hluboké a v Pucově od strýce Mikuláše. R. 1392 svědčil Zikmundovi z Myslibořic, když prodal $6^{1}/_{2}$ lánu v Troskotovicích klášteru Oslavanskému. Zemřel bezdětek okolo roku 1406, neboť po tom roce více se nepřipomíná. Moravec a Jemničku dědil po něm bratr Blud II., který první vesnici prodal hned, druhou teprve r. 1416 Staňkovi z Chvaličova.

b) Ješek II. z Králic byl dvakráte ženat: s první manželkou neznámého jména měl syna Jana, za druhou manželku pojal vdovu Annu z Ratibořic, jež měla syna Kryštofora z Ratibořic. Jan vedl příjmí po otci „Morava“. Anna vzala muže Ješka a syna Kryštofora na spolek na věno v Ratibořicích r. 1399, avšak po smrti Ješkově byla utlačována pastorkem Janem Moravou, kterého r. 1406 pohnala, „že ji vyhnal z Králic, obilé a všechen nadbyt jí pobral a na 5. rok z jejího věna úroku jí nedává“; pro toto

věno pohnala též Bluda a Mikšíka z Králic. Dle toho půhonu zemřel Ješek II. r. 1401.

c) Blud II., též Jan Blud zvaný, dědil po bratru Vítovi II. Za nepokojných dob, jaké vládly na Moravě začátkem 15. stol., vpadl, jsa přívržencem strany Joštovy r. 1406 v město Bitéšku, pobral tam koně a jiný dobytek a sjímal lidi. Protož majitel Vaněk z Boskovic a z Černé Hory nejen jej pohnal, nýbrž i za oplátku do Králic vtrhl a je mocně držel.

R. 1407 uveden byl panským nálezem 160 kopami na Tasov a 63 kopami 20 gr. na Budišov.

R. 1416 koupil od Jindřicha z Náchoda v Březníku 3 lány, 2 hospody, 7 chalup, lázně a jiné zboží, z kteréhož kupu mu vzešly spory; r. 1418 smírčí a ručitelé za Hynka z Jinošova intabulovali Bludovi v Březníku 5 lánů poplatných a téhož roku Ješek Vlach z Otradic 15 lánů v Březníku prodal Arklebovi z Říčan, který je ihned prodal Bludovi. Vdova po Vlachovi Anna z Račic hned ho pohnala, že jí drží věno v Březníce, a r. 1420 pohnán byl Hynkem z Jinošova a Dorotou ze Zhoře, že jim drží v Březníce 5 lánů, které jim dala jejich teta Vlachová, jakožto věno své.

Naopak pohnal Blud r. 1419 Vlčka z Okarce, že jeho člověku vzal čtvero koní a Arkleba z Říčan, že mu drží zpupné dědictví v Jinošově, tvrz s příslušenstvím, které jeho předkové kladli v desky ku věnné zástavě. Tvrz Jinošovská byla mu příštího roku přiřknuta, avšak Arkleb podržel tam věno.

Manželkou mu byla Anna z Holenštejna, které měl vysaditi věno 3 hř. gr., což neučinil; protož její bratr Jiřík z Holenštejna po jeho smrti r. 1436 pohnal syny pozůstalé, Jana a Víta, aby závazku zadost učinili.

Synem Ješkovým (II.) z prvního manželství byl Jan Morava z Králic, jehožto jméno čte se také mezi měšťany třebickými; koupil nápravu od Třebického kláštera daně prostou (vyjímajíc ročn. $^1/_4$ hř.), kterouž mu potvrdil král Zikmund r. 1421. Také byl majitelem domu v Třebíči, jenž osvobozen byl za r. 1277 ode všech daní; výsadu tu dal si potvrditi králem Zikmundem r. 1435 a králem Albrechtem r. 1436. Byl dvakráte ženat: první manželce Anně věnoval r. 1406 na tvrzi Králicích 100 hř., později rozšířil jí věno na Hrotovice; druhé manželce Anežce

z Valdštejna poukázal r. 1437 věno první manželky 100 hř. na Králicích (na tvrzi, 2 poplužích a 5 lánech). Rád se soudíval, protože nerad platil. R. 1406 pohnal jej Erazim z Polánky z nadbytu a z 30 kop, které mu měl dáti jako věno po své sestře. Že své maceše věno zadržel, bylo řečeno dříve. R. 1412 uveden byl v 75 kopách na Hrutovice, statek p. Miloty z Křižanova, který proti tomu kladl odpor a r. 1415 Moravu z Králic pohnal, „že beze všeho práva, nedočkav panského rozsúzení vpadl mu v jeho ves Hrutovice“. Aby záležitost tu více zamotal, poukázal Morava své manželce věno na Hrotovicích a část tamějšího majetku prodal Petru Holému, což mu ale nic nepomohlo. R. 1417 pohnal Hynek z Jinošova Petra Holého z Hrutovic, že mu odkoupil jeho základu v Hrutovicích od Moravy z Králic, ježto on měl na tom své peníze hledati, jakož dal za Moravu židům i křesťanům, a toho pokládal 19 kop. Téhož roku uveden Hereš z Lelekovic na statek Moravy z Králic, ves Hrutovice v 18 kopách. Zároveň pohnal Milota z Křižanova Annu z Králic Moravinu, „že mu drží na Vícenicích půl třetí kopy platu i zvedla se jemu plným listem na jeho zboží i vybrala půl třetí kopy více nežli ten dluh svědčil; toho pokládal půl osmnácti kopy; také ji pohání, že jej pohnala dvěma póhonama, tu jej připravila ke škodám, toho pokládá 10 kop“. R. 1418 Milota z Křižanova na statcích Anny Moraviny v Hrutovicích obdržel 28 kop a r. 1419 ještě 3 kopy bez 12 gr. R. 1437 byl Morava ženat po druhé; toho roku prodal Waisovi z Tasova $2^1/_2$ lánu ve Vícenicích a 2 $^1/_2$lány v Pucově Oldřichovi ze Lhoty. Přítelem duchovenstva nebyl. R. 1446 pohnala ho panna Vracka, abatyše a konvent kláštera Oslavanského a kněz Vavřinec, probošt, z 50 hř., že jim drží hřivnu platu a poplatný lán v Králicích, a kněz Adam, starší kanovník, a kapitola od sv. Petra v Brně, že jim měl 2 hř. ročního platu vydávati a toho jest neučinil; zadržaného úroku počítají 18 hř. R. 1447 kněz Trojan, opat, a probošt a všechen konvent kláštera Třebického a kláštera Komárova pohánějí ho, že jim měl dávati každoročně kopu a toho neučinil; zadržaného úroku čítají 10 kop gr. Toho roku prodal Oldřichovi ze Lhoty ještě 2 $^1/_2$lány v Pucově a r. 1447 jako jistec Mikuláše z Lamberka vložil Elšce z Náchoda statky v Březníku.

Jan Morava zemřel bezdětek před rokem 1459; toho roku totiž pohnán byl již Vít z Králic klášterem Oslavanským o za-

držených 10 hř. a vdova po Janovi Anežka z Valdštejna spolčila se na věno 160 kop v Králicích s týmže Vítem, což r. 1464 obnovila.

Po Janovi Bludovi II. zůstali 2 syni Jan a Vít. O prvním ničeho známo není, kromě že zanechal syna Víta. Vít III. z Králic měl za manželku Dorotu ze Žeravic, které r. 1447 na Hluboké a Lhoticích zapsal 25 kop věna; pro to pohnal jej Jan, farář z Jinošova, ze 40 kop, že mu drží ve vsi Hlubokém $1^1/_2$ lánu a podsedek, které sluší k faře do Jinošova. Když Ondřej z Říčan ves Jinošov prodal Janovi Konšelskému z Pulic, kladl Vít proti tomu prodeji odpor tvrdě, že horní tvrz a dvůr jest jeho pravé dědictví, které mu v 50 kopách věna povinno jest. Spor o Jinošov trval na 20 let. R. 1460 pohnal jej Konšelský, že mu slíbil za správu za Jinošov za Ondřeje z Okarce (z Říčan); Vít proti tomu pohnal Ondřeje z Říčan ze 600 hř., že mu slíbil za správu za Jinošov; konečně r. 1464 pohnal ho Jan Konšelský ze 225 kop, „že mu slíbil za správu za Jinošov za Ondřeje z Okárce a jeho erby, i beře sobě výpisy ze starých desk na pustou tvrz, kteráž mu jest prodána v Jinošově, maje mu zpraviti a z desk vymazati, zmatky mu činí a k škodám jej připravuje“. Vít prohral, neboť Jinošov r. 1470 po smrti Konšelského bez ohledu na nároky Vítovy prodán byl. Také on neplatil klášteru Oslavanskému hřivnu roč. platu; protož jej r. 1459 pohnala abatyše Dorota z 10 hřiven zadrženého platu v Králicích. R. 1464 vzala jej teta jeho Anežka z Valdštejna na spolek 160 kop v Králicích, avšak zároveň nastaly mu spory, když mu Elška a Dorota, sestry z Náchoda, v Březnice zapsaly $7^1/_4$ lánu, 4 krčmy a 2 chalupy, neboť ihned pohnán byl Matějem z Náchoda a Březníka:

1. ze 60 hř., že mu vzal po 3 leta 3 desátky v Březnice, což přísluší k faře v Březnice, ježto on tam měl faráře ztvrzeného řádně,

2. z 500 zl., že mu pobral všechny kostelní věci, což k tomu božímu domu přísluší tu v Březnice, nemaje k tomu práva,

3. ze 400 zl. uh., že mu drží 7 lánů a čtvrt, 4 krčmy a 2 podsedky jeho dědičné tu v Březnice. Naproti tomu pohnal jej Vít „z 10 kop, že drží jeho člověku nivu v Kravohorských lesích, dále z 50 kop, že mu slíbil za kněze Mikuláše, ty časy jeho faráře, a v tom jej sám odhrozil a základ svévolně drží, z 10 kop, že mu drží i lidem jeho les, jenž slove v Jezerčích, a z 12 hř., že

zatopil rybníkem jeho lidem pastviště". Vít majetek v Březnice podržel. Největší obtíže a hádky měl Vít, když koupil od Machny z Mohelna r. 1459 půl Mohelna s příslušenstvím, kteréž mu r. 1464 intabulovati dala. Svůj majetek v Pucově prodal r. 1464 Hynkovi, synu Oldřicha ze Lhoty.

Vít z Králic zemřel ve středu po sv. Jakubu r. 1476; pochován byl v kostele Králickém, kde posud jeho náhrobek viděti lze.[1])

Po Vítovi z Králic zůstalo 6 synů, jichžto 5 známe jménem totiž: Jana, Bluda (příjmím Hrona), Zbyňka, Petra a Jindřicha.[2]) Šestý syn neznámého jména byl již r. 1483 mrtev; padl v boji. O něm čteme v půhonech t. r.: Ctibor z Cimburka a z Tovačova oznamujeme tímto listem atd. — —, „jakož jsú se přede mě podali slovutní panoše Petr z Králic a Jiřík Brun ze Žop o při, kteráž mezi nimi byla o službu nebožtíka bratra Petra Králického —, že pan Brun provodí listem kancléřovým, že nechtěl (kancléř) nic dáti na umrlé, že není povinovat nyní Králickému co dáti, nýbrž jako rotmistr teprve o to se starati bude, aby též za umrlé vyplaceno bylo a že opatří t. zv. záškodný list."

Pozůstalá po něm vdova Dorota ze Žeravic vzala r. 1480 vše své syny na spolek, starala se pilně o rozmnožení majetku rodinného, r. 1481 obdržela trhem od Jana Chlevského Jedov a r. 1496 vzal ji syn Petr na spolek na Míroslav; naproti tomu prodala r. 1482 svůj věnný statek Zahlinice se svolením svých synů; ještě r. 1497 vložila své vnučce Lidmile z Míroslavě ves Míroslav, Pehemdorf s příslušenstvím. Zemřela dne 29. prosince 1498 a pochována byla v kostele Králickém, jak náhrobek dosvědčuje.[3])

1. Jan z Králic byl dvakráte ženat: první manželkou byla mu Zuzana z Vartnova; věnem jejím dostal se v držení hradu Cimburka (u Střílek), jak dokazují 2 půhonové z r. 1482: „Jan Králický z Cimburka pohnal Jana Nemotického z Zástřizl ze 20

---

[1]) Anno dni 1476 feria Tertia post scti Jacobi apli, Obiit Nobilis vir dns Vitus de Kralitz hic sepultus, orate deum pro eo.

[2]) Viz Rodokmen.

[3]) Anno dni M°CCCC° XCVIII° die XXIX° mensis Decembris obiit Nobilis dna dna Dorothea (de) Zerawycz et Cwasycz hic sepulta. Orate pro ea. (Erb Kuželů ze Žeravic.)

hř. gr., že mimo panský nález a J. M. rozkázání drží mi 2 služebníky mé u sebe a těch mi pustiti nechce" a „Jan Králický z Cimburka poh. paní Žofky z Vartnova, že mi jest řekla na každý rok ze všeho zboží Zdúneckého kury vydávati, dokudž já na Cimburce jsem a budu, a toho nečiní".[1]) Na oba půhony nastal poklid. Také žena Janova, Zuzana z Vartnova, pohnala svou sestru Žofku ze 100 hř., že jí drží dědictví, které na ni po sestře Jitce padlo.

R. 1483 stál jest Jan Králický před pány k správě Vackovi z Bezděkova (jenž byl vojínem ve službách Půty z Lichtemburka), „chce-li naň to vézti, co jest o něm psal, že jest hotov toho se čistiti jako dobrý člověk; ale poněvadž Vacek k němu v glejtu na ten čas mluviti nechtěl, páni pro paměť kázali jsú to stání jeho vepsati, že jest byl hotov Králický svú čest před nimi čistiti".

Druhou manželku pojal Machnu z Broslavic, které r. 1498 na vsi Bratnově (v nyn. Pruském Slezsku) 400 kop věna vložil.[2]) Žil pak na statcích své druhé choti a veškerý svůj majetek, který měl v okolí Králic: na Hlubokém, Lhoticích, Jakubově a na dědičné vsi Jedově, prodal r. 1501 svému strejci (bratranci) Vítovi IV. z Králic.[3]) Dále se nepřipomíná.

2. Králice dědil po otci Blud, též Hron Blud zvaný, jehož manželkou byla Machna z Tvorkova. Matka její Elška z Ronova sstúpivši se se syny vymínila Machně na svém statku Hončovicích (u Litovle) 200 hř. Za toto právo vyplatili jí bratři, když se vdávala, 500 zl. uh., kteréž jí měl Blud na svých statcích pojistiti, což neučinil. Protož pohnal bratr Machnin Pertuolt z Tvorkova r. 1482 Hynce z Kukvic a z Rosic z 2200 zl., „že jest mu rukojmím za Hrona Bluda z Králic, aby on paní Machnú, sestrú mú a ženú svú, právo své vymazal, které máti naše jí na Hončovice dala, kdyby nás pán Bůh neuchoval". Blud urovnal tu záležitost teprve r. 1490, když se mu dostalo panského naučení: „poněvadž Blud nemůž rukojmí i s erby míti, aby Blud ženě své paní Machně z Tvorkova všecek statek svůj, který má, zavázal, jestli

[1]) Libri cit. et sent. Tom. VI. str. 223. a 224. Žofka z Vartnova byla švegruší Jana Králického; synem jejím byl Štěpán z Lomnice.

[2]) K. Blažek ve svém heraldickém díle: „Der Adel von Oester. Schlesien" uvádí, že Jan Králický, jehož rod prý pocházel z Polska, okolo r. 1470 (má státi 1490) byl pánem na Zátoře (Seifersdorf u Krnova).

[3]) D. Z. kn. 13.—121.

že by Bůh pana Pertuolta neuchoval smrtí, než paní Machny, a ona paní Machna podle spolku mateře své paní Elišky na Hončovice[1]) navrátiti se chtěla, aby ke všemu statku měla takové právo jako k Hončovičům". — Kdyby ale Machna před ním zemřela, bude moci z desk vymazati všechny nároky paní Machny na statek Pertuoltův a Blud na ten statek (svůj) více žádnému zavazovati nemá kromě věna jejího.

Uposlechnuv toho naučení, pojistil Blud své ženě 500 zl. věna na svém majetku: na tvrzi, 3 dvorech, 2 mlýnech a kostelním podací v Králicích, na 5 lidech a na mlýně v Kuroslepích a na Kravíhoře se dvorem.[2]) Pustý hrad Kravíhoru a Kuroslepy držel sice Blud již po otci, ale stálým majetkem mu udělen byl teprve r. 1493 mocným listem krále Vladislava (fol. 12.—120.). R. 1496 přijala Machna na věno v Králicích a na Kravíhoře Bluda na spolek. Téhož roku obdržel od krále Vladislava 2 lány ve vsi Březníku, které na krále po smrti jakéhos Jiříka z Březníka a jeho dědiců padly. R. 1504 koupil od Jindř. Jankovského z Vlašimě tvrz Otradice a dvůr ve Lhoticích. Téhož roku zapsal se na schůzi v Brně dne 17. června konané proti pikhartům (bratřím); zasedával na sněmích v Brně mezi vladyky až do r. 1513; toho roku zemřel.

Jeho manželka Machna z Tvorkova jej přežila; † 1514 a pochována byla v kostelíku Králickém, kde dosud náhrobek její zachován.[3])

3. Zbyněk dědil po otci majetek v Březníku; již r. 1481 měl půtku s Matějem z Náchoda o farní patronát a o kněze v Březníku (viz tam). Po bratrovi Petrovi dědil půl Mohelna a nastaly mu tam s Kunštátskými nemilé spory (viz Mohelno). R. 1508 získal od Jindřicha z Náchoda ostatek Březníka[4]) a téhož

---

[1]) Volný, Die Markgrafschaft Mähren místo Hončovice četl Hunčov a mylně přeložil na Mähr.-Neustadt. (III. sv., str. 404.)

[2]) Z. D. 9.—30.

[3]) Anno dni 1514 fera quarta ante natatem Beate Virginis Marie obyt generosa dma Margareta de Tworkow cu duous filys et una filia, Vito, Alexandro et Johaka. Hic sepulta. Oate pro eis.

[4]) Jindřich z Náchoda v kupní smlouvě praví, že vložil Zbenkovi z Králic: „tvrz Březník, stavení, na kterémž náš otec dobré paměti seděl, s dvorem tím, kterýž jí od starodávna přísluší, s 1/3 kost. podací, s lúčkami, sadem a lukami těmito: Luka v Dobrutově, lúky všecky jiné od hranic Krá-

roku vložil mu Hynek z Kunštátu druhou polovici Mohelna. R. 1510 koupil od Ctibora z Vranova Košíkov a sstoupil se na své statky s Vilémem z Pernštejna a r. 1511 se svým bratrancem Vítem IV. Zemřel bezdětek a dědil po něm bratranec Vít, po jehož smrti († 1522) připadly ty statky Janovi z Pernštejna, synu Vilémovu.

4. Petr z Králic obdržel po otci statek v Mohelně. R. 1480 pohnal Jiříka Kužele ze Žeravic a z Kvasic ze 150 grošů, že jim slíbil za správu půl statku Mohelského a půl Lhánic, než že měli sami věnné právo vyplatiti a ty penize položili u práva a do dneška svého nedrží, aniž jim spraveno jest. Petr z Králic koupil r. 1490 Míroslav.[1]) Na tento statek sstúpil se se svou matkou a svými bratry Bludem, Zbyňkem a Janem, kteří po jeho smrti prodali a dali r. 1497 připsati pozůstalé po Petrovi dceři Ludmile, jenž se vdala za Markvarda z Mírova.

5. O pátém synu Jindřichovi víme jen, že jej s ostatními bratry vzala matka Dorota r. 1480 na spolek. Dále se nepřipomíná. R. 1496, když Petr z Králic své bratry vzal na spolek zboží v Míroslavi, již se nejmenuje.

Po Hronovi Bludovi dospěl jen jediný syn Jindřich II., neboť dva jeho bratři Vítoslav a Ondřej se sestrou Johanou zemřeli současně s matkou v měsíci září r. 1514 (bezpochyby na morovou ránu), jak náhrobek jejich v Králicích oznamuje. Při smrti otcově byl Jindřich mladistvým. Teprve r. 1540 čteme jeho jméno v Deskách, když vložil tvrz Otradicko, své vlastní zboží a dědictví, Janovi z Michova. Prodej tento bezpochyby brzy zrušen byl, neboť r. 1561 psal se Jindřich „Jindřichem Králickým z Otradic“ a později prodal Otradice dříve než Králice Janovi st. z Žerotína.

První manželkou byla mu Judyta z Lomnice, která zemřela

---

lických až do hranic Kravohorských, co jich po Chvojnici leží s jediným břehem Chvojnice potoka — též lesy tam kromě toho kusu za „Kamenným Chřibem“, kterýž k Oldřichovu dílu napsán jest, s rybníkem novým pod Březníkem. (Z. D. 13.—14.)

[1]) Teprve r. 1494 vložil Jiřík z Miroslavě Petrovi z Králic ves Míroslav a sousední vsi Pehmdorf a Mitterndorf s příslušenstvím a mimo to s bratrem svým Kunrátem právo své v Mackovicích a Něm. Boroticích. (Z. D. 35.—113.)

v mladém věku r. 1546 a pochována byla v Králickém kostele, kde posud její náhrobek se nachází.[1])

R. 1561 vložil své druhé (třetí?) manželce Kateřině z Doubravice věnné právo na tvrzi, dvoře a vsi Králicích, na vsi Lhoticích, na vsi Jakubově, na vsi Kuroslepích a na vsi Březníku se vším všelijakým příslušenstvím a Kateřina přijala jej na to věno na spolek. Kateřina z Doubravice zemřela r. 1566 a má dosud náhrobek v Králicích. Ve svém stáří oženil se s Ludmilou z Náchoda.

R. 1556 převzal Jindřich II. z Králic zástavu kláštera Dalešického s povolením královým od Burjána Osovského z Doubravice, kterou mu král Ferdinand na další léta potvrdil. Za něho panenský klášter v Dalešicích zanikl.

R. 1573 vložil Janovi st. z Žerotína a na Náměšti svůj rodinný statek, tvrz a ves Králice s kostelním podacím, ves Lhotice, ves Jakubov, ve vsi Březníku 1 člověka, ve vsi Kuroslepích, co tu měl, s dvorem poplužným a pustý zámek Kravíhoru s dvorem poplužným, na kterém zboží a mimo to na Otradicích a Hlubokém Jan z Žerotína své první manželce 5000 kop českých groší věnoval. Za Králice získal Jindřich téhož roku tvrz, dvůr a ves Kobylníky (Kobylnice u Brna), ves Podnítovice a ves Horákov.

Zemřel r. 1576 a pochován v kostele králickém, kde posud skvostný jeho náhrobek po pravé straně oltáře viděti.[2]) (Obr. 100.)

R. 1578 byl vložen v desky mocný list králův z r. 1538, kterým Jindřich oprávněn byl své statky poručiti komukoliv, (D. Z. fol. 47.—221. a 122.) a jeho poslední vůle.

[1]) V Kronice olomucké (Ollmützer Samelchronik) čteme k r. 1552: „1552 ist zu Brünn Bohuslav Hodický, ein Edelmann, (Donerstag nach Kunegundis) geviertheilt worden wegen Ehebruch; die Frau war des Herrn Laskes von Mesericz Tochter, hat auch ihren ehelichen Mann (Heinrich Kralitzky von Kralitz); die hat man vermauert, also beide zur Buß das Ende genomen". (R. 1552 čtvrtcen byl v Brně zeman Bohuslav Hodický (ve čtvrtek po sv. Kunhutě) pro cizoložství. Žena byla dcerou Lacka z Mezříče, měla svého manžela (Jindřicha Králického z Králic); ta byla zazděna, tak oba kajícně zemřeli.)

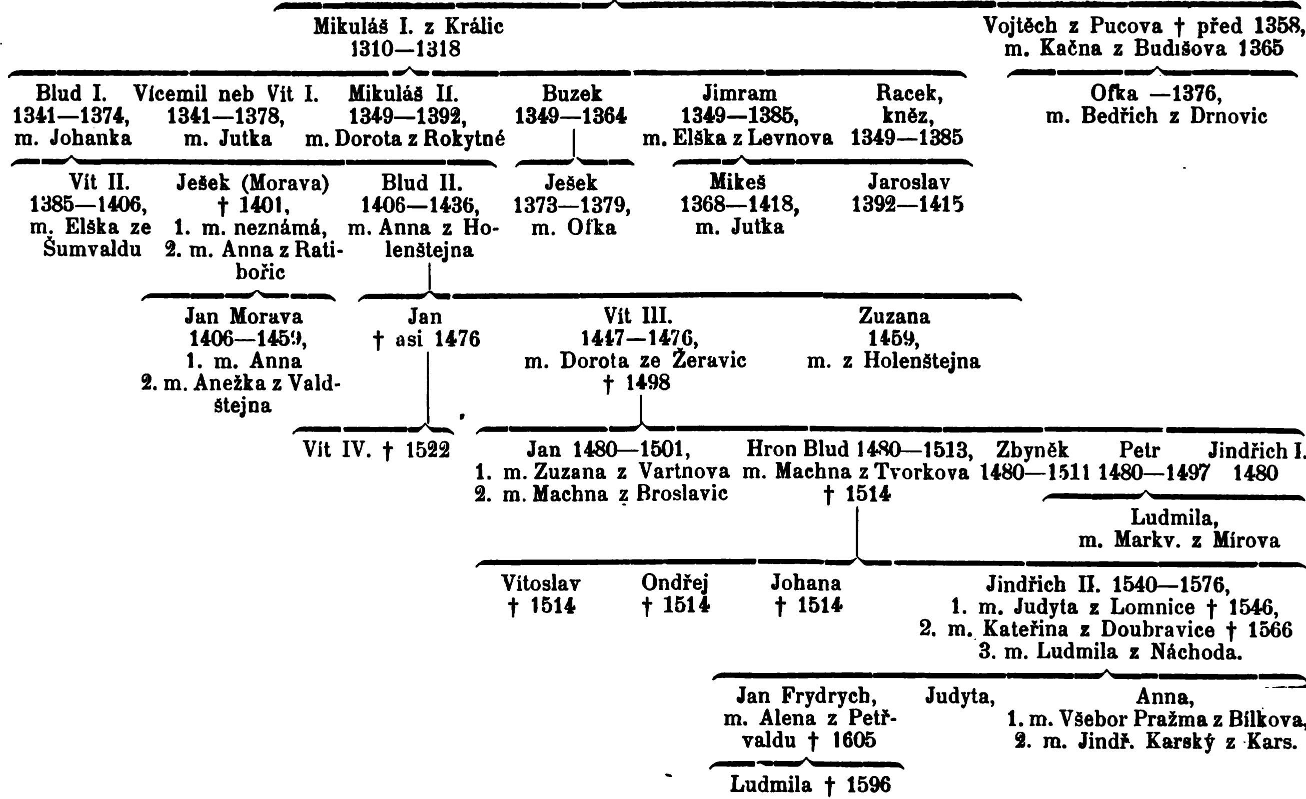
Je-li tato určitě pronešená zpráva pravdivou, týkala by se druhé manželky Jindřichovy.

[2]) Nápis: Tuto leží a pochován jest urozený a statečný rytíř Pan Jindřich Králický z Králic a na Kobylnicích, kterýžto život svůj v Pánu dokonal Léta Páně 1576 v sobotu před sv. Kateřinou.

Obr. 100. Náhrobek Jindřicha Králického z Králic.

Rodokmen vladyk z Králic.

Ve svém kšaftě, sepsaném v pondělí po sv. Marketě r. 1576, učinil mocnými poručníky svých dětí a statků: manželku svou Lidmilu z Náchoda, své švagry Znatu z Lomnice a na Říčanech, nejvyššího sudího, a Frydrycha z Náchoda a na Dunajovicích a svého strýce Bohusl. Bořitu z Budče. Hlavním dědicem ustanovil svého jediného (ještě nedospělého syna) Jana Frydrycha, který po otci dostal jen Dalešice, neboť Kobylnice a Horákov koupil od poručníků svrchu psaných Jan z Žerotína pro Bohuslava Bořitu z Budče r. 1580.

Janem Frydrychem vymřel po meči starý vladycký rod z Králic. Po jeho smrti prodali královští plnomocníci r. 1609 statek Dalešický Jiříkovi z Náchoda.

Kramolín

(gen. z Kramolína, lok. v Kramolíně, od osob. jména Kramola.)[1]

Osada leží na levém břehu Jihlavky na nepatrném sklonu blíže lesa, který celou osadu s pozemky na všech stranách obklopuje. — O založení se ničeho neví.

Má 8 půllánů a 19 baráků (chalup) — v celku 27 čísel a obyvatel 172 dle sčítání z r. 1900, r. 1870 bylo zde ve 20 čís. 149 obyv.; r. 1790 měl dle Švoje Kramolín (Kramohelno) 17 domů, 102 obyv., kteří měli 353 jitra prostřední půdy polí, 12 jiter zahrad a 18 jiter luk a pastvin. — Staré zprávy zde nejsou.

Půdorys má podobu okrouhlou. Tvoří širokou náves hranatou, uzavřenou; do návsi vede jedna cesta a bylo tak od nepamětných dob. Domy stojí volně do ulice se štítem bez výstupkův a mají mezi sebou zahrady. Uprostřed stojí grunty, zevně na východní straně chalupy. V novější době žádná část nevznikla. Před domy jsou zahrady od dob nepamětných. Domy jsou z kamene a truplí (nepálených cihel), jsou jen zomítány bez jiných ozdob. Dřevěných štítů není; letopočty jsou pouze z novější doby na dvou číslech. — Vpředu do návsi jsou obydlí, vzadu chlévy, kůlny atd. — Nábytek ve světnici a komoře rozestaven dle místa a potřeby. Ze starého nábytku je zde jen 1

[1]) V Čechách jest 8 Kramolínů, 1 Kramolná, 1 Kramolsko.

truhla malovaná u p. Pavlíčka. Kroj je obyčejný. Pamětní knihy nejsou.

V lese „Škrabošce“ při kopání a sázení asi před 25 lety nalezeny byly nějaké staré střepy a rezavé podkovy, které se nezachovaly. Blíže Kramolína na straně západní pod „Dřínovou horou“ proti Dalešickému mlýnu, kde Jihlavka obtéká malý, strmý kopec, stával jakýsi hrad; místu tomu říkají „na Hradisku“, a často při orání narazili prý na zdi. Dosud spatřiti tam lze příkopy kolem, na nichž rostou zdivočelé ovocné stromy a mezi nimi veliké množství srstek (chlupáčů). Pole to mělo asi přes 2 míry rozlohy. — Jména hradu nikdo zde nezná.

Také proti Slavětickému mlýnu nad „Francouzským žlebem“ na strmé stráni nad řekou Jihlavkou stávala jakási tvrz malých rozměrů, kde říkají „na Hrádku“. Zde nachází se v lese pouze kus příkopu a kulatá prohlubenina, o níž se praví, že tu bývala studně asi 90 sáhů hluboká. Ani základů nelze zde spatřiti. Památky se nenalezly. — Pověst praví, že jakési jeptišky,[1]) jimž hrádek i s okolními lesy náležel, přišly do Kramolína žádat asi o 3 míry ovsa pro koně a slibovaly, že za to budou Kramolínští osvobozeni od platů a zbořenina i s okolními lesy že jim připadnou. Ježto bylo přede žněmi, nemohli občané žádosti jejich vyhověti a proto zůstalo při starém.

Poměry poddanské: Z půllánu robotovali nejprve 6 dní s koňmi, později jen 3 dni. Mimo té byla „Janská robota“, kde museli pěší pracovati po 25 dní sekati a sušiti seno, pak 6 nebo 8 sáhů dříví udělati dle toho, jak měl kdo určeno, ve stráni méně, na rovině více. Se strání muselo se vynésti na rovinu, pak odvézti v zimě k Sedlecké myslivně do zásob, odtud pak po roce, když vyschlo, odváželi zase do Náměště. Lidé konali veškeré polní práce při dvoře v Mohelně, jenom mlatci rozsívali a vázali sami.

Obec patří farou do Mohelna. Farní desátky odváděla zdejší obec: 30 snopů žita, 20 snopů ovsa a 15 snopů pšenice. — Výkupu bylo 19 zl. stříbra.

Zdali byla změna u vyznání víry, není známo. Vyznavači jiné víry než katolické zde nejsou.

---

[1]) Pověst ta týká se zajisté jeptišek dalešických.

Škola zde nebyla. Vyučovalo se zde pouze 3 dni v týdnu po domech střídavě, každého dne jinde. V domě, kde vyučoval, dostával učitel i stravu a tam také spal. Vyučoval 3 dni v Kladerubech a 3 dni v Kramolíně. Později chodili děti do Kladerub do školy až do r. 1869 a od té doby chodí do Mohelna.

Učitel vybíral sám sobotáles 20 kr. z dítěte. — Posnopného bylo 1 snop žita a 1 snop pšenice, na koledu dostával koláče, pak $^1/_4$ sáhu dříví, a od celé obce $^1/_4$ míry hrachu. Výkupné bylo 36 zl. i za hraní varhan.

R. 1674 žilo v Kramohelně 6 láníků (s 96 měr.) a 1 půlláník.

Tratě se nazývaly: Babský, Kladrubský, Želiský, Zákupský, Křidly, Krumlůvka, Okrouhlík.

Obecního jmění je: 27 měr pastvin a 10 měr polí.

Obecní tratě mají jména: Černá trať, Loucká a Zahradská trať polí, pastviny u řeky „pod Dřínovou horou".

Ve Francouzském žlebě bylo mnoho Francouzů pobito. Když tudy táhli, byli zde od vojska rozestaveného na okolních stráních obklíčeni a většinou pobiti. Byli zde dvakráte. R. 1805 zdrželi se zde jen 14 dní a málo jen drancovali, za to r. 1809 zdrželi se zde od 15. srpna do Všech Svatých a mnoho drancovali. Koňům svým podkovy obráceně přibíjeli, aby se myslilo, že jeli z osady.

V Kramolíně jsou pouze rolníci, nádeníci, 1 stolař a 1 obuvník. Hospodářové zdejší utrpěli velice r. 1866, že obilí pomrzlo (žito již vymetané) a r. 1867 zase úplně potlouklo tak, že obilí muselo býti posečeno, to pak řídce vyrazilo a špatně uzrálo. V r. 1854 byla sice úroda, bylo však neobyčejně draho; míra žita stála až 20 zl., a tolikéž i špatný, muškovitý hrách. Chléb pekl se též z černé čočky (rusky) a z ovesného šrotu (tluči). Ale tehdy byl dobytek laciný; proto sousedé raději zabíjeli dobytek a více masem se živili. — R. 1865 byla zde veliká povodeň následkem průtrží mračen. Voda valila se od lesa po dědině a v domě č. 3. vystoupila do světnice tak vysoko, že až okny se hrnula ven.

Nejstarší rod je zde Ležákův, který v listinách obce Mohelna již ve 14. stol. se připomíná. Také Žák č. 3., Rous č. 9., Nováček č. 2. a Žák č. 7. jsou rody přes 100 let zde usedlé.

Kramolín patřil vždy ke statku Mohelskému, jmenoval se též Kramolno neb Kramohelno. (Viz tam a Lhánice.)

Kuroslepy

(do Kuroslep, v Kur—pích), též Koroslepy zvaná jest dědina ležící opodál silnice Březnicko-Mohelské na potůčku Luhu; vzdálena jest od Březníka 2 km na jihovýchod. Kuroslepy staly se teprve r. 1888 obcí samostatnou, před tím byly spojeny s Březníkem a mívaly jen jednoho radního. Význam osadního jména jest záhadný. Buď pochází od osob. jména Kúroslep (t. j. kouřem osleplý) neb jest to přezdívka vztahující se na první obyvatele, kteří zabývajíce se pálením uhlí kouřem skoro oslepli.[1])

Kuroslepy jsou velmi nepravidelně stavěny, zvláštního návsí ani není. (Obr. 101.) Domy mající vpředu zahrádky jsou rozestaveny po návrší; grunty však v dolině. — Přiškoleny a přifařeny jsou Kuroslepy do Březníka; zde jest toliko malá zvonice před vesnicí.

Spolek jest jen jeden: „Katol. čtenářská Besídka".

R. 1674 bylo tu 6 láníků po 72 měrách, 3 ½láníci a 1 ¼láník; staropustý byl 1 lán. — Trati se jmenovaly: Žebráky, Zarážka, Červenice, Zamazalka, Vrbanice, Laze.

R. 1830 bylo zde 8 ½láníků a 6 chalupníků, robota a desátky stejné jako v Březníku.

R. 1870 žilo v Kuroslepích v 36 domech 262 obyv., r. 1890 ve 44 dom. 313 obyv., vesměs Čechů, katolíků, zemědělců, též něco horníků, kteří chodí na práci do Zbejšova.

Do obvodu Kuroslepského patří: 255·4 ha pole, 2·3 ha luk, 7·2 ha zahrad, 29 ha pastvin, 540·6 ha lesa. — Samoty jsou: Mlýn ve Skřípině, hájovny Sedlečka a Zamazálky; v území na kopci 376 m vysokém leží také sbořený hrad Kravíhora při vtoku Chvojnice do Oslavy. Z hradu zachovala se silná bašta, na kterou opřena jest bouda, ze které jest rozkošná vyhlídka na okolní lesy, na řeku Oslavu a protější hrad Ketkovský. V novější době překřtili Kravíhoru na „Mathildensitz"[2].) (Obr. 102.)

---

[1]) Srov. české Dýmokúry (t. j. dýmy—kouře). V díle „Moravská jména místní" jest místní jméno Kuroslepy 7kráte uvedeno; co by určitě znamenalo, řečeno není. Odvozuje slovo od kmene kur (kohout, kura). Možno, že Kuroslep jest starý český název tetřeva neb tetřívka (místo slepokúr).

[2]) O Kravíhoře našimi kronikáři mnoho bylo nabájeno. Hájek a po něm jiní vypravují, že Moravané po pádu říše velkomoravské na Kravíhoře nalézali

Kuroslepy v listinách ponejprv se jmenují r. 1349, když Ješek z Náchoda své manželce na vsích Březníku a Kuroslepích

Obr. 101. Kuroslepy.

útulek proti Uhrům. Hájek mezi hrdinami u Mühlberku v Bavořích z r. 1319 jmenuje Maříka z Kravíhory a v bitvě svedené u Malenovic s Uhry Haška z Kravíhory, což jsou smyšlenky. Také nikde nenalezli jsme potvrzení zprávy Horkého, že r. 1429 Kravíhoru držel Beneš ze Zastřizl, odkud prý s Albertem ze Šternberka táhli proti Husitům, kteří vedeni jsouce Havlem Drastilem z Kojetína plenili kraj Vyškovský.

(Skurosleb) věnoval důchodu 20 hř. Brzy po r. 1360 vystavěn hrad Kravíhora, ku kterému napotom Kuroslepy z větší části

Obr. 102. Zbytky věže na Kravíhoře.

patřily. Podrobnější o té obci viz u Březníka. Zde podáváme jen některé zprávy:

R. 1373 Jaroslav z Kněnic s Divišem z Popovic, a sice Jaroslav s jedním lánem v Kuroslepích, Diviš se vším majetkem se sstoupili.

R. 1446 přenesl Jan, lékař a měšťan z Meziříčí, věno své choti (5 kop) z Kuroslep na Vícenice a Martiničky.

R. 1481 (515) pohnal Matěj z Náchoda a Březníka Václava Mniška z Rojetína z 50 kop, že mu pobral za holdem, který hold měl od p. Jaroslava Lomnického, a v tom holdu mu pobral tenata, lidi zjímal a dobytky ze vší vsi Kuroslep na poli pobral.

R. 1494 byl do desk vložen list Bludovi z Králic, který mu udělil král Vladislav na Kravíhoru a ves Kuroslepy; tomu odporoval Jindřich z Náchoda dokazuje, že v Kuroslepích s bratřími svými také dědictví má. Král Vladislav v listině praví, že před některými časy pro nějaké válečné věci hrad řečený Kravíhora dobyt byl od jeho předkův a obyvatelův markrabství Moravského a potom i zbořen a od těch časův až dotud vždycky pust stojí a v držení byl panoši, kteří se z Králic píší. Po tom pak nejjasnější pan Jiří, král český, právo, které jemu jako markrabímu příslušelo, dal Janovi z Pernštejna a týž Jan z Pernštejna dal svou dobrou vůli na ten hrad Vítovi z Králic a jeho dědicům, kteřížto ten hrad drželi a drží dosavad. Prošen jsa od slovutného Bluda z Králic, syna svrchu psaného Víta, pro všelijaké sešlosti a ztráty listů, kteréž na to má, z Milosti královské jemu svrchupsaný hrad zbořený a ves Kuroslepy i se vším k tomu příslušenstvím vepsati dal ve dsky zemské cúdy Brněnské r. 1493.

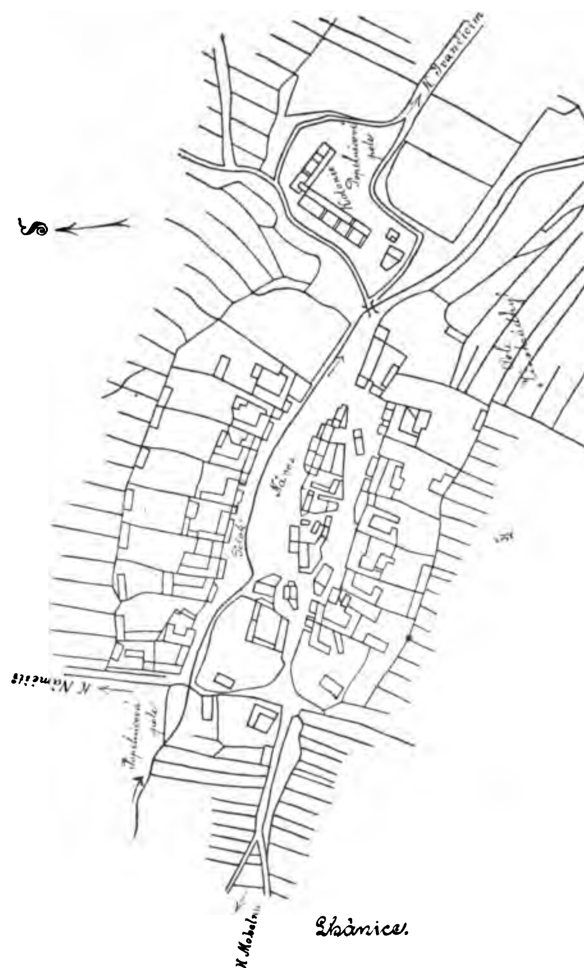
Dle urbáře z r. 1560 byla při této dědině tvrz se dvorem, pustý zámek Kravíhora a pod ním dvůr panský; r. 1557 byla prodána lázeň v Kuroslepích. (Ostatní o Kuroslepích a Kravíhoře viz Březník, Králice a Mohelno.)

R. 1739 vybíral se desátek pro faru Mohelskou ze všech polí „kromě rolí od zbořeného zámku, které se nazývaly Prasenice a Kříby, a kromě role od tvrzi."

Lhánice

(do Lhánic, ve Lhánicích, od osob. jména Lhán) leží v dolině na obou březích potůčka od Mohelna tekoucího, mají domů 52,

obyvatelů 313. R. 1870 bylo v 35 domech 238 obyv. a r. 1890 272 obyv.

Obr. 103. (Půdorys.)

Do vsi vedou od nepamětných dob 3 cesty. — Mezi domy jsou mezery, do ulice stavěny jsou průčelím. Grunty stojí po obou stranách, domky (baráky) uprostřed návsi a na „Kolonii“; chalupníků zde není. (Obr. 103.)

Před domy jsou zahrádky ode dávna. Domky uprostřed vsi jsou již velmi staré, domky na „Kolonii" vznikly od r. 1875;

Obr. 104. Lhánice.

domy výstupkův nemají. Stavěny jsou z kamene a „troplí" (as před 60 lety bylo vše roubené, dřevěné); jsou zomítány, nemalovány, bez ozdob, štíty zděné bez letopočtu. (Obr. 104.)

Ve starších domech zpravidla bývá síň, kuchyň (černá), světnice, komora a nad ní sýpka. — Chlévy jsou přistavěny u bytu, chlívky a kůlna na protější straně dvora, stodola vzadu na konci zahrady. — Nábytek rozestaven jest bez určitého pořádku, jest obyčejný, novější. — Kroj mají poloměstský; před 60 lety nosívali z domácího plátna gatě a halenu; ve svátek gatě „manžestrové" v létě, koženky v zimě, pak kazajku s dlouhými špicemi dole anebo „frak", obojí soukenné, a na to plášť soukenný; kroj však nezachován.

Na malém návrší hned u osady nalezeny r. 1907 popelnice, v polích již dříve kamenné mlaty a klíč železný zvláštního tvaru; z popelnice zachován jest spodek s hlinou a kůstkami. (Obr. 105.)

R. 1674 bylo ve Lhánicích 6 rolníků, kteří měli po $1^1/_4$ lánu ($87^1/_2$ míry), 4 láníci (po 70 měr.) a 5 chalupníků bez pole. Nově osazen byl 1 lán a staré pusté 2 lány. Nyní jsou jen $^1/_2$lány.

Dle listiny o vyproštění půllánu č. 14. robotovali poddaní týdně 3 dni s párem koní (anebo 6 dní pěší roboty); pak ještě od Jana do Václava týdně 1 den, celkem 13 dní ročně, začež dostávali 7 bochníků chleba. Domkaři robotovali 14 dní ročně, nedostávali za to ničeho. Úroků platili 1 zl. 15 kr., pak dávali z každého půllánu 1 slepici a as $^1/_4$ kopy vajec. Poddaní konali veškerou polní a lesní práci a dovážku. Chodili též na hony, dostávali dříví (sušiny v lese). Výkup z $^1/_2$lánu: „jako výroční důchod" 12 zl. $55^{12}/_{30}$ kr.; kapitálu 258 zl. 28 kr. Desátek na faru dávali ze všech polí; vyjmuty byly panské Kopaniny a role v „Pekle".

Obec přifařena jest od pradávna k Mohelnu, kam odváděli desátek: každý 10. snop. Výkup: 5 zl. 33 kr. jako výroční důchod, 111 zl. $13^1/_2$ kr. kapitálu. O hodech z každého $^1/_2$lánu panáčkům po koláči.

Změna u vyznání není známa. Všichni obyvatelé jsou katolíci, kteří se pochovávají do Mohelna.

Škola založena r. 1893 obcí. Počet dětí: r. 1893 47, r. 1908 61; ke škole patří jen místní obec Lhánice.

Školní knihovna založena r. 1893, má 259 svazků; od r. 1893 působí tu učitel Jan Kolinský.[1])

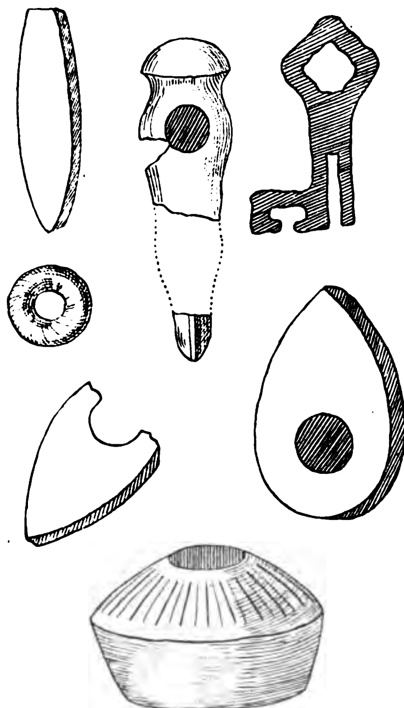
---

[1]) Popsal vesnici pro Vlastivědu.

Jmění obce je nepatrné: polí 3·8 ha, luk 1·9 ha, lesů 0·5 ha a pastvin 9·5 ha; domek č. 26., v němž je radnice a špitál.

Jména tratí: Díly, Vinohrádky, Příčky, Luh, Zahumenice, Boleniska,[1]) Štenkravy, Konečka, Padělky, Kopanina, Babky,

Obr. 105.

Samátky ze Ždánic.

Hláry, Pouliny, Čudla, Klínky, Šanderka, Doubky, Vobůrky, Černice, Jazera, Žebráky, Honečka, Okrouhlík, Pekla, Stráže.

R. 1674 jmenují se trati: Bolenská, u Boží Muky, Vinohrádek, Štenkrava, Rankůvka, Baba. — Pověst o nich není žádná. Návrší „Stráž“ má tvar hradiska s valem. Listin starších obec nemá, poněvadž osada do r. 1890 byla částí obce Mohelna.

Do území patří: 350·7 ha pole, 10 ha luk, 4·6 ha zahrad, 63·3 ha pastvin a 204 ha lesa.

[1]) Na trati „Bolenská“ jsou křemenné štěrky s vltavíny.

Rychtářské právo se dochovalo a jest nyní „zapůjčeno“ v museu v Ivančicích. V pečeti mají Lhánice jelena a keř. (Tab. I., 2.)

Obyvatelé živí se hospodářstvím polním, někteří provozují živnosti: krejčovství, obuvnictví, truhlářství a kovářství v míře nejmenší.

Ve Lhánicích stává dobrovolný sbor hasičský od r. 1898.

Přes 100 let drží rodný dům: Juránek, Pijan, Brachetka, Koník, Pražák.

Samota: dvůr panský Kozínek (v nářečí „Kozének“).

Pod celou řadou domů (od čís. dom. 11.—17.) jsou podzemní skrýše.

Popis jedné z nich od uč. Čapka z Oslavan v Časopise muzea olomuckého.

Lhánice, které v starých listinách též Elhaniz, Selhanec, Hajnice se nazývají, byly vždy součástí statku Mohelna, se kterým až do r. 1890 společnou obec tvořily. Odkazujeme tedy čtenáře ke stati o Mohelně.

Zvláštní zprávy, týkající se pouze Lhánic, uvádíme tyto:

R. 1349 jakási paní Konstancie se svým požadavkem, který měla ve Lhánicích (Elhanic), z jedné a její syn Vilém se vším, co měl ve vsi Bolesicích (nynější trať Bolenská?), z druhé strany se spolčili.

R. 1460 Vít z Králic pohnal Bočka z Kunštátu a z Horních Kounic ze 200 hř. gr., že mu drží dědictví ve Lhánicích, na kterémž výplatu má věnného práva; r. 1464 pohnal Mikuláše z Ojnic a Nevojic a z Hrušek ze 110 hř., že mu slíbil za polovici Lhánic za dědictví k výplatě a za to polulání, jakož jest sobě dobré paměti paní Ofka (Žofka z Mohelna) zůstavila, a že by rád své dávno vyplatil, a on mu spraviti nechce.

R. 1466 pohnal Vít Bočka z Kunštátu a z Horních Kounic a Jana z Kunštátu a z Mohylna, každého ze 200 hř. gr., že mu drží jeho dědictví, půl vsi Lhánic se vším příslušenstvím, ježto on k tomu právo má, poněvadž položil peníze u úřadu; taktéž pohnal Matěje z Náchoda a z Březníka a Václava z Okarce a z Říčan, že mu slíbili za půl vsi Lhánic.[1])

---

[1]) Ostatní viz Mohelno.

Lhotice

(do Lhotic, ve Lh—ích). Osada leží 4·5 km východně od Náměště v dolině mezi lesnatými stráněmi; náves má podobu čtverce, do něhož od nepaměti vede 5 jízdných cest a 3 pěšiny. Grunty stojí o sobě, do návsi buď průčelím neb štíty; chalupy jsou roztroušeně postaveny, jak kde bylo místo a potřeba; před domy jsou zahrádky. Kroj jest poloměstský, nábytek novější; u zdi kolem stolu jsou dlouhé lavice se „šprušlovými“ opěradly. Obrazů svatých visí ve světnici hojnost.

R. 1830 bydlelo v 22 domech 168 obyvatelů; r. 1870, když spojeny ještě byly s obcí Králickou, měly ve 24 domech 188 obyv., r. 1900 v 31 dom. 194 obyvatelů; nyní tvoří Lhotice s Jakubovem jednu obec.

R. 1674 bylo ve Lhoticích čtvero celolánů po 64 měrách, 3 čtvrtlány, 1 nově osazený lán, 2 staro- a 2 nověpusté lány; nyní jsou jen půl- a čtvrtlány. Z půllánu robotovalo se 6 dní týdně, výkupu platilo se 2.600 zl. šajnů.

Přiškoleny jsou Lhotice do Králic, přifařeny do Jinošova; zde jest jen zvonička.

K obci náleží 158·04 ha pole, 5·09 ha luk, 3·5 ha zahrad, 21·8 ha pastvin a 112 ha lesa.

Tratě mají jména: V Borovíčku, v Rakovcích, ve Žlíbkách, Kostelnice.

V obvodu obce u potoka Chvojnice prostírá se panské pastvisko řeč. „na Rybníce“. Býval tam velký rybník, jehož hráz dosud znáti. Poblíž hráze jest panský les zvaný „v Hrádku“, kde stávala tvrz.[1])

Ve Lhoticích drželi vladykové z Králic a páni z Meziříčí poplatné lány, na kterých věnovali, jak dokazují záznamy v deskách zemských:[2])

R. 1378 Jimram z Králic pojišťuje své manželce Elšce ve vsi Lhoticích dvůr $4^1/_2$ lánu s příslušenstvím jakož věno 156 kop; zároveň držel tam Racek kněz, bratr Jimramův, 2 lány, které dal r. 1385 Mikšovi z Králic zapsati.

---

[1]) Osadu popsali: naduč. Al. Kunovský a farář popovský Al. Ličman.

[2]) Z. O. VII. 307., 447, 960.

R. 1386 vzala Elška, vdova po Jimramovi, na věno ve Lhoticích a Jinošově Mikuláše z Králic a r. 1390 své děti na spolek.

R. 1410 pohnal Mikšík z Králic Zikmunda z Křižanova, že jest prodal zboží $2^1/_2$ lánu ve Lhoticích a za to jemu dal hotové peníze, ale neučinil mu správu a vložení do desk; teprve r. 1415 vyhověl Zikmund jeho stížnosti.

R. 1437 prodal Jan z Meziříčí jinak z Křižanova Mikuláši z Vlašimě na Lhoticích dvůr s podsedkem; r. 1447 Vít z Králic své ženě Dorotě ze Žeravic 25 kop ročního věna na vsích Hlubokém a Lhoticích pojistil mimo dědičný lán „Mikulov“ a to, co jest statku duchovního. Tomu odporovali Jan st. z Lomnice a na Mezříči, poněvadž 1 lán v Hluboké ke kostelu Mezříčskému patří, a Jan Konšelský z Jinošova, poněvadž $1^1/_2$ lánu kostelu do Jinošova patří. R. 1504 vložil Jindřich Jankovský z Vlašimě dvůr ve Lhoticích Hronovi Bludovi z Králic. Lhotice pak zůstaly celé u statku Králického, až s ním společně r. 1576 k Náměšti přikoupeny byly.[1])

Mohelno

(do Mohelna, v Mohelně), pův. Mohylno zvané městečko[2]) leží 10·5 km jjv. od Náměště, v údolí při okresní silnici po obou stranách skrovného potůčka, jenž se prýští na svahu Zeleného kopce. Celé území Mohelské, jsouc na severu, západě a jihu chráněno hornatými výběžky Zeleného kopce, tvoří s územím sousední obce Lhánické mírnou kotlinu.

Městečko Mohelno jest nepravidelně stavěno; (obr. 106.) má též nepravidelné náměstí, na němž před školou stojí socha sv. Jana Nep. a v horní části kříž. Náměstím vede silnice, jejížto pokračování do Dukovan dosud dostavěno není. Domy stojí v dlouhých řadách buď štítem, buď průčelím obráceny do ulice; jsou stavěny většinou ze sušených cihel (vepřovic) a mívají pod okny zahrádku; jsou toliko obíleny bez veškerých okras; radnice má před vchodem t. zv. žundr. Městečko dělí se na „Městečko vlastní“, na „Kozí horu“, „Kladrubky“ a „Hlínek“. Kladrubky

---

1) Viz Králice a Náměšť.

2) V listinách také Mogila, Mogula, Mohylna zvané.

Obr. 106. Městečko Mohelno.

a Kozí hora povstaly okolo r. 1820; jsou spojeny širokou ulicí, jenž se nazývala „Růžová“. Z Kladrubek vede široká ulice tak zv. „Dlouhá“ k panskému dvoru. (Obr. 107.) Na náměstí a v Dlouhé ulici stojí grunty; v Kozihoře, Kladerubkách a Hlínku chalupy.

Obr. 107. Dlouhá ulice v Mohelně.

Do domů vjíždí a vchází se vraty; postranní dvéře málo kde viděti. Dvory jsou zakončeny zahradou a stodolou. (Obr. 108.) Starý nábytek zachován není; kroj lidu jest poloměstský.

Mohelno mělo dle posledního sčítání r. 1900 ve 185 domech

293 rodin s 1278 obyvateli, kteří byli až na 6 židů katolíci národnosti české.

R. 1794 žilo ve 125 domech 728 obyvatelů,
r. 1800 „ „ 136 „ 799 „
r. 1870 „ „ 185 „ 1098 „

Poměrně slabý přírůstek obyvatelstva v posledních letech vysvětluje se tím, že chudší třída, nenalézajíc doma výdělku, jinam se stěhuje. Lid živí se po většině polním hospodářstvím; kromě obyčejných na venkově řemesel jest v Mohelně několik hrnčířů, kteří dříve svůj cech zde mívali.[1])

R. 1624 bylo v Mohelně osazeno 6 rolníků, kteří měli po $1^{1}/_{2}$ lánu (135 měr pole), 2 rolníci po $1^{1}/_{4}$ lánu, 8 celoláníků, 1 $^{3}/_{4}$láník, 4 $^{1}/_{2}$láníci, 2 $^{1}/_{4}$láníci, 3 chalupníci s polem a 45 chalupníků bez pole; řemeslníků bylo 26. Mimo pole a luka bylo u Mohelna tenkráte 48 achtlů (osmin) vinic, které drželo 32 lidí. Pustým byl 1 celolán, 19 chalup, 25 achtlů vinic (zvláště na Staré hoře). Tratě jmenovaly se: Stenkravy, Oddávky, Jezero, Čenklov, Bolensky, u Hamru;[2]) vinohrady byly v Novosadech a na Staré hoře.

Obecního pole mělo tehdy městečko $100^{1}/_{2}$ míry; také užívalo lesa na 31 měr, ale osadníci nesměli dříví prodávati, nýbrž toliko pro vlastní potřebu užívati. R. 1752 bylo zde 40 $^{1}/_{2}$lánů, 6 $^{1}/_{4}$lánů a 43 chalupníků. Území Mohelské jest na Náměšťsku největší, obsahujeť přes 1700 ha, totiž: 1030·7 ha pole, 48·2 ha luk, 15 ha zahrad, 125·6 ha pastvin, 475 ha lesa a 2 ha rybníků.

Zajímavým úkazem jest, že v Mohelně většina sklepů spojena jest s podzemními chodbami (lochy) s výklenky a komorami vytesanými špičatým nástrojem buď v žlutnici aneb ve zvětralé rule. Mnohé lochy jsou zasypány. Pravidelně upraven jest „loch"

---

[1]) Artikule obdrželi hrnčíři r. 1650 od Ferd. hrab. z Verdenberka. Žádný hrnčíř nesměl v sobotu po západu slunce pracovati proti pokutě 1 libry vosku; stejně byl pokutován, kdo v neděli neb ve svátek hrnce na vůz nakládal a který mistr druhému odlouditi chtěl tovaryše. Také nesměl mistr půjčiti peníze tovaryšovi pracujícímu u jiného mistra, nesměl dávati vyšší mzdu, než bylo všeobecně umluveno a nesměl zboží jiného mistra haněti.

[2]) Již r. 1658 kopalo se u Mohelna na železnou rudu, která se v tamnějším hamru spracovala; hamr stál někde při řece, neboť r. 1680 byl při něm most.

pod stavením kováře Jos. Němce. (Obr. 109.) Ze dvora vchází se do klenutého vyzděného sklepa. V pravém jeho rohu jest vchod k lochu 1·2 m vysoký; chodby lochu mají až 1·1 m výšky, rozdělují se a ústí ve 4 čtyrhranných, dosti pravidelných komorách asi 150 cm širokých a vysokých a 190 cm dlouhých. Stěny komor jsou hladké a mají po stranách malé zakouřené výklenky. (Obr. 110., 111. a 112.)

Čtvrtá komora má v podlaze uprostřed kulatou jámu 40 cm širokou a $^1/_2$ m hlubokou a nad ní komín 10 cm široký.[1])

Na náměstí v č. 36. viděti ze sklepa vchod k „lochu", který prý vede až k Mohelskému mlýnu na Jihlavce; loch jest

Obr. 108. Stodoly v Mohelně.

zasypán. Několik kroků na východ od Mohelského mlýna nalézá se v hadcové skále vytesaná díra, která prý byla východištěm toho „lochu". Jiní vypravují, že tu jámu vyhrabali horníci, kutající zde na náklad kteréhosi faráře na uhlí (!).

V okolí nalezeno na polích a v lesích dosti hojně kamenných mlatů a sekyrek.

U Mohelna pěstovalo se ve středověku až do počátku min. století víno. Původní vinice byly na Staré hoře. Nové hory neb

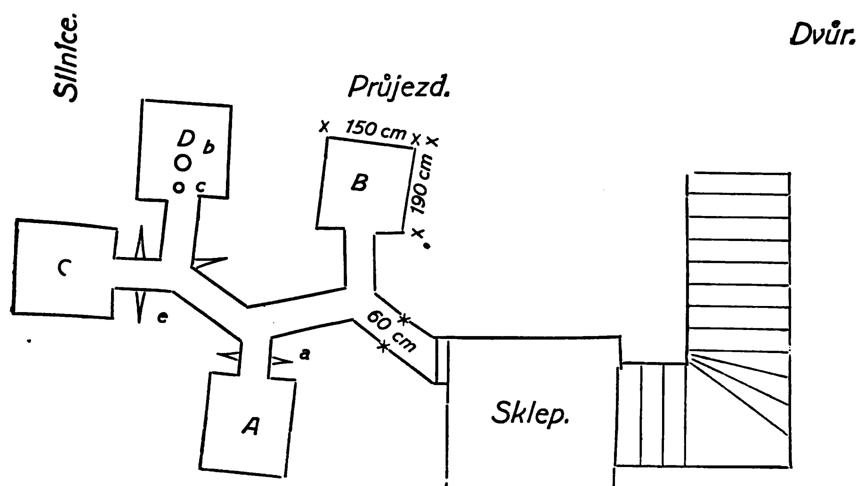
---

[1]) Zprávy o lochách s nákresy zaslal nám Fr. Kunz, hospodářský příručí v Mohelně.

Novosady osazeny byly na základě privileje Jana z Pernštejna z r. 1515.[1])

Mohelno mělo své staré horenské právo a zachovalo si „horenská rejstra“ jdoucí od r. 1603—1798 do dneška. Na vinohrady dozíral „horný“, později 2, zvolení od měšťanů — majitelů vinic. Posledními hornými (1792—1798) byli Kašpar Vostrý a Jos. Matoušek.

Po vinohradech, které ku konci XVII. stol. v ceně velmi klesaly, není stopy; některé stráně dříve vinohrady posázené jsou nyní neúrodným kamenitým úhorem. Jsou to zejména had-

Obr. 109. Půdorys lochu pod domem kováře Jos. Němce.

covité holé stráně u řeky Jihlavky, které mineralogu pěkné nálezy poskytují. Najde tu: enstatit, chromit a bronzit, amfibol, pyrop, oligoklas, gurhofián, chalcedon, plasmu, jaspis, rohovec, lusatit a různé druhy opálův.

Kostel zasvěcený Všem Svatým nemá rázu starožitného; stojí sice na základech starých, ale po častých požárech býval různým slohem obnoven. Dle Volného byl kostel r. 1512 znova zbudován, ohněm nejvíce trpěl v letech 1611, 1701, 1721 a 1835. Má rozsáhlou postranní kapli tak zv. Senohradskou. Po obnovení r. 1827 měl mimo hlavní oltář ještě 4 oltáře poboční.

[1]) R. 1561 připomínají se vinohrady také v hoře Senohraďské.

V kostele jsou 2 náhrobky mohelských farářů: Jiříka Lambertiho (z r. 1671) a Tomáše Gallena, rodáka Žďárského (z r. 1684).

Na zvoně největším jsou nápisy latinský, český a německý. Český: „Můj hlas trval LVI. let, přišel jsem ku porušení a znovu jsem zase napravený, nejsem jiný, ačkoliv jsem lepší, však prvotný. Léta Páně 1668.“

Obr. 110. Vchod do lochu.

Na prostředním zvoně: „Léta Páně 1612 ten zvon slit jest ke cti Pana Boha všemohoucího po nešťastném ohni, kterýž přišel léta 1611 v sobotu před sv. Vítem.[1])

Mezi Božími mukami památná jest ona, stojící nad městečkem na mohyle asi 3 m vysoké a 10 m široké, jež sluje

[1]) Dle rukopisu Cerroniho; velký zvon byl také r. 1612 lit v Jihlavě, ale r. 1668 pukl.

„sv. Antoníček". (Obr. 113.) Odtud jest rozkošná podívaná na řeku Jihlavku, ku zříceninám Rabštejna a Templštejna a z druhé strany do údolí Oslavy přes Kravíhoru na Ketkovský hrad.

V rozkošném údolí řeky Jihlavky pod Antoníčkem leží „Papírna a Mohelský mlýn"; (obr. 114.) Jihlavka přepažena zde že-

Obr. 111. Vchod do Jeskyně A a B.

lezným mostem a oba břehy spojeny novou dávno již potřebnou silnicí, která se dostavuje. (Obr. 2.)

Fara zdejší náleží mezi nejstarší na Moravě. Již r. 1234 daroval markrabí Přemysl patronát fary v Mohelně ženskému klášteru Oslavanskému s povinností, aby kněze vydržoval klášter, za to bral farní užitky; což biskup Bruno r. 1259 klášteru potvrdil, poněvadž rytíř Kadolt řeč. Sirotek klášter utiskoval a patronát si osvojoval. R. 1261 Alžběta, vdova po Kadoltovi,

obdarování patronátu klášteru Oslavanskému obnovila a na zadostučinění za svého muže kostelu v Mohelně lán a dvorec tamže a 5 lánů v Popovicích darovala.[1])

Obr. 112. Jeskyně D.

Z dějin farních jest málo známo: r. 1350 farář Heřman z Mohelna[2]) potvrdil jako svědek odkaz faráře Petra z Oslavan

[1]) Kadolt sám, aby křivdu učiněnou napravil, za svého života klášteru $1^1/_4$ lánu poručil.

[2]) Cod. d. M. VIII. 50.

pro klášter Oslavanský. R. 1359 přenechal klášter Oslavanský farní užitky v Mohelně tamějšímu faráři za 16 kop gr.; pro značné polnosti své drželi si mohelští faráři nájemce, kteří špatnými plátci bývali. R. 1396 jakýsi Mikuláš, nájemce příjmů farních v Mohelně, vyznává, že faráři Mikulášovi dlužen jest 35 kop gr. a že je zaplatí k rukoum faráře Václava do Ivančic, a 3 leta po

Obr. 113. Boží muka „Antoníček".

tom Václav, nájemce výnosu farního v Mohelně, vyznává, že faráři Mikulášovi za dobytek při faře ponechaný dlužen zůstal 9 kop gr., které ve 2 lhůtách chtěl platiti; zároveň slíbil, že položí kauci v ruce faráře Václava do Ivančic. Jmenovaný zde farář Mikuláš na mohelskou faru investován byl r. 1380 po tuhém boji s farářem Mikulášem z Mikulovic. Splnomocnění papežem v tom sporu soudcové: Mikuláš, probošt brněnský, Jakub,

farář hartvíkovský, rozhodli se pro Mikuláše z Ivančic; farář Mikuláš z Mikulovic měl vyčkati, až jiná fara na patronátě klášterském se uprázdní.

R. 1415 majitel Mohelna, Petr z Jevíčka počal se souditi o zdejší patronát s klášterem Oslavanským, který mu konečně r. 1418 se svolením papeže Martina přiřknut byl za slib, že sešlý kostel vystaví a důchody jeho zlepší. To potvrdila také vdova po něm Anežka z Vrbna za sebe a za své děti a postoupila desátek v Senohradech faře. Po smrti Petrově dělili se o patronát dva hlavní majitelé Mohelna: páni z Kunštátu a vladykové z Králic, až do r. 1508, kdy Mohelno v rukou Králických zase bylo spojeno.[1]) Od té doby vykonávají majitelé Mohelna právo patronátní až na naše časy. Jen krátkou dobu r. 1521 Jan z Pernštejna jakožto majitel Mohelna zaměnil klášteru Oslavanskému zdejší patronát za farní podací v Rudíkově, ale brzy přešel patronát opět ve světskou moc.

Áčkoliv r. 1426 Mohelno husity obsazeno bylo a mnozí k nové víře se přidali, přece fara zůstala ještě dlouho katolickou, jak vysvítá z odkazu 10 zl. faráře mohelského Šimona z Počátek r. 1495 kostelu Ivančickému, aby každých 14 dní se četla zaň mše v české kapli sv. Václava.

Teprve v XVI. stol. přešla fara na akatolíky (dle Volného r. 1540.)

Z pastorů neb správců církevních v Mohelně jmenují se: r. 1608 bratr Daniel Stražek, r. 1614 br. Jan Sedulius, 1619—1621 Jiřík Erastus.

Po obnovení katolictví na statku Náměšťském přiděleny byly do Mohelna fary Hartvíkovská, Králická a Jinošovská a zůstaly pod zdejší duchovní správou až do r. 1739, kdy se farám Březnické a Jinošovské samostatných kurátů dostalo.

Z farářů katolických prvním se jmenuje Antonín Forbes a po něm Alex. Florenštejn. Nejdéle v duchovní správě působili: Jos. Kostelník (1694—1729), J. Ludvík Hašek (1747—1771), jenž farní budovu znova postavil, Jos. Fr. Peč (1771—1782), proti jehož rozmluvě „inter parochum ecclesiasticum et candidatum

---

[1]) O sporu, který vedli oba majitelé o nápad po smrti faráře Petra, r. 1464 viz níže „Dějiny“.

clericalis ordinis atd." vedl polemiku řeholník lucký Norbert Korber spisem: „Dialogi inter clericum et militem de dignitate papali et regia"; Jos. Skula (1782—1810), Ant. Král (1824—1848) a jeho nástupce Pavel Polášek.

Fara jest dobře datována; za desátek a jiné povinnosti byl příjem roční 2317 zl. 38 kr. konv. m.; mimo pozemky v Mohelně patří k faře dosud 66 měr pole u Březníka.[1])

Obr. 114. Mlýn Tkaného pod Mohelnem.

Školu mělo městečko zajisté již ve středověku; avšak připomíná se teprve r. 1721, když s kostelem vyhořela. Nyní má na městečku vynikající budovu; jest čtyřtřídní s 2 pobočkami

[1]) R. 1739 plynuly do důchodu farského mimo desátky z vesnic: Lhánic, Kladerub a Kuroslep také desátky v Mohelně; vyjmuty z desátků byly: Stenkravy, Staré a Nové hory, zahrady při lukách, Panské role, Kopaniny pod Panskými rolemi, obecní role a kousky v Lavkách od pustých gruntův, dokud by se neosadily.

čítajíc 310 žákův. Přiškolen jest Kramolín. Nynější nadučitel Kar. Weigner působí zde na 30 let.[1])

Radnice jest starší stavení mající žundr v předu; jest to snad totéž stavení, které r. 1546 páni starší koupili od Pechové, když starší „rathuz“ byli r. 1543 prodali. Na radnici chová se archiv městečka.[2])

Dějiny. Mohelno náleží mezi nejstarší osady okresu, dostavši jméno od pohanské mohyly, nasypané na vršku nad osadou. Ačkoliv místo samo pro opevnění příznivé polohy nemělo, bylo po rozbití Rokytně r. 1146 vyhlídnuto za střediště župy a opevněno; načež úřady župní sem přeneseny. Od r. 1237 —1349 vyskytují se v listinách purkrabí zdejšího hradu.

Když r. 1237 markrabí Přemysl šlechtu moravskou proti králi Václavovi do zbraně volal, napomínal ku zvýšené ostražitosti kastelány v Bítově, Vranově, Jemnici, v Mohelně a na Hrádku.

Po zrušení knížecích údělů na Moravě markrabství celé králi českému podřízeno bylo; tím zašla důležitost župních míst a tyto zastavovány bývaly od králův českých buď pro zásluhy neb za peníze. Již od Přemysla II. obdržel rytíř Kadolt za služby vojenské zboží v Mohelně.[3]) Vdova po něm Eliška darovala toho statku většinu klášteru Oslavanskému a zbytek zaměnila r. 1286 s králem Václavem za ves Tasovice na Znojemsku.[4]) R. 1350 držel Mohelno jakýsi hrabě (comes) Purkart, jenž své ženě Hyzle 550 kop na městečku Mohelně a na všem zboží k němu patřícím zapsal.[5]) Brzy po něm (r. 1358) držel Mohelno Čeněk z Lípy (Lipého) a prodal je Vaňkovi z Potenštejna, kterémuž do desk zapsati je dal Ješek z Boskovic dle úpisu, který měl od Čeňka.

Vaněk pojistil r. 1360 manželce Elišce na 2 lánech v městě (in civitate) 500 kop a své druhé manželce Dorotě r. 1364 1000

---

[1]) Bližších zpráv o kostele, faře a škole přes veliké dopisování obdržeti jsem nemohl.

[2]) Obšírně podal o něm zprávu Aug. Kratochvíl, kaplan v Popovicích, ve spisku: Archiv městečka Mohelna r. 1906.

[3]) Kadolt, jmenovaný Sirotek (der Waise), byl statný vojín ve vojsku Otakarově; r. 1260 zabit byl u Lavy, když pronásleduje Kumány daleko se byl odvážil. Držel tedy Kadolt zboží v Mohelně před r. 1260.

[4]) Cod. d. Mor. IV. 237.

[5]) Zasedal r. 1350 na sněmě v Brně.

kop věna na městě Mohelně, na tvrzi, na alodu se svým příslušenstvím a na Lhánicích. Nemaje dětí poručil své movité a nemovité statky bratru Čeňkovi a jeho dědicům. Ale po Vaňkově smrti zabral markrabí Jan Mohelno jakožto odumřelé léno a zaměnil r. 1368 Mohelský statek, totiž: městečko (oppidum) Mohelno a vesnice Kramolno, Lhánice a Kladeruby se všemi užitky, rolmi, lukami, pastvinami, řekami, vodami a spády vod, s mlýny, horami, vrchy a doly, s desátky vinic s Jindřichem z Drnoholce, řeč. z Vartenberka, za hradiště a městečko Drnoholec a vesnice Holenice, Nové Sídlo, Dobropole, Hroznětice, Purmanice, Novou Ves a půl Přerova. Jindřich z Vartenberka postoupil ihned Mohelna jakožto věna své manželce Anežce ze Šternberka s podmínkou, kdyby po jeho smrti se provdala, že by toho věna na Mohelně jen 660 kop dostala. Proti tomu ustanovení ozval se bratranec Anežčin Petr ze Šternberka tvrdě, že věno jest menším než bylo na její dědičných statcích a že tedy nemá platnosti. Na doléhání jejího bratra Jaroslava ze Šternberka byl ten vklad ze zemských desk vyškrtnut. Po 11 letech Jindřich z Vartenberka prodal městečko Mohelno se třemi svrchu jmenovanými vesnicemi Albertovi z Cimburka a jeho dědicům. Tento postoupil r. 1381 veškerého zboží mohelského svým bratřím Ctiborovi a Jarošovi, avšak r. 1392 přenesl věno své manželky Anežky ze statku Dřevíče (v Čechách) ve 250 kopách na Lhánice a r. 1398 prodal Mohelno, Hajnice (Lhánice), Kladruby a Kramolno bratřím Janovi a Jindřichovi z Meziříčí. Jindřich, nemaje potomkův, sstoupil se r. 1399 se svým příbuzným Lackem z Kravař na vše své statky. Po smrti bratří Jana a Jindřicha nemohl Lacek se uvázati ve statek Mohelno, neboť násilím držel je Prokopův přívrženec Leva z Náchoda až do r. 1409. Válkami zpustošený statek nepřevzal Lacek, nýbrž dle usnesení a nálezů pánů zemských nucen byl na zaplacení dluhů, které zůstaly po Jindřichovi z Meziříčí, jej prodati. Kupci byli hlavní jistcové a věřitelé Jindřichovi: Blud z Králic, Mikšík z Králic, Tas z Tasova, Vilém z Kokor, Črnín z Otradic a Jilvín z Hartvíkovic. K tomuto prodeji přivolila také Anežka, dcera po Janovi z Meziříčí. Hned r. 1410 prodal Tas z Tasova svůj podíl na Mohelně rytíři Petrovi řeč. Gewczer (t. j. Gewičer, Jevický). Z toho kupu pohnali jej r. 1410: Václav řeč. Lžička z Dolních Dubňan pro 50 hř., že mu odkoupil základ v Mohelně, Jan Mazanec z Bařic, že mu odkoupil základ Tasa Havy z Ta-

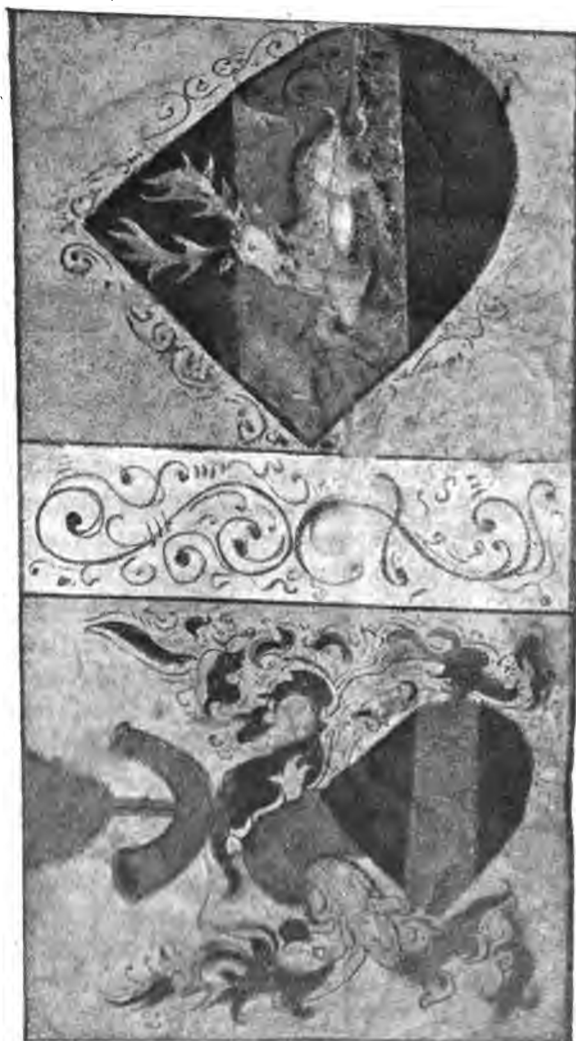
sova a skrze to škody vzal pro nezaplacení peněz, a Ješek Polukopí z Ruského ze 100 hř., že mu odkoupil základ, což tu Hava z Tasova měl, jenžto mu slíbil za kněze Lacka, biskupa olom., za 100 hř., a těch mu Tas platiti nechce. Opáčně Petr Gewczer z Mohylna pohnal r. 1412 Bluda z Králic, „že mu sáhl bezpravným poručenstvím v jeho panství a v jeho záduší a toho poručenství nechtěl mu nikdy ukázati jako dědici spravedlivému. A nad to pohonil ho ku právu duchovnímu proti obyčeji zemskému a skrze to připravil ho o 500 hř.“ Nechtěje se svými společníky míti dalších mrzutostí, odkoupil zámožný Petr všechny ostatní podíly na Mohelně. Ale tím si pokoje od svých nepokojných sousedů králických, kteří drželi zboží v Březníku, nesjednal; činili nájezdy do jeho statku a tropili různý pych za nepřítomnosti Petrovy, jenž se zdržoval v cizině. R. 1414 pohnal opět Bluda z Králic, „že mu zjímal lidi na svobodných cestách a na jich polích, a ty lidi nesl na svá bydla a vsázel v hanebné vězení a je nutil, k čemuž on chtěl. To když se dověděl v cizích zemích, chtě o své lidi státi, musil odjeti od svého pána, krále uherského, a své dobré opustiti, čehož počítá 1000 hř.“; z toho pohnal též Mikšíka z Králic. Dále pohnal:

Sazemu z Tasova, Budiše z Budišova a Mikšíka z Králic, že mu prodali zboží a nespravili úplně, Vlčka z Okarce, že mu drží list vyvazený, který svěřil jeho bratrovi; Bluda a Mikšíka z Králic, že mu prodali zboží a zdrželi ho v Brně a mezi tím mu rybník strhli.

Poručníky na ty půhony učinil pány: Petra ze Strážnice, Ludvíka z Bukovin a Jana z Žirotic Vaytenmilnera. Zdali Petr v oněch dobách nepokojných cos pořídil, udáno není.

Petr z Mohylna byl rozhodným přívržencem Zikmundovým, jak vysvítá z listu králova k Oldřichovi z Rožmberka, datovaného na Vyšehradě dne 12. července 1420. Píše: „Urozený věrný, milý! Velmi jsme vděčni Tvému poselství, které jsi nám po statečném Petrovi z Mohylna a Leypoltovi, věrným našim milým, vzkázal a zvláště že s námi chceš ostati a naši vůli činiti.“ Od r. 1414—1418 dlel s králem Zikmundem v Kostnici, kde na něm r. 1417 vyžádal, aby městečku Mohelnu udělen byl nový znak. Král k tomu přivolil, aby městečko Mohelno přijalo znak Petrův se sedícím daňkem ve středním poli toho znaku. (Obr 115.) Že husité statku jeho nešetřili, rozumí

se: Hrad Mohelský byl od nich spálen a úplně zbořen, tak že ani stopy po něm nezůstalo,[1]) pole zpustošena, vinice zničeny!

Obr. 115. Znak Petra z Jevíčka a znak městečka Mohelna.

[1]) R. 1907 při stavbě jednoho domu na „Valích“ objeveny mohutné základy jakéhos starého stavení, nalezeny zde také různé středověké předměty jako ostruhy, přesleny, podkovy a j. Základy ty mají se za zbytky buď staré tvrze, neb starého hradu Mohelského.

Petrovo jméno čteme na listině z r. 1437, kterou Anna, vdova po Jankovi Domčíkovi, béře svého druhého muže Václava z Plotišť za společníka na statek v Močidlanech.

Petr Gewczer (též Kevcar zvaný) zemřel okolo r. 1446 a zanechal 3 dcery: Marketu, provdanou v 1. manželství za Arnošta Kužele ze Žeravic, v 2. za Hynka z Kunštátu, Elšku, provdanou za Jaroslava z Pošutic, a Žofku, provdanou za Jana z Mesmbeka a Rožnova. Těm připadl statek Mohelský, načež všechny vzaly své muže na spolek. Při tolika majitelích nastaly brzy sváry. Hynek z Kunštátu spolčil se s bratrem Bočkem a společně odkoupili díl, který měl Jaroslav z Posutic. Půhonů z té doby týkajících se Mohelna čteme plno: r. 1446 Štěpán z Vartnova pohnal Hynka z Kunštátu a z Mohylna ze 600 hř., že základu jeho Mohylna odkoupil od Jaroslava z Posutic, ježto mu Jaroslav pobral i jeho chudým lidem a jeho zahubil, a on měl svého základu postihnouti.

R. 1447 Žofka z Mohylna pohnala Hynka z Kunštátu a z Mohylna (svého švagra) z 50 kop, že jí vpadl v dědičného člověka a vzal z něho berně, potom ještě ze 30 kop, že mu prodala desátečné obilí a on jí ho platiti nechce, a současně pohnala Marketu z Přešovic, že slíbila platiti za p. Hynka, a to učiniti nechce.

R. 1448 kněz Mikuláš, probošt Kúnický, pohnal Hynka z Kunštátu a Mohelna ze 60 hř., „že mu vymluvil a vyvěroval krávy, koně a jiný dobytek, ježto pobral panu Bočkovi, bratru jeho, svému nepříteli odpovědnému, řka, že by to jeho bylo, a ono nebylo".

Ještě větší zmatky na zboží Mohelském nastaly, když po smrti Hynkově z Kunštátu vdova Machna po třetí r. 1459 se vdala za Dobeše (z Boskovic?) Poněvadž nechtěla jednati se svým násilným svakem Bočkem, hned odevzdala správu svého podílu na Mohelně Janovi z Budšovic; brzy ale postoupila jej Vítovi z Králic, jenž se jí jako kupec nabízel, a prodala mu je docela r. 1466. Zboží její obsahovalo: půl městečka Mohelna, půl tvrze, půl dvora, půl vesnic Lhánic, Kladerub a Kramolna, půl mlýna, polovici jatek, rybníků luk a lesů, půl hradišť (neb tábořišť, locorum castrensium)[1] a půl patronátu. Vít z Králic dal úředníka

[1]) Snad to bylo zpustošené rozsáhlé místo u samého Mohelna, na kterém kdysi tábořili husité.

od Jana z Budišovic v Mohelně ustanoveného vyhnati. Protož pohnal jej Jan r. 1459 z 500 hř., že věděv dobře, že byl v držení Mohelna a tu se mu v to uvázal, nevyved ho z toho právem ani řádem, úředníka mu sehnal; také ho pohnal ze 100 hř., že odkoupil jeho základu, na kterém měl svého shledati. Za svědka vyzval Matěje z Březníka, který mu ale svědčiti nechtěl, protož tohoto pohnal z 500 hř. gr., že jsa dobře toho vědom, že mu paní Machna Mohelská postoupila tvrze v Mohelně i klíče dala i úředníky propustila, a nechce mu toho znáti.

Jak se Vít s Janem z Budšovic srovnali, není známo. Ostřejší půtka nastala Vítovi s Bočkem z Kunštátu, jenž odstoupení podílu Machnina na Víta z Králic uznati nechtěl a díl ten mocně držel. Protož ho Vít r. 1459 pohnal z 500 hř. gr., „že mu drží díl v Mohelnickém zboží, ježto on k tomu právo má, což chce listem dílčím okázati“.

Boček pohnal r. 1460 Víta z 1000 hř., že mu odkoupil jeho základu i bratranci[1]) jeho na Mohylně, a ze 200 hř. gr., že se mu Vít v les uvázal u Mohylna, nemaje k tomu žádného práva, že na to má dobré lidi, kteří jsou to dělili.

Marketu z Mohelna pohnal ze 400 hř. gr., že jemu a bratranci jeho pobrala klejnoty, koně jízdné, dobytek, setí jaré i ozimé i všecek nadbytek,[2]) kterýž jest odemřel[3]) bratr jeho se vším hospodářstvím.

Téhož roku pohnal Vít Mikuláše z Hartvíkovic ze 200 hř., že mu chce lesa jeho v jeho díle odsvědčiti, že on měl člověka, který chtěl hraničné právo za to učiniti, a on mu v tom zmatky činí; stejně pohnal Zikmunda ze Sedlce; mimo to pohnal rukojmí Ondřeje z Říčan a Okarce a Ludvíka z Veitmíle a Dunajovic z 2000 zl., že mu statek v Mohelně nespravili a on jest pohnán.

R. 1464 pohnal Vít Bočka ze 100 hř., že pobral odúmrť po knězi Petru, faráři Mohylském; nečekaje ani smrti fářářovy kázal obilí s pole svésti, kdežto Vít má také k podací právo. Kníže Milost a páni r. 1466 nalezli, „že Vít Králický ku polovici podací v Mohelně právo má a pan Boček k tomu podání, které Ofka (t. j. Žofka z Mohylna) pozůstavila, také právo má, než co

[1]) Bratrancem mínil Jana, syna po bratru svém Hynkovi.

[2]) Nářadí a nábytek.

[3]) To jest: po smrti zanechal.

se pobrání desátkův dotýče a kněžských věcí, z nichž pana Bočka Vít viní, to, co jest pobráno, aby Vít sepsal, a to s hodným svědomím aby se stalo, a to sepsání na posudku aby položili a kníže Milost a paní podle toho chtí rozkázati".

Když Machna r. 1466 svůj podíl na Mohelně Vítovi z Králic úplně prodala, činil proti tomu odpor její vlastní syn Jan z Kunštátu, kterého pohnala ze 1300 zl., že jí překážky a zmatky činí na její dědictví v Mohelně.[1])

Jan z Kunštátu pohnal Víta z Králic ze 100 hř., že jest se umluvil s jeho strýcem (Bočkem) před Matějem z Březníka, aby každý rybník zastavil na 3 leta, a tu jest on vydržel a strýci jeho zastaviti nedal, a v tom ho k velikým škodám připravil; dále jej pohnal ze 100 hř. gr., že když strýc jeho sjednal mlynáře z 5 mtův a Vít ho nechtěl a svým lidem mleti nedal, tu psal jeho strýci, že po poluletí chce svého mlynáře posaditi, toho jest neposadil a skrze to mlýn opuštěn; jeho úředníci železa vybrali, kola zlámali, kamení sbili, kádí osekali a skrze to mu jeho poplátci scházejí. Také ho pohnal ze 200 hř., že mu sáhl v jeho les za Popůvkami, kterýž se mu dostal po otci, což seznali Míxa z Hartvíkovic, a Zikmund Prvák ze Sedlce před p. Tovačovským a před jinými pány.

Ačkoliv Vít z Králic déle než 16 let polovici Mohelna držel, nedočkal se za tehdejších pohnutých dob konce sporů; převzal je se statkem jeho syn Petr, který žaloby různé, zejména na Bočka z Kunštátu r. 1480 obnovil, když již delší čas na Moravě pořádek uveden byl. I pohnal Jiříka Kužele ze Žeravic z $1^1/_2$ sta gr., „že nám slíbil za správu našeho půl Mohelského zboží a za půl Lhánic; než že jsme měli sami věnné právo (Machnino) vyplatiti a my jsme ty peníze položili u práva a do dneška svého nedržíme, aniž nám spraveno jest".

Stejný půhon dal na Matěje z Želetavy a Jedovnice. Současně pohnal Bočka z Kunštátu a z Horních Kounic ze 700 hř., že učinil smlouvu s jeho mateří a bratřími po smrti jeho otce, aby rybníky zastavili a mlýn spravili a oni smlouvu drželi, on však ne, čímž ku škodě přišli, dále jej pohnal z 50 hř., že byl

[1]) Ostatní půhony Vítovy viz Lhánice.

Hradiště[1]) osadil, že jejich lesy posekal a půl Kramolna spálil, také ze 100 kop, že pobral odmrť po knězi Petru, nebožtíku faráři mohelském, a ze 40 hř., že drží 2 kusy lesů, ku kterým on lepší právo má.

Jiřík Kužel ze Žeravic obrátil se půhonem na Machnu z Mohelna z 800 zl. uh., že mu řekla list vrátiti, ježto on s jinými rukojmí jest za správu Mohelského zboží, a ona jej vyvaditi nechce. Když Machna větší obnos za své věno na Mohelně obdržela, než jí patřilo, pohnal r. 1482 Jiříka Kužele vlastní syn její z 1. manželství, Arnošt Kužel ze Žeravic a z Kvasic, „že držev statek jeho a uvázav se veň po nebožtíku otci jeho, předal jest věna paní Machně z Mohelna, mateři jeho, ze statku jeho a na tom mu ujmu 200 zl. učinil.

Že těžké následky těchto zmatků a dlouholetých sporů jen poddaný lid nesl, rozumí se.

Sporné záležitosti urovnány byly bezpochyby dohodnutím obou stran ještě za života Petra z Králic; neboť bratr jeho a dědic Mohelského zboží Zbyněk půhonů o to zboží více neměl.

R. 1508 Zbyněk z Králic trhem získal od Hynka z Kunštátu druhou polovici statku Mohelského, totiž polovici městečka Mohelna, půl vsi Kladerub, půl vsi Kramolna a půl vsi Selhance (Lhánic). Již tenkráte Zbyněk buď měl umluvený spolek, aneb vyjednával o prodej toho zboží s Vilémem z Pernštejna. Neboť tento na králi Vladislavovi pro městečko Mohelno vyžádal trh týdenní a dva trhy výroční, jak se dosud konají.[2])

Avšak ještě téhož roku v zimě (v sobotu před sv. Ambrožem) převedl královský list a právo to na Zdeňka (Zbyňka) z Králic, na jeho dědice a budoucí držitele Mohelna a dal dobrou vůli, aby oni těch jarmarkův a toho trhu užívati mohli bez jeho překážky.

R. 1510 sstoupil se Zbyněk s Vilémem z Pernštejna na půl Mohelna, půl Kramolna, půl Lhánic, půl Kladerub, na ves Hluboké a ves Košíkov; na druhou polovici Mohelna a na své zboží Březnické sstoupil se o rok později se svým bratrancem Vítem (IV.) z Králic. Tento r. 1512 na vše své statky spolčil se s Vilémem

---

[1]) Buď se tím rozumí ona svrchu jmenovaná „loca castrensia“ aneb nyn. Hradisko nad Jihlavkou pod „Dřínovou horou“ západně od Kramolína.

[2]) První v úterý po Letnicích, druhý v pondělí po evang. Matoušovi.

z Pernštejna. Brzy potom Zbyněk a Vít z Králic, oba bezdětni, zemřeli.

Vilém přenechal zděděné po bratřích z Králic statky svému synu Janovi z Pernštejna, který poddaným v městečku Mohelně povolil vysaditi nové vinohrady (Novosady neb Nové Hory) a víno z těch vinohradů vyšenkovati a zpeněžiti toliko s povinností, aby z každého vinohradu ročně 5 gr. poplatku vrchnosti dávali. Také nařídil, aby staré horenské právo jejich i pro ty nové vinohrady platilo.[1]) Teprve po smrti Viléma z Pernštejna († 1521) vložili r. 1522 rukojmí za Víta z Králic, Jan Plzák st. ze Zdenína a Vilém z Víckova, Janovi z Pernštejna městečko Mohelno a vesnice Lhánice, Kladeruby, Kramolno, Březník, Kuroslepy a Popůvky.

Ze zděděných těch statků prodal Jan z Pernštejna r. 1522 ves Jedov a r. 1527 vše ostatní, totiž: ves Košíkov, ves Hluboké, v Březníku a Kuroslepích, což tu měl, dále městečko Mohelno, ves Lhánice, ves Kladeruby, ves Kramolno a v Popovicích, což tu měl, Václavovi z Lomnice a na Náměšti. Od té doby až na naše dny spojeno jest Mohelno s velkostatkem Náměšťským a sdílelo s ním majitele a osudy.

Václav z Lomnice zavděčil se svým novým poddaným v Mohelně, Popůvkách, Lhánicích, Kramolně a Kladerubech, že jim k jejich žádosti dal odúmrť. V listině o tom na Náměšti r. 1535 vydané praví: „dal jsem jim a mocí tohoto listu dávám svrchupsaným lidem všem vespolek, obyvatelům téhož městečka i ve vsech na domích, mlýnech, rolích, lukách, vinohradech, zahradách, burgrechtech, na statku mohovitém i nemohovitém tak, aby oni lidé moji svrchupsaní mohli své statky poroučeti, dávati přátelům i jiným, komu by se jim nejlépe zdálo a líbilo“. Zemřel-li by někdo bez známých dědicův a poslední vůle, měli rychtář a konšelé ve statek se uvázati, jej do půl roku držeti a po půl letě vyšlém, (kdyby se žádný příbuzný nepřihlásil), s panskou vůlí a radou na kostel neb na chudé vynaložiti.

Za pánů z Verdenberka počalo všeliké utiskování poddaného lidu. Nejvíce stěžovaly si obce panství Náměšťského na Filipa hr. z Verdenberka. Mohelno sice osvobodil r. 1681 od povinnosti kupovati víno z jeho sklepů, povoliv, aby si víno kupovali, kde

[1]) Datována jest listina na Tovačově 1515.

jim libo, vyjímaje 20 věder, které se čepovalo ve prospěch vrchnosti, ale soudil se s městečkem o různý majetek a všeliká práva, popíraje jim staré výsady. Stížnosti trvaly až do r. 1708, kdy částečně ve prospěch obce vyřízeny byly.

Když vyšel všeobecný rozkaz královny Marie Teresie, aby si obce daly své privileje potvrditi, usnesli se také Mohelští, že si dají své výsady obnoviti. Stalo se to r. 1769 a stálo je to mnoho cest (4krát do Brna, 3krát do Vídně a 2kráte do Znojma) a mimo to útrat na 342 zl. 31 kr. Poněvadž od sousedů pouze 172 zl. na to sebráno bylo, prodali na útraty role a pastviska r. 1771. Také Josef II. a Leopold II. potvrdili jim privileje (r. 1781 a r. 1791).

Z důležitých pro Mohelno událostí, které postupem časů se sběhly, buďtež uvedeny:

R. 1611 vyhořelo v Mohelně 46 domů, krov na kostele a na věži, radnice a dvůr; 3 zvony na věži se rozlily, které po roce v Jihlavě byly přelity.

R. 1721 zuřil opět požár, který strávil 48 domů, faru a školu; r. 1726 udeřil hrom do věže.

R. 1742 přijeli 11. února husaři pruští do Mohelna, které jim muselo dáti přípřež, píci pro koně a 20 zl.; dne 12. února prošlo městečkem 1500 Prusů a 18. února dostavilo se tam 400 Sasů, kteří tam po 2 neděle zůstali.

R. 1819 koupilo městečko do kostela damaškové korouhvičky a na ty útraty odprodalo kus lesa.

R. 1826 vyloupen byl kostel; za 4 týdny nalezeny ukradené drahocenné věci (kalich, pontifikal a j.) za Mohelským mlýnem ve skrýši.

R. 1835 dne 28. června vyhořelo téměř celé městečko, kostel s věží.

R. 1866 pomrzlo na poli obilí a byla drahota.

Naloučany

(do Naloučan, v Na—ech značí obyvatele osazené na lukách[1]) jest úhledná vesnice položená na levém břehu Oslavy 3·4 km

[1]) Srov. Nahořany v Čechách.

Obr. 116. Naloučany.

severozáp. od Náměště; leží na mírném svahu nad šťavnatými lukami. (Obr. 116.)

Domy stavěné z tvrdého materiálu tvoří dosti pravidelnou čtyřhrannou náves, do níž hledí průčelím. (Obr. 117.) Bylo jich r. 1900 46 se 337 obyvateli českými, katolickými, kteří se živí polním hospodářstvím až na některé řemeslníky. R. 1890 žilo zde 352 obyv.,

Obr. 117. Půdorys Naloučan.

r. 1870, kdy ještě s Náměští v jednu obec spojeny byly, ve 43 domech 357 obyv. Z číslic patrno, že obyvatelstva v novější době ubývá. R. 1790 žilo ve 29 domech 180 obyv. R. 1674 byly zde osazeny: 1 dvojlán (72 měr), 5 celolánů (po 36 měr.), 2 $^1/_2$lány, 4 $^1/_4$lány a 2 chalupy s polem; pustými byly 3 dvojlány, 3 celo-

lány a 1 $^1/_4$ lán. Tratě se nazývaly: Zádušek, Hlužek, Korytiny, Kobyličné, Jutro (louka), Bělina, Humno, Čapík, Křinka. Ani starý kroj, ani starý nábytek není zachován; udržely se jen ně-

Obr. 118. Kostel v Naloučanech.

které starodávné obyčeje při svatbách, pálení ohňů před 1. květnem, staré zvyky o štědrém dni, o masopustě a j.

Filiální kostelík zasvěcený sv. Jakubu st. stojí na návsi obklopen hřbitovem; (obr. 118.) byl po velkém požáru (r. 1850) znova po-

staven. R. 1662 měl prý prastarý hlavní oltář a velmi starý misál, starou křtitelnici a na dosti mohutné čtyrhranné věži 3 zvony. Ze staré farní fundace zbylo 2·6 ha pozemků, které

Obr. 119. Maňkův mlýn nad Naloučany.

užívá farář náměšťský. Fara, ač se r. 1545 jmenuje pustou, trvala zde do r. 1628, neboť mezi vesnicemi při prodeji Náměšťského panství vytčenými jsou Naloučany s kost. podacím; od té doby přifařeny jsou do Náměště.

Na návsi stojí též obecní dům. O domě č. 6. zachována jest v lidu pověst, že tu stával klášter; na několika místech pode vsí jsou podzemní chodby (lochy); z čís. 27. vede chodba pod kostel. Za kostelem vykopána byla na metr vysoká, velmi tlustá nádoba, ve které byly staré nůžky na stříhání ovec. Poblíž osady jsou 2 prastaré kamenné kříže.

Škola jest jednotřídní, navštěvovaná asi 70 žáky; dokud přiškoleny byly Ocmanice, byla škola žáky přeplněna (až 150 žáky). Přes 30 let (do r. 1907) zde působil učitel František Hladký.

Okolí Naloučan vyniká pestrostí hornin, ve kterých nalezeny různé nerosty, zejména lesklá železná ruda v krystalech. V trati „ve Vápenných" otevřen r. 1907 lom na prahorní vápenec, který se dá spracovati jako nedvědický mramor.

Naloučany jsou starou osadou, která již r. 1240 patřila ku klášteru Tišnovskému; v listině, kterou král Václav I. statky klášteru potvrzuje, vypravuje se, že rytíř Klement dal Naloučany klášteru pro záduší za sebe. Klášter založil tam faru, která r. 1545 jmenuje se pustou. Avšak i světští majitelé měli v Naloučanech statky. R. 1360 pan Jan z Meziříčí s panem Ješkem z Křižanova, a sice pan Jan se statky svými v Naloučanech a pan Ješek se všemi statky se svým bratrem Vznatou se sstoupili. Od pánů z Meziříčí dostaly se Naloučany ku statku Náměšťskému a výslovně při prodeji Náměště r. 1437 se jmenují. Kdy a jakým způsobem klášter Tišnovský jich pozbyl, není známo.

Do Naloučan patří samoty: myslivna (zvaná Číkovská) nad potokem Bělínem, panská hájovna v údolí potoka Jasinky a Maňkův mlýn na řece Oslavě. (Obr. 119.) Celé území má 323·6 ha pole, 37 ha luk, 2·4 ha zahrad, 44·4 ha pastvin a 110·2 ha lesa.

Ocmanice

(do Ocmanic, v Oc—cích., odvozeno od osob. jména Ocman) leží 3·8 km severozápadně od Náměště na pravém břehu Oslavy proti osadě Naloučanům, se kterou spojeny jsou lavkou. (Obr. 3.)

Vesnička měla r. 1900 ve 46 číslech 343 obyv., Čechův, katolikův. R. 1890 napočítáno 343, r. 1870, kdy ještě s Náměští v jednu obec spojena byla, 338 obyvatelův.

R. 1674 osazeno bylo 10 celolánů (po 70 měr.) 4 $^1/_2$lány (po 35 měr.), 3 $^1/_4$lány a 2 chalupy s polem; nově osazeny byly 1 lán a 1 $^1/_4$lán, staropustým byl 1 lán.

Tratě se nazývaly: Pancířky, ve Stráži, Vápenný, Podsedky, Zhořelica (louka), Ouvary.

Povinnosti měli poddaní jako v ostatních vesnicích, které byly spojeny s Náměští v jednu obec.

Spodní část osady poblíž řeky stavěna jest velmi nepravidelně, kdežto v horní části leží statky vedle sebe; tu jsou domy obráceny průčelím na náves, stavěny jsou částečně z kamene, částečně z cihel, omítány a obíleny. Uprostřed návsi stojí zvonička. (Obr. 120.) Kroj jest poloměstský, uspořádání statků jako v osadách sousedních.

Přifařeny jsou Ocmanice do Náměště, přiškoleny bývaly do Naloučan. V nejnovější době zřízena zde jednotřídní škola, kterou navštěvuje přes 60 žákův. Škola Bratrská stála zde r. 1582. Tenkráte zde také byly lázně, které držel Jiří Adamů. Ocmanice mají svůj vlastní hřbitov.

Do území ocmanického patří 543·6 ha pole, 36·5 ha luk, 4·4 ha zahrad, 89·7 ha pastvin a 16 ha lesa.

Samoty jsou: Placký dvůr a Stružský mlýn, obě jižně od Ocmanic poblíž silnice do Třebíče. Ve skalách u řeky Oslavy nalézají se hvězdovité paprskovce s vápencem a na Šmardových polích směrem ku Plackému dvoru vyorávají čisté křemenné křišťály.

Ocmanice byly částí statku Vaneckého (viz tam). Po smrti Sezemy a Tobiáše, bratří z Vanče, daroval markrabí Jan r. 1366 jejich zboží, které naň padlo, totiž vesnice Vaneč, Studenec, Zahrádku a Ocmanice Janovi z Meziříčí. Avšak Bohuš z Vanče nevzdal se všeho práva na ty osady, nýbrž poukázal r. 1371 své manželce Dorotě na 11 lánech, $2^1/_2$ dvorci a mlýně v Ocmanicích a na 4 lánech ve Studenci 50 kop gr. věna. Aby se vyhnul Bohuš sporům s příbuzným Janem Mezřickým, prodal mu r. 1373 vše své dědictví ve Vanči, Příklopu (zaniklé osadě), v Zahrádce a Ocmanicích.[1])

[1]) D. B., V. 398.

R. 1398 Jindřich a Jan z Meziříčí zapsali Anně, ženě Špačka, na 4 lánech v Ocmanicích 30 kop a ona syny, které měla se Špačkem, na to věno vzala na spolek. Anna provdala se po-

Obr. 120. Ocmanice.

zději za Helma a, poněvadž dcera její Anežka z Ocmanic před ní zemřela, dědila po ní její sestra Marketa z Pohořeliček. R. 1435 pohnala tato Hanuše z Mezříče řeč. Střídnický, že jí držel vinohrad u Krumlova a 3 lány poplatné v Ocmanicích, jakož jí od

sestry Anny, někdy Helmové z Pohořeliček, odkázáno bylo, a r. 1437 podala odpor proti vkladu Náměšťského panství Mstějovi ze Švamberka, dokazujíc, že má na 4 lány v Ocmanicích právo.[1]) Její dcera Anna z Dobronic pohnala Mikuláše z Otradic ze 30 kop, že jí drží v Ocmanicích 3 lány bezprávně, které na ni po její mateři padly. Vůbec ujal se Mikuláš z Vlašimě a Otradic celé vesnice bezprávně, neboť r. 1446 pohnal jej Jaroslav z Lomnice ze 200 hř., že mu drží ves Ocmanice s příslušenstvím, což chce správným listem dokázati. Po r. 1480, když páni z Lomnice opět se ujali Náměště, Ocmanice na vždy spojeny se statkem Náměšťským.

Okarec

(do Okarce, v Okarci), u lidu Vokarec jest malá dědinka, ležící 4 km západně od Náměště, která má pouze 21 čísel se 200 obyv. R. 1890 žilo zde 195, r. 1870 139 obyvatelů. Rozkládá se na mírném pahrbku nad rybníkem „Poulíkem"; pod osadou býval před 70 lety daleko rozsáhlejší rybník „Vytopil", nyní v louky proměněný; u tohoto postaven byl též panský dvůr, jenž má 3 čísla. Původně prý založeno bylo 5 půllánův, z nichžto nyní zbývají jen 3, dva byly rozprodány. Půllány stojí těsně vedle sebe; domkaři jsou usazeni proti ním roztroušeně. (Obr. 121.) Obyvatelé vesměs národnosti české zabývají se hospodářstvím.

Poddaní robotovali z půllánu 3 dni týdně po celý rok s potahem; domkaři pracovali 26 dní ročně a podruzi 13 dní nádeničili při dvoře; platili též desátek. Výkupného z půllánu platilo se 1.800 zl.

R. 1674 byly zde 3 lány po 74 měr., chalupníci neb čtvrtníci byli 3.

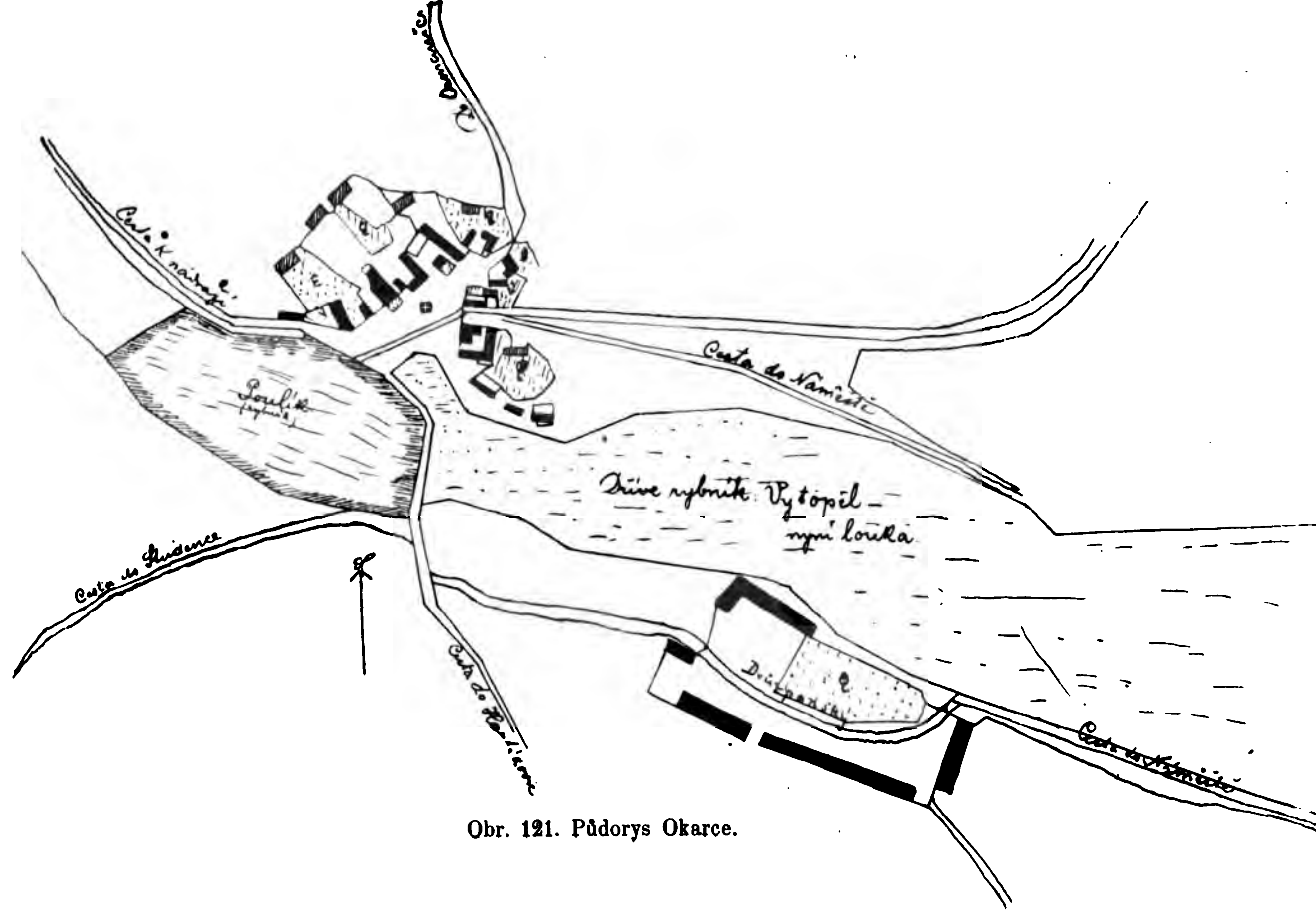
Obec má jmění 322 a polí, 62 a luk a 729 a pastvin. Celkem patří do Okarce: 297·7 ha pole, 38·4 ha luk, 2 ha zahrad, 40·2 ha pastvin, 22·3 ha lesů a 22 ha rybníkův.

Tratě se jmenují: Lísky, Křetence, Okrouhlík, Příčníky, v Maruščiném žlíbku, na Holce, na Rakově, na Kruzích, u Troubky,

---

[1]) Ocmanice byly r. 1437 prodány s právem na 4 lány, které Litvín za věno drží.

D. B. II. 9., VII. 32.

Obr. 121. Půdorys Okarce.

v Lazích, Babí hora, Padělky. Rybníky slují: Poulík, Netošil, Stéskal a v Dubovci. R. 1674 vyskytují se jména: Kukalka, Chmelínek, Kruhy, Jazírko, Okrouhlík a Křitenice (louky).

Přifařena jest osada do Hartvíkovic, přiškolena do Studence; dříve (až do r. 1843) navštěvovaly děti školu v Hartvíkovicích.

Asi 1 km na jihovýchod na cestě k Náměšti stojí objemný panský dvůr, dřívější tvrz a ve středověku sídlo majitelů Okarce.

Dějiny. V zakládací listině kláštera Třebického čteme mezi jinými osadami ves Hekartici, kterou se míní Okarec (od osob. jména Ekard, Okart neb Hekard; z toho povstalo něm. jméno osady Okarts (počeštěno na Okarec) a české jméno Hekartice).[1]) Avšak majetek ten klášteru brzy se odcizil a náležel zemanským rodům. Nejstarším známým držitelem byl Ondřej z Okarce (1349—1376), který měl statky v okolí a jinde. R. 1349 koupil od Jana z Tasova 6 lánů v Hodově, na kterých zapsal r. 1373 své snaše Marketě $8^1/_2$ hř. gr.; r. 1361 koupil od Buňka z Moštišť lán v Pyšele a r. 1365 od Smila z Bukoviny $11^1/_2$ lánu a 10 dvorců v Mošovicích (u Lubnice) za 100 kop. Své ženě Elišce věnoval r. 1373 na Vlčatíně 100 kop, které, když ovdověla, r. 1376 svým vnukům Jindřichovi a Benešovi darovala. Ondřej z Okarce měl syna Mikuláše, jenž před ním zemřel, a dceru Elišku provdanou za Náhrada z Pyšela, jenž se psal též z Hartvíkovic. R. 1377 postoupil své 3 lány poplatné v Hartvíkovicích dědicům Mikuláše z Vokarce, načež tito (bratří Jindř. a Beneš) synovi Náhradovu, Ondřeji z Pyšela, a jeho bratřím 4 lány v Pyšele prodali. Beneš z Okarce brzy na to zemřel a Jindřich, nemaje potomkův, sstúpil se na veškerý svůj statek s Ondřejem z Pyšela, svým bratrancem, r. 1381. Začátkem XV. věku (r. 1406) psal se tento již Ondřejem z Okarce; r. 1406 přijal věno své sestry Markety, provdané za Artleba z Říčan, obnosem $12^1/_2$ kopy na 3 dvořích v Žabovřeskách (u Brna). Brzy na to zemřel, neboť již r. 1407 pohnána byla Ofka, vdova po něm, Petrem z Přeckova o peníze, které dlužil Ondřej nebožtíku bratru Petrově a jemu odkázány byly, a ona je dáti nechtěla.[2])

[1]) V listinách se píše: Okkarcz, Okarecz, Occrzan, Okerz.

[2]) Protož jest půhon z r. 1412, který Staník z Moravce vedl na Ondřeje z Okarce, že nedostál slibu jakožto rukojmí za dluh nebožtíka Hovorky půhonem na mrtvého.

Po Ondřejovi dědil Okarec bratr Vlček (1407—1434). R. 1413 pohnal jej měšťan z Brna Václ.Ház, že bratr jeho Ondřej, nebožtík, byl mu dlužen peníze a on drže jeho zboží zaň neplatí; r. 1416 podepsal stížný list pánův pro upálení Husa, r. 1417 pojistil na 7 lánech ve Vlčatíně Jindř. z Radkova a jeho ženě Marketě 70 kop, ř. 1420 Aleš z Polanky učinil jej komisařem svých statků a svak jeho Artleb z Říčan poručníkem svých dětí.

Po smrti Vlčkově ujala se statku Okareckého sestra jeho Marketa z Říčan se svými syny Artlebem a Ondřejem. Poněvadž poslední vůli Vlčkovu neplnili, pohnal r. 1434 Jan z Polánky oba bratry z Říčan, že jsou dlužni jemu a jeho bratraně Elšce z Polánky 100 kop, které jim odkázal Vlček z Okarce; r. 1437 pohnala Elška z Moravan Margretu z Okarce a Říčan, že jí nebožtík Vlček, muž její první, odkázal polovici všeho hospodářství v Okarci a toho jest jí nedala, a zároveň Blažek z Přeckova pohnal Marketu a její syny Ondřeje a Artleba, „že on odšel všeho hospodářství málo neb mnoho v Okarci a oni jsú se ve všecko uvázali a toho i do dnes požívají a nechtí Vlčkova rozkázání učiniti“; toho pokládal 50 kop.

Proti tomu pohnala Marketa Blažka z Přeckova ze 100 kop, „že nebyv mocným poručníkem i držel Okarec se vším bez její vůle a její synů, nemaje k tomu žádného práva“.

I se svým synovcem Vaňkem z Říčan měla Marketa a její syni mrzutosti; r. 1434 pohnal ji, že mu vpadla nespravedlivě v jeho zboží v Říčanech, a s Mikulášem z Petrovic pohnali bratry Ondřeje a Artleba, že jim tu v Okarci zboží drží, které na ně po nebožci Kristoforově z Ratibořic spadlo.

R. 1437 Marketa z Dobré Vody, řeč. Kapúnova, vzala po smrti svého muže Marketu z Říčan na spolek na zboží ve Vlčatíně, čemuž i Mikuláš z Petrovic i Vaněk z Říčan odporovali; avšak bez výsledku; Marketa sstúpila se na toto věno se svými syny, kdežto tito hned 200 kop věna zapsali na Vlčatíně a 7 lánech v Okarci ženě Jindřicha z Mírova, Marketě. V rozepři mezi Marketou z Okarce a Vaňkem z Říčan páni usnesli, že babka Vaňkova to zboží sporné dala darem svým synům a Artleb přebyl jiné své bratry a on to dále zavadil ženě své. Artleb z Okarce brzy na to zemřel, neboť po roce 1440 připomíná se jen Ondřej. R. 1446 přijal Ondřej své dědice za společníky na

dvůr a ves Okarec, na patronát kostela a kaple v Hartvíkovicích, kaple ve Vícenicích, se mlýnem pod Hartvíkovicemi, na ves a dvůr v Pyšele s příslušenstvím, jak je od strýce Vlčka byl obdržel, též na zpustlou ves Řičánky. (Tomu odporoval bratranec Vaněk z Říčan.) Také zapsal r. 1447 své ženě Dorotě z Žeravic na dvoře v Pyšele a vsi Okarci 15 kop věna. R. 1448 pohnal jej Jan Morava z Králic ze 20 hř., „že dal kapitole brněnské 40 zl. uh. a má ještě 20 hř. dáti za jeho otce a otec jeho slíbil mu se svými erby za jeho oddíl a nesplnil toho"; r. 1459 pohnal jej Jan z Dlužína ze 400 zl., že mu jakožto rukojmě nevložil v desky Rudíkov. Téhož r. pohnal Ondřej z Říčan a z Okarce Mikuláše z Hartvíkovic ze 60 hř. gr., že jeho faráři spravedlivých desátků dávati nechce a že mu jeho roli ujmul. S Ondřejem z Okarce setkáváme se též na listinách třebického opata Trojana.

Zároveň s Ondřejem z Říčan užívali přídomku „z Okárce" jeho příbuzní (bratři Alše z Polánky), kterým Vlček z Okarce též jakési dědictví odkázal. Byli to Franěk z Okarce, jenž se zakoupil r. 1448 v Rašovicích (u Slavkova), kde se ještě r. 1476 připomíná jeho syn Jan, a Jan z Okarce, který držel Jiříkovice u Brna; potomkem tohoto byl Aleš Okarecký z Polánky na Bošovicích r. 1489.

Po Ondřeji z Říčan držel Okarec jeho syn Václav z Okarce, jehož pohnal r. 1464 hejtman zemský Jindřich z Lipého ze 400 hř., „že mu drží právo na dvoře Okareckém, k čemuž tu kněz Petr z Račic právo jměl a na to byl právem uveden, a on po smrti jeho k tomu lepší právo má než Václav a to královským listem prokázati chce".

Václav nezanechal potomků; o vesnici Okarec přihlásili se příbuzní z rodu Říčanských a potomci Jindřicha a Markety z Mírova, jimžto věnováno bylo r. 1437 na Vlčatíně a ve Vokarci. Již r. 1476 psal se Zikmund Válecký z Mírova na Okarci. Když jeho bratr Markvart se oženil s Johankou z Říčan, prodaly a vložily sestry Lidka, Johana, Afra z Říčan r. 1480 a s nimi Arnošt z Medlova a z Říčan Zikmundovi a Markvardovi, bratřím z Mírova a z Rájce, tvrz a ves Okarec, ves pustou Říčánky, ves Pyšel, dvůr ve vsi Hartvíkovicích, tamtéž 2 podsedky a kapli ve Vícenicích.

Vladykové z Okarce a Pyšela.

- Ondřej z Okarce (1349—1376), m. Eliška
  - Mikuláš z Okarce † asi 1365, m. Marketa
    - Jindřich z Okarce 1377—1387
    - Beneš z Okarce 1377
  - Eliška, m. Náhrad z Pyšela (sestra Jitka, bratři Ocman a Vlček)
    - Ondřej z Pyšela a z Okarce —1406, m. Ofka
    - Ofka, m. Jaroš z Jinošova
    - Vlček 1406—1420, m. Eliška, 2. manžel z Moravan, 3. Mikul. Něpr
    - Marketa, m. Artleb z Říčan
      - Artleb z Říčan a z Okarce 1420—1440
      - Ondřej 1420—1460, m. Dorota ze Žeravic
        - Václav z Říčan a z Okarce 1460—1476.

Po r. 1481 jmenuje se na Okarci jen Zikmund Valecký z Mírova a z Okarce, jenž byl purkrabím hradu Zubrštýna a později hejtmanem na Mor. Krumlově. R. 1481 pohnal Jana z Nové Vsi a na Radkově z 20 hř., že jest mu rukojmí za správu za Okarec s příslušenstvím, a o kostelní podací je pohnán, a to mu dostatečně nespravil; r. 1497 získal od Mikuláše Něpra z Vojslavic ves Pozdětín s tvrzí, ves Vlčatín, Hroznětín a Bochovice. Zikmund zemřel okoro r. 1500. Snad zemřel bezdětek, neboť po něm dědil bratr Markvart, jenž r. 1504 (na den 5 sv. bratří) uzavřel smlouvu na Třebíči s Vilémem z Pernštejna o vedení vody z rybníka Vrbinského. R. 1531 zasedal na sněmě v Jihlavě Vilém Valecký z Mírova a z Okarce; jeho dcera Mandalena z Mírova provdaná za Znatu z Lomnice vložila r. 1556 Burjanovi z Doubravice tvrz a ves Vokarec, ves Pyšel, ve vsi Hartvíkovicích 9 člověků a ves pustou Říčánky se vším záměnou za statek Říčany (u Rosic). Burjan z Doubravice odstoupil ihned získané zboží Voldřichovi z Lomnice, jemuž mimo to vložiti dal tvrz a ves Pozdětín, ves

Vlčatín, ves Bochovice, ves Hroznětín a ve vsi Popůvkách 6 člověkův se vším. Tím připadly tyto vesnice ku panství Náměšťskému.[1])

Otradice

(do Otradic, v O—ích, od osob. jména Otrad odvozeno); lid říká obyčejně Otratice; též Votradice.

Jest to dědinka čítající nyní 20 domů se 200 obyv. českými, katolickými; leží 3 km od Náměště severovýchodně. Domy stavěny z tvrdé hmoty stojí průčelím do nepravidelného návsí, ze kterého vedou od dávna 3 cesty. R. 1790 bylo v Otradicích v 18 domech 100 obyv., r. 1837 ve 20 domech 150 obyv., r. 1870 ve 20 dom. 175 obyvatelův.

R. 1674 byli zde usedlí: 1 dvojláník (120 měr pole) 3 $1^1/_2$láníci (po 90 měr.), 1 $^1/_4$láník a 1 chalupník. Staropusté byly 3 $1^1/_2$lány. Nyní jsou jen $^1/_8$ lánu v obci.

Z $^1/_8$ lánu robotovali $2^1/_2$ dne v témdni a dávali po 1 slepici. Výkupné činilo 200 K a z desátku 100 K. Obyvatelé živí se hospodářstvím. Ani v kroji, ani v nábytku nebylo nic svérázného zachováno.

Přiškolena a přifařena jest osada do Jinošova.

Mezi nejstarší rodiny patří: Králíkova, Rousova a Němcova; z poslední byli svob. dvořáci. R. 1669 Aleš hr. z Verdenberka přenechal Vítovi Němcovi dvůr v Otradicích za 100 zl. bez robot. Z toho rodu pocházel kněz Ondřej Němec, který dal na návsí postaviti sochu sv. Jana Nep. r. 1742.

Otradice mají 109·2 ha pole, 5·9 ha luk, 5 ha zahrad, 15·8 ha pastvin a 134·8 ha lesa. R. 1790 měly 162 jiter pole, 19 j. zahrad, 20 j. luk a 28 j. pastvin.

Také Otradice byly samostatným statečkem se svou vladyckou rodinou. R. 1368 jmenuje se 5 bratří z Otradic: Prošek, Črnín, Artleb, Ješek a Hynek. Prošek prodal Črnínovi a Artlebovi 2 lány a dvůr v Otradicích za 38 kop, načež oba hned půl toho dvora přepustili bratru Ješkovi za 36 kop gr., který na tom své

---

[1]) D. B. I. 13., II. 10., 20., VII. 28., VIII. 25., 30., XXII. 44.

manželce Ance 75 kop věna zapsal. Černín a Artleb koupili r. 1368 od Sazemy ze Zákřan dvůr v Horce u Krokočína, který však po 5 letech prodali Heymanovi z Lidlova. Černín zakoupil se pak v Pucově, kde napotom bydlel; Prošek a Hynek zakoupili se v Jinošově.[1]) R. 1390 Prošek z Otradic zapsal své ženě Jeruši na 9 lánech v Bolíkovicích věna 60 kop a, kdyby se nedostávalo, zbytek na Jinošově. Toto věno po smrti obou dědil Hynek z Otradic, který je r. 1407 zapsal Janovi faráři z Jaroměřic a jeho bratru Oldřichovi z Popovic.

R. 1407 vyskytuje se Kateřina z Otradic (snad pozůstalá dcera po Artlebovi), která v prvním manželství měla jakéhosi Pelhřima, v druhém Jana z Olomučan řeč. Bidlo. Této Kateřině r. 1407 dal a pojistil Lacek z Kravař na vsi Otradicích 100 kop gr. pr., čemuž Mikuláš z Račic ve prospěch paní Anky, vdovy po Vlachovi, odporoval dotvrzuje, že tato na Otradicích 75 kop zapsáno má, a Sezema z Tasova pohnal ji před soud, že v Otradicích více drží, nežli její jest věno, a to prý jest základ jeho, jelikož slíbil za Pelhřima, její muže dřevního. Ona pohnala r. 1408 Černína z Pucova ze 72 hř. a 20 gr., že jí slíbil dvůr v Otradicích spraviti a vložiti a toho neučinil; ze stejné příčiny pohnala též Hynka z Otradic. Kateřina spolčila se r. 1409 na veškerý svůj majetek v Otradicích se svým mužem. Hynek z Otradic připomíná se ještě r. 1412, když své sestře Elšce, manželce Bartoše z Kokor, daroval značný svůj majetek s vinicemi v Němčičkách u Pravlova a posledně r. 1414, když pohnal Zikmunda z Křižanova, že mu spálil Zhoř; Ješek Vlach z Otradic, syn Vlachův, prodal r. 1415 Janovi Bidlovi z Olomučan v Otradicích dvůr s lesy, lukami a pastvinami, načež tento stal se jediným držitelem Otradic. Svou dceru Kateřinu provdal Bidlo za Mikuláše z Vlašimě, se kterým r. 1437 se spolčil.

Mikuláš z Vlašimě a z Otradic byl r. 1448 od Hynka z Kunštátu pohnán z 50 hř., že mu vylovil rybník, a připomíná se ještě r. 1464. Po něm držel Otradice Václav Jankovský z Vlašimě, jenž vedl spor o nějaký majetek u Otradic se Štěpánem z Lomnice. R. 1492 páni nalezli: „Poněvadž Václav z Vlašimě Jankovský nic dědičného proti dědictví páně Štěpánově neprokazuje, že pan Štěpán k dědictví Otradicím podle prokázání desk právo

[1]) Přídomek „z Otradic" podrželi všichni bratři až do smrti.

má a ssúti je může. V půhonech brněnských čteme k r. 1481, (č. 648.), že Jan z Janovic pohnal Kateřinu z Votradic (manželku Václavovu) ze 100 zl., že mimo panský nález na jeho zboží se svedla a dobytky jeho chudým lidem pobrala. Byltě Jan z Janovic jí nějaké peníze dlužen. R. 1495 „Václav Otradický z Vlašimě“ odříká se všeho práva, kteréž měl na Janovicích po Janu Bidlovi aneb po komžkoli, a stojí-li kde v deskách, tímto vkladem to moří a mrtví.“ Dědic Václavův Jindřich Jankovský z Vlašimě zapsal r. 1504 tvrz Otradice se dvorem a dvůr ve Lhoticích Hronovi Bludovi z Králic, čímž se Otradice dostaly ke statku Králickému a r. 1573 k Náměšťskému. R. 1561 psal se Jindřich z Králic „Jindřich Králický z Otradic“.

Popůvky

(do Popůvek, v Popůvkách, zdrobnělé jméno Popovic, v lat. listinách Parvo-Popic) jest dědinka ležící 6 km jižně od Náměště u cesty vedoucí ze Sedlce do Kramolína. Malou náves, kterou tvoří původní grunty, protéká potůček, jenž vyvěrá z rybníka mezi Popůvkami a Sedlcem. Domy obrácené do návsi obyčejně štíty stavěny jsou z kamene a cihel (vepřovic).

Popůvky spojeny jsou v obec se Sedlcem; r. 1900 měly ve 32 domech 196 obyv., katolíkův, Čechův, kteří se živí polním a lesním hospodářstvím. R. 1890 žilo zde 178, r. 1870 185, r. 1794 v 19 domech 132 obyvatelův.

R. 1674 bylo v Popůvkách 7 celolánů po 58 měrách, 1 lán nově osazený, 1 domek s polem, 1 bez pole; 2 lány byly staropusté; tratě se nazývaly: Varty, Hadovky, Hlučny. R. 1794 vykazuje Švoj u Popůvek 447 jiter dosti dobrého pole (103 jiter z toho náleželo ke dvoru), 12 j. zahrad, 28 j. luk a pastvin. Nyní jest vykázáno: 262·5 ha pole, 10 ha luk, 4 ha zahrad, 13·7 ha pastvin, 264 ha lesa a rybníček na 1 ar. Tratě se jmenují: Hlučná, Mlýnská, Pehová, Hájek, Křížky, Padělky, Nivky, Doubravka. Sem patří samoty: Loupalův mlýn na řece Jihlavce, Sedlecký dvůr, Sedlecká myslivna a hájovna. (Obr. 122. a 123.) Způsob života a kroj jest stejný jako v sousedním Sedlci; také povinnosti robotní a desátkové byly společné.

Přiškoleny jsou Popůvky do Sedlce, přifařeny do Hartvíkovic.

Vesnička Popůvky jest, jak jméno dokazuje, základem kláštera Třebického, který v okolí mnoho zboží držel; avšak záhy od statku klášterského odcizena byla. Drželi zde lány zejména majitelé Hartvíkovic.

R. 1371 Pešek Mutvice z Popůvek blíže Mohelny Náhradovi z Ervíkovic[1]) a jeho dědicům v Popůvkách půl lánu za 7 kop gr. dědičně prodal; téhož roku prodal Svach řeč. Kardaš z Popůvek Peškovi Mutvicovi v Popůvkách 1 lán a 2 dvorce s lesy za 21 kop. R. 1376 Bláha z Radslaviček Náhradovi z Hartvíkovic v „Po-

Obr. 122. Sedlecký dvůr.

půvce“ 1 lán prodal; r. 1390 prodal Jilvín z Hartvíkovic svému bratru Ondřeji v Popůvkách 3 lány a 2 podsedky; zboží toto koupil Jilvín nazpět r. 1398 od Elšky, ženy Polymírovy (snad vdovy po bratru Ondřeji), čemuž její strýc Adam z Račic přivolil. Za rozbrojů mezi markrabaty Joštem a Prokopem vpadl bratr Adama z Račic, Zikmund, do Popůvek; protož pohnal jej Jilvín r. 1409, protože tam jemu a jeho lidem pobral dobytek malý i veliký.

R. 1415 získal Jilvín z Hartvíkovic trhem od Doroty, vdovy po Bohůňkovi z Popůvek, věno na 1 láně; avšak Budka, vdova

[1]) Náhrad z Hartvíkovic, který měl původní statek v Pyšele (viz tam).

po výše řečeném Bláhovi, (jenž byl purkrabím na hradě Náměšti), věnné právo, které měla na Popůvkách, odevzdala r. 1418 panu Petrovi z Mohylna řeč. Gewsar (t. j. Jevíčský), čemuž Trnka z Nových Dvorů odporoval za Jitku z Popůvek, které lepší právo příslušelo. Také Jitka ihned Petra z Mohylna pohnala z 20 hřiven, že odkoupil dědictví v Popůvkách od její sestry, k čemuž ona

Obr. 123. Sedlecká myslivna.

větší právo má. Téhož roku obdržel prý kostel sv. Petra v Brně od Jana z Hartvíkovic kopu gr. z 1 lánu v Popůvkách. R. 1446 pohnal majitel Mohelna, Jan z Kunštátu, Víta z Králic ze 200 hř., že mu sáhl v jeho les za Popůvkami, který dostal po otci svém, a to seznali Mixa z Hartvíkovic a Zikmund Prvák ze Sedlce.

Od r. 1460—1485 jmenuje se Zich z Popůvek, později hofrychtýř dvora pánů z Lipého, od kterého si třebický opat Matěj r. 1465 vypůjčil 200 zl. uh.

R. 1492 koupil Dobeš z Čechtína od Jilvína z Hartvíkovic statky v Hartvíkovicích a Popůvkách; avšak zboží v Popůvkách, totiž 5 lánů a 4 podsedky se dvorem, hned vložil bratřím Zik-

mundovi a Markvardovi z Mírova. Toto zboží Popůvecké připadlo ke statku Náměšťskému r. 1556, kdežto větší část Popůvek s Mohelnem již r. 1527 k Náměšti koupena byla. (Viz Náměšť a Mohelno.)

Pozdětín

(do P—ína, v P—íně), nyní obyčejně Pozďatín zvaný, jest vesnička ležící na mírném svahu 10 km svz. od Náměště, obklopena žulovými vršky a hojnými rybníky. Náves jest nepravidelná, tvaru okrouhlého; vede do ní široká cesta a 2 úzké uličky. Domy stavěné ponejvíce z kamene obráceny jsou průčelím do návsi a odděleny od sebe uzavřenými mezerami; jen některé mají vpředu zahrádky. Za domy selskými bývají zahrady uzavřené stodolami; chlévy jsou v nejbližším sousedství obytného stavení. Zámožní rolníci obývají horní část vesnice, chalupníci dolní. (Obr. 124.)

Pozdětín tvoří s Kojatínem obec, která r. 1900 čítala v 51 domech 339 obyvatelův, katolíkův, Čechův. Pozdětín o sobě měl 35 čísel a 225 obyv. R. 1890 bylo v Pozdětíně 253, r. 1870 193 a r. 1835 ve 24 dom. 178 obyvatelův, zabývajících se hospodářstvím polním a lesním. Pozemků všech má vesnice 570·74 ha, vlastního majetku 51·7 ha, z čehož připadá na pastviny 36·1 ha.

Pozemky nazývají se nejvíce dle rybníků, u kterých leží, na př. nad Donátem; jiné názvy jsou: na Zabitých, kde se nalézají podkovy a peníze, z čehož lidé soudí, že tam byla bitva, na Necítkách, Číhadlo, Ovčákův kopec. Nad Pozdětínem, snad na místě bývalé tvrzi, stojí myslivna (obr. 125.) a 1 km na severozápad železniční stanice.

R. 1678 žili v Pozdětíně: 1 $^3/_4$láník (55 měr), 4 $^1/_2$láníci (37 měr), 2 $^1/_4$láníci, 4 domkaři s polem a 1 bez pole. Staropustý byl 1 a novopustý též 1 lán. Trati polní se nazývaly: Za Říčany,[1]) u Obory, u Donáta, Žlíbky, Čepánka. — Nejstarší rody jsou nyní Rousův a Dvořákův.

Škola byla založena r. 1888; má v jedné třídě okolo 50 dětí; avšak již od r. 1840 vydržovala si obec učitele, který vyučoval po domech děti hromadně.

[1]) Zaniklá osada Říčanky.

Na Pozdětínské tvrzi sídlívali zemané, kteří se dle ní psávali „z Pozdětína“. R. 1358 připomínají se Chřapek a Vojslav z Pozdětína, kteří od Frenclína Šobra z Kutné Hory koupili ves Čížov (u Jihlavy). R. 1378 prodal Vachek z Pozdětína ves Pozdětín se dvorem a příslušenstvím Michkoli ze Sedlce, avšak již r. 1387 vyskytuje se na Pozdětíně Ondřej, jenž své ženě Dorotě 30 kop na 3 lánech v Pozdětíně věnoval; totéž věno pojistil r. 1412 své druhé ženě Kateřině. Toho roku pohnala jej jeho

Obr. 124. Náves v Pozdětíně.

sestra Jitka z Račic, že jí nedostatečně pojistil věno na Račicích. V ty doby jmenují se ještě: Jan a Ctibor z Pozdětína, Uršula a Čeňka z Pozdětína, snad děti Ondřejovy. Uršule z Pozdětína pojistil první její manžel Jan z Bohušic s přivolením Jana z Pozdětína r. 1468 na tvrzi a dvoře v Pozdětíně 200 kop věna, které druhý její manžel Vojtěch z Moštěnice a Pozdětína na Dolní Vilímovice přenesl. Se Ctiborem z Pozdětína setkáváme se v Půhonech jen r. 1407, když ho pohnal Michek ze Lhoty, že mu po třikráte pobral zboží, a s Čeňkou jen r. 1437, když pohnala Pintu z Vranína, že jí drží bezprávně Vranín.

Jan z Pozdětína byl, jak Půhony dokazují, ducha nepokojného: R. 1417 pohnal jej Krištofor z Ratibořic, že nalezl u něho

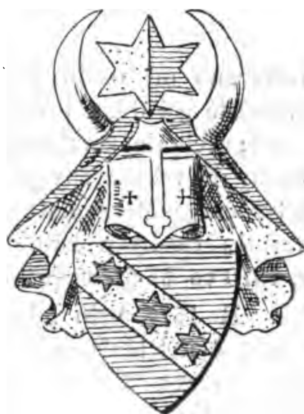
Obr. 125. Myslivna nad Pozdětínem.

koně, který mu na cestě násilím vzat byl, a kramář brněnský Jakub, že mu pobral na svobodné cestě zboží v ceně 80 hřiven.

Jan pohnal r. 1437 Jana Kuželíka ze Žeravic ze 138 hř., že je slíbil za pány Strážnické a těch plniti nechce, a paní Kunu z Michalovic, že dal koně za nebožtíka pana Janka Janovi Helmovi a ona mu to vyplatiti nechce. Zemřel zadlužen r. 1447 a vykonavatelé jeho poslední vůle Zich z Volfsperka, Václav z Doloplaz a Zbyněk z Dřínova s věřiteli prodali hned po jeho smrti ves Pozdětín se dvorem alodním Mikuláši Něprovi z Vojslavic, který sem přenesl věno své manželky Elišky. Tím spojen byl Pozdětín s Vlčatínem, Hroznatínem a Bochovicemi v jeden statek, který r. 1497 Mikuláš Něpr z Vojslavic (syn předešlého) vložil Zikmundovi Valeckému z Mírova. (Obr. 126.)

Obr. 126. Znak Valeckých z Mírova.

Obr. 127. Znak Novodvorských z Pozdětína.

Po Zikmundovi Valeckém z Mírova, jenž býval u pánů z Lipého na Mor. Krumlově hejtmanem,[1]) dědil Pozdětín jeho bratr Markvart. R. 1504 stala se smlouva mezi Vil. z Pernštejna a Markvartem Valeckým z Mírova a na Míroslavi o vedení vody z rybníka Vrbiňského příslušejícího gruntům Pozdětínským na Horní rybník Studenecký dle vyměření vladyk Hrona Bluda z Králic, Jindřicha z Náchoda, Jiříka z Jesenice, Bohuše z Čechtína, Jana ze Sázavy a Jana z Kvítovic.[2])

---

[1]) R. 1497 obdržel od Jindřicha z Lipého za věrné služby $1^1/_2$ lánu v Přeskačích; psával se Zikmund Valecký z Mírova a na Pozdětíně.

[2]) List dán jest na Třebíči na den 5 sv. bratří.

Od Valeckých z Mírova dostal se Pozdětín r. 1556 Burjanovi z Doubravice a od něho ještě téhož roku Voldřichovi z Lomnice ke statku Náměšťskému. (Viz Okarec.)

Dle Pozdětína psal se ku konci 16. stol. písař menšího práva zemského Pavel Novodvorský z Pozdětína, jenž byl v mladších letech učitelem Karla z Žerotína. Narodil se na Novém Dvoře na panství Náměšťském a byl r. 1586 povýšen do stavu šlechtického. (Obr. 127.) Zanechal syna Jana a dceru Alžbětu. Syn Jan, jenž se psal Skřikovský z Pozdětína, koupil r. 1610 olom. len. statek Bílovice, které prodal r. 1616.[1])

Pucov

odvozeno od osob. jména Puc. Osada vzdálená na sever od Náměště asi 6 km prostírá se po stranách dvou dosti hlubokých zmol; východní zmolou protéká potůček, spějící k Oslavě. (Obr. 128.) Domy do vsi stavěny jsou průčelím; až na skrovné výjimky jsou z tvrdého materiálu. Osada měla r. 1900 v 54 domech 304 obyv., vesměs Čechy a katolíky. R. 1890 žilo v Pucově 321 osob, r. 1870 ve 42 domech 302 obyv. a r. 1830 v 39 domech 333 osob.

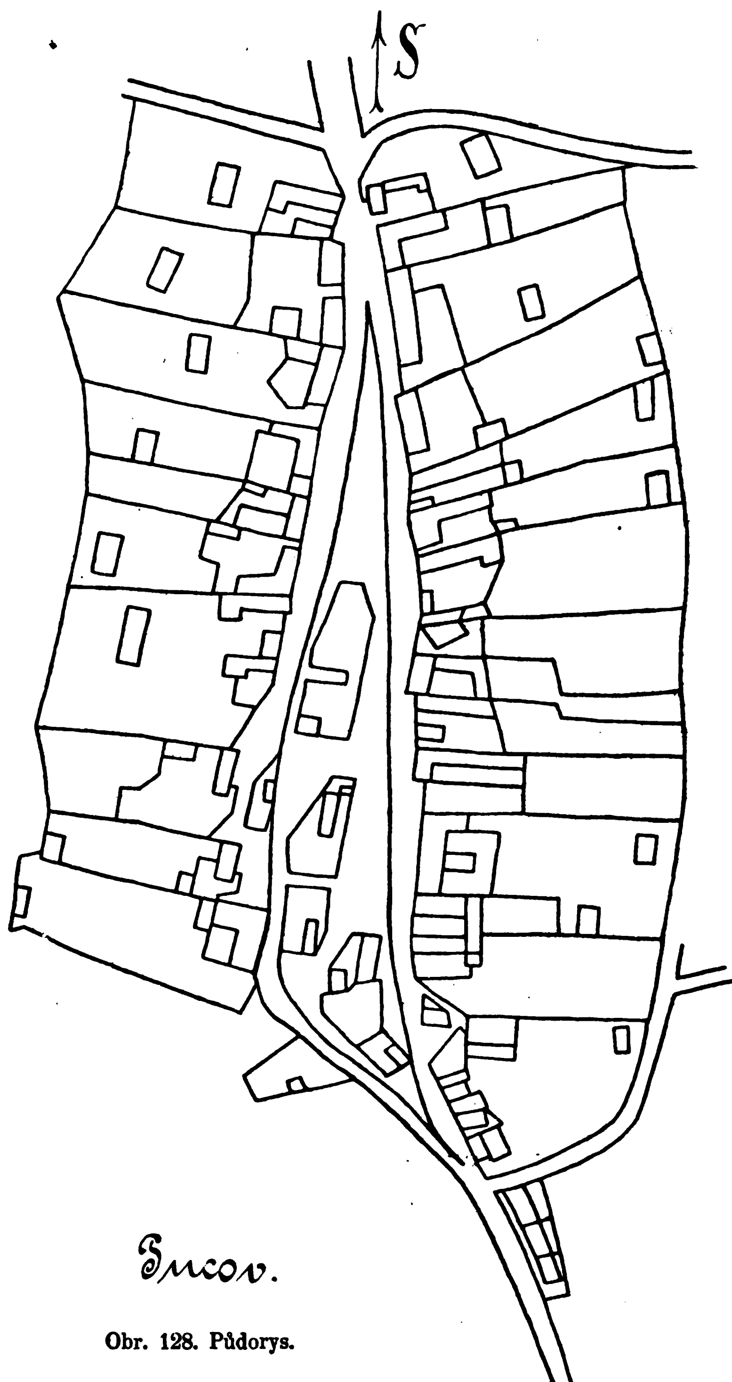
R. 1674 bylo zde pouze 5 láníků (po 60 měrách), 2 půlláníci, 4 čtvrtláníci a 2 domkaři bez polí; staropusté byly: 1 lán dvořákovský, 6 celolánů, 1 půllán a 3 čtvrtlány, tedy více než půl osady.

Z lánu robotovali potahem 24 dní měsíčně a platili 18 zl. úroků, 2 slepice a 6 vajec vrchnosti; práce konali polní, lesní a kamenické. Za to povolena jim byla hrabačka v lese. Výkupné činilo 2500 zl. šajnů. Svých pozemků má obec 46 ha; celkem patří do obce 492·5 ha, z čeho připadá na pole 403·2 ha, na pastviny 44 ha, na lesy jen 11·2 ha. Trati obzvláštních jmen nemají; jsou tu: Tály, Hraničník, Pernice, Žlíbek, Díly nad horou, Nívy, Prátky, Zahumenice, Přední díly, Bránky, Kedlosy a j. „Na Mlýnských“ stával mlýn, který voda odplavila. Nejstarší rodina jest Svobodova; drží statek prý přes 250 let.

Přiškolena a přifařena jest nyní osada do Jinošova, za

---

[1]) D. B. II. 22., V. 23., VII. 39., VIII. 8., 16. — Na „Dotazník“ odpověděl správce školy Mart. Smejkal.

Obr. 128. Půdorys.

starších dob přifařena byla do Jasenice. V 17. stol. stával na vsi kostelík, který vyhořel.

Dějiny. Prvním známým majitelem Pucova byl Vít (de Pucov), který r. 1255 podepsal Bočkovu listinu pro klášter Žďárský. Potomci jeho, vladykové z Králic, drželi s počátku celou ves, později jen některé zboží zdejší až do konce XV. stol. Často zapisovali Králičtí svým manželkám věno na zboží Pucovském.

R. 1349 sstoupili se bratři Mikuláš a Jimram z Králic na své statky v Pucově; r. 1356 měly na Pucově věno Jitka, manželka Vacemila z Králic, a Kačna, vdova po Vojtěchovi z Králic. Kačnina dcera Ofka z Králic, provdaná za Bedřicha z Drnovic, prodala r. 1374 v Pucově dvůr s $2^1/_2$ lánu svým bratrancům Vítovi a Bludovi, ale současně druhý dvůr zdejší Černínovi z Petrovic. Touto koupí dostala se jiná vladycká rodina do Pucova, která postupně od Králických vše tamější zboží odkoupila a dle Pucova a Otradic se psala. Již r. 1376 odkoupil týž Černín od Jimrama z Králic v Pucově dvůr s 3 lány a 4 podsedky a pojistil na 3 láneeh a 1 podsedku ženě Elišce 40 kop věna; r. 1381 přikoupil lán od Ješka z Králic a druhý lán s lesíkem od Mikuláše z Králic. Také Černínův bratr Ješek Vlach z Otradic a Racek ze Zbraslavě, získali kupem po 1 lánu v Pucově, tento od Ješka, onen od Mikše z Králic. Ještě r. 1390 přikoupil Černín 3 lány v Pucově od Víta z Králic a r. 1399 chalupu a 2 lány od Mikše z Králic.

Černín zůstavil syna, jenž záhy po něm zemřel, a 2 dcery: Elišku,[1]) provdanou za Konráda z Kúnic a Barboru, manželku Mrakše z Kokor; tato po smrti bratrově uvázala se v jeho dědictví a spolčila se na Pucov se svým mužem Mrakšem. Tomu odporovali její strýci Ješek Vlach a Hynek z Otradic pravíce, že jakožto společníci zemřelého větší právo na dědictví mají než ona; také Ješek Vlach z Jinošova, popudil bratra Hynka, aby vpadl do Pucova a pobral dědictví, totiž: koně, dobytek, stříbro, obilí ano i postel nebožtíkovu, pročež ho Barbora r. 1417 z 70 kop pohnala. Elišce z Pucova vymluvil Hynek důležitou listinu na popud Ješka Vlacha, kterou ji připravil dle její žaloby

[1]) Dcera Eliška připomíná se po prvé r. 1406, když vzala na spolek svého otce Černína, strýce Hynka z Otradic a Jilvína z Hartvíkovic.

o 40 hř. gr. Ješek Vlach z Otradic, aby věc více zapletl, prodal r. 1418 veškeré své právo, které měl na Pucově, totiž na dvoře, na chalupách, na krčmě a na rybníku, přes odpor Barbořin Artlebovi z Říčan; týž koupil také za hotové peníze movité věci, které Hynek v Pucově kdysi pobral. Protož vpadla Barbora do Říčan a toto zboží Artlebovi pobrala a zároveň (r. 1420) jej pohnala, že vykoupil její základ, ježto byla pohnala strýce Vlacha, že jí pobral zboží po jejího bratra smrti, které na ni mělo připadnout jako na sestru; ale také Artleb z Říčan ji pohnal, že pobrala mu postelní roucho a klenoty, které dostal od strýce, a které koupil. Další spor o Pucov veden až po válkách husitských. R. 1435 pohnala Barbora, která po druhé se prodala za Oldřicha ze Lhoty, syny Artlebovy, totiž Artleba a Ondřeje z Říčan, že jejich otec dal si její dědictví v Pucově nespravedlivě vtěliti, a oni k tomu vkladu se táhnou. Nařízena komise, která se konala r. 1437. Touto dokázáno bylo svědky, ze strany Barbory, že Hynek Vlach držel 2 lány v Pucově, jeden k Byteši, na němž sedí Klára se svými syny, půl vprostřed vesnice proti studni, na němž sedí Pavlasův syn, druhé půllání přes jednoho souseda, na němž sedí Jan Škvorec; také podsedek na kraji na té straně, na němž sedí Pechar, a po smrti Vlachově držel je Artleb a sirotci jeho, potom z Říčan, ale nikdy to nedržel Mrakeš. Také vyznali, že po Hynkově smrti Mrakeš se uvázal ve 4 lány a ty držel jenom 4 dni, pak je postoupil Vlachovi (Ješkovi) a ten je držel do smrti. Naproti tomu svědkové Margarety a její synů z Říčan vyznali, že Mrakeš po Hynkově smrti uvázal se ve dvůr a ves Pucov kromě Bludových a Moraviných[1] lidí a kromě jmenovaných 2 lánů a podsedků, které držel Hynek Vlach až do smrti a po jich (Hynkově a Ješkově) smrti Artleb a erbové jeho — a Bidlo z Otradic vyznal, že ty 2 lány po jeho smrti držel jménem Artlebových dětí tak dlouho, až jsou to od něho vyplatili.

Protož r. 1437 páni vynesli, že bratři Artleb a Ondřej z Říčan mají v Pucově právo ku 2 lánům a jednomu podsedku; i nezbývalo Barboře, leč toto právo odkoupiti. Artleb a Oldřich z Říčan prodali r. 1437 Barboře a její muži Oldřichovi ze Lhoty

---

[1]) T. j. Bluda a Moravy z Králic.

ve vsi Pucově 2 lány, 2 seče: „Vlčí Stráně“ a „Vacanovec“ a louku „Pernici“; tím dlouholetý spor urovnán.

S bratřími z Říčan soudila se Barbora též o část Jinošova, ale i tam prohrála. Pucovský majetek zvětšila ještě r. 1446, koupivši od Jana Moravy z Králic 2 ½ lány, na kterých usedlí byli Mikuláš Zajíček a Adam Šiška.

Po smrti Oldřichově vzala r. 1464 Barbora svého syna Hynka ze Lhoty na spolek; Hynek poslední majetek Králických v Pucově, totiž půl lánu a 2 chalupy odkoupil od Víta z Králic. V roce 1464[1]) Barbora více se nepřipomíná, zemřela u vysokém věku; z prvního manželství zanechala dceru Machnu z Kokor a Pucova, provdanou za Matěje z Náchoda a Březníka, z druhého manželství jmenovaného již syna Hynka. Tento pojistil své ženě Anežce z Odlochovic 12 ½ kopy věna na Pucově a poněvadž byl bez potomků, vzal na zboží v Pucově Matěje z Náchoda za společníka. R. 1480 Erazim z Holféřova poh. Hynka ze Lhoty a z Pucova ze 300 zl. uh., že slíbil za Oldřicha Mládence z Miličína; ještě r. 1486 čteme Hynkovo jméno jakožto svědka; po té se nepřipomíná.

Dědic jeho Matěj z Náchoda vzal r. 1492 na spolek na Pucov s dvorem své syny Jindřicha, Oldřicha a Brikcího s jejich erby, což také jejich matka Machna z Kokor po smrti Matějově r. 1493 učinila. Pucov drželi po smrti matčině bratři společně potom Brikcí, jenž r. 1498 pohnal Jiřího z Jasenice, a po jeho smrti Jindřich z Náchoda. Jeho syn Jan Březnický z Náchoda získal r. 1535 trhem statek Jinošov, se kterým Pucov napotom spojen byl, až r. 1615 obě vesnice se dostaly prodejem ku panství Náměšťskému.[2])

---

[1]) Adam z Jasenice pohnal r. 1464 Hynka z Pucova, že jeho nebožtík bratr, kněz Hynče, kaplan z Tasova, půjčil paní Barboře Pucovské, mateři jeho, 10 zl. a ty jemu poručil a on po jeho (bratrově) smrti Barboru z toho upomínal, ona však nezaplativši zemřela a on, drže nápad a zboží mateře své a o tom dobře věda, nechce plátcem býti.

[2]) D. B. I. 139., III. 124., 238., IV. 201., VI. 184., 185., 254., 582.—586., 757., 758., 785., 786., VII. 110., 160., 492., VIII. 188.

Pyšelo

(do Pyšela, v Pyšele), v listinách též Pyšely[1]) zvané, jest farní osada ležící od Náměště na severozápad 7·5 km. Osada rozkládá se v utěšeném mírném údolí v podobě obdélníka. Novou silnicí Náměšťsko-Budišovskou dělí se v část severní a jižní. (Obr. 129.) Má nyní ve 64 číslech 434 obyvatelů české národnosti, náboženství katolického. R. 1890 žilo v Pyšele 425, r. 1870 434, r. 1830 418 a r. 1794 275 obyv.

Domy od sebe oddělené dvory jsou z kamene a cihel postaveny a zomítány; výklenků neb zvláštních štítů nemají.

Uprostřed osady nápadna jest jednopatrová kamenná budova bez omítky s gotickými okny, o níž jde pověst, že byla moravským bratřím skladištěm tisků, zejména bible králické. Jest to asi zbytek středověké tvrze vladycké rodiny Pyšelské; nynější majitel František Táborský užívá jí za sýpku.

Lid zabývá se rolnictvím a chovem dobytka; v chudších rodinách pletou v zimním čase brašny z palachu (rákosí). Celkem žije nyní v Pyšele 14 $^1/_2$láníků, 13 $^1/_4$láníků 9 $^1/_8$láníků, 14 chalupníků s poli, 5 domkařů bez polí a 8 podruhů. Živnosti provozují: 3 hostinští, 2 obchodníci se smíšeným zbožím, 2 řezníci, 2 krejčí, 3 obuvníci, 2 stolaři, 2 kováři, 1 kolář, 6 zedníků a 1 obchodník s poutnickým zbožím. R. 1674 bylo zde 8 celolánů po 34 měr., 2 $^3/_4$lány, 6 $^1/_4$lánů (po 13$^1/_2$ míře), 1 domkař s polem a 1 bez pole; pustých lánů bylo 8. Starý nábytek a starý kroj národní vymizely.

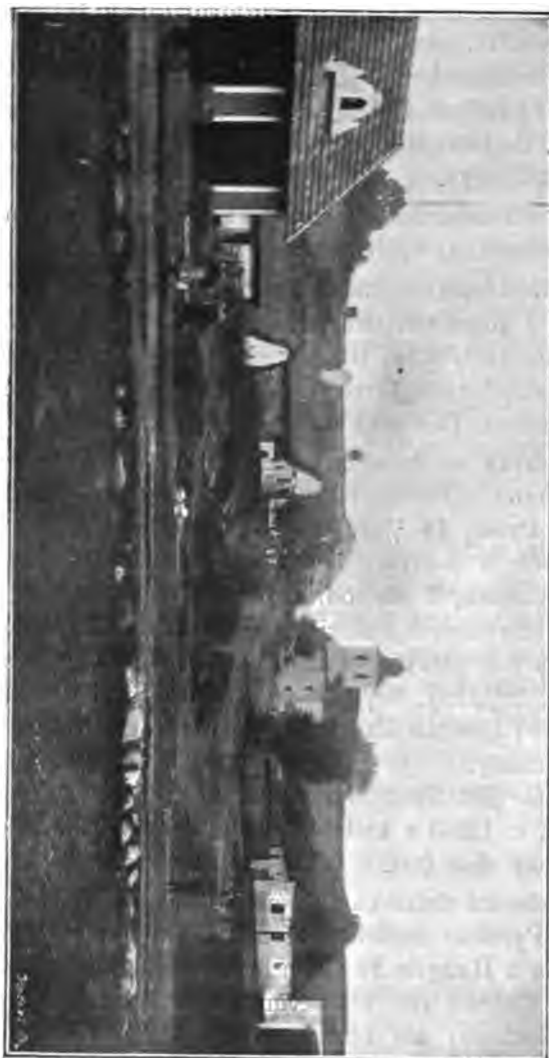
V Pyšele jest Spořitelní a záloženský spolek, Hospodářská Beseda (zal. r. 1896) s knihovnou na 200 svazků čítající, dobrovolný hasičský sbor (zal. r. 1898) a Raiffeisenka.

Na východní straně na mírném návrší stojí kostel, fara a škola. (Obr. 130.) Pyšelský kostel založen byl současně s farou r. 1788 od hr. Karla z Haugvic ve slohu barokovém; stojí na záp. straně osady, má slušnou věž s 3 zvony a hodinami. Zasvěcen jest kostel sv. Barboře; ale obraz světice, který býval na hlavním oltáři,[2]) přenesen byl r. 1876 na oltář vedlejší; na hlavním posta-

[1]) České místní jméno Pyšely odvozuje Palacký od osob. jména Pyšel.

[2]) Obraz sv. Barbory jakož i vnitřní zařízení kostelní a 3 zvony pocházejí ze zrušeného kostelíka sv. Barbory ve Znojmě.

vena socha P. Marie Lurdské. (Obr. 131). Loď kostelní jest jednoduše vymalována; presbytář byl r. 1905 obnoven. Velkým dobrodincem

Obr. 129. Pyšelo.

kostela byl † hr. Jindřich z Haugvic na Náměšti. Kmenového jmění má kostel 700 K. Lokálka, která od r. 1788 zde trvala, povýšena byla r. 1859 na faru. Přifařeny jsou mimo Pyšelo:

Zahrádka, Pozdětín, Častotice a Kojatín; duší čítala r. 1907 farnost 1026, vesměs katolíkův. Fara jest přízemní útulné stavení, obklopeno se všech stran zahradami, porostlé zpředu vinným

Obr. 130. Kostel s farou v Pyšele.

révím. V letech 1903—1907 byla fara důkladně opravena. Prvním kurátem byl Jindřich Arnošt, bývalý kapucín (1788—1803); ostatní pro skrovnou nadaci zdejší kurácie jen krátkou dobu zde vytrvali.

V blízkém lese „na Stráži“ je kaplička, postavená z dobrovolných darů, ku které lidé v letním čase z blízka i z daleka putují.

Škola jest dvoutřídní, navštěvována 163 dětmi z Pyšela, Častotic, Vanče a Zahrádek.

Škola jednotřídní byla v Pyšele založena r. 1789 Náboženskou Maticí. Vyučovalo se v malé nízké učírně (snad v č. 2.), která pro počet žactva nikterak nepostačovala. Bylyť sem přiškoleny: Častotice, Kamenné, Pozdětín, Zahrádka a část Vanče. R. 1867 byla světnice o 4 m prodloužena, avšak r. 1870 pro přeplněnost třídy zavedeno polodenní vyučování, což trvalo až do r. 1891. R. 1882 vyškolila se obec Kamenné, r. 1888 obec Pozdětín. R. 1891 přestavěna a rozšířena byla budova na školu dvojtřídní, kterou navštěvuje nyní přes 160 žáků a žákyň. Dle fase z r. 1805 byly příjmy učitelovy skrovné: 64 zl. 54 kr. na penězích, $6\frac{1}{2}$ mandele a $1\frac{1}{4}$ míry žita a 14 sáhů dříví na otop.

Škola má žákovskou knihovnu o 240, učitelskou o 51 svazcích.

Prvním učitelem byl na zdejší škole Václ. Tiray, po něm Václ. Dusík. Nejdéle zde působili: Jan Svoboda r. 1820—1856, Frant. Koblic r. 1867—1884 a nynější nadučitel Cyril Doležal od r. 1889,[1]) který u školy založil ovocnou školku.

Asi uprostřed cesty z Pyšela ke Studeneckému nádraží stávala až do husitských válek ves Říčánky patřící ke zboží Pyšelskému. R. 1358 prodal Náhrad z Pyšela Ludvíkovi Říčanskému z Tasova v Říčánkách, blíže Náměště, jedno poplužní právem, jak je měl dědičně[2]) a r. 1377 dědicům Mikuláše z Okarce 3 lány úrokové. Tito postoupili r. 1390 své právo v Říčánkách Ondřeji z Pyšela, a sice: Václav z Radkova 1 lán, Dětrich z Jestřebí 1 lán, Aluša, vdova po Otíkovi z Říčan, lán a podsedek.

R. 1446, když Ondřej z Říčan spolčil se se svými dědici na Okarec, Hartvíkovice, Vícenice a Pyšelo, nazývají se Říčánky, vesnicí opuštěnou, která ode dávna k těm statkům přísluší. Ještě r. 1536 připomíná se ves pustá Říčánky, když Mandalena z Mírova svého manžela Jarosl. Osovského vzala na spolek na Okarec a Pyšelo. Území Říčánek rozděleno bylo pány z Žerotína okol-

[1]) Popsal pro Vlastivědu obšírně vesnice Pyšelo, Vanč a Zahrádku, o faře podal zprávy nynější farář Antonín Lujka.

[2]) Z. D. III. 218.

ním osadám: Pozdětínu, Pyšelu a Častoticům. Památkou po zaniklé osadě jsou názvy tratí „Říčany“ a „Řičánka“.

Obr. 131. Hlavní oltář v kostele Pyšelském.

Jiná tratní jména jsou: Stráž, Klínky, Kuchynka, Chlumy, Posměch, Nádavky, Holy, Traťhora, Prostředky, Kozí Stříby, pod

Čepičkou, u Jezera, na Výhoně, Koretiny, Hádky, u Žleba, Záblaty, Berkový, Belovský, v Nivkách, Tretince, Katířky, Lastrovec, na Zabitých a j.

Do území patří: 578·5 ha pole, 43·4 ha luk, 4·2 ha zahrad, 65·8 ha pastvin, 136·8 ha lesa a 9 ha rybníků; majetku vlastního má obec: 5·8 ha pole, 3 ha luk, 26 a zahrad, 58·3 ha pastvin, 28·5 ha lesa a 39 a rybníka.

Nejstarší rody jsou: Borůvkův, Dobšův, Krčálův, Širokých, Tasovských, Šanderův a Vrbův.

Z půllánu robotovali jako jinde na Náměšťsku 3 dni v témdni s párem koní a 1 pěší den od sv. Jana do sv. Václava; den s potahem počitán za 20 kr., den svatojanský pěší za 6 kr. Výkupné bylo za 1068 zl. r. č. Mimo tento kapitál povinen zůstal každý pololáník posílati jednu osobu ročně na 6 dní na hon do Pozdětínského revíru, po případě 10 kr. za den zaplatiti. Farní desátek vyplatil půllán 113 zl. 40 kr. Čtvrtláníci a $^1/_8$láníci konali jen robotu pěší.

V Pyšele žila ve XIV. stol. vladycká rodina, která přiženěním získala Okarec a oběma statky až do vymření vládla.

R. 1349 paní Jitka z Pyšela zřekla se tří lánů v Pyšele a 3 lánů a dvora v Říčanech (zaniklých Říčánkách) ve prospěch bratra Náhrada. (D. B. I., 101). Táž s bratrem Ocmanem prodala r. 1354 bratrovi Vlčkovi alodní dvůr v Pyšele (D. B. III., 35); r. 1373 Ondřej, syn Náhradův, pojistil Hartmanovi z Medlova 20 kop na Pyšele proti 30 kopám, které Hartman své ženě, sestře Ondřejově, na Medlově pojistil; když Hartman z Medlova r. 1381 komisařem svých statků učinil Miklína, měšťana brněnského, podal Ondřej z Pyšela proti tomu odpor a prodal Maršálkovi ze Svánova 3 kopy grošů na 3 poplatných lánech v Medlově.

Své ženě Ofce pojistil r. 1385 na Pyšele věna 80 kop (D. B. III., 2) a obdržel od měšťana znojemského ves Štěpánovice. R. 1420 pojistil Vlček z Okarce, bratr Ondřejův, své ženě Elišce na dvoře alodním, na zboží k němu patřícím, vyjímaje rybníky, 15 kop důchodu. Tato po smrti Vlčkově po druhé se vdala do Moravan u Brna a po třetí za Mikuláše Něpra z Vojslavic, kterého r. 1437 společníkem toho věna učinila. Mikuláš Něpr to věno ve 150 kopách přenesl r. 1447 na Pozdětín a Vlčatín.

Margareta z Říčan, sestra Ondřejova, pohnala r. 1437 Mikuláše Něpra, „že ji prosil, aby se uvázala v Pyšel a požívala všech věcí, jedině aby mu plat dávala, a slíbil jí toho nepronášeti a to pronesl a skrze to jí pobrali z jejího domu vlastní dobytek i její lidem v Říčanech"; Ondřej z Říčan, syn Marketin, pohnal Blažka z Přeckova ze 200 hř. gr., „že nejsa mocným poručníkem od Vlčka z Okarce, ujce jeho, rybník mu spustil v Pyšele a hospodářství prodal, ježto jest bylo jemu řádně odkázáno". (Ostatní viz u Okarce, se kterým Pyšelo mělo stejné držitele.)

Rapotice

(do Rapotic, v Rapoticích),[1]) vesnice, 8 km východně Náměště, 513 m nad mořem, katastr. a polit. obec, 4·138 km² půdy. Leží v rovině při okresní silnici, vedoucí z Rosic do Náměště. Osada má širokou náves (jsou tu až na jednu samé rolnické usedlosti) a protéká jí potůček, jenž vtéká do potoka Chvojnice a s ním ústí do Oslavy. (Obr. 132. a 133.)

Mívaly $4^9/_{64}$ lánu, nebo-li $432^4/_8$ m polí; r. 1749: $719^3/_8$ m polí, $3^6/_8$ m zahrady, luk zvaných „k Zašovu" a „pod dědinou", po 30 vozech sena a 15 vozech otavy, les „Zašov" na 50 m. a „u bílé hlíny" na 20 m. (zde pásl se dobytek). — Domů měly s počátku XVII. století 15, z nichž 30letou válkou 9 zpustlo a 6 zůstalo osazených do r. 1656.

Živnosti tehdejší byly: dvě po $1^3/_4$ lánu, z těch jedna pustá; 3 po $1^1/_2$ l., z nichž 2 pusté; jedna pustá po $1^1/_4$ l.; 6 po lánu, z těch 3 pusté; jeden pustý $^3/_4$lán a 2 pusté chalupy s poli. Po novém rozdělení bylo r. 1749 v Rapoticích: 15 půllánů, ostatek chalupy.

R. 1790 bylo zde 29 domů, 178 obyv.; r. 1834: 36 domů, 238 obyv.; r. 1890: 55 domů s 375 obyv.; r. 1900: 65 domů, 433 obyv., z těch 428 katolíků a 5 židů, 431 Čechů a 2 Němci.

Domy jsou ponejvíce stavěny pro sebe, průčelím do ulice a před většinou z nich jsou zahrádky.

Zařízení obydlí a kroj jest jako v sousední obci Popovicích (viz str. 249 okresu Ivančického).

---

[1]) Od osobního jména Rapota.

Obr. 132. Rapotice.

Obr. 133. Náves v Rapoticích.

Před vydáním robotního patentu r. 1775 platili zdejší domkaři vrchnosti gruntovního úroku o sv. Janu a sv. Václavě 15 kr. a robotovali týdně jeden den po celý rok; půlláníci platili úroku o sv. Jiří a sv. Michale 57 kr., dávali $5^5/_8$ staré slepice a 21 vajec, robotovali $^3/_4$ roku týdně 2 dni s 2 koni nebo 3 dni pěšky s 1 osobou. V nejpilnějším pak čase pro hospodáře od sv. Jana do sv. Michala robotovali týdně 2 dni s 2 koni a ještě 3 dni pěšky s 1 osobou anebo 6 dní týdně pěšky s 1 osobou. Povinnosti zdejších poddaných k vrchnosti po r. 1775 byly následující: Půlláníci pracovali s párem koní 78 dní, pěšky 13 dní ročně, dávali $5^5/_8$ slepice a 21 vajec, výkupného za robotu 132 zl. 50 kr., čtvrtláníci všeho polovici, domkaři platili jen 6 zl. gruntovní daně. Podruzi robotovali 13 dní ročně. Kromě 26 dní pěší roboty odpadlo u domkařů na vždy bez výkupného ještě laudemium (poplatek při přenesení majetku na jiné osoby), u $^1/_4$láníkův a $^1/_2$láníků toliko laudemium. Gruntovní daně měli půlláníci $22^4/_5$ zl., čtvrtláníci polovici.

Dle písemných zpráv z 2. polovice XV. století dávala tehdy polovice obce Rapotické desátek čučickému a polovice popovskému faráři. Když pak r. 1675 obnovena jest katolická duchovní správa v Čučicích, patřila sem už celá obec. V l. 1785—1787 byla přidělena lokalii v Ketkovicích. R. 1855 na svou žádost přifařena jest k Popovicům; výkupné za desátek však podržel farář čučický. Desátek vykoupili čtvrtláníci za 45 zl. 40 kr. stř., půlláníci za 86 zl. $6^2/_8$ kr. až 94 zl. $6^3/_8$ kr. stř., obec sama obecní pole desátku podléhající za 27 zl. $17^1/_8$ kr. stř. Desátku dávali pololáníci: 4 mázy hrachu, po žejdlíku másla od každé krávy, po 1 huse a obilní desátek.

Uprostřed návsi stávala zvonice; místo ní vystavěla si obec r. 1857 kapličku. Uvnitř nad oltářkem je obraz Nanebevstoupení Páně; připadáť o svátku tom patrocinium obce. Zvonek ve vížce byl ulit v Brně r. 1766 od Libora Martinů. Má nápis: „Sancte Joan̄es Nepomucene, ora pro nobis".

V obvodu obce je 6 křížů; 2 nejstarší kamenné z r. 1812.

Do školy chodívali odtud do r. 1855 do Sudic, potom do Popovic, až r. 1886 postavila si obec svou jednotřídní školu nákladem 5651 zl. 76 kr., r. 1908 postavena škola dvoutřídní. První správce školy, Jiljí Svoboda, působil zde do r. 1901. Za-

ložil pamětní knihu školní. Zákovská knihovna měla r. 1900: 118, učitelská 44 svazků, školních dětí bylo 75.

Před zrušením roboty spravoval obec: rychtář, purkmistr („pudmistr") a starší. Po zrušení roboty do r. 1882 byla s obcí Sudickou spojena v jednu politickou obec. Od t. r. je samostatnou a spravuje ji starosta, 2 radní a 6 členů výboru.

Nejstarší obecní pečeť (na vrchnostenském přiznání z r. 1749) má nápis: R. A. a znakem radlici.

Obci náleží dům č. 21 (je v něm umístněna nemocnice a pastouška) a kovárna č. 37.

Obecních polí je 7·7 ha, luk 1·43 ha, pastvin 31·2 ha, lesů 89·7 ha. Celkem je v obci: polí 257·2 ha, luk 19·8 ha, zahrad 3·8 ha, pastvin 31·5 ha, lesů 89·9 ha.

Trati se jmenují: (pole) Zahrady, Čtvrtky, Široký, Příčníky, na Voprátkách, Nivky, Výpustky, Žabinky, Díly, Brabečník, Podrusky, Hrančky, Dobinky, Padělky, pod Pastviskem, na Bahnivých, Liskovec, na Kovářkách, nad Silnicí, Vrchy; (louky) Žašov, Loučky, v Širokém poli, Výpustek; (pastviny) na Dolnech;[1]) (lesy) Žašov,[2]) u Předního ouvara neb u Bílé hlíny, pod Padělkama. — Z Rapotického kopce jest daleký rozhled na jih Moravy.

Přes 100 let drží rodný dům rodina Liškova č. 4 (již r. 1749) a č. 8, Tesařova č. 11, Rousova č. 17 a Pelcova č. 28.

Asi 10 min. jihovýchodně obce byla vystavěna r. 1886 stanice priv. společnosti rak.-uh. státní dráhy (488·7 m) s telegrafním úřadem (obr. 12.) a v obci samé téhož roku poštovní úřad.

Potravní spolek byl tu od r. 1898; zanikl r. 1905.

Obec utrpěla krupobitím r. 1866, velikým požárem r. 1892 (vyhořelo 20 čísel).

Rapotice jmenují se v opise zakládací listiny klášt. Třebického r. 1101; kdy a jak od kláštera se dostaly, neví se. Potom patřily ku zboží hradu Templštejna, pak k Ivančicům a od r. 1496 ke Krumlovu, když pan Vilém z Pernštejna postoupil smlouvou

---

[1]) Stávala prý zde osada.

[2]) V základní listině Třebického kláštera mezi osadami „Ketkovici" a „Rapotici" jest zkomolené jméno osady „Lasseuo" (místo Zassoue), což se dobře hodí na zaniklý zde Zašov.

Jindřichovi z Lipého město Ivančice, městečko Rouchovany, vsi Litobračice, Heřmanice, Dukovany, Ketkovice, Čučice a Rapotice, též rybníky náležité k pustému zámku Rabštejnu. Ostatně velmi málo zpráv čteme o Rapoticích: R. 1477 žaloval farář popovský Bohuslav faráře čučického u konsistoře pro odnětí desátku z obce Rapotic, přifařených z polovice k Popovicům. Když desátek do Popovic r. 1482 přirčen byl, zabraňoval výplatě desátků majitel hradu Templštejna, protož Jiřík, farář z Popovic, pohnal pana Jindřicha z Doubravice na Templštejně ze 60 hř., že mu desátkův jeho v Rapoticích zabraňuje, ku kterýmžto má on a kostel jeho právo.

Sedlec

(do Sedlce, v Sedlci; někteří říkají do Sedlece, v Sedleci) leží na rovině mezi řekami Oslavou a Jihlavkou 5 km[1]) jz. od Náměště, na silnici od Vícenic k Mohelnu. Ze tří stran jsou lesy. Hlubokou žlabinou teče středem Sedlce nepatrný potůček pryštící se v zahradě na západním konci osady.

Grunty jsou kolem návsi, chalupy uprostřed. (Obr. 134.) Domy mající vpředu zahrádky jsou z kamene stavěny, zomítány a bez veškerých ozdob.

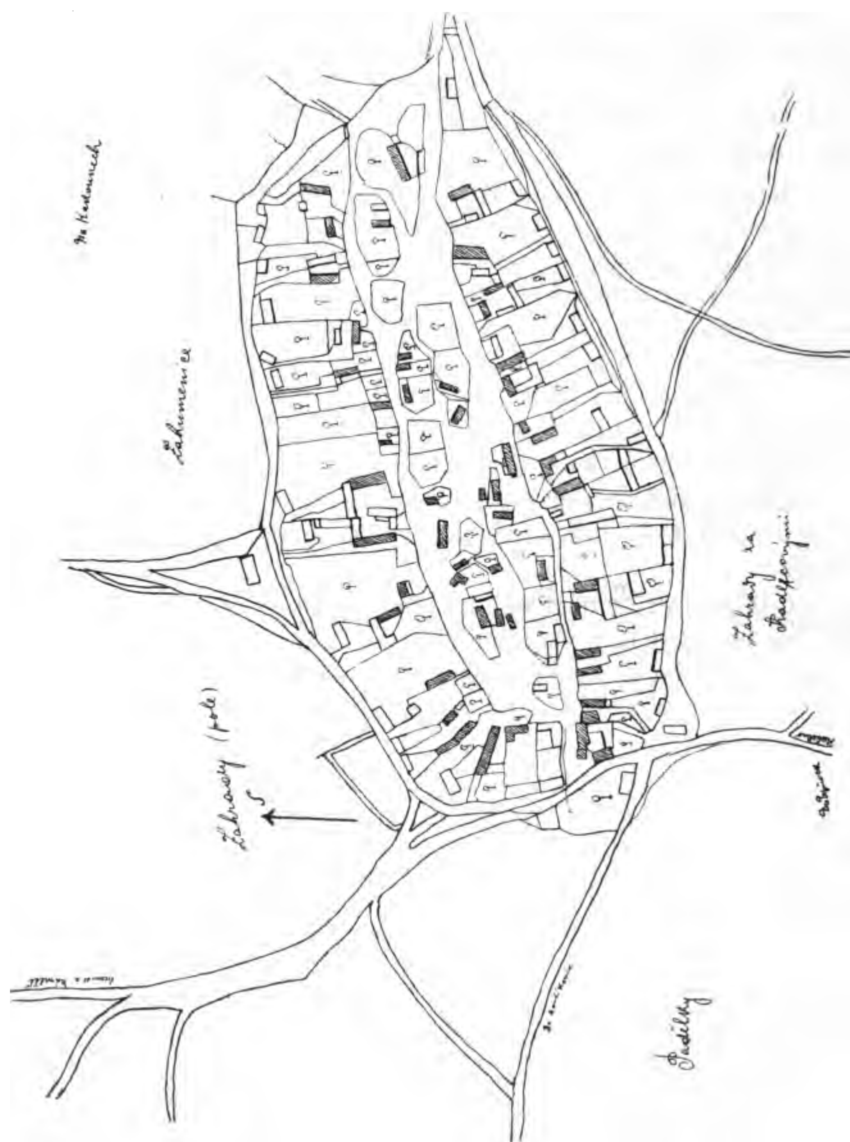
Kromě malovaných truhel nezachovalo se ničeho starého, ani z nářadí, ani z kroje.

Sedlec tvoří s Popůvkami společnou obec, která měla r. 1900 ve 100 domech 657 obyv., Čechů; vesnice Sedlec sama měla 68 domů a 468 obyv., z nichž byli 3 evangelíci. R. 1870 žilo v 57 domech 439 obyvatelův.

R. 1674 měl lán 40 měr pole a byli zde: 4 3láníci, (po 120 měrách), 9 2láníků, 1 $1^1/_4$láník (se 70 měrami), 4 $^1/_4$láníci (s 10 měr.), 2 domkaři s polem a 2 bez pole. Nově osedlé byly 2 2lány a staropusté také 2. Tratě polní se tenkráte nazývaly: Krajina, Kakony, Nohavice, Dobská, ve Stráži, Borovnica. Později rozděleno pole na $^1/_2$lány. Poddaní robotovali z $^1/_2$lánu 3 dni v týdnu s koňmi a od sv. Jana do sv. Václava 1 den v týdnu 1 osoba pěšky; za to dostávali 7 bochníků chleba. Výkupného po zrušení roboty z $^1/_2$lánu bylo 2000 zl. stř.

---

[1]) Po silnici 6 km.

Obr. 134. Půdorys Sedlce.

Osada přifařena jest do Hartvíkovic, ve vsi jest pouze zvonice postavená r. 1889; i kříže v polích jsou vesměs skrovného stáří.

Asi $^{1}/_{2}$ hod. cesty na východ v lese říká lid jistému místu „Sedlo“; odtud 10 minut níżeji leží nad řekou Oslavou staré hradisko označené nyní 3 kříži; naproti němu na druhé straně strmí skrovné zříceniy hradu Lamberka. O obou hradech v lidu žádné není paměti.[1])

Děti chodívaly až do r. 1828 do školy do Hartvíkovic; toho roku povolena byla zde výpomocná škola, která teprve r. 1855 v samostatnou proměněna byla. R. 1879 pro velký počet dítek zavedeno bylo polodenní vyučování a r. 1887 škola rozšířena na dvojtřídní. Budova školní přestavěna byla v letech 1858 a 1889. Přiškoleny jsou děti z Popůvek. R. 1859 navštěvovalo školu dětí 112, r. 1870 jen 74, r. 1890 149 a r. 1906 124. Učitel dostával od r. 1859—1871 naturalie a vybíral od dětí školní plat, což činilo s užitkem polním a zahradním dohromady 210 zl.

Pamětní knihu založil r. 1883 učitel G. Hájek, školní knihovnu r. 1860 učitel J. Tomek, který na zdejší škole nejdéle ($32^{1}/_{2}$ roku) působil.

Celkem patří k obci 947 ha půdy, z čehož na pole připadá 514, na lesy 338 ha; vlastního majetku má obec 23·1 ha polí a pastvin a 4 ha lesa. Obyvatelé živí se hospodářstvím; také jest tu několik obuvníků, kteří pracují do Třebíče.

Tratě se jmenují: Na Padělku, na Prostředních, na Širokých, na Úzkých, na Strážném, na Hlovcích, na Příčkách, na Liškách, pod Mezemi, na Nohavičkách, mezi Hivy, v Babíhoře, na Dlouhých, Hraničník, na Racovech,[2]) nad Výrama, na Bočku, na Kakounech, na Zahradách, u Louček, v Hladkových zmolách, na Borovnických, v Dubských, na Ledvinách, na Křídlech, v Hradech, na Vejhonči.

---

[1]) Na mapách voj. geogr. ústavu označeno jest ono místo názvem „Sedlecký hrad“. Snad byl ten hrad postaven klášterem Třebickým na ochranu klášterského zboží v okolí. Ve starém urbáři Náměšťském z r. 1545 jest poznamenáno, že u Sedlce jest dvůr panský pustý, louka u Hradské cesty a lesové proti „Novým hradům“ a Lamberku. „Novými hrady“ míněn tenkráte již sbořený hrad Sedlecký.

[2]) V opise zakládací listiny kláštera Třebického vedle osady „Hekkartici“ (Okarec) jmenuje se osada Racuové (v Rácově), což vztahujeme na Sedleckou trať „Racovy“.

K Sedlci patří 2 hájovny; dvůr Sedlecký a myslivna leží v území Popůveckém.

Spojené obce Sedlec-Popůvky založily si r. 1901 Hospodářskou Besídku s knihovnou, která má již přes 130 svazků.

Dějiny: Mezi darovanými osadami, kterými brněnský kníže Spytihněv rozmnožil r. 1197 statky kláštera Třebického, byl také Sedlec; při klášteře trval Sedlec až do jeho zániku. Klášter měl v Sedlci mana vladyckého rodu. Známi jsou pouze Michek ze Sedlce, který r. 1378 se zakoupil v Pozdětíně a Zikmund Prvák ze Sedlce od r. 1436 do r. 1464. V půhonech čteme k r. 1436, že Jan Bidlo z Otradic pohnal Ondřeje a Artleba z Říčan proto, že slíbil za nebožce Vlčka z Okarce Zikmundovi ze Sedlce, a po jeho smrti, držíce jeho zboží, jiné dluhy jeho platili, ale jemu ne; r. 1437 pohnal Zikmund ze Sedlce Jitku z Mrdic, někdy „manželku" Krištofora z Ratibořic, ze 100 kop, které za Krištofora ostal dlužen, a ona po smrti jeho nechce ho z toho vyvaditi. Zikmund podepsal před r. 1464 list manů kláštera Třebického, který poslali králi Jiřímu, aby urovnal rozepři mezi klášterem a městem Třebíčí.

R. 1465 zastavil opat Matěj Škorňovi, Peškovi a Jakubovi z Litrbachu ves Sedlec za 630 zl. Po dobytí kláštera prodal král uherský Matyáš ves Sedlec, ačkoliv zastavena byla, Dobešovi Černohorskému z Boskovic a jeho bratru Benešovi. R. 1491 vykoupil Vilém z Pernštejna Sedlec od pánů Boskovských a přivtělil jej opět panství Třebickému; jeho vnuk Vratislav z Pernštejna r. 1556 odprodal mezi zbožím u Náměště ležícím také Sedlec Oldřichovi z Lomnice na Náměšti, vymíniv si při tom mana v Sedlci, jenž se nazýval Pavel Sychrovců, kterého však již rok na to se vzdal. (Viz Hartvíkovice a Náměšť.)

Senohrady

(do Senohrad, v Senohradech) povstalé lidovou etymologií z Senorady (lidé pracující v senách).[1]) Osada leží v dolíku, na jv. od Náměště 13 km vzdálena. Nyní má 100 domovních čísel

---

[1]) Srov. Senohraby a Senožaty v Čechách.

a 550 obyv., r. 1890 bylo zde 533 obyv. a r. 1870 v 72 dom. 427 obyv. Obyvatelé jsou vesměs katolíci a Češi.

Půdorys tvoří okrouhlou, podlouhlou náves (v podobě podkovy); 5 cest a 1 silnice vesnicí probíhají. Domy stojí těsně vedle sebe průčelím do ulice. Před domy jsou zahrádky odedávna. Domy jsou stavěny z rulovélo kamene, z cihel neb z truplů, zomítány vápnem. Stodoly jsou v řadách za domy, odděleny od domů zahradami.

Nade vsí vypíná se rozsáhlé hradisko, na kterém učitel V. Čapek z Oslavan nalezl části provrtaných mlatů, kamenné sekyry, nožíky a šipku pazourkovou, čočkovité přesleny z hlíny pálené, četné střepiny nádob hrubých a volnou rukou hnětených, kus jehlice bronzové a naduèitel zdejší J. Borek mezi jinými předměty vzácnou sekyrku měděnou. V okolí nalezeny též železné ostruhy a srpy.

Na vršku, na „šancích" těsně u Senohrad, strměl za středověku hrádek zemanský, snad dřevěný. U vsi je pahrbek zvaný „Bohniska".

Poddanské poměry: Senohradští robotovali panství Mor.-Krumlovskému. Pololáníci jezdili $1^1/_2$ dne v témdni s koni a od Jana Křtitele do Václava pracovali 1 den „pěší" (sekali, okopávali a p.) Čtvrtláníci měli $1^1/_2$ dne po celý rok v témdni „pěší robotu". Domkaři měli 13 dní v roce „pěší"; mimo to robotovali 8 dní, protože měli dovoleno choditi na suché dříví do panských lesů. Sedláci dávali každý rok vrchnosti Krumlovské 1 slepici nebo pár kuřat a 25 vajec. Desátek úrody polní odváděli vrchnosti Oslavanské, poněvadž fara Mohelská patřila klášteru Oslavanskému. Ale staří občané si o tom vykládali, že mohelský farář, jemuž desátky dříve patřívaly, dal prý je „vazného" („vázaného") abatyši kláštera Oslavanského. Po zrušení kláštera Oslavanský pán musil prý dáti faráři mohelskému 7 sedmáků než „vytýkal" desátek v Senohradech. Bez písemného poukázání farářova nesměl desátku vybírati.

Mohelský farář dostával ročně od sedláků senohradských „ourok" 4 vejce a „na hody" koláč.

Učitel mohelský měl ročně od každého sedláka v Senohradech 1 snop žita.

Když pak robota přestala, každý pololáník odváděl po 20 let (začalo se r. 1849) za robotu knížeti krumlovskému 250 zl.,

každý $^1/_4$láník 75 zl. a každý domkař 5 zl. Za desátek odvedli oslavanské vrchnosti $^1/_2$láníci 225 zl., $^1/_4$láníci polovici, baráčníci, protože desátků nedávali, polí nemajíce, výkupného neplatili.

Senohrady patří k farnosti mohelské.

Počátky školství senohradského spadají do doby panování císařovny Marie Teresie. Nynější čís. 57., domeček o 2 okénkách s nízkými stěnami, byla stará škola (první). R. 1834 koupila obec dům (nynější obec. hostinec č. 63.) pro školu; r. 1865 začali stavěti uprostřed vsi školu novou (třetí), ve které počalo se vyučovati na podzim r. 1867. R. 1890 rozšířila se škola na dvojtřídní. Ve škole dvojtřídní počalo se vyučovati 1. září 1891. Prvním nadučitelem této dvojtřídní školy stal se r. 1891 Josef Borek. Před ním nejdéle zde působili: Josef Ostatek od r. 1811 přes 50 roků („vyučoval celá 3 kolena"). Josef Ostatek měl od každého $^1/_2$láníka $^1/_4$ míry žita, od $^1/_4$láníka $^1/_2$ čtvrti, od každého „souseda" (ať $^1/_2$láníka neb $^1/_4$láníka) dvacetník peněz, od baráčníka 12 grošů na celý rok. Platil však jen ten, kdo měl děti ke škole. Mimo to dostával od každého „souseda" ročně pecen chleba a na hody, na vánoce, velikonoce a sv. duch koláč. — Frant. Oderský učil r. 1877—1891; od 1. září 1891 učí zde Jos. Borek. Tento založil knihovnu školní r. 1895 (má nyní na 200 svazků) a pamětní knihu (školní kroniku) r. 1893; také podal tento popis osady.

Obec má nemovitého jmění asi za 25.000 K (budovy, lesy, pole a j.); celé území Senohrad má 971 ha, z čeho jest 520 ha polí, 16·6 ha luk, 68 ha pastvin a 306 ha lesa.

Starý znak obce byla radlice od dřevěného pluhu s hvězdičkou uprostřed. Na okraji před hrotem radlice velké široké W a S. (Wes Senohrady.)

Jména tratí: Přeborový, Přeborovský kopce, Vodanky, Černý a Jazirky, za Humnama, Vobory, Přední a Zadní nivky, Lipiny, Červenice, Písky, Kavčice, na Žlibcich, na Houjezdech, na Dolnách, Ouzky u Poulin, na Rozběhlách, na Klincich, na Podháních, na Padělcích, na Vodanečkách, na Bohniskách, nad Vaneckou cestou, nad Hrobeckou cestou, nad Rozběhlama, pod Lopatou, na Zahradách a j.

Senohrady jsou osada rolnická; obyvatelé živí se polním hospodářstvím.

Živelní pohromy z novější doby: Dne 21. a 22. května 1866 zmrzlo všecko obilí „okoličně"; r. 1881 „ledová bouřka", po-

tloukla skoro všecko (27. května o 3. hod. odpol.) Ve škole rozbily kroupy 23 tabul v oknech.

V osadě jest „Čtenářsko-hospodářská Beseda“ a Sbor dobrovolných hasičů. Beseda má knihovnu přes 100 svazků. Oba spolky založeny přičiněním učitele Ferd. Horníčka.

Do Senohrad patří mlýn na Oslavě.

Dějiny. Mocné hradisko nade vsí dosvědčuje, že Senohrady byly samostatným střediskem většího statku. Hrad zdejší bezpochyby dřevěný v šeré dávnosti ztroskotán neb spálen byl; pak byly Senohrady v držení různých rodů, až konečně r. 1358 přivtěleny byly ku hradu Templštejnu a stejné osudy sdílely s jinými osadami tomuto hradu náležícími. Ze starších zpráv o Senohradech vyjímáme:

R. 1348 pan Vrchoslav z Petrovic prodal ves Petrovice (u Krumlova) Matěji z Náchoda za 400 kop a přenesl věno své choti Bolky 130 kop na Senohrady, což r. 1351 v knihách vtěleno bylo na $8^1/_2$ lánu. Týž pan Vrchoslav postoupil r. 1350 jakési paní Marketě v Senohradech menší dvůr místo věna 55 kop a slíbil, kdyby se na dvoře nedostávalo, věno jinde poukázati. V těch letech vyskytuje se na listinách Smil ze Senohrad,[1]) jehož žena se jmenovala Anka a syn Hartman; drželi statky v Klíčovicích (zaniklé osadě u Jevišovic) a v Únanově.

Jiné zboží Senohradské měl Jindřich z Vartenberka neb z Goldenberka, který r. 1354 svého bratra Beneše vzal za spolumajitele statků: Drnholce, Nového Sídla, Přerob, Gutenfeldu, Hroznatic, Nové Vsi, Purkmanic a Senohrad; 2 leta po tom spojil se na jmenované zboží Beneš (z Kolnberka = Goldenberka) s Jindřichem z Drnholce, jenž své manželce na Novém Sídle a v Senohradech 660 kop věna pojistil. Avšak již r. 1358 Jindřich z Drnholce prodal Ješkovi řeč. Ptáčkovi z Pirkštejna jeho matce Jutce a sestře Elišce ves „Senohrad“. Ješek z Pirkštejna ihned vyznal, že pokud bude v držení Senohrad, klášteru Oslavanskému nebude překážeti v jeho desátkách.[2])

---

[1]) Cod. VIII. 194. Volný udává, že desátek z 20 lánů a ze Smilova a svob. dvora v Senohradech klášteru Oslavanskému byl potvrzen r. 1320.

[2]) Klášter Oslavanský desátek v Senohradech obdržel bezpochyby zároveň s patronátem farním v Mohelně r. 1234; r. 1418 odloučen byl desátek ten od fary v Mohelně a přidělen klášteru.

R. 1398 markrabí Jošt přivolil, aby Jindřich st. z Lipého a jeho synové se spolčili se sirotkem Ptáčka z Pirkštejna na zboží v Senohradech.

R. 1412 stala se smlouva mezi urozeným Hanušem z Lipého odj. z Templštejna[1]) a Janem Ptáčkem z Pirkštejna ve při o hrad Rataje (na Sázavě v Čechách) týkající se též Senohrad:[2])

— — — „Také má řečený Ptáček za škody a náklady, ježto pan Hanuš, bráně páně Ptáčkova zboží, vzal, ves svou Senohrady dáti s tím se vším, což k té vsi přísluší, sstoupiti, mocna učiniti, ve dsky vložiti, zprávu listem učiniti podle obyčeje a práva země Moravské. — — — A ten plat, jakož na Senohradech, ježto jej mniši nebo kněži zapsán mají, totižto 8 kop platu a páně Ptáčků list ti mniši nebo kněži na to mají, tak vypovídáme, aby pan Hanuš ten jistý list do veliké noci, jakož nyní přijíti má, panu Ptáčkovi vyvadil bez jeho škody a těm jistým kněžím svou jistotou ujistil, aby jim ten plat před se šel."

Pan Ptáček úmluvy nedržel; teprve po 3 letech prodal ves Senohrady s tvrzí, dvorem, mlýny a vším příslušenstvím Hanušovi z Lipého jinak z Templštejna. Se zbožím Templštejnským připadly Senohrady ve stol. XVI. ke statku Krumlovskému. R. 1568 vložil p. Pertolt z Lipého manželce své Zuzaně Černohorské z Boskovic věnné právo na město Ivančice, na předměstí téhož města, na dvůr a ves Hrubšice, na dvůr a ves Biskupice (Biskoupky), na ves Čučice, na ves Sudice, na ves Senohrady a na ves Kytkovice. R. 1591 užíval zdejšího dvora Ctibor Zárubský Kepina z Hoteřic, regent a nejvyšší správce maršálství Krumlovského.[3])

---

[1]) Hrad Templštein patřil Hyncovi z Lipého od r. 1379.

[2]) Č. Arch. VI., str. 23. Páni z Pirkštejna pocházeli z městského rodu Kutnohorského; Berthold z Pirkštejna držel na počátku 14. stol. (po zrušení templářů) hrad Templštejn.

[3]) Karel st. z Žerotína píše o něm v důvěrném listě k Jetřichovi z Žerotína r. 1591, aby mezi jinými pozdravil jediného přítele jeho, Ctibora Zarubského z Hoteřic, regenta a nejv. správce maršálství Krumlovského a šibala na věky věkův Amen.

Studenec

Studenec (gen. do Studence, lok. ve Studenci) leží ve velmi mírném dolíku, po obou stranách potoka, který na horním konci osady prýští.

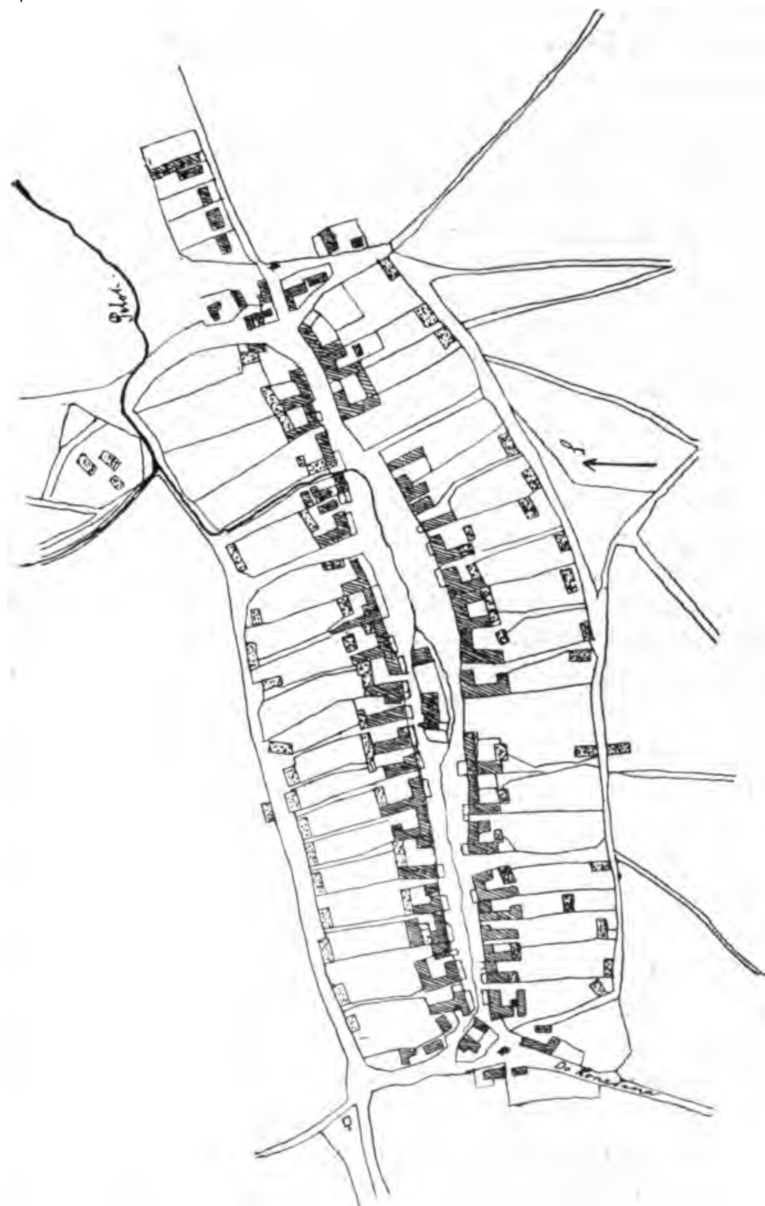
Jméno své má od studené polohy aneb od mnoha studní na dědině; v starém razítku obecním znak studně se nalézal.

Studenec čítal r. 1900 85 čísel domovních a 613 obyv., Čechů, katolíků; do Studence čítána jsou 3 čísla „Zelené Hospody" as $^1/_2$ hod. od osady vzdálené, r. 1776 hrabětem z Haugvic založené a 4 čísla na stanici železniční. (Obr. 13.) R. 1870 bylo ve Studenci 62 čísel a 444 obyv., r. 1890 560 obyv. S Okarcem tvoří Studenec společnou obec se 106 domy a 813 obyv. Náves tvoří dlouhou ulici. Grunty jsou po obou stranách potoka, chalupníci stavěli domky do otvorů mezi oběma řadama gruntovníků, tak že nyní osada jeví se ze všech stran uzavřená. Domy stojí těsně vedle sebe průčelím (3 grunty štítem) na náves. (Obr. 135.)

Zahrádek před domy dříve nebylo. Před nedávnem teprve zařídili si sousedé zahrádky před domy. Výklenků domy nemají. Stavěny jsou z kamene, omítané, bez maleb. Dvěřmi úzkými vchází se do síně, v níž bývala otevřená kuchyň, odtud na pravo vchází se do světnice, za ní jest komora čili sýpka, na druhé straně byly stáje — vedle domu stála vrata do dvora. Postupem času stáje v domě se zrušily a vystavěny ve dvoře. Starého nábytku, ani jiných starých památek v osadě není.

R. 1674 bylo zde 11 celoláníků (po 56 měr.), 2 třičtvrtiláníci (42 měr), 2 čtvrtláníci, 2 chalupy s poli, 3 bez polí; nově osedlý byl 1 lán, pustý $1^1/_2$ lán (84 měr), staropusté 2 lány, 5 chalup. Názvy tratí byly: Na Bráně, na Lhotě, na Hrdle, Hoštalice, Brlenčice, Oudavek.

Robota záležela na $^1/_2$lánu ze 3 dnů týdně dvouspřežných jetých a 1 pěšího dne od sv. Jana do sv. Václava, což činilo ročně 156 dvouspřežných jetých dní a 14 svatojanských pěších dní. Při výkupu z robot platili 20 kr. za jeden jetý den a 6 kr. za pěší den, tedy úhrnem robota vyčítána na 53 zl. 40 kr. stříbra, které odpovídaly kapitálu 1068 zl. Tento kapitál bylo zaplatiti v c. k. rak. stříbrných dvacetnících, 3 kusy do 1 rýnského a 20 rýnských na rolnickou marku. Kromě toho zavázal se na

Obr. 135. Půdorys Studence.

věčné časy každoročně při honbě v Pozďátském revíru s jednou, k tomu schopnou, mužskou osobou 6 dní k vyhánění zvěře vybývati — nebo 10 kr. ve stř. do důchodu zapraviti.

Osada jest přifařena do Konešína.

Škola založena byla r. 1843 obcí. Rozšířena byla r. 1884 na dvoutřídní. Mívala na počátku 66 dítek ze Studence a 10 z Okarce; nyní navštěvuje školu 159 dítek. Služného měl učitel 130 zl. 34 kr. konv. měny. Služné toto vypláceno mu bylo částečně v naturáliích, částečně školným v penězích. Když učiteli měla býti služba r. 1866 zvýšena na 210 zl., dávky staré na 210 zl. oceněny a učiteli ničeho nepřidáno. Ve škole byl tak řečený „Hausprotokol". Knihovna založena obcí — čítá 60 svazků. Z učitelů zde působících nejdéle tu vytrval nadučitel Dostal, 27 roků.[1]) Dřívější hlásívali se odtud do obce, kde kostel stává, by štolou příjmy si zlepšili.

Obec má jmění as 4400 K v hotovosti, kromě toho 89·7 ha pozemků (v čemž jest 66·7 ha pastvin, 5·75 ha lesa, 11·5 ha luk, 5·75 ha polí. Celkem patří ke Studenci 1260 ha 87 a pozemkův. Jména jich jsou: Míšovy, Sídla, Lhoty,[2]) Záražky, Oddavky, Poloudělí, Nivky, Kruhy, Šéby, Mešník, Nádavky, Belenčice, Díly, Smrďatky, Kopaniny, Hóvary, Ostrůvky, Roztrhadla, Poulík, Příčníky, Ovčálky,[2]) Padělky, Žlíbky, Špimberk.

Rybníky panské a ty, které obec s vrchností vyměnila, slují: Nový, Vrbinec, Hlad, Podhorník, Štěpánek, Čepička, Hranečník, Maršovec.

Dějiny. Studenec náležel k původním statkům kláštera Třebického[3]) a zůstal při klášteře až do jeho zaniknutí a při statku Třebickém až do r. 1556, kdy s ostatním majetkem okolí Náměšťského Vratislavem z Pernštejna prodán byl Oldřichovi z Lomnice a na Náměšti.

Statek klášterský ve Studenci spravovali a užívali manové. Protož nacházíme o Studenci jen skrovné zápisy v Deskách a

---

[1]) Popsal pro Vlastivědu osady Studenec a Okarec.

[2]) Tratě z Lhoty a Ovčálky (vlastně Hoštálky) zachovaly jména zaniklých osad.

[3]) V Opise zakládací listiny „Studlenec".

Půhonech, hojnější zprávy jsou z dob pozdějších, když opatové jednotlivé vesnice do zástavy dávali.

R. 1366 zaměnili Ješek ze Svojanova a jeho choť Eliška za dvůr ve Studenci svůj dvůr ve Vilímovicích (Dolních) s poplužím a lesem zvaným „Hora“ s Vlastiborem ze Studence a jeho manželkou Anežkou. R. 1434 pohnal Jan z Lomnice Václava z Kravař, jmenovitě z Meziříčí, že mu vylovil ryby z rybníka ve Studenci, a Jana z Meziříčí a z Křižanova, že mu pobral ves ve Studenci a spálil, lidi sbil a sjímal.

R. 1459 Markvart z Lomnice pohnal Bohuši z Lomnice a ze Semtic ze 600 hř., že mu drží ves Studenec a list, jenž mu na to svědčí, a vydati to nechce, proto r. 1464 pohnal Jaroslava z Lomnice z 500 hř. gr., že má list na Studenec, který svědčí jemu a bratru jeho knězi proboštovi a toho vydati nechce, také, že drží ves Studenec i s rybníkem a toho požívá, kdežto on k tomu lepší právo má. Kněz Matěj, opat kláštěra Třebického, pohnal Jaroslava z Lomnice z 8 kop gr., že mu měl vydávati 8 kop ryb na každé spuštění rybníka Studeneckého, toho jest neučinil.

V rozepři o Studenec mezi Markvartem a Jaroslavem z Lomnice páni r. 1466 nalezli: „že pan Markvart podle listu opatova a konventu, jakož list jich svědčí, ke vsi Studenci a k rybníku právo má, než aby pan Markvart to provedl na posudku, co od té chvíle, jak se listu doptal, požitkův v té vsi a z rybníka vzal pan Jaroslav; a což před pány provede, podle toho aby pan Jaroslav jeho tu také na posudku odbyl“. Poněvadž onen list, který svědčil Markvartovi na Studenec, na hradě Meziříčském uschován byl, pohnal r. 1466 Markvart i paní Kateřinu ze Šternberka, držitelku Vel. Meziříčí, z 500 hř., „že list na Studenec, kterýž mu právem přisúzen, zatajila a v tom toho zboží vsi Studence požívala“; také pohnal Jana Lhotku, že byv úředníkem na Meziříčí a věda o tom listu, toho zamlčel — — —, Mikuláše z Kozlova a z Myslibořic, že nejsa poručníkem na zboží Mezříčském a věda o tom listu, toho zamlčel, konečně Bohuše z Lomnice ze 400 hř., že když se v hrad Meziříčí uvázal a slyšel ten list před panem hauptmanem, nechtěl mu toho listu vydati. Avšak Bohuše z Lomnice zároveň pohnal p. Markvarta z 500 kop, „že jakož nebožčíček pan Bohuše z Holúbka, dal Studenec ves i s rybníkem otci jeho, a to jest Markvart bratr vysúdil právem

a z toho mu díla dáti nechce, ku kterémuž je on tak spravedliv, jako bratr".[1])

Po dobytí kláštera Třebického drželi a užívali klášterské statky Zdeněk ze Šternberka a po něm Jaroslav ze Šternberka, bez ohledu na starší dlužné úpisy klášterské. Proto r. 1481 pohnal Štěpán z Lomnice Jaroslava ze Šternberka, jmenovitě z Třebíče z 500 hř., že mu drží ves Studenec s rybníkem, k čemuž on (Štěpán) větší právo má.[2])

Vilém z Pernštejna, držitel panství Třebického, od r. 1483—1516, vyplatil jednotlivé zastavené vesnice klášterské, také Studenec, neboť užíval toho zboží bez veškeré překážky pánů z Lomnice. Založil u Studence nový rybník, který rolníkům luka[3]) zatápěl; proto dal jim r. 1508 značnou náhradu za utrpěné škody. Daroval jim pole, ležící od Konešínského dvora ke Studenci, kousek role za humny, role u Pozdětína a ode dvora Kozlovského, vše bez veškerých platův; mimo to daroval jim role od Třesovského dvora, které ležely na hranicích „Vokareckých" a na cestě ke Kozlanům[4]) od Kozlanského dvora za poplatek desátkový.

Když r. 1556 Vratislav z Pernštejna od krále Ferdinanda I. panství a zboží kláštera Třebického dědičně obdržel, prodal hned statky ležící poblíž Náměště Oldřichovi z Lomnice a na Náměšti, vyminiv si při tom many ve vsích; ve Studenci 2 many s desátkem obilním vytýkaným, jarým a ozimým. V Studenci žili tenkráte manové Jan Draba a Martin Rudů. Dlouho netrvala ta „zvláštní milost", kterou obmyslil pan Vratislav své many, uděliv jim zvláštní statut, neboť již r. 1557 vložil panu Oldřichovi z Lomnice s odprodanou částí zboží klášterského také many kromě mana Výčapského.

---

[1]) Jednalo se bezpochyby o listinu kláštera Třebického na dluh 200 kop Bohuši z Holoubka, kterému za to zastaven Studenec. Bohuše z Holoubka měl s Janem z Lomnice a na Meziříčí spolek z r. 1407, protož Jan stal se Bohušovým dědicem. (Z. D., IX., 68).

[2]) Půh. V. 2., 120 a 653.

[3]) Louky zaplavené nazývaly se Strojecké.

[4]) Na místech, kde za starodávna stála osada Hoštálkovice (Gotschalcovici) zakládací listiny z r. 1101), nyní tratě Ovčálky.

Sudice

(do Sudic, v Sudicích, od osob. jména Suda) leží 7 km na jihovýchod od Náměště v utěšené rokline okolo potůčka, jenž teče

Obr. 136. Škola v Sudicích.

od Rapotic. Vesnice jest skryta v ovocném stromoví a lesy zcela obklopena, takže ji z blízka sotva lze poznati.

Sudice měly r. 1900 v 69 domech 412 českých obyvatelů, z nichž bylo 8 evangelíků.

R. 1890 měly 388 obyv., r. 1870 359 obyv., r. 1830 265 obyv., r. 1794 224 obyv. v 38 dom. a r. 1784 203 obyv. v 37 domech. Do r. 1882 bývaly s Rapoticemi spojeny v jednu obec. Vesnice má krátkou obdélníkovou náves, ostatně jest nepravidelná. Domy ještě prostřed min. století namnoze dřevěné, jsou nyní stavěny z kamene a cihel. Kroj a život lidu, jenž se zabývá hospodářstvím, jest jak v osadách sousedních.

Území Sudické, které má jedinou samotu, mlýn Závišků v na Chvojnici, vykazuje 270·2 ha pole, 3·6 ha luk, 9·6 ha zahrad, 32·7 ha pastvin a 283 ha lesa. Lid poddaný měl před r. 1848 stejné robotní povinnosti jako v jiných osadách panství Krumlovského: Sedláci (láníci) robotovali 3 dni týdně s párem koní, $^{1}/_{2}$láníci 3 dni s 1 koněm, $^{1}/_{4}$láníci 3 dni pěšky, domkaři s polem 2 dni, bez pole 1 den týdně pěšky. Mimo to dávali veškeré činže ze Sudic 38 zl. $19^{3}/_{4}$ kr., 55 kr. z pole u mlýna, $3^{1}/_{2}$ zl. z knížecí louky, 72 slepic a 480 vajec.

R. 1750 mělo u Sudic panství Krumlovské 1048 měr lesa ve tratích: Krásné hoře, nad Královnicú, v Dohnatce.

Přifařeny jsou Sudice do odlehlých Čučic. Školu o jedné třídě mají vlastní; navštěvuje ji asi 90 dítek; do r. 1855 chodily sem do školy děti z Rapotic. (Obr. 136.)

Sudice jest prastará osada osídlená snad již v předhistorické době, čemuž časté nálezy kamenných mlatů v okolí nasvědčují. Jmenují se r. 1101 mezi darovanými osadami klášteru Třebickému a sdílely pak až na naše časy majitele s Čučicemi, Ketkovicemi a Rapoticemi. (Viz Čučice a Rapotice.)

Třesov

(do Třesova, v Třesově). Dle Volného slul prý původně Třebešov; osadní jméno odvozeno buď od osob. jména Třes neb Třebeš). Osada leží v dolíku při pramenech stejnojmenného potoka, 6 km jz. od Náměště; gruntovníci na pravém, chalupníci na levém břehu potoka.

Dříve tvořil Třesov s Hartvíkovicemi společnou obec; od r. 1899 jako samostatná politická obec čítá 29 čísel se 185 obyv. národnosti české, náboženství katol. R. 1790 bylo v 19 domech 136 obyv., r. 1870 ve 23 dom. 169 obyv., r. 1890 179 obyv. Domy výstavné stojí průčelím i štíty vedle sebe do návsí, kamž vedou 3 cesty. Před domy jsou zahrádky; domy jsou stavěny z kamene a cihel, zomítány. Na návsi jsou 2 rybníčky a kaplička sv. Jana Nep. r. 1857 vystavěná. (Obr. 137.)

Kroj jest poloměstský. Za starších časů nosívali všedního dne oblek z domácí nebarvené příze a slovácké bílé haleny. Svátečního dne z barevné domácí příze na spodcích, soukenné kabáty s lesklými kovovými knoflíky. Ženy měly oblek po způsobu slováckém; obuv byla nízká.

Obyvatelé živí se rolnictvím; řemeslo provádějí: 1 kolář, 1 kovář, 2 obuvníci a 1 hostinský.

Na trati „Babách" bylo r. 1895 nalezeno popelnicové pohřebiště. Na trati Mešnicích byly nalezeny staré koňské podkovy tvaru širokého i úzkého, jinde na polích kamenné sekyrky, dlátka a j. starožitnosti vyorávají.

R. 1674 bylo v Třesově 7 láníků (78 měr pole) a 1 chalupník s polem; nově osazený byl 1 lán a staropustý též 1 lán.

Poddanské i desátkové poměry byly jako při jiných obcích Náměšťské vrchnosti. Výkupu z $^1/_2$lánu platili 1068 zl. stříbra.

Přifařen a přiškolen jest Třesov do Hartvíkovic (1 km vzdálených). — V okolí jsou 4 železné a 2 starobylé na kamenné desce vytesané kříže.

Katastrální obec má 4·314 km² pozemků; z toho jest 262·3 ha pole, 37·9 ha pastvin a 96·4 ha lesa. R. 1790 měli Třesovští 446 jiter pole a 109 jiter zahrad, luk a pastvin. Obecní jmění sestává z nemocnice a pastoušky, mimo to z 10·5 ha rolí, 1·8 ha luk, 28·5 ha pastvin, 7·44 ha lesa a 2 a zahrad.

Obecní trati slují: Na Babách, Opočny,[1]) Ovčálky,[2]) Padělky, Příčky, Díle, Špice, Kopaniny, Dutky, Oulehly, Dlouhy, Ouzké,

---

[1]) Na této trati vyorávají ze zvětralého hadce krásné mléčné opály a chalcedony, také osinek.

[2]) Jméno Ovčalky zkomoleno jest ze starého Hoštálky; tam stála ves Hoštálkovice, darovaná r. 1101 klášteru Třebickému.

Široké, Bednářky, Jazerce, Hlíny, Mešnice, Chmelínek, Částín. R. 1674 sluly polní trati: Opočnec, Hoščálka, Chmelinka, v Častině, Častinka, Lanskej, Lhyny.

Obr. 137. Třesov.

Jest zde od r. 1899 založený Čtenářsko-pěvecký spolek „Palacký". Knihovna jeho má přes 300 knih. Také zřízen pro Třesov a okolí odbor Národní jednoty, jenž čítá 45 členův.

Nejstarší rod jest Kavkův (č. 9., přes 300 let).

Za starších dob bývaly zde 3 velké rybníky, jež však před 150 lety byly zrušeny.

Samota: Hájenka Kozlanská.

Třesov náležel od starodávna ku klášteru Třebickému; v zakládací listině vesnice ta jmenována není, nýbrž zaniklé blízké Hošťálkovice.

R. 1464 na stížném listě manů klášterských podepsán jest Mikuláš z Třesova; jiných zpráv o něm nemáme. Panský dvůr, který zde stával, byl již r. 1545 pust. R. 1555 připadl Třesov se sousedním Konešínem ku statku Náměšťskému, u kterého napotom zůstal (viz Hartvíkovice).[1])

Vanč

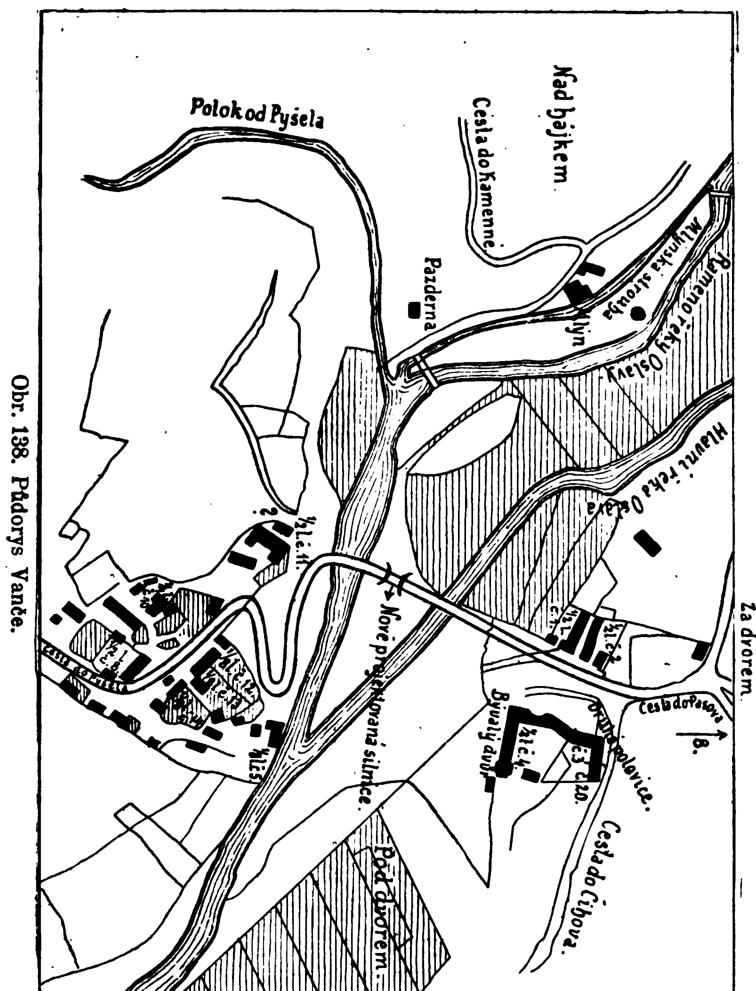
vlastně Evaneč od osob. jména Evánek (Ivánek), vesnička po obou březích Oslavy postavená, 7·5 km na severozápad od Náměště vzdálená; jest to nejsevernější osada okresu. R. 1900 měla ve 20 číslech 118 obyv. českých, z nichž bylo 15 evangelíkův; r. 1890 žilo zde 146, r. 1870 138 obyv. Do r. 1900 byla Vanč v jednu obec spojena s Pyšelem; nyní tvoří obec úplně samostatnou. Obec rozdělena ve 2 části: na levém a na pravém břehu Oslavy. První část leží v rovině a měla původně jen 4 čísla: 1, 2, 3, 4, totiž 2 půllány a jeden dvorec, jenž byl rozdělen na 2 celolány; z celolánu č. 3 povstalo roku 1880 dalším rozdělením čís. 20. Na pravém břehu na stráni leží větší část vesnice, totiž 14 čísel a nad vesnicí na severozápad, na pravém rameně Oslavy mlýn Vanecký. (Obr. 138.)

Domy stojí velmi nepravidelně, buď štítem neb průčelím do vsi obrácené. Oběma částmi osady povede nová silnice z Pyšela do Tasova. Domy stavěny jsou z pevného materiálu, ale většina jest pokryta slamou (dochem). V obci jest nyní 1 celoláník, 4 půlláníci, 1 čtvrtláník, 4 $^1/_8$láníci, 5 chalupníků, 3 domkaři a mlynář. Obyvatelstvo zaměstnává se polním hospodářstvím a chovem dobytka, domkaři nádenictvím, v zimě pletením košin vrbových.

---

[1]) Popis osady podal Jos. Nováček, naduč. v Hartvíkovicích.

R. 1674 byly ve Vanči osazeny pouze 4 celolány, které měly nestejně měr polí (38—56 měr), 2 čtvrtlány a 1 domkař s polem. Nově osazen byl 1 lán, zpustlé byly 2 chalupy.

Obr. 138. Půdorys Vanče.

Do území Vanče patří: 146·3 ha pole, 34·8 ha luk, 1 ha zahrad, 28·3 ha pastvin a 98 ha lesa. Mnohé rolnické rody zachovaly si své statky přes 100 let: Borůvka, Hejátko, Pospíšil, Rybníček, Sklenář, Večeřa jsou zde stará jména.

Obyvatelé měli stejnou robotu jako v Pyšele.

Tratě se jmenují obyčejně dle polohy: U Kříže, za Dvorem, pod Dvorem, nad Výhonem, nad Sádkem, nad Hájkem, pod Hájkem, pod Pyšelskou cestou, Dolní a Horní Berany, Poříčí, Podkova (panský les).

O bývalé tvrzi není žádné stopy, ani v lidu pověsti; snad stála na místě nynějšího dvora, neb na čísle 11., o kterém lid vypravuje, že tam byl pivovar.

Přifařena jest Vanč do Tasova; přiškolena na levém břehu do Tasova, na pravém do Pyšela.

Dějiny. R. 1351 připomíná se Přibka z Vanče, vdova po Rudoltovi, které Sborek z Horního Plavče dal 3 lány v Mikulovicích a Artleb ze Zlechovic 4 kopy na Zlechovicích upsal; r. 1353 spolčila se na věno v Zahrádce a Častoticích se svými syny Tobiášem a Sezemou a tito r. 1356 na veškeré své statky vešli ve spolek. Brzy potom zemřeli bezdětní, neboť již r. 1366 udělil markrabě Jan osiřelé statky Vaneč, Studenec, Ocmanice a Zahradku Janovi z Meziříčí.

Rod, který držel Vaneč, příbuzen byl s pány z Lomnice, jižto v sousedství drželi Meziříčí, Budišov a Tasov. Mimo ně držel stejnou dobou část Vanče Bohuš, který spřízněn byl sice s pány z Lomnice, avšak náležel do rodu pánů z Holoubka. Psal se z Vanče až do své smrti r. 1398. R. 1361 spolčil se s Tasem z Tasova a Ješkem z Budišova, jehožto dětí byl poručníkem. Své ženě Dorotě (z Popovic) věnoval v Ocmanicích a Studenci 50 kop a později r. 1373 na Náramči 150 kop; r. 1379 prodal Náraměč a věno ženino přenesl na Popovice, které rok před tím od svata Diviše z Popovic darem a kupem získal. Také držel rozsáhlejší statky u Brtnice (Střížov, Přímělkov, Komárovice a Smrčné), které r. 1390 prodal Jakubovi řeč. „Kusý čert“ z Jihlavy a Buzkovi ze Střenče. Po jeho smrti vdova Dorota spolčila se se syny svými Adamem, farářem v Tasově, a Dobšem, kteří na spolek vešli s Budišem z Budišova. Zdá se, že statku ve Vanči již neměli.

Jan z Meziříčí pojistil r. 1386 Mikuláši z Trmáčova a jeho ženě Anně na dvoře ve Vanči 20 kop a Jaroslav z Meziříčí r. 1392 Anně, choti Jana Špačka, na vsi Vanči a na mlýně 4 kopy věna. Anna Špačková provdala se po druhé za Ondřeje Helma, jehož vzala r. 1406 na spolek svého věna. Lacek z Kra-

vař, dědic pánů Meziřických, po smrti Helmově Annu z Ejvanče ze dvora chtěl vypuditi; protož r. 1409 pohnala jej, že jí v dvůr vpadl, který s svým mužem mnoho let držela, s povolením pánů Meziřických, a toho koupila za 20 hř.; též pohnala o své věno Jilvína z Hartvíkovic. Zboží Vanecké (2 dvory, z nichž jeden byl pustý, mlýn, louky, pastviny a lesy) prodal Lacek r. 1412 Ondráčkovi z Kutné Hory, který byv úředníkem u Martina z Radotic, nevzav od něho odpuštění a žádných počtů nevydav, odjel; proto ze 60 kop pohnán byl. Ondřej (Ondráček), jenž se napotom píše z Vanče, upsal r. 1415 zeně Dorotě na dvoře Vaneckém 50 kop a r. 1417 učinil ji, svého bratra Petra a Jana z Leskova zákonitými poručníky svých dětí. R. 1437 přidal ženě Dorotě ještě 3 kopy ročního důchodu na 6 lánech a 6 podsedkách a na maliništi k rukoum tchána svého (jejího otce) Lampredy. R. 1447 pohnal Ondřej z Evanče Ondřeje z Tasova, že mu odkoupil roli v Tasově, která patřila k Evanči a kterou mu odjal Jan Tasovský. Syni Ondřejovi, Jindřich a Jetřich z Evanče, soudili se s majiteli Tasovskými, Janem a Vojkem z Chlevského o důchody kaple sv. Vavřince v Tasově. R. 1460 Jindřich z Evanče pohnal Tasovské ze 200 kop, že drží lidi kaplanské oltáře sv. Vavřince v Tasově a ty požitky kaplanské z domu také berou a on k tomu právo má; proti tomu žaloval r. 1466 Vojek z Chlevského Jindřicha, že si vložil jejich dědictví v desky. Spor ukončen mocným listem krále Jiřího z r. 1466, kterým zapsal dědičně bratřím Jindřichovi a Jetřichovi (Theodorikovi) z Evanče lázně v Tasově, náležející kapli sv. Vavřince v Tasově, jednu kopu důchodu na Malé straně v Tasově, k téže kapli přináležející, v Kamenném 3 kopy z dvoru Jana Klečanského, 2 dvory, 2 chalupy a lán polí a v Tasově dům, kde bydlíval kaplan. Po smrti Jindřichově prodal Jetřich z Evanče r. 1481 ves a tvrz Evanče, v Ocmanicích 1 lán a dvůr v Kamenném, Jiříkovi z Jemničky, čímž Vaneč novému rodu se dostal, jehožto členové napotom se psali Vanečtí z Jemničky; ve znaku měli raka. (Obr. 139.)

Po Jiříkovi z Jemničky připomíná se na Vanči r. 1508 Burjan z Jemničky, r. 1535 Václav Burjan z Jemničky; r. 1550 drželi Vanč Jiří a Bartoloměj Vanečtí z Jemničky. Tento zapsal r. 1574 své ženě Anně Zámrské ze Zámrsku věnné právo na tvrz, dvůr a ves Vanč, na ves Studnice, na ves Lhotu a na ves

Kamenné a ona vzala jej na spolek Bartoloměj, který také držel Valč, stal se otcovským poručníkem dítek a statků po ur. panu Janu st. ze Žerotína; potomků nezanechal. Po jeho smrti dědil po bratru syn Jindřich, který prodal vdově Anně tvrz, dvůr a ves Jesenici, 4 lidi usedlé ve vsi Vanči, 6 lidí ve vsi Studnicích a 1 člověka v Kamenném. Jindřich Vanecký z Jemničky, stateček Vanč okolo roku 1610 prodal Divišovi z Žerotína, čímž spojen byl s velkostatkem Náměšťským. Karel st. z Žerotína, prodávaje r. 1628 Náměšť, dokládá, že jeho bratr (Diviš) koupil stateček Vanecký za 15.000 zl., že on k němu přikoupil a vystavěl 4 mlýny a mnoho nových polí zdělal, což čítá za druhých 15.000 zl.[1])

Obr. 139.
Znak Vaneckých z Jemničky.

Vícenice[2])

(do Vícenic, ve Vícenicích) jsou pojmenovány dle osoby Vícena (Vícen neb Vícenik = Václav); leží na výšině 3 km západně od Náměště. Domy stojí i průčelím i štítem na náves. Grunty od chalup nejsou odděleny. Žádná část osady nevznikla v době novější. Zahrádky (přede všemi domy mimo jediný) byly od dávna. Domy výstupků nemající většinou z kamene stavěné jsou zomítány, obíleny, bez zvláštních ozdob, bez štítů a letopočtů. Celá vesnice

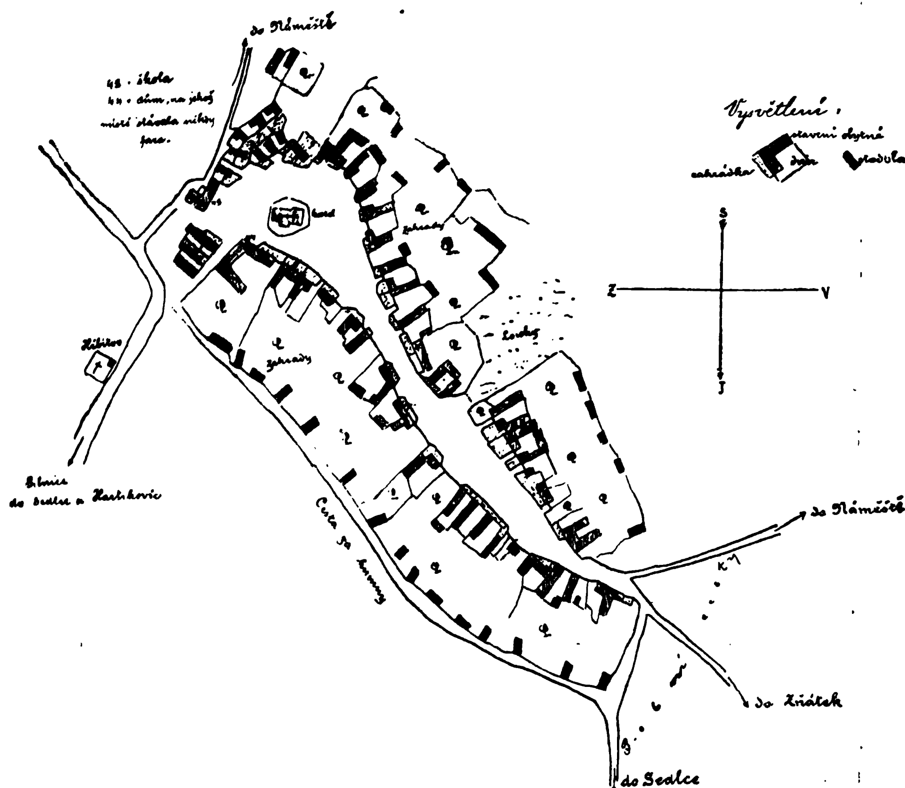
---

[1]) D. B. II. 56., 101., 131., 132.; III. 125; IV. 167., 354., 415.; V. 27, 48., 67., 388., 398., 402., 534., 543., 681., 682., 712., 866.; VI. 26., 27., 48., 910.; VII. 452., 964.

[2]) O původu jména osady vypravuje se: Na místě nynější dědiny Vícenic stávalo za dávných dob město s farou a pivovarem. V dávné válce bylo prý vše vojskem sbořeno a zničeno až na několik holých zdí; „více nic“ nezůstalo, odtud prý slovo „Vícenice“. (Ovšem holá povídačka.) Máme také Vícenice u Mor. Budějovic a v okrese Klatovském v Čechách.

tvoří jedinou dlouhou náves. (Obr. 140.) Nábytek rozestaven je ve světnicích velmi rozmanitě; jest novější. Také starší kroj se nezachoval. V č. 44. bývala prý fara.

R. 1790 žilo zde ve 32 domech 182 obyv. R. 1835 měly Vícenice ve 43 dom. 292 obyv., r. 1870 ve 44 dom. 355 obyv.

Obr. 140. Půdorys Vícenic.

a r. 1900 v 55 dom. 362 obyv., vesměs Čechův, katolíkův, zemědělcův.

Vícenice tvoří se Zňátkami společnou pol. obec a měly r. 1900 dohromady 82 domů a 591 obyvatelův.

R. 1674 byl ve Vícenicích 1 $1^1/_2$lán (105 měr). 2 po $1^1/_4$lánu (85 měr), 4 celolány (po 70 měr.), 4 $^1/_2$lány, 4 $^1/_4$lány (po $17^1/_2$

měr.) a 1 chalupník. Pusté byly: 1 $1^1/_2$lán, 3 celé lány a 2 $^1/_2$lány. Obec měla 30 měr lesa.

Poddaní robotovali vrchnosti v Náměšti, a sice z $^1/_2$lánu (celých nyní zde není) týdně: buď 3 dni s koňmi (2) nebo 6 dní jako pěší po celý rok; mimo to v době letní v týdnu 1 den jako pěší. Úroky, slepice, vejce a j. pamětníci roboty neodváděli. Poddaní konali robotní práci při polním hospodářství a rybnikářství; po zrušení roboty dali poddaní výkupu z $^1/_2$lánu 255 zl. $27^1/_3$ kr. ve stříbře. Výkup z desátku byl $124^2/_3$ zl. ve stříbře.

Na věži jsou 2 staré zvony, třetí nově přelit od Vojt. Hillera vdovy a syna v Brně 1881. Z obou starých jest na větším nápis gotickým písmem těžko čitelný bez letopočtu. Na druhém menším jest letopočet 1600; nápis však jest zašlý.

Kříže v polích u cest jsou z novější doby. — Kostel je zde filiální, okolo něho býval hřbitov; od r. 1827 pochovává se však na hřbitově novém u silnice. Pochovávají sem z Vícenic, ze Zňátek, ze dvora Place a ze mlýna „na Struhách". U kostela bývala již v první polovici XIV. stol. fara, která patřila do děkanství Tasovského. K farnosti náležely: Vícenice, Zňátky, Častotice a Pyšelo. Kostel měl ještě r. 1669 tři oltáře, hlavní sv. Marka. R. 1569 prý fara přestala a obec přifařena do Náměště; r. 1583 byla fara s půllánem kněžským prodána; r. 1613 koupil pustou a vyhořelou faru Vála Bohatý. R. 1669 po farním stavení bylo již sotva stopy. R. 1852 byl kostel zcela opraven nákladem patrona; obec pořídila varhany.

Škola byla založena r. 1857 a rozšířena 1889 od obce (před r. 1857 chodíval sem pomocník z Náměště a vyučoval po domech). Dětí školou povinných a do školy chodících bývalo kolem 60. Škola byla vystavěna r. 1857, obnovena r. 1889 od obce. Učitel míval 210 zl. a k tomu sobotáles. Posnopné a p. odvádělo se do Náměště. Ku škole patří: obec Zňátka, dvůr Plac a mlýn „na Struhách". Nyní jest škola dvojtřídní, kterou navštěvuje přes 130 žákův. Ve škole zdejší jest pamětní kniha založená správcem školy Janem Štoudkem r. 1857. Staré knihy tu nejsou. Školní knihovna založena jest od obce a správce školy Jana Štoudka v r. 1858; čítá 41 svazek. Nejdéle z učitelů působil zde Jan Štoudek, od r. 1856 přes 40 let.[1])

[1]) „Dotazník" o Vícenicích vyplnil uč. Jan Kolínský.

Obecní jmění jest celkem 83·8 ha, z čehož jest asi $^{2}/_{5}$ lesů a $^{3}/_{10}$ pastvin; pastvin společných s obcí Náměšťskou má 4·17 ha. Celá osada má 433·5 ha pole, 34·7 ha luk. 4·4 ha zahrad, 50 ha pastvin a 58·3 ha lesa; r. 1790 měla obec 730 jit. špatného pole, 8 jit. zahrad, 52 jit. luk a 51 jit. pastvin; z toho patrno, že více než třetina pastvin buď na pole neb na louku vzdělána byla.

Jména obecních tratí jsou: V Lázích, Dolní díle, Příčníky, Nivky, Zástružníky, Padělky, Tálky, Ščepky, Číhadlo, Dálecký, Klovatiny, Nebovidy, Babí hora, Horní díle, Plachty, Příčky, Dobiášky, Polodíly, Vlčí Žlibky; r. 1674 uvádějí se tratě: Mořítka, Opačník, Nebovid, Dalecký, u Číhadla. — Pověst v lidu o místech těch neudržela se.

Rodný dům drží zde rodiny Doležalova a Sobotkova asi 120 let.

Na stranu severní leží dvůr Plac a mlýn „na Struhách".

V r. 1857 vyhořelo více než půl obce Vícenic, pročež stavení jsou většinou novější.

Dějiny. Vícenice patří mezi starší osady okresu; již v první polovici XIV. stol. stávala zde fara, jež patřila do děkanství Tasovského. Ves sama náležela majitelům blízké Náměště, pánům z Meziříčí.

Z farářů vyskytuje se v deskách zemských z r. 1376 Kuník, kněz z Vícenic, bratr Markety z Račic, vdovy po Michkovi ze Slatiny, jenž po její smrti ujal se sirotků a vzal je na spolek na zboží v Hartvíkovicích, které však po roce prodal. R. 1390 Jaroslav z Meziříčí pojistil své ženě Anežce na Vícenicích vyjímaje patronátní právo[1]) a rybník 22 kop ročního důchodu a na Slavěticích 38 kop; toto věno darovala r. 1410 ovdovělá Anežka své sestře Heleně z Lípy a tato spolčila se r. 1412 naň se svým mužem Jindřichem z Vartenberka, jinak z Valdštejna. Část onoho věna ve Vícenicích buď zástavou, buď kupem získal Jan Morava z Králic, který je zapsal své ženě Anně. Tato r. 1417 pohnána byla od Miloty z Křižanova, že ve Vícenicích více platu vybírala, než jí příslušelo. Morava prodal je r. 1437 Vajsovi z Tasova, jenž ihned zapsal manželce své Anně z Březníka $1^{1}/_{2}$ kopy na $2^{1}/_{2}$ lánu ve Vícenicích.[2]) R. 1446 Jan a Václav, syni Vajsovi

[1]) Patronátní právo ve Vícenicích patřilo tenkráte vladykám z Okarce.
[2]) Na těch lánech usedlí byli tenkráte Vaeek, Hajník a Vítek.

z Tasova, zapsali svému svakovi, lékaři Janovi, měšťanu v Meziříčí, $2^1/_2$ kopy důchodu na Vícenicích a tento převedl věno své manželky Anny z Kuroslep na Vícenice a majetek svůj v Kuroslepích a Březníku prodal Matějovi z Náchoda. Věno rodiny Vajsovy z Tasova bylo příčinou dlouhých sporů, které se vlekly až do konce XV. stol.; stejně dlouhé spory vedly se o věno Heleny z Lípy. R. 1447 Hašek z Valdštejna, jak se za pana Jindřicha z Vartenberka byl zaručil, Smilovi z Doubravice vesnice Vícenice a Slavětice v 600 kopách grošů věna dal zapsati, nač svrchu uvedený Jindřich z Vartenberka právo měl; proti tomu ozval se Znata z Prus na Náměšti dotvrzuje, že věna bylo jen 200 kop. Když r. 1437 Mstěj Švamberk ze Skřiny od bratří Václava a Jiřího z Kravař a na Strážnici Náměšť byl koupil, mezi jiným zbožím ke statku patřícím uvádí se: „také právo dědičné na Vícenice, které Zbyněk z Doubravice a jiní věnem drží — — — patronát kostelní ve Vícenicích — — —, lesy a stráně pod Vícenicemi". Meziříčský lékař Jan upadl do dluhů a věřitelé jeho zabavili mu statky, ano i věno jeho manželky Anny. R. 1446 Jan z Komorovic pohnal Pavlíka z Přeckova z 48 kop, že jsa jemu rukojmím za zástavu ve Vícenicích, nedovedl jeho zastoupiti a jeho skrze to o jistinu připravil. Uvázal se násilně ve věno Vícenické; protož pohnala jej r. 1464 Anna z Tasova a z Meziříčí (vdova po lékaři Janovi) z 25 kop, že jí drží bez práva $2^1/_2$ kopy platu ročního na Vícenicích jejího věna.

Také věřitel Hynče z Kukvic pohnal r. 1464 Vaňka z Panova a z Košíkova ze 220 hř. gr., že jsa mu rukojmím za ves Vícenice za správu k věnnému právu i nechce mu listu obnoviti, ježto někteří rukojmí zemřeli v tom rukojemství vedle něho; stejným půhonem pohnal Jana z Nové Vsi a z Radkova.

Avšak Anna, „lékařka z Mezříče", věno své uhájila a r. 1466, svedena jest na 3 lány ve Vícenicích, jmenovitě na Ondrovy 2 lány, na Martina Chudivala na 3 čtvrti a na Michala Jilvína 1 čtvrt plným úřadem, podle svého původu na Jana z Komorovic. „A tu táž paní Anna těch 2 člověků dobrovolně před pány panu Matěji z Náchoda sstoupila, své právo prodala a za to hotové peníze přijala". Tím však nebylo soudům konce; Anna lékařka dokládala, že jí Matěj Březnický celý obnos nezaplatil a věřitelové jejího nebožtíka manžela s rozsudkem spokojeni nebyli.

R. 1475 „o při mezi Annú, lékařkú, a Matějem Březnickým o právo, kteréž měla své věnné ve Vícenicích, tak pány jest rozkázáno: „Poněvadž v rejstřích póhonných psáno stojí, že jí Matěj Březnický za to peníze dal, aby jeho o to již s pokojem nechala, ani jeho z toho více napomínala.“[1])

R. 1481 spory povstaly znova, když Zuzana, dcera Anny lékařky, na to věno nároky činila. I pohnala Kunráta z Miroslavě a na Studnicích z 25 kop, že jí drží její dědictví ve Vícenicích, $2^1/_2$ kopy platu, ku kterémuž po svém otci právo má; poručníkem učinila svého muže Martina. Nastal poklid, poněvadž jest Kunrát od Zuzany koupil dědictví ve Vícenicích za 3 zl. Zuzanu pohnal ihned ručitel Jan z Nové Vsi a z Radkova z 25 kop, které slíbil za věno za otce jejího, a ty dáti musel, a ona táhne se na statek otce svého a jeho opraviti nechce. Jana z Nové Vsi pohnal Matěj z Náchoda z 25 kop, že ho odvedl od zvodu, kde právem byl ustal Annu, lékařku z Meziříčí, o Vícenice; „řekl mi to zapraviti a do desk vložiti, toho neučinil a já jsem narčen“. Jan z Nové pohnal současně Matěje ze stejné sumy, že odkoupil základu jeho ve Vícenicích, ježto on slíbil za věno za nebožtíka Jana, lékaře z Meziříčí. Matěj pohnal též Annu, lékařku z Meziříčí a z Martiniček, z 320 kop, že mu prodala půl třetí kopy platu svého ve Vícenicích a toho mu ve dsky vložiti nechce a dal na ni ústanné.

Anna lékařka r. 1482 pohnala Matěje z Náchoda z 20 kop, že jí věna jejího ve Vícenicích úplně nezaplatil a ona to věno na Vícenicích jemu vložila, které měla po muži svém Janovi, lékaři. V rozepři mezi Janem z Nové Vsi a Radkova a Matějem páni r. 1481 nalezli: „Poněvadž se Matěj toliko na věnné právo táhne, že k němu právo má podle prvního nálezu panského, a Radkovský, ví-li, kde co statku lékařova, na tom se hojiti může.“ A mezi Matějem a Annú, lékařkú, r. 1482: „Poněvadž podle prvního nálezu panského Matěj věno jí splatil, jest povinna Anna to věno sobě z desk vyložiti a jemu vepsati.“ R. 1490 držel věno 25 kop od Anny, lékařky, Kunrát z Miroslavě, který přes odpor Zuzany je vložil Václavovi z Vlasatic.[2])

O hlavní část býv. věna Heleny z Lípy pohnal r. 1480 Markvart z Lomnice Hynči z Kukvic a Rosic z 220 hř., že s po-

[1]) Půh. V. 1. (10).

[2]) Půh. V. 2., 400., 461., 462., 520., 666., 700.

volením svého strýce Štěpána chtěl vyplatiti ves Vícenice od něho, které drží ve věnném právě, a udal mu, kde v Brně peníze položí, on (Hynče) tam však pro ně nedojel. A též pro tu příčinu, že bere požitky z Vícenic o 88 hř.,[1]) Hynče z Kukvic pohnal r. 1481 Vaňka Panovce z Panova ze 200 hř., že jest mu rukojmím za správu za Vicenice, oč jest pohnán.[2]) R. 1492 Hynek. Zikmund a Václav z Doubravice odřekli se práva věnného na Vícenicích a vložili je Hynčovi z Kukvic.

Brzy potom páni z Lomnice věnné právo vyplatili a drželi Vícenice beze vší další překážky.

Zahrádka,

vesnice spojena s Častoticemi v jednu obec, ležící 6·3 km na severozápad od Náměště má dle posledního sčítání ve 21 domě 161 obyv. R. 1890 žilo zde 149, r. 1870 152 obyv. Všichni jsou národnosti české, náboženství katol. a živí se polním hospodářstvím a chovem dobytka; mezi nimi jest 7 $^1/_2$láníků, 1 $^1/_4$láník, ostatní až na několik domkařů chalupníci s několika měrami pole. V poslední dobé byl $^1/_2$lán č. 13. rozprodán. Z řemeslníků jest zde pouze kovář, stolař a obuvník.

R. 1674 bylo v Zahrádce 7 celolánů (po 68 měr.), 1 celolán a 1 $^1/_2$lán byly pusty. Tratě se tenkráte jmenovaly: Krnovce, Zátoky, Lazy, v Kruhách, Křemečník, Jitro, Ouvary, Říčánky. Nyní se jmenují: Zahumenice a Zahumeničky, na Lužech, na Šafranicích, Hranečníky, Padělky, nad Krňovcem, na Pecích, Příčníky, na Jutrách, Pyšelec, pod Bílou hlinou, Chlumy. Panské rybníky jmenují se: Vesník, Myšník a Nohavice.

Až do r. 1894 byla Zahrádka pod společnou obecní správou v Náměšti, od toho roku tvoří s Častoticemi jednu obec. Zahrádka tvoří jedinou náves kolem „Panského rybníka"; domy jsou částečně podle sebe, částečně roztroušeny. Návsí vede od r. 1899 silnice Náměšťsko-Budišovská.

---

[1]) Hynče z Kukvic jednal správně, poněvadž věno ono patřilo pánům z Doubravice, on ho toliko užíval.

[2]) Půh. V. 2. (81., 82., 209.).

Roboty a desátky byly jako v okolních vesnicích ku panství Náměšťskému patřících. Z $^1/_2$lánu vyplatilo se za roboty 10 zl. 28 kr. stř., za desátky pro faru kapitál 130 zl. 40 kr.

Obr. 141. Zahrádka.

Přifařena a přiškolena jest Zahrádka do Pyšela. V obci poblíž rybníka na návsi stojí kaple sv. Cyrila a Metoda. (Obr. 141.)

Do území obecního patří 215·4 ha pole, 15·2 ha luk, 2·1 ha

zahrad. 22·7 ha pastvin, 115·6 ha lesa a 11 ha rybníků, z čehož obecního majetku jest 45 ha.

Zahrádka náležela ke statečku Vaneckému. R. 1353 paní Přibka z Vanče postoupila své věno na Zahrádce a Častoticích svým synům Tobiáši a Sezemovi. Zahrádka po smrti Tobiáše a Sezemy darována byla markrabím Janovi z Meziříčí, který pojistil své manželce Anně ze Šternberka k jejímu věnu též celou ves Zahrádku; vložena v desky byla mu vesnice r. 1366. R. 1398 prodal Jindřich z Meziříčí ves Zahrádku Mikulášovi ze Sedlce, avšak Lacek z Kravař opět ji připojil ku statku Meziříčskému.

Při rozdělení statku Meziříčského a Náměšťského (r. 1437) připadla ke statku Náměšťskému.

Zňátka

neb Zňátky (do Zňátek, ve Zňátkách), původně Vznatky zvané (dle osobního jména Vznata) jest vesnička jen 2·3 km od Náměště na jihozápad vzdálená; avšak nemá vhodného příjezdu, leč oklikami přes 5 km dlouhými, buď přes Vícenice neb Velkopolský mlýn.

Leží na vysočině. Okrouhlou návsí prochází vozní cesta, vedoucí do Velkopolského mlýna. Domy stavěné z kamene a cihel hledí do návsi buď štítem neb průčelím; jsou zomítány a jen některé mají vpředu zahrádky (Obr. 142). Ani kroj, ani starý nábytek lid nezachoval. Zňátka v obec spojena s Vícenicemi; měla r. 1900 v 27 domech 203 obyvatele, katolíky, české národnosti. R. 1890 bylo zde 229 obyv., r. 1870 214 obyv. R. 1794 měla osada dle Švoje v 17 domech 98 obyv., kterým patřilo 283 j. (špatného) pole, 9 j. zahrad, 20 j. luk a 16 j. pastvin. Nyní náleží do území 168 ha pole, 6 ha luk, 3 ha zahrad, 26·7 ha pastvin, 202·2 ha lesa a rybníček na 2 ary. R. 1674 žili ve Zňátkách 1 $1\frac{1}{2}$láník (s 90 měrami), 2 celoláníci (po 60 měr.) a 1 $\frac{1}{2}$láník (nově osedlý) a 1 domkař (řezník) bez pole. Pusty byly 1 $1\frac{1}{2}$lán, 2 lány a 1 $\frac{1}{2}$lán. Tratě měly názvy: Cicalka, Lamanice, Příčky, Lučna, Staré Zňátka. Podkladem půdy Zňátecké jest po většině hadec protkaný žilami křemencovými a opálovými, které se na polích vyorávají; také eklogit a jemný osinek se tu nalézá.

Přifařena jest osada do Náměště, přiškolena do Vícenic.

Zňátka patřila ve XIV. stol. ku hradu Kravihoře a přešla prodejem na hrad Lamberk, jak následující zápisy dokazují:

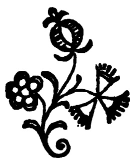
Obr. 142. Usedlost v Zňátkách.

R. 1377 Ješek II. z Kravíhory prodal Jaroslavovi z Langenberka a jeho dědicům ves Zňátky s lesy, lukami a řekou mimo mlýn a stav u Zňátek a r. 1379 pojistil tentýž Ješek své

manželce Anně 100 kop věna na 6 lánech v Březníku a na mlýně u Zňátek.

R. 1381 připomíná se Anna ze Vznatek a její muž Reyprecht (neb Reymbrecht), kterým Jimram a Filip z Jakubova Krahulov zapsali. Byla to dcera Ješka II. a jeho manželky Anny. (Tímto opravujeme, co udáno bylo o Reymbrechtovi z Březníka na str. 110.).

R. 1437 byla osada již spojena se statkem Náměšťským.[1])

---

[1]) Zňátky u Náměště nazývaly se „Starými Zňátkami" (v urbáři ještě r. 1579) na rozdíl od Zňátek, které kdysi ležely jižně od Lipňan v okrese Hrotovském.

Tab. I.

Některé pečeti obcí okresu Náměšťského.

1. Kozlany, 2. Lhánice, 3. Čučice, 4. Ketkovice, 5. Králice, 6. Pucov, 7. Třesov.

Hrubší omyly tiskové.

Str.	Řádek	místo	má býti
3.	4. sh.	kralického	Králického
13.	13. sh.	na skalách	na skalách)
13.	11. zd.	Cardnus	Carduus
30.	2. sh.	kralické	Králické
34.	1. zd.	Dreuschuh	Dreuschuch
37.	8. sh.	kralická	králická
46.	20. sh.	kralické	králické
50.	4. sh.	(Obr. 26.)	(Obr. 37.)
71.	7. sh.	nepoplatnými.	nepoplatnými.“
72.	8. sh.	vymazati“	vymazati“,
72.	12. sh.	Znata	Znatu
80.	3. sh.	Kral —	Král —, též řádek 7. sh.
82.	5. zd.	komisary	komisaře
86.	Obr. 44.	Listina hr. Jana	Listina císaře Ferd. II. hr. Janu
94.	11. zd.	Podmínhy	Podmínky
97.	Obr. 50.	Jindřich Vilém III.	Karel Vilém II.
110.	4. zd.	snad manžel svrchu uvedené komorné Kačny	manžel Anny, dcery Ješka II.
123.	6. sh.	Kralickým	Králickým též na str. 124. 6. řádek
134.	17. zd.	Sotlíkova	Šotlíkova
136.	10. sh.	nelze	nechce
136.	10. zd.	olomuckému	olomuckému,
150.	3. sh.	nepravidlně	nepravidelně
150.	7. zd.	hnědělem	hnědelem
154.	17. sh.	z jichžto	z nichžto
156.	3. sh.	Semíkovi	Šemíkovi
161.	6. zd.	Jindřicha	Karla Viléma
170.	3. sh.	nás ni	na ni
172.	1. zd.	vypravují	vypravují,
217.	5. zd.	za r. 1277	od r. 1277
218.	13. zd.	abatyše	abatyše,
223.	4. zd. pozn.	Březníkem.	Březníkem.“
228.	16. zd.	připadnou	připadne
253.	10. zd.	nálezů	nálezu
256.	7. sh.	Pošutic	Posutic

Str.	Řádek	**místo**	**má býti**
273.	16. sh.	„z Okárce“	„z Okarce“
281.	5. sh.	Michkoli	Michkovi
294.	8. zd.	měštana znojemského	měšťana znojemského Rodala
303.	3. zd.	v senách	o senách
306.	4. zd. poz.	a svob. dvora	svob. dvora

Doslov.

Zabývaje se popisem Náměšťského okresu použil jsem těchže pramenů, které jsem vyjmenoval v úvodě ku Třebickému okresu; protož zbytečno by bylo, je zde opakovati. Z rukopisů nejvíce mi posloužila snůška zpráv z Náměště a okolí, kterou pořídil za svého dlouholetého pobytu v Náměšti Jos. Strniště, úředník zdejšího panství († r. 1864). Sbírka ta, zabírající 9 objemných svazkův, uložena jest v archivu zemském.

Ačkoliv na svých potulkách petrografických skoro všechny osady Náměšťského okresu osobně jsem poznal, přece s povděkem přijal jsem odpovědi na rozeslané „Dotazníky“, které duchovenstvo a učitelstvo ochotně zasílalo.

Fotografií, nákresů, pohlednic, ano i hotových štočků poskytli darem Musejnímu spolku vysokorodá rodina hrabat z Haugvic, zdravotní rada dr. Fr. Dreuschuch, mechanik Arn. Klíčník, farář J. Sedláček, nadučitelé: A. Hobza, Al. Kunovský, J. Kolínský a jiní. Největší zásluhy o bohaté illustrování tohoto okresu získal si pan E. Müller, obchodník v Náměšti: nejen že dal svou obsažnou sbírku fotografií na výběr, nýbrž dle přání Musejního spolku nové fotografie i vzdálených samot a zřícenin bezplatně opatřil. Slavná obec Náměšťská přispěla na útraty s illustrováním spojené darem 40 K. Mnohými zprávami nám posloužil P. Aug. Kratochvíl, kaplan v Popovicích.

Všem, kdož jakýmkoliv způsobem nás při tomto díle podporovali, budiž zde vysloven upřímný dík spisovatelův a Musejního spolku!

V Brně dne 15. října 1908.

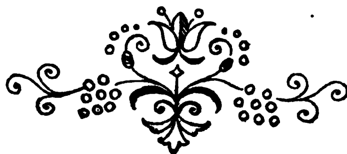
Dr. Frant. Dvorský.

SEZNAM OBRAZŮV.

OBSAH.

I. Všeobecný pohled.

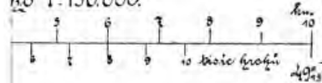
II. Jednotlivé obce.

UDNÍ OKRES ≡

l Jan Dostal.

ko 1:150.000.

ladem Musejního spolku v Brně,

